

In honorem
Dávid Söveges OSB
oblata a fratribus et discipulis
Archiabbatiae Sancti Martini
in Monte Sacro Pannoniae

DR. SÖVEGES DÁVID OSB 1917-1996

Söveges Dávid emlékkönyv

In memoriam Söveges Dávid OSB

Budapest, 2017.

Szerkesztette és a kísérő szövegeket írta

Szalai Béla

Olvasószerkesztő

Sándor György

Műszaki szerkesztő

Veress Péter

A borítót tervezte

Veress Péter

ISBN 978-963-12-8782-0

© Szalai Béla, 2017.

Felelős kiadó

Szalai Béla

A könyv megjelenése
a pannonhalmi és budapesti öregdiákok
támogatásának köszönhető

TARTALOMJEGYZÉK

Beköszöntő	1
Prológus	3
Söveges Dávid élete	5
<i>Söveges Dávid életrajza</i>	7
<i>Szalai Béla</i> Söveges Dávid az 1956-os forradalom alatt és után	16
<i>Borbély Tamás</i> Söveges Dávid gimnáziumigazgató a megtorlás keresztüzében	46
<i>Söveges Dávid</i> Börtöneim	65
<i>Söveges Dávid</i> Műtétem Németországban	87
<i>Villányi László</i> Dávid atya	98
Söveges Dávid munkássága	99
<i>Söveges Dávid</i> írásai diákjaihoz	101
Söveges Dávid irodalmi munkássága	110
<i>Sándor György</i> Söveges Dávid, a magyartanárom	134
<i>Szalai Béla</i> Söveges Dávid és a pannonhalmi osztályújságok	142
<i>Horváth Sára Andrea</i> Söveges Dávid bibliográfia	172
Emlékezések Söveges Dávidra	177
<i>Bálint Árpád</i> Két falevél	179
<i>Ilniczky József</i> Emlékezés Dávid atyára	183
<i>Kovács Attila dr.</i> Emlékeim dr. Söveges Dávid atyáról	187
<i>Bencze Lóránt dr.</i> A kritikusan kezelt, sokrétű gazdagság	197
<i>Szalai Béla</i> Arcvonások	208
<i>Pap Károly</i> Testbeszéd	227
<i>Seres József</i> Söveges Dávid, a personalista tanár	230
<i>Schmal Dániel dr.</i> Megvolt a saját hite	232
<i>Knáb András Benedek</i> A csendes hűség, avagy mit tudok Söveges Dávid atyáról, és miért tiszteltem?	235
<i>Újkéry Csaba dr.</i> Szent Márton hegyén	239
<i>Báthory Gábor</i> Dávid Atyáról – sokan, sokféleképpen	252
Villanások	271
Söveges Dávid ABC	281
Söveges Dávid-pályázat, -díjak	296
Epilógus	301
A kötet szerzői, emlékezői	308

BEKÖSZÖNTŐ

Többen vagyunk még, akik személyesen ismertük Söveges Dávid bencés atyát. Neve hallatán mindig felvillan előttem kedves mosolya, időnként huncutságot sugárzó eleven tekintete, vagy figyelő komoly arca. Pipája is, amelyből bölcsességét szívta – ahogy mondta. Születésének centenáriusáról emlékezünk meg 2017-ben. Hála van szívünkben, hogy ismerhettük, és hogy – bár rohannak az évek – a közelmúltig velünk lehetett. 1996. január 21-én halt meg, Szent Márton Monostora millenniumi évében. Rendtársai, egykori diákjai, barátai, ismerősei személyes emléket hordunk szívünkben Dávid atya egy-egy életszakaszából annak függvényében, mióta ismeretük őt, milyen röviden vagy régen voltunk személyes kapcsolatban vele. Kisugárzása máig hat. Tapasztaltuk szeretetét, emlékezünk egy-egy nagyszerű prédikációjára, magyarórájára vagy szakkörére, kezünkbe vesszük, idézzük írásait. A találkozások emléke mélyen bennünk van, és ezek a pillanatok ma is felmelegítik szívünket.

A centenáriumi kötet tisztelgés emléke előtt, tisztelgés olyanoktól, akik ismerhették, akiket szolgált, és akik szerették őt. Azonban kevés lenne, ha csak emlékéről beszélnénk, a kötet meghívás számunkra és azoknak is, akik ma vagy később olvassák, de már nem ismerhették. Üzenete: érdemes a lélek és a szellem értékeiért életünket szentelni. A szellem és lélek ereje a múltban is csodát tudott művelni, és ma is azt művel, értelmezi életünket, érdemes célokat állít elénk, végül bennünket, magunkat emberi életünk küzdelmei között is teljessé, egészsé tesz. Jézus szava örök igazság: „Ne féljete azoktól, akik megölik a testet, de a lelket nem tudják megölni...” (Mt 18,28)

Dávid atya édesapja a Tolna megyei Földespusztán volt intéző. Itt születtek a gyermekek, köztük Imre, 1917-ben. A csurgói református gimnáziumban érettségizett és, hivatást érezve a szerzeteséletre, lépett a bencés közösségbe. 1935-ben vette magára a bencés ruhát, kapta a Dávid szerzetesnevet. A bencés szerzetesruhával (habitussal) a fiatal Dávid testvér magára öltötte a bencés rend gazdag és értékes hagyományát is: a kereszténység, a katolikus egyház hagyományát, belenőtt annak a 20. század két világháború közti lüktető és változó életébe, megismerte az európai kultúrát, a magyar évezredet, a bencés rendtörténetet, a magyar bencések két világháború közti arculatkeresésének lelki és szellemi küzdelmét. A keményen formálódó

mindennapi élet, katolikus egyháza és bencés rendje mindennapjai alakították szellemét, arcélét.

A Pannonhalmi Szent Benedek Rend lelki arculata, az 1935-ben beöltöző fiatal rendtársak szerzetesi életstílusa - az egyház és az európai szerzetesség elvárásának megfelelően - ekkor kezd átalakulni. Dávid atya a hazai bencés reformnemzedék tagja, a „szerzetesreform”, a lélek és a szellem megújulásának egyik munkása és képviselője lesz egész életében. Ez a keresés vitte közel Szent Benedek Regulájának szeretetéhez olyan időben, amikor távol élt a monostortól. Főapáti megbízással újra magyarra fordítja (1947) latin nyelvről a Regulát, később számos kommentárt ír hozzá, lelkigyakorlatot tart, sőt mindmáig használt rendtörténeti kézikönyvet ír. Söveges Dávid atya a bencés lelkiség megélését és megismertetését gyakorolja és szorgalmazza.

Lelkes gimnáziumi és főiskolai tanárként a megújult lelkiséget szeretné rendi testvéreivel a bencés diákok életébe, a nevelésbe is átplántálni. Élete alapvonása a keresztény szerzetesi lelkület, az egyház szeretete, a keresztény lelkiség megismerése, a szertartás szeretete és méltó végzése, a katolikus egyház ökumenikus nyitottságának munkálása. A pártállami korszak derekán, 1969-ben Legányi Norbert főapát úr meghirdette a nagykáptalant, amelynek célja az volt, hogy a magyar bencés közösség megújuljon a II. Vatikáni zsinat szellemében. Söveges Dávid atya volt Tihanyi Bánk, Jáki Zénó, Sólymos Szilveszter, Faggyas Edvin, Tarnai Brúnó atya és a még velük hasonlóan gondolkodó rendtársaival a Statutumok egyik spirituális és szellemi előfutára. Dávid atya a megújított Szabályzat szerzetesteológiai bevezető részének egyik megfogalmazója volt. A diktatúra bezártságában Söveges Dávid és a nevezett atyák társasága oázis és tanműhely volt az akkori rendi fiatalok, nemzedékem számára. Gondolkodásmódjuk ma is eleven köztünk, és hálásak vagyunk ezért Dávid atyának és ezeknek a rendi testvéreinknek. Ha az Olvasó ezt az üdítő gondolkodásmódot meg akarja ismerni, szívből ajánlom magát a Szerzót, azaz Söveges Dávid atya Fejezetek a lelkiség történetéből II. A reneszánsz humanizmusától a II. Vatikáni zsinatot követő változásokig című fejezeteket.

Söveges Dávid lelki és szellemi felvértezettsége, emberi nyitottsága az Úr Jézus Krisztus visszatéréséig élővé, maradandóvá és használhatóvá teszi lelki hagyatékát.

Pannonhalma, 2017. április 29.

Várszegi Asztrik
főapát

PROLÓGUS

Ki vagyok én?

Nagyjából fontossági szempontból:

1. **Ember.** Mindazzal, ami ezzel együtt jár. Isten teremtménye, a transzcendencia felé beállítva, értelmes és szabad akarattal megáldva, megverve. Test és lélek egysége. Közösséghez tartozó.
2. **Keresztény.** Egy magasabb isteni síkra emelve, kegyelmekkel felruházva, az Egyház közösségébe tartozóan. [...]
3. **Szerzetes.** Isten külön karizmájának részese, melynek meg kell felelnem. Ismét újabb közösséget is jelent. A bencés jelleg ott másodlagos, Szent Benedeknél is az lehetett már.
4. **Pap.** Egy másfajta karizma vagy kegyelem részese, a belőle fakadó kötelezettségekkel.
5. **Tanár, nevelő** itt, vagy talán még később jön. Ismét feladatokkal [...] Munkakört is ez jelölt ki.
6. **Férfi.** Csak itt jön, vagy még később. Az ember mivoltának sajátos megvalósulása. De egyúttal a cölibátussal korlátozva is.
7. **Magyar.** Lehetnék más is, nem külön érdem. De ha Isten idetett, ezt kell vállalnom, teljesítenem. Minden nacionalizmus nélkül.
8. **Egy család tagja.** Milyen szomorú, ha ezt nem egy [rendtárs] úgy éli meg, hogy fontosabb a szerzetességnél. [...]

Aztán még egyéni vonások, adottságok:

- Esztétikai érzék, tudományos, azaz intellektuális érdeklődés stb. [...] Kreatív fantáziám van. Bizonyos fokig szorgalmas voltam, sokat olvastam, néha már elmélyedve, a sorok mögé nézve is.
- Tudós, szaktudós nem vagyok. Inkább csak népszerűsítő, mint Szunyogh Xavér volt. Ráadásul pontatlan, talán felületes is. Elvont, spekulatív dolgokat nehezen fogok fel [...]

Talán elfogadhatóan használtam a talentumaimat.

Pannonhalma, 1994. augusztus

Söveges Dávid OSB

Hívek könyörgése

Urunk! Söveges Dávid bencés tanárra emlékezve egész Egyházadért, elsősorban Szent Benedek atyánk szerzetesrendjéért könyörgünk hozzád. Kérünk Téged, hogy a Rendnek adj hivatásokat, tagjainak adj erősséget a hitben és a tanításban, közösségüknek pedig adj bölcs vezetőket, meghalt tanárainknak pedig add meg az örök nyugodalmat. Hallgass meg minket!

(Pozsgai Zoltán Ph 51)

Urunk! A Te akaratodból lett Dávid atya tanárunk és nevelőnk. Te segítetted őt abban, hogy egész életünkre szóló hitbéli erősséget és szellemi útmutatást adjon nekünk. Kérünk Téged, hogy nevelő és tanító munkájáért, a tőle kapott szeretetért részesítsd őt az örök élet boldogságában.

Hallgass meg minket!

(Székely Ede Ph 55/a)

Urunk! Dávid atya a maga fogalmazta gyászjelentésében írta, hogy Te hívod haza az örök hazába Őt, a hű és haszontalan szolgát. Kérünk Téged, hogy Dávid atyát, aki nem látszatra, nem haszontalanságában, hanem hozzád való hűségben volt szolgád, hívjad be az örök hazába!

Hallgass meg minket!

(Deli Gergely 98/a)

Urunk! Dávid atya nemcsak tanította, hogy a szenvedéseket, az öregséget a Te ajándékokként kell elfogadni, megélni és elviselni, hanem életével példamutatóan tanúsította is. Kérünk Téged, add meg kegyelmedet, hogy mi az ő példáját követni tudjuk.

Hallgass meg minket!

(Nagy György Ph 70/a)

Urunk! Azok nevében is könyörgünk hozzád, akik Dávid atyát szerették, tisztelték, barátjuknak tekintették, és egész életükben hálát éreznek mindazokért az értékekért, amelyeket tőle kaptak.

Hallgass meg minket!

(Németh Tihamér Ph 78/b)

Urunk! Minden pannonhalmi bencés diákért könyörgünk hozzád. Az élőkért, kérve, hogy kegyelmedből a Pannonhalmán kapottakat hűségesen megőrizzed, és azokból nap mint nap erőt merítve a Te dicsőségedet, maguk, családjuk és embertársaik javát szolgálják. Azokért is, akik már nincsenek köztünk, kérve, hogy jócselekedeteiket nézve irgalomból részesítsd őket az örök üdvösségben.

Hallgass meg minket!

(Schmal Dániel Ph 87/a)

(A budapesti Szent Imre templomban 2017. február 24-én, Söveges Dávid centenáriuma alkalmából bemutatott szentmise elhangzott könyörgései)

SÖVEGES DÁVID
ÉLETE

Söveges Dávid életében több mint 60 évig a bencés szerzetesrend pannonhalmi kötelékébe tartozott, és ezt az időszakot pár év kivételével Pannonhalmán is töltötte. Kivétel volt a tanári gyakorló éve Budapesten, kápláni szolgálata Gyórszentivánban és két év Tiszaújfalun, a bencés nővérek lelki vezetőjeként.

Ám 1950-től kezdve tartósan csak „kényszerből” hagyta el Pannonhalmát. Ebből az első eset az egész további életét végigkísérő elhurcolása, majd bebörtönzésének két esztendeje volt. Leszámítva az inkább rövidebb, mint hosszabb pár külföldi utazását, téli-nyári pihenéseket, plébániai helyettesítéseket, tartósabban csak az élete utolsó éveiben elhatalmasodó betegségének gyógyítása miatt töltött hosszabb időszakokat Pannonhalmától távol.

Életrajzában ezekkel a „kényszerszállásokkal” külön-külön és részletesen foglalkozunk. Önálló részként mutatjuk be az 1956-os időszakban tanúsított, gimnáziumi igazgatóként való helytállását, majd elhurcolását, fizikai meggyötrését és mai szemmel nevetségesnek tűnő, ám akkor halálosan komolyan veendő koncepciós büntetőperét, végül a börtönéveit. Ez utóbbit saját visszaemlékezései közlésével tesszük, ami egyúttal tükrözi az ő véleményét is.

Szintén az ő visszaemlékezéséből ismerhetjük meg az 1994-ben Németországban végzett műtétjét. Hihetetlen belső tartásának kellett lennie ahhoz a „kívülről nézve” elbeszélési módhoz, ahogyan saját, általa is súlyosnak tudott, betegségéről szól.

Söveges Dávid írásait mindig betűhíven közöljük, amelyek a kor helyesírását tükrözik.

Naplójában írta, öregedése felett elgondolkodva: „A szenvedés is jönni fog, a testi betegség. Azt is tudjam elfogadni. És a halált is. Most nem félek tőle. De ha aktuális lesz, akkor se félek. Pie Jesu Domine, dona mihi requiem!”

El tudta fogadni.

Pie Jesu Domine, dona ei requiem!

Dr. Söveges Dávid Imre OSB

(Földespuszta, 1917. február 25. – Pannonhalma, 1996. január 21.)

Ősei Németországból vándoroltak be Magyarországra a 18. században. Édesapja, Schaffer Imre (a család 1934-ben magyarosította nevét Shafferről Sövegesre) intéző-gazdatiszt volt. A közigazgatásilag Nagydoroghoz tartozó Földespusztán, ahol született, nem volt templom, így az egyházilag illetékes paksi plébánia engedélyével otthon keresztelte meg édesanyja bátyja, Vedres Béla pestújhelyi plébános. Földespusztán született bátyja és öccse is, aki később Aladár rendi névvel szintén bencés szerzetes lett. Hároméves korában a család átköltözött a Bakonyban fekvő Pénzeskútra. Visszaemlékezéseiben írja, hogy egész kicsi gyerekként, már az ott töltött időben szeretett szüleivel kirándulni, erdőt járni. Innét eredhetett egész életére szóló természetszeretete, a fák, a virágok kedvelése. Bencés korában is kedvelt kirándulóhelye maradt a Bakony, napi sétáiról pedig még idős korában is, ha csak tehette, egy-egy csokor mezei virággal tért haza.

Pár év elteltével édesapja állami szolgálatba lépett, járási gazdasági felügyelőnek (főagronómus) nevezték ki Somogy megyébe, ekkor költözött át a család Lengyeltótiba. Itt fejezte be az elemi iskolát, és végezte el a polgári iskola első két osztályát. Édesapját 1929-ben áthelyezték Csurgóra, ekkor került a híres csurgói református gimnáziumba, a különbözeti vizsgák letétele után a harmadik osztályba. Visszaemlékezéseiben ezt a gimnáziumot – amelyben a diákok több mint fele nem volt református – jó iskolának tartotta. A gimnáziumban kitűnő tanuló volt, rendre nyerte a különböző iskolai díjakat, elismeréseket, anyagi jutalmakat, 1935-ben kitüntetéssel érettségizett. Fennmaradt füzetei elárulják irodalmi érdeklődését, már 15 éves korában sok versrészletet, idézetet írt ezekbe. Tanárai közül különösen hittanárára, Longauer Imre plébánosra emlékezett nagy hálával vissza.

Tizenöt éves korában kezdett naplót vezetni, 1932. június 15-éről található az első bejegyzése: *„Naplót írok. Írok pedig azért, hogy némely elmúlt dolgokra évek múlva szépen visszaemlékezzek, és azért, hogy*

azokat a gondolataimat, amelyeket érdeemesnek tartok, leírhassam. Ezt egészen magamnak írom, s bátrabban is írok, ha más nem olvassa azt.”

Jellemző rá az is, amit naplójában ír visszaemlékezve első budapesti látogatására: *„Budapesten a villamoson igen sok kifestett nő utazik. Magamban fogadalmat tettem, hogy kifestett szájúnak nem adom át a helyem.”*

Már a diákkori naplóban is előcsillan érzékeny, vallásos lelkülete. Lelki fejlődésében édesanyjától kapott legtöbbet, vallja későbbi visszaemlékezéseibe. Anyja a Szentírást, az Újszövetséget is felolvasta gyermekeinek, és családi ájtatosságokat tartottak. A hitből merített biztonságérzetet, úgy tűnik, anyjától örökölte, kapta. Családi vonatkozásban még meg kell említeni az őt keresztelő nagybátyját, Vedres Béla kiskunfélegyházi apátplébánost, aki kiváló és példás pap volt. Nála többször vakációzott még kispap korában is, és nyilván nagyon sokat kapott tőle papi életszemléletéhez. Hivatásáról idős korában tanítványainak mesélte: *„Én papnak készültem mindig, de semmiféle szerzetre nem gondoltam. Hittanárom, Longauer Imre egyszer szól az utcán, hogy megjelent a fölhívás, pályázat a Szent-Benedek rendbe, jöjj be a szobámba, vigyed el a kérvényt. A megadott formában megírtam a kérvényt, utána megmondtam a szüleimnek, hogy pályáztam a Bencés rendbe.”*

Érettségi után, 1935-ben sikeresen kérte felvételét a bencés rendbe, 1935. augusztus 6-án öltözött be Pannonhalmán. Magisztere a példás életű Niszler Teodóz volt. Kelemen Krizosztom főapát rendelkezésére magyar-német szakos tanárnak készült. Hogy a német nyelvben tökéletesítse magát, főapátja kiküldi a sváci Fribourgba, ahol egy bencés kollégiumban lakik. Nyitott szelleme rengeteget fogad be, és vakációs utazásai során sokat megismert a nyugati bencés világból. Később is elsősorban a német nyelvterület bencés szellemisége lesz számára döntő, és általában a nyugati irodalom. Záróvizsgáit a budapesti Pázmány Péter Egyetemen tette le, magyar nyelv és irodalomból a híres Horváth János irodalomtörténésznel, német nyelvből Schwartz Elemér professzornál. Gyakorló tanári évét az 1942/43-as tanévben Budapesten töltötte. Doktori értekezésének témáját Schwarz Elemér javasolta, és Dömötör Tekla disszertációja (Húsvéti játékok) párjának tekintették, Karácsonyi játék címmel. A rendkívül adatgazdag értekezése több helyen is megjelent, és nagyon jó néprajzos kritikákat kapott.

Kisapap éveiről írva megjegyzi, hogy prefektusa, Vida Szabolcs hatott rá leginkább. Teológiai tanulmányai befejezése után 1941. június 22-én Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás szenteli pappá kurzustársaival együtt. 1941-42-ben Ölbő-pusztára járt misézni és hittant tanítani, a pannonhalmi diákokotthonban pedig kiegészítő prefektus. Már ekkor sokat foglalkozik a bencés szellemmel, lelkeséggel. Nagyon hat rá Maria Laach szelleme, Ildefons Herwegen, Odo Casel, egyáltalán a megújuló szerzetesi életforma; ezenkívül tanulmányozza az első szerzetes atyákat, kutatja a forrásokat. Ugyanakkor a liturgia, az erőteljesen növekvő liturgikus mozgalom is sokat foglalkoztatja. Ezek azok az évek, a harmincas évek vége - negyvenes évek eleje, amikor a pannonhalmi klérus erősen érdekli a szerzetesi megújulás, a reform gondolata; ennek az irányzatnak egyik központi személye és „ideológusa” Söveges Dávid lett.

A tanári oklevél megszerzése után, 1943-ban a győrszentiváni bencés plébánián kap kápláni és hitoktatói beosztást. Lelkesen dolgozik, de nem igazán érzi ezeket neki való munkának. 1944 szeptembere és 1945 februárja között tanár Pápán, ahol a tanítás azonban a harcok miatt már október közepétől szünetel. Ekkor Kelemen Krizosztom visszarendeli Pannonhalmára, és kinevezi a pannonhalmi főiskola tanárává. Magyar irodalmat tanít nagy lelkesedéssel és kimagasló szaktudással. Alig fiatalabb tanítványai bámulják hozzáértését. Már itt megemlíthetjük, hogy sok más területen is kitűnt, de a magyar irodalom terén később is olyan átfogó tudással rendelkezett, hogy egyetemi katedrán is megállta volna a helyét. Életének erre az időszakára esik az ország német és orosz megszállása, a menekültek befogadása Pannonhalmán. Mindezt nagyobb megrázkódtatás nélkül élte végig, mindenből kivette a részét, ha kellett, teheneket is őrzött.

1945 őszén a főiskolai tanárság mellett megkezdődik tanári munkája a pannonhalmi gimnáziumban. Az 1945/46-os tanévben még csak óraadó tanár és az akkori III. osztály prefektusa, majd a következő tanévtől annak osztályfőnöke is lesz, és kinevezik rendes tanárnak is. Az 1948-as államosításkor osztálya a gimnázium V. osztályát (az új rendszer szerint a négyosztályos gimnázium I. osztályát) fejezte be. Osztályában sokféle szokatlan újítással próbálkozik: diákköztársaságot szervez (a diákönkormányzat helyett), diákjaival újságot indít. 1946 őszén ő lesz a gimnázium Önképzőkörének vezetője.

A gimnázium államosításakor a tiszaujfalui bencés nővérek lelki igazgatója lett. Itt kezdett elmélyültebben foglalkozni a bencés rend Regulájával, annak fordításával, amire még 1947-ben Kelemen Krizosztom főapát kérte fel. Ebből az időszakból származik egy írásköteg, amelyhez 1957-ben írt utólagosan tájékoztatást „Ver monasticum”, monasztikus tavasz címen. A szétszórt, pár éve egy igazibb szerzetesélet eszméje iránt lelkesedő fiatal rendi gárdának bizonyos értelemben Söveges Dávid lett az összefogó központja. Félretette azokat a leveleket – elsősorban amelyeket Vida Szabolcs és Faggyas Edvin írt –, amelyekben a két év alatt egymással kapcsolatot tartottak, beszámoltak egymásnak, biztatták egymást a nem sok jót ígérő időkben. Jóval később visszatekintve erre a korra így ír:

„... mind valami igen szépet és nagyot akartunk: Rendünk monasztikus megújulását. Volt terv, volt eszmény, volt szaktudás és lelkesedés, volt sok ima [...] és mégsem lett belőle semmi. Miért? Ezt még ma is nehéz megmondani [...] Szinte úgy érzem, össze kellene állítani ezekből és más dokumentumokból ennek a csírájában megfagyott reformtavasznak a történetét, összeszedni az eszményeket, a könyveket, amelyekért lelkesedtünk, a kis eredményeket, amelyeket elértünk, már csak azért is, hogy a rendi fiatalok, ki utánunk jön, ha kéziratban is, de elolvashassa és ítélhessen, s talán őt is megfogná a mi tűzünk.”

1950 szeptemberében, amikor a bencés rend visszakapta Pannonhalmán a gimnáziumot, ott volt az új tanári karban, magyart és németet tanított. Az 1951/52-es tanévben az akkor induló I.A (humán) osztálynak lett az osztályfőnöke és prefektusa, 1953-ban igazgatóhelyettes lett, ezért a heti tanári óraszámja viszonylag alacsony volt, saját osztályain kívül csak egy-egy osztályban tanított. 1955-ben, osztálya érettségije után átvette Pulay Csabától a II.B reál osztály vezetését. 1956 júliusában vette át a gimnázium igazgatóságát Monsberger Ulrikától. Addigi osztályát kinevezése után átadta Faggyas Edvinnek, de a magyar nyelv és irodalmat abban az osztályban továbbra is tanította.

Igazgatóként az 1956-os forradalom idején legnagyobb feladatának az iskola nyugalmanak megőrzését, a tanítás és a kollégiumi élet megszokott rendjének és életének fenntartását tartotta. Ezt sikeresen el is érte, Pannonhalmán a forradalmi események miatt

egyetlen tanítási nap sem maradt el, ami párját ritkító volt az egész országban. Mégis, a forradalom leverését követő véres bosszúállás részeként 1957 márciusában elhurcolták, mert szobájában forradalmi kiadványokat, verseket találtak. Győrbe szállítása közben a teherautón félholtra verték, hosszas kórházi ápolás után, egy koncepció per keretében két év börtönre ítélték és 5 évre eltilották a közügyek gyakorlásától (ezalatt nem is taníthatott). Naplójában így értékeli a börtönben töltött idejét: *„Igazában sajnálnám, ha ez a két börtönév kimaradt volna az életemből. Gyűlölet, bosszúérzés soha nem volt bennem. Ez nem az én természeti adottságom, ez is Isten kegyelme.”*

A börtönből történt szabadulás után nem mehetett vissza a gimnáziumba tanítani, jó menedékhelynek tűnt számára a könyvtárosság. Hat éven keresztül végzett főkönyvtárosi munkája nem azért maradt emlékezetes, mert a villanyt bevezette a könyvtárba, hanem azért, mert a könyvtárt a közösség egyik szellemi ébresztőjének tekintette, és akként működtette. Ennek érdekében a könyvtár új könyveit időnként kiállította megtekintésre, a megrendelendő könyveket és folyóiratokat a főiskolai tanárokkal megbeszélte. Megindította a Pannonhalmi Könyvszemlét, amely kéziratként jelent meg. Mintegy 40 számában a rendtársak írtak tanulmányokat, majd az új könyvekről ismertetést, kritikát. Ezzel lehetővé tette a tájékozódást az újonnan beszerzett könyvek között, és a rendtársak egyfajta publikálási lehetőséghez is jutottak egy olyan időszakban, amikor erre egyébként szinte semmi lehetőségük nem volt. A Főkönyvtárban kiállításokat is rendezett, közülük emlékezetes a barokk kor bencés irodalmának a bemutatása a könyvtárban található anyagból.

Közben a főiskolán taníthatott, így 1959-1965 között a növendékeknek a Regulát, a rendtörténetet, a lelkiségtörténetet és a homiletikát adta elő.

Ezek az évek adtak neki lehetőséget és időt, hogy ismét foglalkozzék a Regulával, amelynek 1981-ben újabb kiadása jelent meg, majd a fordítását újra átdolgozta. Ekkor kezdett el a magyar bencés kongregáció történetével is foglalkozni. A növendékeivel rendszeresen íratott rendtörténeti dolgozatokat, amelyeknek később rendkívül ösztönző hatása volt egyéni munkásságukra.

Az Állami Egyházügyi Hivatal engedélyével 1963-tól óraadó tanár lett a gimnáziumban, angol nyelvet tanított. 1965-től kezdve tanított

újra magyar nyelv és irodalmat (esetenként hittant is), külön órákban pedig német nyelvet. A tanítást nyugdíjba vonulása után is folytatta, tanári pályáját 1982-ben két osztály érettségiztetésével fejezte be. Azok az évtizedek, amelyeket a gimnáziumban töltött mint tanár és nevelő, munkájának talán a leginkább szívéhez nőtt korszaka volt.

1970-ben súlyos csapásként élte meg rendtársa, Faggyas Edvin váratlan halálát. Így írt erről egyik volt diákjának:

„A legjobb barátomat veszítettem el. Nem akartam tegnap a testvéreit megbántani, de nekem biztosan jobban hiányzik, mint nekik, hiszen ők évente egyszer-kétszer látták, én huszonöt év óta majdnem naponta találkoztam vele. [...] Hát szóval nagyon magamra maradtam. Hálás is vagyok ugyan az Úristennek, hogy huszonöt éven át egy ilyen jó barátot adott mellém, aki sokat bátorított, sokat vigasztalt, megértett. Sok mindenben nagyon egyformán gondolkodtunk. Azt hiszem, szent volt. – Csak azt nem tudom elképzelni, hogy lesz most tovább.”

Hogy milyen tanár volt, azt elárulják fennmaradt óravázlatai és a diákokkal való foglalkozásainak más emlékei. Olyan tanár volt, aki az irodalmat meg tudta szerettetni a fiatalsággal, sőt igen sokszor alkotó munkára is tudta serkenteni őket. Mindig voltak, akiket még külön is maga köré gyűjtött, akikkel külön is foglalkozott. Megértő volt, ezért a diákok gyakran fordultak hozzá lelki problémáikkal, gondjaikkal is. Sokan közülük Pannónhalmáról kirepülve később is fenntartották vele a kapcsolatot, megbeszélték vele életük nagy kérdéseit, családalapításkor felkérték őt esketésre. Mindezek bizonyítéka az a sok száz levél, amelyet szorgalmasan összegyűjtött és eltett. Ezekben a kapcsolatokban élte ki magát az egyébként igen zárkózott természetű (ami kívülről szinte nem is volt érzékelhető) ember. Ezek a kapcsolatok élete végéig elkísérték, volt diákjai nemegyszer nagy áldozatokat is hoztak érte, és megható hűségükről tettek tanúságot.

De nemcsak diákokkal került szorosabb emberi kapcsolatba, hanem „világiakkal” is. Levelezett Weöres Sándorral, barátságot kötött a történelmi regényeket író Újkéry Csaba törvényszéki elnökkel. Az 1980-as évek végén ismerte meg Villányi László költőt, a győri Műhely folyóirat főszerkesztőjét, és idővel jó emberi kapcsolat is kialakult

közöttük. Ettől kezdve kisebb írásai, fordításai a Műhelyben is megjelentek.

Tanársága mellett folyamatosan rendi feladatai is voltak. Az 1970-es években a Nagykáptalan megalkotja a rend új Statútumokat. Készségesen vesz részt ebben a munkában, sőt a szerzetesélet teológiai alapjainak meghatározása lényegében tőle származik. 1973 és 1978 között rendi magiszter és főiskolai tanár, 1978 és 1985 között pedig főapáti vikárius. Közben jelentős lelkipásztori munkát is végez. Tucatjával tartja a lelkigyakorlatokat elsősorban szerzeteseknek és világi papoknak, szívesen prédikál, és közösségekben is tart előadásokat, házi konferenciákat, nyaranta szívesen vállalt helyettesítéseket plébániákon. Nem tud meglenni munka nélkül, ezért elvállalja Budapesten, a Hittudományi Akadémián, a világiak levelező tagozatán a homiletika tanítását.

Az 1970-es évek elejétől kezdve több szép utazást tesz, elsősorban Németországban. Kezdetben az NDK-ban voltak baráti kapcsolatai, később Nyugat-Németországban és Hollandiában élő volt diákjait is meglátogatja. Az 1960-as évek elejétől egyre gyakrabban keresi fel a Stella üdülőt Mátraszentimréen, ahol nagyon otthonosan érzi magát a csodálatos erdei környezetben. Nyaranta gyakran időzött unokahúga nyaralójában, Leányfalun, ahol Budapesten élő egykori diákjai és a közelben lévő barátai rendszeresen felkeresték. Kedvelte Csobánkát is, ahol kurzustársa, Kapcsándi Zsigmond volt plébános évtizedekig.

Söveges Dávidot széles körben ismerték, de igazi énjébe mégis kevesen láttak bele. Igazában a hagyatékában talált naplók, naplószerű feljegyzések, vallomások segítenek őt legbensőbb mivoltában megismerni. Aligha van még egy magyar bencés, aki annyi feljegyzést készített életéről, munkásságairól, belső világáról, mint ő. Igazában ezek a hagyatékában fennmaradt naplók, naplószerű feljegyzések, vallomások segítenek őt legbensőbb mivoltában megismerni. A feljegyzéseket élete eseményeiről már diákkorában elkezdte. A történésznek, aki egykor az ő kora magyar bencés életének eseményeit kutatja, szintén bőséges anyagot nyújthatnak naplói. Természetesen tágabb értelemben kell venni a napló fogalmát, hol valóban napról napra feljegyez eseményeket, hol időnkénti visszapillantásról, összefoglalásról van szó. Van olyan alkalom, amikor részletesen foglalkozik diákjaival, levelezésükkel, máskor utazásait írja le elég részletesen. Élete vége felé

Ő maga is érezte, hogy diákkori, kispapkori és későbbi feljegyzéseit, amelyeket általában füzetekben írt, össze kellene fogni. Ennek eredménye először egy gépelt írás „Fakó fényképek” címmel, amelyet 1985-91 között állít össze 420 oldalon [*ez az írás személyiségjogi megfontolásokból zárolt. A Szerk.*], majd az 1994-95 években „Fél szemmel” címen egy kb. 50 oldalas írásban folytatja ezt; ebben az aktuális események mellett többször összegez, visszaemlékezik. Ezt már félvakon írja, a gépelésben nagyon sok hibával.

Emellett szinte egész életében feljegyzi az olvasott könyveket, kivonatokat készít folyóiratokból. Egész évfolyamokat jegyzetelt ki magyar folyóiratokból. Így például a Concilium című folyóiratot az első számától élete végéig elolvasta, sokat kijegyzetelt belőle. Ő maga mondja magáról, hogy grafomániás. E mögött nemcsak szorgalmas ismeretgyűjtése rejlik, ami rá valóban jellemző volt, de belső igénye is volt arra, hogy kiírja magából a gondolatait, nemegyszer a társ, a barát szerepét is betöltötte nála az írás.

Naplója, és feljegyzései őszinték, mintha nem sokat törődött volna azzal, hogy az olvasó mit szól majd a leírtakhoz. Feljegyzi életének minden lelkigyakorlatát, amelyeket neki tartottak. Ezek általában jó alkalmat adnak neki arra, hogy lelkiismeret vizsgálatot tartson, szembe nézzen önmagával. Megjegyzései nem ritkán kritikusak, spontának, a pillanatnyi hangulatából is fakadnak. Egyébként sem sima diplomata típus. Véleményét köntörfalazás nélkül megmondja. Néha egy kicsit odaszúr, ugyanakkor nagy megértés is van benne. Semmiféle fanatizmus nem fedezhető fel nála, sőt magát egy kissé liberálisnak tartja. Ez nem erkölcsi liberalizmus, hanem inkább a másik ember tudomásulvételét, egyszerű elfogadása. Meglehetősen kíméletlen saját magával szemben is, beismeri hibáit, nem szépíti őket. Van benne valami benső biztonság, valami mély hit, amelyet semmi nem tud megingatni. Igazi nagy belső krízisek nem is fedezhetők fel nála. Nagy belső alázat járja át, ha ezt kifelé nem is mutatja mindig.

1993-ban jelent meg a *Fejezetek a lelkiség történetéből* című vaskos kötete, amelynek sajtó alá rendezésében rendtársa, Bartók Ferenc is segített. Óriási anyag, hallatlan olvasottságot árul el a könyv, amelyet elsősorban a kispapoknak leadott anyagból állított össze. Több nagyobb lélegzetű munkája, a *Magyarázatok Szent Benedek Regulájához*

és a *Fejezetek a magyar bencés kongregáció történetéből* (szintén előadási jegyzetek alapján) már csak a halála után jelent meg.

Söveges Dávid a szellem, a lelkeség embere volt. Vele mindig lehetett szellemi témákról társalogni, tőle mindig lehetett tanácsot kérni irodalmi kérdésekben. Szellemi horizontja mindig tágas volt. Értékes, alkotó életet tudhatott magáénak. Igazában minden munkaterületén alkotott maradandót a szó teljes értelmében. Diákjai, neveltjei számára is egész életre szóló indításokat tudott adni. Volt benne valami a pedagógiai eroszból, amely mindig a szép, a nemes, a jó megvalósításán dolgozott.

Mikor az öregedés jelei jelentkeznek nála, tudatosan foglalkozik velük. Egyik elmélázásában felteszi magának a kérdést:

„És mi jön ezután? Az öregség: add, Uram, hogy helyesen tudjam élni, elviselni, elfogadni. És bezárulni még most sem. A szenvedés is jönni fog, a testi betegség. Azt is tudjam elfogadni. És a halált is. Most nem félek tőle. De ha aktuális lesz, akkor se félek. Pie Jesu Domine, dona mihi requiem!”

Élete utolsó évtizedeit beárnyékolja egyre jobban elhatalmasodó betegsége, ami az arcán jelentkező bőrrákban jelentkezett. Gondos és hosszas kezelés ellenére állapota egyre romlott, 1994-ben a hornheidi szakklinikán is próbálják gyógyítani. Elveszíti egyik szemét is. Betegségében a kezdetektől hűséges kezelője, ápolója volt egykori diákja, az orvos dr. Légrády Péter, aki fiúi szeretettel is körülvette. Nagy lelki erővel és alázattal viseli fájdalmas, kellemetlen és az emberi kapcsolatokban is zavaró betegségét. Mindeközben folyamatosan ír, fél szemmel is gépel, ha sok hibával is.

Élete végén csak néhány hetet töltött a Szociális Otthon betegszobájában, ahol türelemmel és békésen vállalt szenvedéseitől váltotta meg a halál 1996-ban, a millennium évében, január 21-én.

Gyászjelentését saját maga előre megfogalmazta:

„Isten az örök hazába hazahívta hű és haszontalan szolgáját”.

Hogy hű volt, az biztos, hogy haszontalan, az csak bibliai reminiscencia szerint áll. Bár sok ilyen „haszontalan” szolgát adna az Úristen a Bencés Rendnek!

(A Sólymos Szilveszter Ezer év száz bencése című művében lévő életrajz bővített átdolgozása – A Szerkesztő)

Szalai Béla

Söveges Dávid az 1956-os forradalom alatt és után

(1956. X. 23. – 1957. III. 13.)

A pannonhalmi gimnázium igazgatóját, *Monsberger Ulrikot* 1956 tavaszán megválasztották a főmonostor perjelének. Az Állami Egyházügyi Hivatal előzetes jóváhagyása után *Sárközi Pál* főapát Söveges Dávidot nevezte ki a pannonhalmi gimnázium igazgatójának, aki júliusban vette át az igazgatói munkakört elődjétől. Söveges Dávid háta mögött ekkor már mintegy tízéves tanári–nevelői tapasztalat állt.

1950 szeptemberében, amikor a bencés rend visszakarta a gimnáziumot, ott volt az új tanári karban, magyart és németet tanított. Az 1951/52-es tanévben az akkor induló humán I. osztálynak lett az osztályfőnöke és prefektusa. 1955-ben, osztálya érettségije után *Pulay Csabától* vette át a II.B reál osztály vezetését, amit igazgatói kinevezése után átadott *Faggyas Edvinnek*, de a magyar nyelv és irodalmat abban az osztályban továbbra is tanította. Mindeközben 1953-tól igazgatóhelyettes volt.

Az 1956/57-es tanév tanári alakuló értekezletét Söveges Dávid augusztus 30-án tartotta. Az igazgatóhelyettes *Legányi Norbert* lett, aki az újraindult gimnázium első igazgatója volt. Mellettük 24 tanár – beleértve az óraadó tanárokat is – alkotta a tanári kart. Döntő többségük középkorú vagy idősebb, nagy tanári tapasztalattal rendelkező volt, a fiatalságot csak *Domnanovich Ábel*, *Kühár Ede* és *Rozmán Tivadar* képviselte.

Söveges Dávid egyúttal a Diákotthon igazgatója is volt, ám a tényleges diákotthoni feladatokat a főprefektus (rektor) *Vida Szabolcs* látta el. A prefektusok a már említett három fiatal tanár mellett a tapasztalt *Bajtay Oros*, *Cziráki László*, *Faggyas Edvin*, *Vida Szabolcs* és *Villányi Anaklét* voltak. Az intézmény lelki vezetője *Bajtay Oros* hittanár volt.

Szeptember 1-jén voltak a javító vizsgák és a pótbeiratkozások. Szeptember 2-án, vasárnap a hagyományoknak megfelelően az ünnepélyes *Veni Sanctéval* megkezdődött a tanév, hétfőn pedig maga a tanítás is.

A tanévet 291 diák kezdte meg, közülük 257 volt a diákotthon lakója. A többiek bejáró diákok (25 fő) és lányok (9 fő) voltak, A bejáró diákok közül 7 a diákotthonból helyhiány miatt kiszorult első osztályos diák volt, akik a faluban laktak két családnál.

A tanév első hetei a már kialakult menetrendnek megfelelően zajlottak: már az első hét végén megérkeztek az első tanfelügyelők (*Csóka Alajos* orosz nyelvi, *Faludi Istvánné* matematika), a hónap közepén megkezdődtek a különórák, megalakultak a szakkörök. Szeptember második felétől elindultak az osztálykirándulások, beindult a sportélet.

A politikai élet forrongása a maga valóságában nem ért el Pannonhalmára. Pedig október elején *Cserháti József*, a győri szeminárium tanára (a későbbi pécsi püspök) járt Pannonhalmán, aki előtte részt vett *Rajk László* október 6-i újratemetésén. Ő a helyzetet „*ez már forradalom*” szavakkal jellemezte. Söveges Dávid október 13-án járt Pesten, ahol az egyházi iskolák igazgatóinak értekezletét tartották a piarista gimnáziumban, de rövid tartózkodása alatt nem észlelt a várható történésekből semmit.

Október 23-án, a gyönyörű őszi időben Söveges Dávid *Faggyas Edvinnel* – akihez erős baráti szálak is fűzték – kikapcsolódásként egy napra a Bakonyba kirándult. Amikor estefelé a Vinye Sándor-major vasúti megállóhelyen felszálltak a hazafelé tartó vonatra, a vasutasoktól és az utasoktól hallották, Budapesten (és már Győrben is) milyen forradalmi tüntetés van.

Pannonhalmán a Kossuth rádió híradásából a tanárok már napközben értesültek a meghirdetett tüntetésről. A hír hallatán *Vida Szabolcs* délután bejelentette osztályának, a IV.B-nek, hogy a másnapi indulással tervezett budapesti kirándulás elmarad. Ennek persze villámgyorsan híre ment, és kora estétől már több diák is rádión hallgatta a prefektusi szobákban a budapesti híreket, köztük *Gerő Ernő* elhíresült beszédét.

A következő nap, október 24-én már reggel elterjedtek az első hírek a Budapesten előző nap este történekről. Pár prefektus már ébresztésnél beszélt róluk, és hírekkel érkeztek a faluból és a környékről bejáró tanulók is. Az elsődleges hírforrás azonban a Kossuth rádió volt, amelyet a diákok közül többen prefektusuk szobájában hallgathattak. Az események a diákok között általános beszédtemát jelentettek. Az egyre

gyakrabban jövő hírek között már rémhírek is lábra kaptak. A legjobban a budapesti diákok (49 ilyen volt) aggódtak az otthoniak miatt. Ezért Söveges Dávid igazgató az ebédlőben az egyik étkezés előtt (ez legvalószínűbb, hogy október 25-én lehetett) nyugalomra intette a diákokat. Mint igazgató közölte, bármi történik is Budapesten, Pannonhalmán nem fog felborulni a rend, megköveteli a fegyelmet és a tanulást. Szavait ugyan senki nem jegyezte fel, de akkor hangozhattak el a következő mondatai is, ilyesféle tartalommal: *„... Attól, hogy Budapesten két kommunista csoport püföli egymást, itt Pannonhalmán még nem fog felborulni a rend. Tessék tudomásul venni, szüleitek azért küldtek ide titeket, hogy tanuljatok. A tanítás pedig megy tovább...”*

Söveges Dávid erről a véleményéről a vagy 30 évvel később írt visszaemlékezéseiben maga is megemlékezik – noha elhangzását vagy két héttel későbbre teszi, amikor már más volt a véleménye. Idézzük:

„Azt is mondtam, amit később a nyugatra szököttek szememre vetettek: ha két kommunista frakció Pesten egymásra támad, azért nekünk még nem kell nagyon izgulni. Ma is tartom, hogy így indult a forradalom, és végződhetett volna az egyik irányzat – mondjuk Nagy Imre – kommunista irányának győzelmével. És ez nem a mi ügyünk.”

Söveges Dávid tisztában volt azzal, hogy a diákokat nem lehet és nem szabad elzárni a külvilág híreitől, de az adott helyzetben a legjobb az ellenőrzött, központi híradás. A diákoknak bejelentette, hogy a hirdetőablán ezentúl folyamatosan meg fognak jelenni a legújabb és megbízható hírek. Zseniális ötlettel ebbe a munkába magukat a diákokat is bevonta. Megszervezte, hogy a III.B osztályos diákok folyamatosan hallgatták a magyar nyelvű hazai és külföldi rádióadásokat. Idegen nyelvű adás hallgatásáról biztosat egyetlen diák esetében tudunk: az első osztályos *Bencze Ferenc* alkalomszerűen a szlovák rádiót hallgatta prefektusa szobájában, de nem a szervezett rádióhallgatás keretében. Söveges Dávid a diákok által összeállított híreket ellenőrizte, és kiegészítette a bécsi rádió esti és hajnali híreivel, amelyet egyébként is rendszeresen hallgatott. Az így megszületett híradások A4-es(?) papírra gépelve, Pannonhalmi Távirati Iroda fejléccel kerültek ki a hirdetőablára. A gépelést részben maga Söveges Dávid, részben a rádióhallgatásra beosztott diákok közül a gépelni tudók végezték két példányban. Mindennek nagy sikere volt, a diákok sokszor csoportosan olvasták a megjelent friss híradásokat. Az első napi híradás még a

reggeli előtt megjelent a táblán, és naponta többször, akár négyszer is frissítették. Noha a rémhírek teljesen nem szűntek meg ugyan, de megritkultak.

Söveges Dávid részére nem volt újszerű a rádióban elhangzó hírek diákokkal való figyeltetése, ez nem volt részéről új kísérletezés. Korábbi osztályánál a *Kamaszhang* osztályújság hírekkel való feltöltését is így szervezte meg, még 1946-ban.

Nem tudni pontosan, mikor jelent meg a hirdetőtáblán az első híradás. A történelekből arra következtetünk, hogy az legkorábban pénteken, október 26-án történhetett, de inkább a hétvégét tartjuk valószínűnek. Azt biztosan tudjuk, hogy vasárnap, 28-án két diák ügyeletesként rádióhallgatással töltötte a délelőttöt. Ugyanígy bizonytalan az utolsó híradás közzétételének időpontja is. Az egyik, rádióhallgatásra beosztott diák – aki gépelt is – állítása szerint ő egy sorozatot megőrzött a híradásokból, amelyek október 28. és november 3. között születtek. A házkutatás során azonban csak az október 29-31. közötti időszak jelentéseit találták meg, és ezek szerepeltek később a bűnjelek között is. Söveges Dávid rendőrségi kihallgatása során a Pannonhalmi Távirati Iroda működési idejéről a következőt mondta: *„Úgy emlékszem, hogy 3-án este szűnt meg, és mindössze egy vagy másfél napig működött. Arra pontosan nem emlékszem, hány szám jelent meg. Emlékezetem szerint 4 vagy 5 példányszámot adtam ki.”* Természetesnek vesszük, hogy Söveges Dávid vallomásában az egész ügy jelentőségét csökkenteni igyekezett, de a november 3-i időpontot elfogadhatónak tartjuk.

A hét még hátralévő napjai viszonylagos nyugalomban és rendkívüli események nélkül zajlottak, már amennyire ez a folyamatosan érkező, egyre véresebb hírek mellett lehetett.

Október 27-én, szombaton reggel Söveges Dávidot telefonon felhívták a faluból, és kérték, hogy a gimnázium diáksága legyen ott a 10 órára meghirdetett győrszentmártoni nagygyűlésen. Az első óra után a diákok a prefektusok vezetésével, rendezett sorokban levonultak a Tanácsházához. Egy harmadikos diák, *Kecskés László* elszavalta a Nemzeti dalt, majd megválasztották a falu Nemzeti Bizottságát, köztük egy diákot is a gimnázium képviselőjeként. Az ünnepség után diákok hazafias dalokat énekelve és rigmusokat skandálva („*ez a haza magyar haza, minden ruszki menjen haza*”) visszamentek a gimnáziumba, ahol az

aznapi hatodik órát rendben megtartották. Ezalatt egy helybeli traktoros kötelet vetett a közelben lévő felszabadítási emlékoszlopra, és ledöntötte a tetején lévő vörös csillaggal együtt. Noha erre az eseményre is meghívták a gimnáziumot, Söveges Dávid már a telefonban közölte velük, a gimnázium diákjai nem vesznek részt rajta.

Ugyanazon a napon a diákoknak még egy forradalmi élményben volt részük. Késő délután Győről két küldött, *Dobos Vilmos* és *Glózer László* érkezett motorkerékpárral a Városi Nemzeti Bizottságtól. Mindketten korábban pannonhalmi diákok voltak. (Dobos Vilmos 1952-ben érettségizett, Hegyeshalomban volt tornatanár, ahova naponta járt ki Győről, Glózer László pedig Söveges Dávid osztályában érettségizett 1955-ben, és Győrben a Zenekonzervatórium hallgatója volt. November 4. után mindketten Németországba disszidáltak.) Elsőként Söveges Dávidnál jelentkeztek be, elmondták küldetésük célját: a diákokkal szeretnék ismertetni a győri Nemzeti Bizottság követeléseit és a Győrben lévő általános helyzetet. Söveges Dávid erre engedélyt adott. A diákokat a Teleki-terembe hívták össze, elsősorban az iskolarádió segítségével (szombat délutáni szabadidő volt), ahol a küldöttek elmondták mondandójukat. A diákok lelkesedéssel hallgatták őket, még kérdéseket is feltehettek. Ekkor került szóba, hogy Győrben akadozik a közellátás, a kenyér is hiánycikk.

Október 28-án, vasárnap, a diákmise után mintegy 60-80 diák elindult Győrbe. Egy részük azt se tudta, valójában milyen célból mennek, talán a közösen elfogadható indok az volt, hogy „segítsék a forradalmat” akár fegyverrel, akár a pékeknek történő segítséssel. Az egyik diák vagy 40 évvel később határozottan állította, ő azért ment a csapattal, mert diákként minden nyáron pékségben dolgozott, hitt abban, hogy ő tényleg tud segíteni a kenyérhiány megszüntetésében. Gyalog indultak, de a kisécsi vasúti megállóhelynél vonatra akartak szállni.

Söveges Dávidot *Torda Lajos* portás értesítette a diákok elindulásáról, a diákhagyomány szerint a következő szavakkal: "*Direktor úr, szöknek a deákok!*" Söveges Dávid azonnal intézkedett. Két bencést, *Forrai Botondot*, akinek volt motorkerékpárja és *Rozmán Tivadar* prefektust a szökevények után küldte azzal, hogy hozzák vissza a fiúkat. Ugyanakkor telefonált a helyi vasútállomás főnökének, hogy Kiséctől semmiképpen ne engedje tovább a vonatot, ha arra a diákok felszállnak.

Harmadik intézkedésként azonnal bezáratta a Főmonostor kovácsoltvas nagy kapuját, és elrendelte, ezentúl a diákok sétára csak csoportosan, prefektusuk kíséretében mehetnek. A házirend szerint a nagy kapu és a mellette lévő kis kapu reggel 6 órától nyári időszakban este 9, téli időszakban 8 óráig egyaránt nyitva állt, ettől kezdve azonban a karácsonyi szünetig a nagy kaput csak jármű érkezésekor nyitották ki.

Amikor a diákok megérkeztek a vasúthoz, a sorompóőr megmondta nekik, a vonatot nem fogják továbbengedni. Pár fiú a sínek mellett elgyalogolt a vasútállomásig, ahonnan telefonon próbálták meggyőzni Söveges Dávidot, engedje őket tovább. Érthető módon Söveges Dávid hajthatatlan maradt.

Ezalatt a két bencés tanár megérkezett a kisécsi megállóhoz, és elkezdték mindenféle érveléssel-fenyegetéssel a fiúkat rábeszélni a visszatérésre. Közben befutott a vonat, páran fel is szálltak rá, de a vonat nem indult el. Ezt látva, na meg az elhangzottak és a szemerkélő eső együttes hatására a szökevények letörten visszaballagtak a diákotthonba.

A szökevényeknek a Teleki-teremben kellett összevárniuk egymást *Bajtay Oros* felügyelete alatt. Amikor együtt voltak, Söveges Dávid egy rövid szidás után elengedte őket egy késői ebédre. Ám büntetésül a délutáni szabadidő alatt stúdiumuk volt, mondván, már úgylis kísétálták magukat.

Söveges Dávid este a Teleki-terembe összehívta a teljes diákságot. Elsőként a szökevények kaptak alapos fejmosást. Az egyik diák (*Balthazár Zsolt*) emlékezete szerint ebben egy olyan tartalmú mondat is elhangzott: *„azzal nem váltjátok meg a szabadságot, ha bementek Győrbe, és ott azt skandáljátok „Ez a haza magyar haza, minden ruszki menjen haza!”* Igaz, nem igaz, nem tudjuk, de a mondat gondolatisága, stílusa nagyon erősen Söveges Dávidé. A továbbiakban a bencés tanárok felelősségéről beszélt: szüleitek azért hoztak titeket Pannonhalmára, hogy tanítsunk, neveljünk titeket, és hogy vigyázzunk is rátok. Ezért felelősséggel tartozunk a szüleiteknek, önmagunknak, és ennek a felelősségnek minden lehetséges eszközt felhasználva eleget is fogunk tenni. Ismertette a gimnázium elhagyására bevezetett szabályokat, és újból leszögezte, a gimnázium és diákotthon élete az addig megszokott rendnek megfelelően megy tovább.

Beszéde második részében rövid helyzetértékelést is tartott, és beszélt arról a megértésről is, amit a szüleikért aggódó diákok iránt a tanárok éreznek. Zárásként bejelentette, hogy a közeli napokban az egyik bencés atya felutazik Budapestre, és ha valaki levelet akar írni az ott élő szüleinek, azt elviszi, és gondoskodik a kézbesítéséről.

Ez a befejezés lélektani szempontból nagyon jó volt, hiszen a budapesti diákok már napok óta semmit nem tudtak az otthoniakról, és magukról sem tudtak hírt adni. A posta nem működött, levelek, csomagok nem érkeztek, az egyébként is csak napközbeni telefonálási lehetőség is akadozott, az 1950-es években különben is kevés családnak volt otthon telefonja.

Söveges Dávid a diákok szökésének megakadályozására további rendkívüli intézkedést is tett: *Rozmán Tivadart*, az I.A osztály prefektusát megbízta, hogy szervezzon egy nappali kapuórséget a diákokból. A kapuórség feladata a főbejáratnál a diákok kimenetelének megakadályozása, illetve az idegenek bejövételének ellenőrzése volt.

Söveges Dávidnak az ezekben a napokban tett rendkívüli intézkedéseiről – mint például a kapuórség megszervezése vagy a szervezett rádióhallgatás – semmilyen korabeli dokumentumot nem ismerünk, de szerintünk formális igazgatói rendelkezések nem is készültek, hiszen idő sem volt rájuk. Ezért nem ismerjük a kapuórség szervezési elveit, működési szabályait se, azokra csak az akkori diákok emlékeiből következtethetünk. Nem tudjuk azt sem, pontosan mikortól volt kapuórség. Véleményünk szerint a vasárnapi szökés után egy-két napon belül, de legkésőbb a két kerékpáros diák távozása (erről később) után szervezték meg. A mindig kétfős kapuórség a főbejárat nyitott kiskapujánál reggel 6 órától az esti zárásig, kétóránkénti váltással őrködött. Az őrségben eltöltött idő igazolt távollétnek számított az órákon és a stúdiumokon. Az emlékek szerint a nappali kapuórséget nem a felső két osztály, hanem csak a két második osztály diákjaiból szervezték. Kiválasztásuk hátterében ott lehetett az a feltételezés, hogy a kisebb diákok jobban félnek veszélyes kalandokba bocsátkozni, és az őrségük ideje alatt nem fognak megszökni. Kockázata az volt, hogy a felsősök, ha akartak valamit, nem nagyon törődtek a kisebb diákokkal, netán azok ellenállásával. Úgy gondoljuk, a kijelölt kapuőrök komolyan vették feladataikat, szívesen is voltak őrségben (ahol még cigarettázni is tudtak!). A nappali kapuórség egészen a karácsonyi szünetig működött.

Gyórszentmártonban már szombaton, október 27-én döntöttek a közbiztonság fenntartására a *Nemzetőrség* megszervezéséről. A helyi nemzetőrség parancsnokának *Vida Istvánt*, az egyik bejáró diák édesapját választották meg távollétében, mert ő a közlekedési nehézségek miatt munkahelyén, Győrben rekedt. A megbízatást azonban csak a helyi rendőrparancsnokkal, *Hegedűs Pál* főtörzsőrmesterrel közösen vállalta el. Feltehetően valamikor hétfőn, 29-én délelőtt *Vida István* felkereste Söveges Dávidot, és engedélyt kért arra, hogy pár, a faluban élő negyedikes diákot bevonjon a *Nemzetőrség* munkájába. Javasolta azt is, hogy a diákothonban élő negyedikesek közül is legyen pár nemzetőr, az ő feladatuk a Főmonostor épülettömbjének és környékének felügyelete lenne. Söveges Dávid ezekkel egyetértett. Úgy gondoljuk, ebben egy olyan felelősségteljes feladatot is láthatott, amiben a fiúk egy kissé „forradalmi lelkesedésüket” is levezethetik. Pár negyedikes diák be is lépett a helyi nemzetőrségbe. Kaptak talán egy félórás kiképzést és egy-egy öreg puskát (egyes emlékezők szerint hatástalanított puskát, amelyből kivették az ütőszeget), a diákothonos diákok feladata pedig a Vár körüli járőrözés volt, időnként pedig a főbejárat előtt posztoltak.

A következő hét első napjaiban Pannonhalmán különlegesebb esemény nem történt, ha csak azt nem tekintjük annak, hogy hétfőn, 29-én az osztálytermekből eltávolították a rákosista magyar címet. Az a diák azonban, aki az osztály falán lógó falitérképéből kivágta a címet, nem kapott dicséretet Söveges Dávidtól, hiszen azt leragasztani kellett volna. Mindezek előzménye *Nagy Imrének* az október 28-i rádióbeszéde volt, amelyben azt is említette, hogy *“az ország címere ismét a Kossuth-címer legyen, és hogy március 15-ét ismét nemzeti ünnepé nyilvánítsák!”*

Kedden, október 30-án a Teleki-teremben Söveges Dávid felkérésére *Vanyó Tihamér* bencés tanár tartott egy helyzetértékelő előadást. Az akkor már a forradalom győzelme hitében élők előtt sötét képet festett a jövőről: szilárd meggyőződése volt, hogy a szovjet hatalom nem fog lemondani Magyarország katonai megszállásáról.

Október 31-én *Szabó Zerind* kisegítő prefektus elindult Budapestre szüleit felkeresni, és vitte magával a budapesti diákok hazaírt leveleit. Útját Győrtől autóstoppal folytatta, szerencséjére a győri benzinkútnál – látván a reverendáját – a *Mindszenty József*hez igyekvő külföldi egyházi küldöttség autója vette fel. A fővárosban egyetemre járó

bencésszerzetes-növendékek segítségével két nap alatt minden levél eljutott a címzetthez. Az események miatt azonban november 4-én a válaszlevelekkel már nem tudott visszajutni Pannonhalmára.

November 1-je, Mindenszentek napja hagyományos tanítási szünnap volt. A diákmise után a diákok az élen zászlóvivőkkel, rendezett sorokban Söveges Dávid igazgatóval és pár bencés tanárral levonultak a faluba. Arra a már korábban meghirdetett megemlékezésre mentek, amelyen azok emléke előtt tisztelegtek, akik korábban és az elmúlt napokban a magyar szabadságért életüket áldozták. Az ünnepség színhelye a falu közepén lévő kis park volt, közepén az I. világháború hősi halottainak emlékművével és az országzászló oszloppal. A kicsiny tér tömve volt, a diákok egy részének már csak a bokrok, sövények mögött, a teret övező utakon jutott hely. Az országzászló oszlopára a forradalom zászlaját húzták fel, a piros-fehér-zöld lobogót, amelynek közepéről kivágták a kommunista címet. Elhangzott pár lelkesítő beszéd, az ünneplők hangulata azonban inkább békés és hazafias, semmint forradalmi volt. Az ünnepség után átmentek a közeli temetőbe, virágokat tettek a világháborús hősök emlékművére. A temetőben a falu plébánosa, a bencés *Szigeti Rajnald* mondott emlékbeszédet, a közös imádságot *Ámon Viktorin* káplán vezette. A megemlékezés végén elénekelték *Lancsics Bonifác* bencés szerzetes régi magyar néphimnuszát, a Boldogasszony Anyánkat. A temetőből a diákok visszamentek a gimnáziumba.

A temetőlátogatással a pannonhalmi gimnázium forradalmi megmozdulásainak sora véget is ért. Mindössze négy tanóra maradt el miattuk.

Ezekben a napokban szökött Pannonhalmáról nyugatra az első két diák. Pontos napját nem tudjuk, de ez legkorábban október 29-én történhetett, hiszen a „szökés” után, vasárnap délután vagy este ellenőrizni kellett a létszámot. Azt valószínűsítjük, valamelyik nap ebéd után indulhattak, és ez a nap akár Mindenszentek napja is lehetett. Mindkettő, *Gerencsér László* és *Török Lajos* negyedikes volt, és mindkettő rendszeresen kerékpározott, edzésadagjuk a délutáni szabadidő alatt 20-30 kilométer, hétvégeken ennél több is volt. Könnyen kijuthattak a nyitott kis kapun: a kerékpárokat, amelyeket a porta egyik tároló helyiségében tartottak, elkérték *Torda Lajos* portástól, aki tudta, hogy szinte minden nap edzenek, odaadta a kerékpárjaikat, a kapuőrök

pedig – ha voltak – mindezt látva, kiengedték őket. Csak az esti vacsoránál tűnhetett fel hiányuk, amikor már Ausztriában járhattak. Söveges Dávidot feltehetően nagyon bánthatta a két kerékpáros szökése, amelyet kudarcként élhetett meg.

Ezen a héten már folyamatosan megjelentek fiukért aggódó szülők is Pannonhalmán, elsősorban a Dunántúlról. Rendszeres vonatközlekedés nem volt, jöttek tehát alkalmi fuvarokkal, autóstoppal, néha gyalog, sőt, az elsős *Kránitz Ferenc* édesapja kerékpárral érkezett Mosonmagyaróvárról. Söveges Dávid mindegyikükkel beszélt, nyugtatta a szülőket, hogy gyermekük biztonságban van Pannonhalmán és nem engedik őket felelőtlen kalandokba. Természetesen a szülőktől friss híreket is kapott, legalábbis a környezetükről. Pár szülő megkérte Söveges Dávidot, hogy a rendkívüli helyzetre való tekintettel fiát hazavihesse, amire természetesen engedélyt kaptak. November 3-án távozott az első „törvényesen” disszidáló diák, *Szimonisz László* (aki összesen talán egy hónapot töltött Pannonhalmán), akiért édesapja küldött autót Mosonmagyaróvárról.

Érthető, hogy Pannonhalmán mint szerzetesi kolostorban és egyházi iskolában, mindenki feszülten várta Mindszenty József előre bejelentett beszédét. November 3-án a rádióbeszédet a diákok közül sokan a prefektusukkal közösen hallgatták, az egyes részleteiben archaikus beszédről többféle vélemény is kialakult, még a tanárok között is voltak, akik nem mindennel értettek egyet. Söveges Dávid egy beszédvázlatában (ezzel majd később részletesen is foglalkozunk) a következőket írja:

„Az ő [már mint Mindszenty, Sz. B.] megkülönböztetése, hogy ez nem forradalom volt, hanem szabadságharc, alighanem azt akarja jelenteni, hogy nem társadalmi réteg ellen irányult, – ez lett volna a forradalom – hanem külső elnyomó hatalom ellen, s ezért szabadságharc. De ha forradalmon azt értjük, hogy gyors átalakulás lassú fejlődés helyett, akkor nevezhetjük forradalomnak is.”

1956. november 4-én, vasárnap reggel a diákok többsége a szovjet csapatok támadásáról prefektusától értesült. Nagy Imre kétségbeesett utolsó üzenetei után a rádió már csak zenét sugárzott, a diákok között a bizonytalanság és a kétségbeesés hangulata lett az uralkodó. A külföldi rádiók is csak harcokról adtak, ám sokszor megbízhatatlannak tűnő híreket. A Kádár-kormány bejelentkezése után a megváltozott

hangvételő híradások pedig a legrosszabb lehetőséget, a forradalom teljes eltiprását vetítették előre.

A diákok ezeket a napokat egyértelműen tragédiaként élték meg, a budapesti diákok ismét családjuk biztonságáért aggódtak. A tanárok sem leplezték előttük véleményüket. Példaként *Csóka Lajos* történelemtanárt említjük, aki hétfőn a gimnáziumban történelemórái előtt könnyes szemmel olvasta fel Kozma Andor *Karthágó elesett* című versét. Az ekkor megjelent diákújságok, az *Emberk leszünk* (III.B osztály) és a *Harang* (I.A osztály, ráadásul ez volt az 1. száma!) nyíltan hangot adtak a forradalom bukása feletti fájdalomnak.

November 5-én megszűnt a falu Nemzetőrsége, a diák-nemzetőröknek a falu rendőrségén le kellett adni a fegyverüket. Mivel továbbra is az a *Hegedűs Pál* maradt a helyi rendőrőrs parancsnoka, aki a forradalom alatti viselkedésével – köztük a Nemzetőrséggel is – kissé hírbe hozta magát, a diáknemzetőrségnek később semmilyen következménye nem volt.

1956 októberében a forradalmi ifjúság legfőbb követelése között szerepelt az orosz nyelv kötelező tantárgyként történő oktatásának az eltörlése is. Ez a követelés teljesült, ám magát a központi rendelkezést nem sikerült megtalálnunk. Azt viszont biztosra vesszük, hogy Söveges Dávid az ügyben nem saját elhatározásából, hanem valamilyen, talán a megyei oktatási hatóságtól (?) érkezett rendelkezésre lépett. Pontosan mikor, azt nem tudjuk, de a második osztályos *Jankovics Marcell* 1956 november 14-i levelében arról írt haza, hogy orosz már nem tanulnak, és már elkezdte kötelező nyelvként a franciát. Ezzel összhangban Söveges Dávid *Széljegyzetek* című beszédvázlatában szerepel egy fél mondat, ahol a változások között a címer mellett az orosz nyelv tanítására is utal, tehát annak írásakor ez már megtörtént. A Kádár-kormány november közepe táján született rendelkezése az orosz nyelv tanításának elhagyásáról már csak az előállt helyzetet törvényesítette.

Söveges Dávidnak mint igazgatónak hatalmas feladatot jelentett az orosz nyelv kötelező tanításának eltörlése, mert helyette villámgyorsan meg kellett szervezni más idegen nyelvek oktatását. Ehhez kéznél voltak azok a nyelvtanárok, akik ugyan nem voltak a tanári kar tagjai, de különórákon, rendkívüli tárgyként oktattak nyugati idegen nyelveket. Ezért a diákoknak az általuk tanított angol, francia és német nyelvek közötti választás lehetőségét ajánlották fel.

Az orosz nyelv tanításának eltörlésének, és a más nyelvek tanításának a hírére Söveges Dávid igazgatónál megjelent a két negyedik osztályból egy diákküldöttség azzal a kéréssel, hogy ők szeretnének továbbra is oroszul tanulni, hiszen több mint hét év tanulás után csak pár hónap választja el őket attól, hogy orosz nyelvből is érettségizhessenek. Érettségizni azonban csak kötelező tantárgyakból lehetett, rendkívüli tárgyból nem. Söveges Dávid elfogadta érvelésüket, és úgy döntött, hogy a IV. osztályokban a választható idegen nyelvek között kötelező tantárgyként az orosz is szerepel.

A legtöbben az angolt (132) és a németet (98) választották, a sorban a francia nyelv (17), végül az orosz (14) következett. Osztályonként: a két IV. osztályban 32 diák angolt, 14 diák oroszul, 6 diák franciát tanult. Az első és harmadik osztályokban kötelező nyelvként az angolt és a németet, a második osztályokban pedig mindhárom nyelvet választották.

A sokszínű nyelvtanítási feladatokat azonban nem lehetett megoldani csupán azzal, hogy a korábban csak különórákat adó bencés tanárokat (*Jámbor Mike* francia, *Kövér Alajos* angol, *Németh Döme* angol és német) beemelték a tanári karba. A korábbi két orosz nyelvtanár, *Domnanovich Ábel* és *Villányi Anaklét* óraszámja jelentősen csökkent, ezért ők más tárgyak tanítását vették át olyan tanároktól, akiket viszont be kellett vonni a nyelvoktatásba. Villányi Anaklét például *Karsai Gézá*tól a történelem tanítását vette át az egyik osztályban, *Karsai Géza* viszont elkezdett németet tanítani. Hozzátehetjük mindehhez, hogy a különóránál történő nyelvoktatást sem lehetett megszüntetni, sőt újdonságként orosz különórára is volt igény.

Minden osztályt a tanult idegen nyelv szerint két vagy három csoportra kellett osztani, és ezekben a csoportokban osztályonként egy időben kellett a nyelvórákat megtartani! Ezek voltak azok a kiinduló feltételek, amelyek ismeretében össze kellett állítani az új heti órarendbeosztást, figyelembe véve a tanárok egyéb elfoglaltságait és a többi tantárgyat is. Ez a hatalmas munka pár nap alatt elkészült, és az idegen nyelvek tanítása ennek megfelelően elkezdődött.

A harcokból egy morzsányi ízelítőt a diákok is kaptak. November 8-án kora délután a diákok a Hóman-bástyáról (*Hóman Bálintról*, a gimnáziumot és a diákothont építettő történelemtudós kultuszminiszterről nevezték el) végignézték azt a kisebb ütközetet,

amelyet menekülő tatabányai szabadságharcosok vívtak Écs mellett szovjet páncélosokkal. Söveges Dávid így ír erről visszaemlékezéseiben:

„ ... az écsi állomás előtt megtámadták őket – itt gyanítom az (említett) csoport kezét –, lövöldöztek, többen megsebesültek vagy meg is haltak. De jött Győrből a segítség és ezzel vége lett az egésznek. Egy osztrák fiatalembert hoztak fel a várba, ő is a teherautón volt, megsebesült, itt bekötötték, másnap vagy harmadnap ment tovább. Az osztrák azt mondta, egy segélyszervezettel jött ő és társa Győrbe, ott szorultak, és amikor egy teherautóra felkérkedtek, és most őket is a Balaton felé vitték. Társáról nem tudott semmit. De februárban megjelent egy felhívás: a pesti országút mellett, valahol Á(É?)cs körül kiástak egy sírból egy németet, ki tud róla valamit. Talán ez volt a másik.

Én ezt a támadást a faluban éltem át. Pénzt vittem le a postára, de a lövöldözésre Ilonka néni, a postásasszony lehúzta a rólót, bezárta a postát, és én bent szorultam egy időre. [...]

Söveges Dávid november 10-én, a minden osztályban szombatoként menetrendszerűen, külön-külön megtartott úgy nevezett „csendes órát” összevonva, előadást tartott a III. és a IV. osztályok diákjainak a Teleki-teremben. Ez az egyetlen olyan, azokban a hetekben elhangzott beszéde, amelynek írásos emléke is fennmaradt. A beszédvázlat kéziratára *Borbély Tamás* bukkant rá kutatása közben, Söveges Dávid büntetőperének iratai között. A vázlat címe: *Pannonhalmi széljegyzetek a magyar szabadságharchoz*. Borbély Tamástól tudjuk azt is, hogy ezt a beszédvázlatot a márciusi házkutatás során Söveges Dávid egyéb, „a demokratikus rendszerre veszélyes” papírjai között foglalták le.

A vázlaton ugyan nem szerepel az előadás időpontja, de az viszonylag könnyen meghatározható volt. Söveges Dávid vallomásában maga említi a „csendes órát”, és hogy a beszéd a felsős diákok előtt hangzott el. Ez utóbbit *Plósz Béla* második diák emlékei is megerősítik:

„Emlékszem arra, hogy valamelyik nap a harmadikosoknak és a negyedikeseknek a Teleki-teremben volt egy előadás a forradalom okairól és várható következményeiről. Én ezt repülőmodellezőként a mozivászton túloldaláról, a modellező szobából hallgattam végig. Persze moccanni sem mertem, nehogy kiderüljön, hogy ott vagyok. Sajnos nem emlékszem, hogy ki tartotta az előadást, talán ezt is Dávid atya.”

A vázlatban szerepelnek olyan részletek, amelyek segítséget nyújtanak annak a készítési és az elhangzási időpont meghatározásában. A vázlatban utalás van a november 4-én elnémult Kossuth rádió egyik utolsó mondatára: *„Bízunk Isten segítségében”*. De ennél fontosabb, hogy Vanyó Tihamér előadását így említi: *„amelynek nem egy mondata azóta jóslatszerűen igazolódott – pedig alig egy hete mondta.”* Ez az előadás, amint írtuk korábban, október 30-án volt a Teleki-teremben.

Az előadásvázlat (amely Söveges Dávid írásai között a könyvben teljes egészében olvasható) részletes értékelése helyett csak annyit említünk, hogy abban a történetek erkölcsi megítéléséről, a pannonhalmi közösség viselkedéséről, végül Pannonhalma „elv-hűségéről” beszélt. Mindezekből csak egy gondolatot idézünk: *„Éppen ezért mi merjük pozitíve értékelni, jónak, erkölcsileg megengedettnek nevezni ezt a forradalmat. [...] És akkor is érték és hatóerő marad, ha kitűzött célját nem is érte el.”*

Söveges Dávid se tudhatta, hogy az előadása utáni napon a november 4-én hatalomra került új kommunista rendszer a maga valóságában is bemutatkozik Pannonhalmán. November 11-én, vasárnap dél körül, még az ebédidő előtt érkezett egy szovjet-magyar közös katonai alakulat (az egyik diák naptárbejegyzése szerint *„két tank, két harckocsi és négy teherautó fegyveresekkel”*), megálltak a bezárt főbejárat előtt, és elkezdték az épülettömböt körbevenni. Söveges Dávidot riasztották, aki az egyik orosz tanár kíséretében tárgyalt a vezetőjükkel. Az érkezetek közölték, hogy az épületekben bujkáló fegyvereseket keresnek. Mire fegyveresekkel körbevették az épületet a Várkerületen (az egyik tank a salakos tornapályán, a másik a főbejárattól balra, a ciszterna közelében helyezkedett el), véget ért az ebéd. Söveges Dávid minden diákot az osztálytermekbe vezényelt, és azok mindaddig ott maradtak, amíg a különítmény el nem távozott. A fegyveresek kettesével végigjárták a gimnázium épületét, a Főmonostort és a Szociális Otthont, minden szobába, helyiségbe benéztek, még a pincékbe is. Semmit nem találtak, igaz, az alatt a két-három óra alatt, amíg ott tartózkodtak, azzal a létszámmal alapos kutatást nem is lehetett végezni.

Rögtön a szovjetek eltávozása után Söveges Dávid elrendelte, hogy a nappali kapuórségen túl legyen éjszakai őrség is. A feladatuk annak figyelése volt, hogy jönnek-e katonai egységek Pannonhalma felé.

Kétóránkénti váltással egyszerre négy diák volt őrsegen, és az előírás szerint párosával kellett a különböző megfigyelési pontokat felkeresni az egyik párnak, mialatt a másoknak a portánál kellett tartózkodnia. Az éjszakai ügyeleteseknek nem kellett másnap részt venni a tanításon. Ha az őrseg Pannonhalma felé tartó járműveket észlelt (a Hóman-bástyáról és az arborétum bejáratánál lévő kilátóhelyről minden irányban messziről láthatók, illetve sötétedés után és éjszaka észlelhetők voltak a fényszóróval közlekedő járművek), azonnal riasztották Söveges Dávidot és az ügyletes tolmácsot, *Domnanovich Ábelt* vagy *Villányi Anaklétot*. Az éjszakai ügyelet a nappali kapuügyelettel együtt egészen a karácsonyi szünetig működött, és eredményesen. A fogadóbizottság minden esetben már a bejáratnál várta az érkezőket. Söveges Dávid írta visszaemlékezéseiben:

„... szóltam Ulrik perjel úrnak: kellene őrseg a kapu elé esténként, – többnyire akkor jöttek. De Ulrik határozatlan volt. Megcsináltam a magam hatáskörében, úgy is mindig az iskolába jöttek, hogy egy-egy fiút állítottam a kapu elé, aki jelentette, ha jöttek. S akkor lementem fogadni őket. Álltam egyszer a sötétben a kapu előtt, jött a tank Nyalka felől és a fényszóró és ágyúcső rám irányozva. De végül is nem lőttek. Ha ruszlik jöttek, akkor küldtem Ábelért, ő volt az orosz tolmács. [...]”

1956. november 12-én, hétfőn Söveges Dávid rendelkezésére reggel ünnepélyes gyászmise volt a forradalom halottaiért a Bazilikában. A szentmise vége előtt a negyedik osztályos diákok közül hatan (*Bézy Miklós, Gergely Hugó, Orosz Attila, Pogány Imre, Rudán Péter* és *Szapáry György*) kilopóztak a Bazilikából, és a diákothon konyháján keresztül (amely az épület legalsó szintjén volt, kijáráttal a Várkerületre) elindultak Nyugatra. Söveges Dávid hiába küldött utánuk motorkerékpárral két bencés tanárt, nem találták meg őket. Estére már Ausztriában voltak, és másnap a bécsi rádión keresztül már üzentek is haza. Nekik nagy sikerrel kezdődött a hét, Söveges Dávid azonban másképpen élte meg mindezt.

A következő napokban még többször (hétfőn, kedden, szombaton és utoljára november 19-én) érkezett szovjet fegyveres különítmény Pannonhalmára, és a környező falvakban is cirkáltak. A hírek szerint valahol lelőttek egy szovjet katonát, és ezért őrjáratoztak. Mindig szabadságharcosok és sebesültek után érdeklődtek, de alapos kutatás Pannonhalmán valójában már nem volt. Minden eshetőségre gondolva,

ha szovjet katonák érkeztek, amíg ott voltak, Söveges Dávid rendelkezésére a diákok nem jöhettek ki az épületből.

Söveges Dávidnak egy újabb és váratlan gond is szakadt a nyakába, November közepén a megrendült egészségi állapotú *Kühár Ede*, a II.B osztályfőnöke és prefektusa, aki több osztályban biológiát és kémiát is tanított, kidőlt a sorból. Tarjánpusztára kellett küldeni pihenni és felgyógyulni az ottani bencés lelkészhez, *Tihanyi Bánkhoz*. Pótlása nagy gondot jelentett, újra hozzá kellett nyúlni a heti órarendhez és a tanári kar munkamegosztásához.

A tanítás mindeközben zavartalanul folyt tovább. A harcok elcsitulásával azonban megszűnt az órákon az események megtárgyalása, ami addig természetesnek tűnt, és megszűnt a tananyag addigi – hallgatólagosan Söveges Dávid által is tudomásul vett – enyhébb számonkérése is. A diákok a korábban megszokott napi életüket élték, reggelente jártak ministrálni, szabadidőben a szakkörökre, lezajlottak a sport események, *Szigeti Kilián* megtartotta a Collegium Musicum előadásait. Ami hiányzott a szokásos őszi kínálatból, az a tánciskola és az azt lezáró Koszorúcska táncest volt.

Ezekben a hetekben az országosan fellépő közellátási zavarok, amelyek az élelmiszerellátásban, a tüzelőanyag-hiányban és az energiaellátás terén egyaránt jelentkeztek, nem kímélték Pannonhalmát sem. Tetézte mindezt, hogy november elején korán beköszöntött hóval a tél is. Pannonhalmán mindezek közül a diákok étkeztetése jelentette a legnagyobb gondot.

Söveges Dávidnak azonban ezekkel viszonylag keveset kellett foglalkoznia, noha mint igazgató ezekért is felelős volt, ezért is mindig mindenről tudnia kellett. A gondokat azonban gyakorlatilag teljes mértékben levette a válláról *Vida Szabolcs* rektor, aki mindezeket az ügyeket kézben tartotta, és a nehézségeket – legalábbis a lehetőségek határáig –, mindig meg is oldotta. *Vida Szabolcs*nak mindebben segítségére volt *Dobra Modeszt*, aki az épület gondnoka volt, és *Grabner Oszvald*. Utóbbi az anyagbeszerzéseket *Forrai Botonddal* és *Polgár Vilmostal* közösen intézte (természetesen a Főmonostorban élő bencésekről is ők gondoskodtak).

Az épület központi fűtését széntüzelésű kazánok biztosították. A szénhiány oka a szénbányák sztrájk miatti országos leállása volt. Pannonhalmára még ezekben a zűrzavaros időkben is aránylag

rendszeresen érkezett szén Tatabányáról, köszönhetően az egyik diák édesapjának, aki Tatabányán a szénbányák főmérnöke volt. Talán kevesebb gondot okoztak a csak időnként jelentkező, rövidebb-hosszabb áramszünetek. A nagyobb áramszüneteknél elindították a Főmonostor saját, egyébként üzemen kívül lévő áramfejlesztő telepét a Csejder-völgyben.

A legkönnyebben beszerezhető élelmiszer-nyersanyag nagy mennyiségben a krumpli volt. Ebből *Forrai Botond* és *Polgár Vilmos* a környező termelősövetkezetekben amennyit meg lehetett venni, mind megvette. Volt példa arra, hogy a termelősövetkezetnek – ahol szintén munkaerőhiány lépett fel – a földben lévő krumpliját vették meg, és a diákokat vezényelték ki a fagyos földből történő krumpliszedésre.

Söveges Dávid egyébként is bevonta minden lehetséges ellátási munkába a diákokat (hátsó gondolatként ott lehetett, hogy ne másan törjék a fejüket). Nemcsak krumplit szedtek, hanem maguk is rakodták le és fel teherautóra vagy a Főapátság traktorának a pótkocsijára a beszerzett élelmiszert, de ők lapátolták le a vasútállomáson a vagonokról a szenet, és ők is lapátolták be a széntárolókba. Sőt, diákok őrizték éjszakánként az állomáson a szenes vagonokat, és a hóban elakadt traktor krumpliszállítmányát is.

Már november elejétől aránylag tisztos mennyiségben érkeztek nyugatról karitatív adományok, köztük élelmiszerek is. Természetesen ezeket is a diákok rakodták le. Az érkezett élelmiszerek (kakaó, tejpor, tej, reggeliitalok, ömlesztett sajt, sűrített húskonzervek és hasonló) elsősorban a reggeli és esti étkeztetésnél jelentettek segítséget.

Összefoglalva azt mondhatjuk, ha nagyon szerényen is, de Pannonhalmán mindig volt mit enniük a diákoknak, és a csökkentett hőfokú fűtésre is csak a fázósabbak panaszkodtak. Persze a diákok, az örökké éhes kamaszkorú diákok morgolódtak, elsősorban a sok krumpli miatt (volt aki *krumplimérgezésről* beszélt). Ráadásul nagyon hiányzottak a megszokott hazai csomagok az „étkezési pótlékokkal”, ami az alig működő posta miatt nem érkeztek.

A negyedikesek szökése után több sikeres szökés nem volt Pannonhalmán. A diákok többsége nem is gondolt komolyan szökésre. A kisebbekben ott lehetett a félelem is meg az erős kötődés a családnak, az otthon iránt. A nagyobbak között meg az a szólás járta: „*Aki Lukács atyától vagy Lajos atyától tanulta a hazaszeretet, az nem megy el!*”

Viszont egyre több diákért érkeztek meg szülei vagy azok megbízottjai, és vitték őket magukkal tovább Ausztriába. November 13-án a negyedik *Radda István*ért jött el édesapja, a bencés rend korábbi jogtanácsosa. Bátyjával, *Radda Györggyel* és nővérével együtt levitte őket az osztrák határra autóval, ahol búcsút vett tőlük. Ők elmentek, édesapjuk, akire börtön várt, itthon maradt. November 17-én a két *Bende testvér, András és Miklós* ment el, akiket Söveges Dávid édesapjuk kérésére engedett el. November 21-én a két *Zichy fiú, György és János*, valamint *Rakovszky István* ment el szüleivel, illetve édesanyjával. November 24-én a második *Ozsgyányi Andrást* vitte el édesapja, és magával vitte fia osztálytársát, *Széchen Miklóst* is. A harmadik *Szentkereszthy István*ért az édesanyja jött, az elsős *Babócsi József*ért (akinek szülei 1950-től már Ausztriában éltek) a nagyszülei küldtek egy ismerőst. A második *Nagy Béla* és a harmadik *Légrády Sándor* szintén a szüleivel ment el. November 27-én vitték haza szülei kérésére Zalaegerszegre a második *Czente Tamást*, aki aztán másnap családjával együtt disszidált. Szintén még novemberben ment el a negyedik *Erdődy György* is.

Söveges Dávid minden szülővel találkozott, a szülők megbízottjait (akik többsége előzetes telefon után vagy levéllel érkezett) pedig kellőképpen ellenőrizte is. Elbeszélgetett velük, legtöbbjük elmondta, miért határoztak a Nyugatra távozás mellett. Közülük többen X-es társadalmi besorolásúak voltak, vagy a forradalom ideje alatti szereplésük miatt tartottak megtorlástól, párnál a család egy része már Nyugaton élt. Néhány szülő egy éjszakát Pannonhalmán töltve másnap indult fiával tovább. Söveges Dávid az elhatározott szándékkal érkezőknek mindig a mihamarabb továbbmenetelt tanácsolta. Bizonyára a rendszeres bécsi rádióhallgatásból tudta, hogy az osztrák–magyar határon egyre veszélyesebb az átjutás. Ha nem is minden diáknak, de párnak a távozását bevezették a gimnázium anyakönyveibe (ezt minden esetben *Legányi Norbert* igazgató helyettes intézte). A diákok közül volt, aki kézbe kapta és magával vitte iskolai tanulmányi értesítőjét is

Jöttek olyan szülők is, akik csak személyesen akartak meggyőződni arról, hogy fiuk épségben-egészségben túl élte Pannonhalmán a nehéz időket. Az aggódásban közrejátszott, hogy az egyik külföldi rádió november 19-i adása szerint bombázták Pannonhalmát. Jöttek korábban érettségizett diákok is. Söveges Dávid

akivel csak tudott, találkozott és elbeszélgetett. A szülőket nyugtatta, tőlük meg híreket hallott.

De már november elejétől folyamatosan érkeztek más látogatók is. Nyugatra induló menekülők gyakran álltak meg egy pihenésre Pannonhalmán, ahol legalább egy csésze meleg teát és egy szelet kenyeret mindenki kapott. Söveges Dávid úgy rendelkezett, hogy a menekülők egy éjszakát a tornateremben tölthetnek, ahova a diákok a hálótermekből matracokat vittek le.

A menekülőkkel kapcsolatban az egyik harmadikos diák, *Léber Miklós*, aki zsebnaptárában bejegyezve követte a napi eseményeket, megőrizte osztályfőnöke, *Villányi Anaklét* véleményét:

„Anaklét atya kétségek között volt a menekülők befogadásával kapcsolatban. Mellettük szolt a Regula: minden vendégben Krisztust kell fogadni. Ellenük az ismeretlenségük és a várható politikai válasz.”

November 18-án már ismét volt diákmozi, két filmet is vetítettek, a *Svejket* és az *Így győztünk Moszkvában* címűt. Hogyan sikerült a mozi-felelős *Vida Szabolcsnak* filmeket szerezni, nem tudjuk.

November 20-án egy sikertelen szökési kísérlet volt. Négy első osztályos kisdiák vágott neki kora reggel a Nyugatra tartó útnak. Távozásukat hamar észrevették, és Söveges Dávid utánuk küldte motorkerékpárral *Rozmán Tivadart*, aki Écsnél utolérte és onnan visszahozta a szökevényeket. Büntetésül bezárták őket a Főmonostorban lévő betegszobába. Ez egyébként több diákkal is megtörtént: ha valakinél szökési kísérletre gyanakodtak, attól elvették a ruháját, a cipőjét, és bedugták a gyanúsítottat a betegszobába. A nevelők biztosak voltak abban, hogy papucsban és pizsamában senki sem szökik meg a havas, télies időben.

A szökevények később egy szóbeli feddéssel és 2-2 óra igazolatlan mulasztással megúszták az ügyet, ám annak mégis volt egy igazi áldozata. Az egyik mozgékony és az alsósok között is népszerű diák (ő vezette az iskola góllövő listáját), *Prugberger Emil*, meghallván a történeteket, felkereste a betegszobába bezárt négy fiút (ami egyébként szigorúan tilos volt!), és a pórul jártakat kifaggatta, mi történt, hogyan történt. Közben – Prugberger szerencsétlenségére – a betegszobába ellenőrzésre belépett a szökött fiúk prefektusa, *Rozmán Tivadar*. Prugberger kiszaladt, a prefektus nem tudta elkapni.

Késő délután Prugbergerrel prefektusa, *Bajtay Oros* közölte, a tanári kar egyhangú javaslata alapján Söveges Dávid igazgató azonnali hatállyal kizárta gimnáziumból és diákotthonból. Azt történt, hogy *Rozmán Tivadar* jelentette a történeteket Söveges Dávidnak. A szökevények büntetése ügyében nem volt még döntés, de Söveges Dávid érezhette, hogy elrettentésül valami nagyon súlyos ítéletet kell hozni. Ám azokban az időkben 14-15 éves, elsős diákokat nem lehetett csak úgy szélnek eresztetni, mert országszerte katonai járőrök keresték a Nyugatra induló fiatalokat, a vonatok pedig teljesen megbízhatatlanul közlekedtek. Prugberger Emil fegyelmi vétsége – mert kétségtelenül az volt – kapóra jött. Büntetésével kemény példát mutattak fel, bízva abban, az majd elveszi a diákok kedvét a kirívó fegyelmezetlenségektől. Rendkívüli időkben rendkívüli intézkedések kellettek. Osztálytársai húzták le szánkón másnap reggel szegény Prugberger Emil utazóládáját a frissen esett hóban a postára, ő pedig vonatra szállt, hogy hazamenjen Szombathelyre.

A Vöröskereszt már november elejétől országszerte rendkívüli önkéntes véradásokat szervezett. Országos volt a vérhiány, miközben elsősorban a budapesti, de pár vidéki kórház is tele volt a harcok sebesültjeivel. November második felében a Vöröskereszt megbízottjai engedélyt kértek, hogy a Vöröskereszt mozgó egysége Pannonhalmán is gyűjthessen vért. Söveges Dávid a felsős diákok szánára engedélyezte a véradást.

Nem kevés igazgatói feladata mellett Söveges Dávidnak arra is jutott energiája, hogy a korábbi osztályában, a III.B-ben megtartsa a heti négy magyaróráját. Az órákra szokása szerint alaposan felkészült, óravázlatokat készített, kijavította a dolgozatokat, figyelemmel kísérte diákjai irodalmi próbálkozásait. Megbeszéléseket tartott az *Emberek leszünk* osztályújság szerkesztőivel, átnézte annak az ezekben a hónapokban megjelent mindhárom számának kéziratait. Még arra is gondolt, hogy a negyedikes *Nagy Sándorral* felélessze az iskola korábbi irodalmi újságját, a *Szép szót*. Emellett már az sem meglepő, hogy elkészült az irodalmi faliújság, amelyet *Jankovich Marcell* rajzai díszítettek. Söveges Dávid november végén rendkívüli szavalóversenyt is rendezett, amelyet a harmadikos *Kecskés László* nyert *Reményik Sándor* nagyon időszerű *Eredj, ha tudsz ...* című versével.

November végén, az Advent kezdetén rekollekció volt, amelyet az első osztályosoknak Pulay Csaba, a többieknek Kövér Alajos tartott.

December 2-án, a hónap első vasárnapján már ismét volt „első vasárnapi” szülői látogatás. Nem túl sok szülő érkezett, azok se távolabbról, hanem inkább közelebről, aminek elsősorban a rossz vonatkozlekedés volt az oka. Söveges Dávid is megtartotta az ilyenkor szokásos igazgatói fogadóórát a látogatóba érkezett szülőknek.

December 3-án Söveges Dávid vezetésével a tanári kar összeült az első negyedév ellenőrző értekezletére. Az első negyedévről kiállított Tanulmányi értesítőt azonban ezúttal nem tudták levélben elküldeni a szülőknek, mert a posta még nem működött megbízhatóan. Ugyancsak december első napjaiban Söveges Dávid kihirdette a diákoknak, hogy a karácsonyi szünet az országos tanítási rendtartásban rögzített december 21. helyett már egy héttel már korábban, december 14-én megkezdődik. Ezt azért tehette meg, mert mint igazgató, saját hatáskörben legfeljebb egy hétnyi rendkívüli tanítási szünnapot rendelhetett el. Indoka a szénhiány volt. A tanulmányi értesítőnek nem mindenki, a szünet hírének azonban mindenki örült.

Decemberben még három diák ment el „jogszerűen” Nyugatra. A negyedik *Osskó Endre* szülei már Ausztriában voltak, amikor egy rokonukat küldték el a fiukért Pannonhalmára. Ők aztán Kőszegnél lépték át a határt. A harmadik *Ghyczy Péter*ért édesanyja december 7-én egy soproni embercsempészt küldött, amin Söveges Dávid nagyon megütközött. A férfi a Ghyczy család erekyeként őrzött öreg zsebórájával igazolta magát, amelyet a fiú felismert. Végül Söveges Dávid elengedte a férfival a fiút, de napokig aggályai voltak, nem lett-e család áldozta. Háromnapos gyaloglás után értek át a határon, és december 10-én Söveges Dávid is megnyugodhatott, mert a bécsi rádióban üzenet jött a sikeres megérkezésről. Az utolsó tanítási napon vitte el édesanyja azt az elsős *Isky Jánost*, akinek édesapja csendőrtisztként még 1944-ben került ki Nyugatra.

December 6-án a diákok megrendezték a szokásos Mikulás napi ünnepséget – Söveges Dávid nagyon ügyelt arra, hogy minden úgy történjen, mint más tanévekben.

A salgótarjáni sortűz hírére a Nagy-Budapesti Központi Munkástanács országos általános sztrájkot hirdetett december 11-ére. A sztrájkhoz a diákok is csatlakozni akartak, ezért küldöttségük felkereste

Söveges Dávid igazgatót, engedélyét kérve a sztrájkhoz. Söveges Dávid a sztrájkot ahhoz a feltételhez kötötte, hogy aznap a konyha, az ebédlő és a diákbolt is sztrájkoljon. A diákok erre lemondtak a sztrájk megtartásáról.

A gimnázium gondosan készült a diákok hazautazására. Mindenkinék készítettek névre szóló magyar-országi kétnyelvű igazolást, színes pecsétekkel, Söveges Dávid igazgatói aláírásával arról, hogy szünetidőre hazautazó diák. (Zárójelben: és minden diák megkapta az első negyedévi tanulmányi értesítőjét azzal, hogy szülői láttamozással hozza majd vissza!). A diákokkal nem tudták közölni, hogy a karácsonyi szünet meddig tart, de megígérték, arról majd mindenkit levélben értesítenek. Viszont egy egész jegyzéket kaptak arról, hogy a szünetben mit kell megtanulniuk, milyen dolgozatokat kell megírniuk.

Söveges Dávid alapelve az volt, hogy egyedül senki se utazzon. Ezért a gimnázium igyekezett megszervezni azt, hogy a diákok csoportosan utazzanak, és lehetőleg szülői vagy tanári kísérettel. Ezt azonban teljes mértékben csak a pannonhalmi elindulásakor lehetett biztosítani, az átszállások után egyre kevesebb egy irányba tartó diák lett, és az utazás végére egy-egy diák bizony egyedül maradt.

A szünet kezdetéről a szülők többsége értesülhetett valahogy, mert több szülő időben megérkezett, hogy fiát és esetenként a velük egy településen lakó további diákot hazavigye.

December 14-én elsőként azok a diákok indultak haza, akik budapesti átszállással az ország keleti részébe utaztak. Nekik – ha szükséges volt – Budapesten a piarista gimnáziumban éjszakai szállást is biztosítottak. Őket *Domnanovich Ábel* és *Faggyas Edvin*, valamint pár, a fiáért eljött szülő kísérte. Másnap indultak el a Budapesten lakók, akiket *Villányi Anaklét* mellett szintén pár szülő is kísért. Ugyanaznap indultak haza dunántúliak is.

A hazautazásba három teherautóval is besegítettek: egy Székesfehérvárra vitte haza a diákokat, egy másik a veszprémmegyei vasútállomásra, ahol több irányba is vonatra szállhattak (Dél-Dunántúl és Balaton-környék). A harmadik teherautó *dr. Andrónyi* állatorvossal Kertáról érkezett, aki fia mellett vagy egy tucatnyi, Kerta környékbeli falvakban lakó diákot vitt haza. A Sopron és Szombathely irányába tartók Győrre a budapestiekkel utaztak, és ott szálltak át hazafelé tartó vonatjukra.

Végül minden diák úti élményekkel megtelve szerencsésen hazaérkezett, igaz, a Nyírségbe és a Szabolcsba tartók közül többen csak három nap alatt.

Söveges Dávid emlékezéseiben ezekre a hetekre visszagondolva ezt írta:

„Arra igyekeztem, hogy az élet menjen tovább az iskolában, ahogy máskor. Tanítási nap egy sem maradt el. Mi voltunk talán az egyetlen iskola az országban, ahol az élet ment tovább. [...]”

De fáradt voltam. Mintha magamnak egyedül kellett volna helyt állni az egész kolostorért.”

*

Érthető, hogy a szünetet nemcsak a diákok, de Söveges Dávid és az összes tanár is nagyon várta. A diákok hazautazásával megkönnyebbültek, hiszen megszabadultak attól a hatalmas tehertől és felelősségtől, amely a diákok jelenlétéből fakadt.

A karácsonyi ünnepnapok után Söveges Dávid elutazott Budapestre édesanyját meglátogatni. A pár nap alatt, amelyet Budapesten töltött, találkozott pár volt diákjával is. A szilveszterestét még édesanyjával töltötte, utána ment vissza Pannonhalmára.

Más tanárok is felhasználták a szünetet arra, hogy felkeressék családjukat. *Domnanovich Ábel* Újév napján ment haza Kópházára, az ott töltött napok alatt még a Burgenlandban élő rokonait is meglátogatta, sőt Bécsben is megfordult. Kópházán nőtt fel, úgy ismerte az egy-két kilométerre lévő határt, mint a tenyerét.

Januárban a viszonylagos nyugalom és pihenés mellett Söveges Dávidnak bőven akadt tennivalója a gimnázium és a diákothon ügyeiben. *Kühár Ede* ugyan felépülve visszatért, de a korábbinál kevésbé volt terhelhető, így csak heti 8 órát taníthatott. A II.B osztály új osztályfőnöke *Jámbor Mike* lett. Mivel a két negyedik osztály diákothonosainak létszáma 49-ről 35-re csökkent, a két osztály közös prefektust kapott *Vida Szabolcs* személyében, az így felszabadult *Bajtay Oros* pedig a II. b prefektusa lett. A nagyszámú oroszórái többségétől megszabadult *Domnanovich Ábel* testnevelő tanár lett a II.A osztályban.

Át kellett rendezni a diákothoni elhelyezéseket is, de ez nem Söveges Dávidnak jelentett feladatot. A november-decemberben elment diákokon túl a karácsonyi szünet alatt pár szülő bejelentette, hogy a II. félévre már elviszi fiát Pannonhalmáról. Igaz, voltak új jelentkezők is, de

a diákokthozban még így is több mint 20 (csak a két negyedik osztályból 14) hely szabadult fel. Egyébként a megürült helyekre már novembertől folyamatosan beköltöztették azokat a diákokat, akik a faluban, családoknál voltak elhelyezve. A negyedikesek hagyományosan kisebb szobákban laktak, aki közülük maradt, azokat összeköltöztették, az így megürült kisebb szobákba pedig az addig nagyhálókbán lévő harmadikosok közül költöztek be páran. A javaslatot *Vida Szabolcs* rektor készítette a prefektusokkal közösen, Söveges Dávidra csak a jóváhagyás várt. A Főmonostor is visszakarta azt a szobát, ahol az első félévben négy negyedik diák lakott.

A közokiratnak számító tanulói anyakönyveket is rendbe kellett tenni, a távozókat az anyakönyvekből ki kellett vezetni. Ennek az előírásnak a gimnázium nem teljes pontossággal tett eleget. A bejegyzés szövege minden egyes eltávozottnál, akár szüleikkel disszidáltak, akár megszöktek, sőt még azoknál is, akik félévkor más gimnáziumba iratkoztak át, azonos: „A mai napon szülei kívánságára kimaradt, más gimnáziumba felvehető”. Az eltérés csupán a bejegyzés keltezésében van. Megjegyezzük, a szülők nem voltak kötelesek közölni, gyermekük hol fog továbbtanulni, illetve, netán elhagyja az országot.

A továbbiakban csak a disszidált diákok anyakönyvi rendezésével foglalkozunk. Három diák esetében bejegyzésének keltezése azonos a nappal, amikor elhagyták Pannonhalmát *Bende András*nál és *Bende Miklós*nál 1956. november 16., *Isky János*nál 1956. december 15. *Ghyczy Péter* 1956. december 7-én ment el, és 10-én adott hírt Nyugatra érkezéséről, nála ez utóbbi időpont a bejegyzés kelte. Az 1956. november 12-án megszökött *Orosz Attilán*ál a bejegyzés kelte november 23. Itt csak arra tudunk gondolni, hogy a közeli Horvátkimlén élő községi orvos édesapja, ekkor rendezte a formaságokat Pannonhalmán. Még további két, novemberben távozott diáknál (*Radda István* és *Szentkereszthy István*) van egyedi időpont, az előbbinél 1956. december 24, az utóbbinál 1957. január 17. Az összes többi disszidált diáknál, függetlenül a valóságtól, az anyakönyvi bevezetés dátuma 1957. január 28., amely a szünet utáni első tanítási nap.

Azokban a hónapokban több mint 200 ezer ember menekült el Magyarországról, sehol nem volt nyilvántartás róluk és távozásuk időpontjáról. Feltételezzük – hangsúlyozzuk, csak feltételezzük! – a gimnázium ezzel a dátummal azt akarta sugallni, hogy ezek a diákok a

hosszú szünidő alatt disszidáltak, nem is tudtak róla, nekik az egész ügyhöz semmi közük nincs.

Januárban elején eldőlt, hogy a szünet után az iskolákban a tanítás országosan január 28-án kezdődik. A gimnázium levélben arról értesítette a diákok szüleit, hogy január 26-án, szombaton érkezzenek meg a diákok Pannohalmára. A Budapest felől érkezőknek Keleti pályaudvari indulással csoportos utazást szerveztek az egyik tanár és pár, önkéntesen jelentkező szülő kíséretével. Ez azért volt nagyon fontos, mert a Nyugat felé tartó vonatokat rendkívül szigorúan ellenőrizték, és azokat, akikről feltételezték, hogy disszidálni indultak (elsősorban a fiatalokat), leszedték a vonatról, és a legközelebbi rendőrségen (Komáromban, vagy Győrben) előállították. Az év elején beiratkozott diákok közül hat nem érkezett meg, (közülük négy átiratkozott más gimnáziumba, kettőről később tudták meg, hogy időközben disszidált), de helyettük pontosan hat új diák érkezett. A vasárnap az átköltözködésekkel ment el, hétfőn, 28-án pedig megkezdődött a tanítás.

A gimnázium és a diákothton élete a következő hetekben semmiben sem különbözött a korábbi években megszokottól. Tanítás, tanulás, szabadidős hasznos és haszontalan elfoglaltságok váltották egymást. Csak a forradalom és annak leverése nem múlt el nyomtalanul.

A szünetről visszatért diákok a forradalom alatti időkről és az azt követő szovjet megszállás és kommunista bosszúállás eseményeiről, a harcok pusztításairól szerzett hírekkel, és részben tapasztalatokkal is feltöltődve érkeztek vissza. Közülük többen magukkal hoztak a szünidő alatt összegyűjtött röpcédulákat, forradalmi verseket, ezeket aztán írógépén buzgón sokszorosították is.

A prefektusok és a tanárok többször figyelmeztették a diákokat, hogy ne tartsanak holmijuk között tiltott dolgokat, röpcédulákat, forradalmi verseket és más, a kommunista hatalom által „ellenforradalminak” nyilvánított tárgyakat.

Februárban újra megjelent a *Harang* diákújság, ennek egy-két írásában is visszaköszöntek a forradalmi idők.

Javult az ellátás színvonala is. Januárban a teljes télre elég szén beszerezték, megemelték a fűtés hőfokát, és az élelmiszerhiány is lassan megszűnt. Még érkeztek külföldi segélyadományok, az élelmiszer mellett már ruhaneműk is.

Februárban a helyzet már annyira rendeződött, hogy a diákok bejuthattak Győrbe színházi előadásra is. *Katona József Bánk bánját* nézték meg, amelynek főszerepét az 1956-ban politikai fogolyként kiszabadult *Kiss Ferenc* játszotta. Hatalmas sikere volt, a diákok a közönség tomboló ünneplését kimondatlanul is az eltiport forradalom melletti szimpátiatüntetéseként élték meg.

Valamikor talán január táján kelt szárnyra a „Márciusban újrakezdjük” jelszó a forradalom megismételhetőségének hívei között. A jelszó a MUK rövidítés formájában lett közismert, megjelent röpcédulákon, házak falára, kerítésekre festve. A Kádár-rezsim komolyan és létét fenyegető veszélynek tartotta a valójában erő nélküli mozgolódást, és egyéb elővigyázatossági intézkedések mellett létrehozta a kommunista párt saját hadseregét, a Munkásőrséget. Pannonhalmán a diákság körében ugyan hallottak a MUK-ról, de tulajdonképpen senki nem foglalkozott komolyan vele.

Február utolsó napjaiban a III.A osztály megszervezte a szokásos farsangi előadást, majd március 2-án volt a farsangi bál, amelyet a III.B rendezett. A bálról Söveges Dávid több emléket is megőrzött, egyet idézünk fel közülük:

„Már folyt a tánc, amikor a faluból telefonált a rendőr, hogy kértünk-e engedélyt, pedig most ez kell. Kimagyaráztam, csak a szokott házi mulatságról van szó. Elfogadta, ő sem tudta még, hogyan döntsön.”

Március 5. estére Söveges Dávid egy újféle kulturális műsort szervezett a diákoknak, a színjátszóköri vetélkedőjét. Három osztály, a II.A és B, valamint a III.A osztály nevezett be csapatával a versenyre. Megkezdődött a március 15-i ünnepség szervezése is. *Legányi Norbert* igazgató-helyettes a negyedikes *Nagy Sándort* (ő volt a már említett *Szép szó* szerkesztője) bízta meg az ünnepség rendezésével. Nagy Sándor egy zenés irodalmi est jellegű ünnepséget tervezett, amelyen a vezető zenei motívum Chopin *Forradalmi etűdje* volt.

Március első hetében ismét megjelent Pannonhalmán a Vöröskereszt, a diákok ezúttal is lelkesen adtak vért a rászorulóknak. Söveges Dávidnál bejelentkezett *Makkos Jenő* tanfelügyelő, hogy március 13-án megkezdje kétnapos ellenőrzését a magyarórákon.

Pár nappal később Söveges Dávidnak újabb rendőrségi ügye volt, ami a rendőrség „éberségét” bizonyítja. A bált követő héten, valószínűleg csütörtökön négy vagy öt másodikos fiú a sétaidő alatt

járőröző rendőrökkel találkozott. Ahogy elmentek mellettük, az egyik fiú, *Gallina Zoltán* a következő megjegyzést tette: „*Kádár-huszárok*”. A rendőrök meghallották, amit mondott, és a fiúkat bevitték a falu rendőrőrsére, ahol *Hegedüs Pál* főtörzsőrmester fogadta őket. Igazoltatás után a fiúkat Gallina kivételével elengedték, akit viszont felpofoztak és gumibottal a tenyereit dagadtra verték. A diákokthonba visszatért fiúk jelentették a történeteket Söveges Dávidnak, akinek fellépésére Gallinát is hazaengedték.

Március 8-án a délután kezdődött a háromnapos lelkigyakorlat. *Bajtay Oros* hittanár az első osztályosok lelkigyakorlatára *Jáki Zénó* győri bencés tanárt kérte fel, a többi osztálynak maga tartotta az elmélkedéseket.

Nem tudjuk a pontos napját, de valamikor március elején Söveges Dávid utasítására a prefektusok felszólították a diákokat, hogy szabaduljanak meg minden olyan dologtól, amely veszélyt jelenthet rájuk vagy a gimnáziumra: forradalmi röplapok, versek, diákújságok, és minden, amit a kommunista hatalom „ellenforradalmi jellege” miatt veszélyesnek tarthat. Az első osztályosoknál össze is szedték őket (kivéve, amiket jól elrejtettek), a többi osztályban volt, aki megtette, volt aki nem. Biztosra vesszük, hogy a bencések valamiféle jelzést kaptak egy várható ellenőrzésről.

Március 13-án reggel 8 órától Söveges Dávid a III.B-ben tartott magyarórát. Az óra alatt fegyveres karhatalmisták érkeztek több teherautóval Pannonhalmára. Körbezárták az épülettömböt, még géppuskaállást is telepítettek. Házkutatási paranccsal érkeztek, egyszerre mentek be a gimnázium és a Főmonostor épületébe, és megkezdték az alapos házkutatást. A diákokat leterelték a Teleki-terembe, és ott váraкоztak. Később kisebb csoportokban kieresztették őket a folyosóra, és arccal a fal felé fordulva, feltartott kézzel felsorakoztatták őket. Minden diákot alaposan megmotoztak, ezután a Jeges-teremben (*Jeges Ernő* festőművésztől nevezték el, akinek képe a terem falát díszítette) kellett váraкоzniuk, majd amikor az megtelt, kimehettek az onnan nyíló, a tornaterem feletti teraszra. Ezalatt a fegyveresek végigjárták a hálókat és a tantermeket, mindent átkutattak, az ágyakat feltúrták, a fiókokat kiborogatták, hatalmas felfordulást hagytak maguk után. Különös buzgósággal kutattak az igazgatói

irodában és az igazgatói lakószobában, ahonnan írásokat és a falitáblán közreadott híradások (PTI) példányait magukkal vitték.

A házkutatás során a diákoktól több, a „rendszerre veszélyes tárgyat” elkoboztak. Érdeemes tételesen felsorolni őket a házkutatásról készült jegyzőkönyv szerint: egy prémes sapkát vagy más néven usankát, egy vízipisztolyt, két töltényhüvelyt, egy tölténygyári pecsétnyomót, egy ponyvaregényt, egyéb könyveket, köztük egy Szunyogh-missalet és egy Magyarország falitérképet, amelyből kivágták a forradalom előtti címet. Egyedül az usankáról (amelyet katonai eredetűnek tartottak) adtak nyugtát, a tölténygyári pecsétnyomó ügyében pedig jegyzőkönyv született. Más következménye a diákoknál a házkutatás során talált dolgoknak nem volt.

A házkutatást végzők nem sokkal 12 óra után elvonultak. De amint később kiderült, közülük egy csoport a faluban a Tóth kocsmánál lemaradt. Lehet, hogy a házkutatás alatt is itt volt az „irányító törzs”. Tanácskoztak, közben közülük többen alaposan lerészegedtek. A diákok az osztálytermek és hálótermek elriasztó látványa után elmentek ebédelni. Megtelt a tanári kisebédlő is.

Vagy egy óra múlva a karhatalmisták egy csoportja teherautóval visszatért. Söveges Dávid igazgatót a diákok szeme láttára kivezették az épületből és a bejáratnál álló teherautóra fellökdösve magukkal vitték. Söveges Dávid így írt később erről:

„Mikor az ebédlőből kijöttünk, már ott álltak négyen, visszavezettek az irodába. Közben a postás letette ott a napi postát, ennek is nekiestek. A matematikai verseny feladatai csomagban, ráírva a napot, amikor fel lehet bontani, a verseny napján. Mondtam, mi van benne, de a rendőrnek gyanús volt, felbontotta azonnal.

Aztán szóbelileg, minden írás nélkül, kijelentette, hogy le vagyok tartóztatva, vegyem le a szemüvegem, s lekent három hatalmas pofont. Megengedte, hogy átöltözzem, az aktatáskába beletegyek breviáriumot, inget, zsebkendőt. [...] Az iroda kulcsait a portán tettem le Lajos bácsinál, feltuszkoltak egy teherautó nyitott hátsó platnijára, maguk is felszálltak, vagy tízen, és indultunk Győrbe.”

A tanév hivatalos évkönyve szerint Makkos Jenő tanfelügyelő mindkét napon, március 13-án és 14-én megtartotta előre bejelentett ellenőrzéseit. Nekünk ezzel kapcsolatban erős kétségeink vannak...

***

Források

Munkánkhoz több forrást is felhasználtunk. Közülük elsőként *A Pannonhalmi Szent Benedek-rendi Általános Gimnázium évkönyvét az 1956-57 iskolai évről* címűt említjük. Habár ez az évkönyv jóval szűkszavúbb, mint az előző-utóbbi iskolai évek évkönyvei, mégis több hasznosítható adatot, elsősorban iskolai események időpontjait őrizte meg. A forradalmi időszakot azonban elintézi ezzel a két mondattal: „Az októberi események következtében nem szakadt meg a tanítás munkája, egy napig sem szünetelt a tanítás, bár a munkát többször zavarta meg a hatóság házkutatása. Egy ilyen alkalommal, márc. 13-án a gimnázium igazgatóját őrizetbe vették.” Megjegyezzük, az évkönyv a tanárok beosztását és heti óraszámát nem a tanév kezdeti, hanem tanév végi állapotnak megfelelően közli. Áttekintettük a Főmonostor perjel-naplóját, amelyben ez az időszak az események után készült összefoglalással szerepel. Ugyancsak felhasználtuk az egyes osztályok tanulói anyakönyveit is.

Forrásunk volt Söveges Dávid visszaemlékezéseinek az 1956-os időszakkal foglalkozó része. Visszaemlékezéseit (amely Pannonhalmán őrzött hagyatékában található) Söveges Dávid az 1980-as évek közepén írta. Mivel naplót az 1956-os időszakról nem vezetett, ezért visszaemlékezései írásakor csak emlékezetére hagyatkozhatott. Az 1956-os események viszonylag röviden, mindössze három oldal terjedelemben szerepelnek, amely – egyes nagyon személyes részek elhagyásával – a *Mozaik*ban is megjelent. Érthető, hogy ebben nem minden vagy naponkénti eseményt, hanem csak néhány, erősebb nyomot hagyó vagy személyes élményt is jelentőt említ, és azokat sem mindig a történések helyes sorrendjében. Írásában a történések egy részénél már ugyanakkor az eseménynek későbbi, a rendőrségi kihallgatásokon vagy éppen a bírósági tárgyaláson történt visszaköszönésének emlékeit is felidézi.

A Collectanae Sancti Martini – A Pannonhalmi Főapátság gyűjteményei értesítője III. kötetében (2016) jelent meg *Bajnóczi Gábor Forradalom és megtorlás Pannonhalmán* című szakdolgozata. Ez foglalkozik az 1956-os eseményekkel is, részben saját, elsősorban a pannonhalmi levéltárban végzett kutatásai alapján. Új forrásokat is

közül, azonban ezek a már korábban ismert eseményekhez nem tesznek hozzá, de azokat egy-két esetben új megvilágításba helyezik. Írását azonban a későbbiekben forrásként csak nagy óvatossággal lehet felhasználni, mert az általa felkutatott forrásanyagok nyilvánvaló tévedéseire (elsősorban a visszaemlékezéseknél) nem mutat rá. Több téves adatközlése a korábbi forrásanyagok felületes ismeretére vezethető vissza, esetenként forráshivatkozása is téves.

Borbély Tamás szakdolgozata (*Az elvek, amiket képviselni szeretnénk, azok örökök, változatlanok – Tanulmány és forrásközlés.* Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK Bp. 2010.) teljes körűen Söveges Dávid büntetőperének iratait dolgozza fel. Ennek átdolgozott változata jelen írás után kerül bemutatásra. Forrásként csak két esetben használtuk. Az egyik a Pannonhalmi Távirati Iroda tisztázatlan működési idejének tárgyalása, a másik Söveges Dávid *Széljegyzetek* beszédvázlata.

Hetényi Varga Károly könyvében (*Szerzetesek a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában I. kötet Szerzetesek Pécs, 1999. 145-151 oldal*) Söveges Dávid a vele készített beszélgetésben szinte csak a peréről és a börtönben töltött időkről szólt. Söveges Dávid elítéléséről és börtönéveiről Újkéry Csabának is beszélt (*Újkéry Csaba: Fekete kövek, Dekameron kiadó, 2007. 253-259. oldal*). Ezekben az 1956-os események lényegében csak annyival szerepelnek, hogy igazgatóként mindent megtett azért, hogy Pannonhalmán a diákok élete zavartalan legyen, már amennyire ez az adott körülmények között lehetséges volt. Utolsóként említjük a legtöbbet használt forrásunkat, *Szalai Béla: Mozaik – Pannonhalma 1956 /Budapest, 2009./* című könyvét.

Borbély Tamás

Söveges Dávid gimnáziumigazgató a megtorlás keresztjében

Elhurcolás és elítélés

Söveges Dávid bencés szerzetes, pannonhalmi gimnáziumigazgató 1956-os forradalom idején és az azt követő megtorlás során betöltött szerepéről az utóbbi időszakban több tanulmány,¹ forrásközlés² és visszaemlékezés³ látott napvilágot. Az egymás mellé helyezett és egymást kiegészítő dokumentumok, újabb források lehetőséget adnak arra, hogy Dávid atya életének egyik legnehezebb szakaszáról, a meghurcoltatásról, az ellene folytatott koncepciók eljárásról megközelítőleg pontos képet kapjunk. Fontos leszögezni, hogy a dokumentumok alkalmazhatóságának megvannak a korlátai. Söveges Dávid perirata az ügy koncepciók jellegéből fakadóan torz képe csupán egy „valós” eljárásnak, amire egyébként „normális” körülmények között aligha kerülhetett volna sor. Söveges Dávid visszaemlékezései több évtized távlatából szintén magukon viselik a kor lenyomatát, vagy a felejtés hagy homályban, esetleg módosít egyes részleteket. A korabeli bencés diákok elbeszélései, visszaemlékezései esetén ugyancsak fennállhatnak ez utóbbi gyengeségek.

Az említett hiányosságok, korlátok ellenére mégis próbát tehetünk arra, hogy Söveges Dávid történetét viszonylagos pontossággal rekonstruáljuk, a források révén rámutassunk az ellene folytatott eljárás koncepciók jellegére, saját visszaemlékezéseinek segítségével pedig felidézhetjük korabeli gondolatait, meglátásait vagy érzéseit.

Dávid atya hányattatásai 1957. márciusában kezdődnek és szorosan összefüggenek a kommunista hatalom által jelentősen túlbecsült MUK („Márciusban Újra Kezdjük”) keltette fenyegetésekkel. A március 13-i pannonhalmi házkutatásnak és Söveges Dávid gimnáziumigazgató elhurcolásának voltak előzményei. A Magyar Szocialista Munkáspárt Győr-Sopron Megyei Intéző Bizottságának március 11-i ülésén külön foglalkoztak a katolikus egyház forradalom

alatt és után folytatott tevékenységével. Az ülésen veszélyesnek ítélték meg az egyház mozgósító tevékenységét, mindenekelőtt az ifjúság szempontjából.⁴

A katolikus egyház tehát a párt támadásainak középpontjában állt, amelynek visszhangjáról Dávid atyának is sejtése lehetett. Mint visszaemlékezéseiben írja, konkrét előzményei voltak a bencések ellen irányuló agresszióknak:

„Február elején összehívta az új győri rendőrfőparancsnok a megye gimnáziumi igazgatóit. Kevesen voltunk, vagy hatannyolcan. Köztük a két bencés gimnáziumé: Barnabás úr és én. Nagy hangon előadta, hogy újra feszültebbé válik a helyzet, a diákok újabb felkelésre készülnek, ilyenféle feliratok jelennek meg a falakon: MUK = márciusban újra kezdjük, és főként a két szerzetes iskolában folyik lázítás és lázongás.”⁵

Söveges Dávid, aki ennek az összejövetelnek meghatározó szerepet tulajdonít későbbi meghurcoltatása szempontjából, így emlékszik vissza az ülésen történetekre:

„Barnabás úr válaszolt: ilyennek semmi nyoma, s ő nem is engedne meg semmi ilyet. Nálunk se volt ilyesmi, de nem tiltakoztam, hanem csak szélesen mosolyogtam az ijesztésen, de nem szóltam semmit. Ez volt a baj. A primitív rendőrfőnök tényleg félt, ijeszteni akart, s hogy nem ijedtem meg, nagyon felbosszantotta. Meg kellett tehát mutatnia, hogy tőle félni kell. Ennek lettem áldozata.”⁶

Söveges Dávid emlékirataiban azt is felidézi, hogy a házkutatást megelőzően kiszivárgott a hír, és a faluban már beszéltek, hogy a pannonhalmi gimnázium igazgatóját el fogják vinni a hatóságok. Dávid atya azt a személyt is megnevezte, akitől annak idején értesült a várható hatósági fellépésről.⁷ Ezek a hallomások, összefüggések valóban arra utalhatnak, hogy március 13. előtt a „*levegőben volt*” Dávid atya előállítása.

A március 13-i pannonhalmi házkutatás és Dávid atya letartóztatása viszonylag jól dokumentált eseménysorozat, hiszen erről mind az igazgatónak, mind pedig a gimnázium egykori diákjainak lejegyzett visszaemlékezései állnak rendelkezésünkre. A vizsgálati iratok szintén tartalmazznak erre a napra vonatkozó információkat. A házkutatásra az azt engedélyező határozat szerint azért volt szükség,

mert „*alaposan gyanítható, hogy az épületben fegyvert, röpcédulákat és egyéb illegális röplapokat rejtegetnek*”.⁸ A házkutatás során a következő dokumentumokat foglalták le: A Pannonhalmi Távirati Iroda 1956. október 29-31 közötti jelentéseit, Dávid atya egy beszédének vázlatát (*Pannonhalmi széljegyzetek a magyar szabadságharchoz*), a Győr városi papság követeléseit, Mindszenty József bíboros november 3-i rádiószózatának szövegét, két Háy Gyula-verset, illetve Déry Tibor Írószövetségi felszólalásának legépelt változatát. Megtaláltak és lefoglaltak egy sokszorosító gépet is, ám erről Dávid atya a kihallgatások során többször kijelentette, hogy maga is akkor látta először, amikor a padlásról lehozták. Ezt némileg árnyalja, hogy későbbi feljegyzéseiben meg tudta nevezni, mely rendtársai rejthették el a padláson a lefoglalt gépet.⁹ A sokszorosító gépnek a későbbiek folyamán semmiféle jelentőségére nem találtunk utalást.

Az igazgató visszaemlékezései évtizedes távolságból is érzékeltetik, hogy mennyire agresszíven és célzatosan folyt a házkutatás. Amint Dávid atya lejegyzí: „*sokan voltak, többfelé kezdték, de egy csoport kitartóan nálam kutatott, kilenctől délig*”.¹⁰ A vizsgálati iratok távolságtartó és hivatalos stílusa mögött nem bukkannak fel azok a csupán visszaemlékezésekből kiolvasható motivációk, melyek rámutatnak: a cél egyértelműen az lehetett, hogy mindenáron találjanak valami terhelőt. Amint az igazgató emlékezik: „*Igen megörültek, amikor felnyitották a heverőmet, és abban írásokat találtak. Azt hitték megvan a rejtkehely. [...] Fiókjaimból, könyveimből minden gyanúsat összeszedtek, még a háború alatt Pápán elmondott prédikációm vázlatát is*”.¹¹

Dávid atya letartóztatása valószínűleg a házkutatást megelőzően eldöntött tény volt. Ennek megfelelően a karhatalmisták – akik közül minden jel szerint többen lerészegedtek¹² – magukkal hurcolták őt. Érdekes momentum, hogy Dávid atya és több visszaemlékező is megjegyzi: a hatalom képviselői egy rövid időre elmentek a házkutatás végeztével, majd rövid idő elteltével visszatértek az apátságba. Talán további utasításokat kaphattak a faluban állomásozó vezetéstől a művelet folytatására vonatkozólag.

Az igazgató méltósággal és megnyugvással vette tudomásul azt, amiről valószínűleg napok óta sejtése lehetett. Saját feljegyzései szerint, miután közölték vele, hogy letartóztatják, átöltözik, engedélyt kér néhány személyes tárgy magához vételére, majd gondosan igyekszik a

kulcsokat leadni az igazgatói iroda mellett a szomszédban lakó Kornél atyánál, illetve a portán. Emblematikus egy korabeli diák visszaemlékezése, aki még találkozott a karhatalmisták gyűrűjében távozó atyával. A diák visszaemlékezése szerint az igazgató még odaszólt hozzá, hogy *„Bélus, jók legyetek és szeressétek egymást!”*.¹³

Dávid atya elhurcolása és súlyos bántalmazása szintén viszonylag jól dokumentált esemény. Saját visszaemlékezése szerint már az apátságban megütötték, majd a teherautó platóján a faluból kiérve – szidalmazások és sértegetések közepette – ütlegetni kezdték. Mivel a felbőszült és részeg karhatalmisták nem igazán törődtek a körülményekkel, így Söveges Dávid *„nyílt színi”* bántalmazása hamar kitudódott, a történeteknek több szemtanúja akadt. Erről ő maga is megemlékezik, és a diákok is utalnak rá. A falubeliek és a környékeliek között hamar elterjedt a súlyos bántalmazás híre. Magam évtizedekkel később hallottam a történetről egy helybelitől – és nem bencés szerzetestől vagy diaktól –, amikor még a most idézett forrásokat nem tárták fel. Kis túlzással azt is mondhatjuk, hogy Dávid atya március 13-i elhurcolása része lett a környék megtorlást övező kollektív emlékezetének.

Az agresszivitás és brutalitás egyik szimbolikus mondataként értékelhető az, amit Dávid atya visszaemlékezéseiben és egy későbbi beszélgetés során ¹⁴ is felidézett. Jól összefoglalja a rend *„konszolidálásában”* részt vevő hatóságok mentalitását és eszköztárát, hogy az egyik pufajkás így szólt a Pannonhalmi Bencés Gimnázium első emberéhez: *„No, pap, itt a Rába (a Pándzsa volt igazában) – vízbe fojtsunk vagy felakasszunk?”*.¹⁵

A karhatalmi erők brutalitásának nyilvánosságra kerülését követően az ügyet nem lehetett eltussolni. Mint korábbi munkámban utaltam rá, jelzésértékű, hogy még a Győri Katonai Ügyészség is elmarasztalta a karhatalmistákat, akik ellen eljárás indult, többeket pedig elbocsájtottak az állománytól.¹⁶

Március 13-án *dr. Korein Sándor* rendőr orvos ezredes vizsgálta meg elsőként Söveges Dávidot, és vette jegyzőkönyvbe a sérüléseit a Győr-Sopron megyei rendőr-főkapitányság hivatalos helyiségében. A jegyzőkönyvből részletesen kiderül a bántalmazás ténye, illetve az, hogy az orvos a sérüléseket 8 napon túl, 20 napon belül gyógyulónak minősítette. Dávid atya is megerősíti később, hogy látta a láttelepet,

amelyben az orvos rögzítette: Söveges Dávid sérülései valószínűleg ütésektől származnak.¹⁷

Dr. Korein Sándor nagy bátorságról tett tanúbizonyságot, amikor egyértelműen leírta Dávid atya sérüléseit, valamint azt, hogy azok a karhatalmisták kegyetlenkedésének a következményei. Emellett a rendőrségi fogdából átszállította a sérültet egy nyilvános kórházba. Söveges Dávid ezek után több mint egy hónapot töltött kórházban. Ezzel a ténnyel összezseng, hogy máshol már 20 napon túl gyógyuló sérülésekről írnak a dokumentumok. Feltételezhető, hogy Söveges Dávid későbbi kezelőorvosai azért, hogy mentsek őt a további meghurcoltatástól, a valóságosnál súlyosabbnak igyekeztek bemutatni sérüléseit, ezzel védve Dávid atyát. Erre a momentumra Söveges Dávid is tesz utalást emlékirataiban, amikor megjegyzi *„ők bent tartottak, ameddig lehetett, ha jól emlékszem április 25-ig.”*¹⁸

Dávid atya kórházban töltött több mint egy hónapját kevésbé nehéz és megpróbáltatásokkal teli időszakként írja le – főleg az elkövetkező évekhez viszonyítva. Mint írja, sikerült kapcsolatot teremtenie a külvilággal, a Szent Imre templom plébánosa és több rendtársa is meglátogatta. A diákok visszaemlékezéseiben szintén felbukkan, hogy az egyik korabeli tanuló édesanyja a kórházban dolgozott abban az időszakban, ő segítette az információáramlást az igazgató és a külvilág között. A hivatalos források melletti kiegészítésként rendkívül olvasmányos a későbbi részletes leírása, visszaemlékezése, amelyben az őt őrző rendőrökkel való kapcsolatára is kitér. Itt megemlíti, hogy akadt közöttük olyan, aki kimondottan emberségesen viszonyult hozzá, és akinek még egy szerelmes levél megfogalmazásában is segített az egyébként magyar szakos igazgató. Dávid atya olyan fogva tartóról is említést tesz, aki provokálta az ágyhoz kötött szerzetest. Dávid atya saját bevallása szerint az ilyen jellegű provokációkat érdemi válasza sem méltatta, amint fogalmaz: *„... ebből látta konokságomat, még a verés sem tört meg. Element.”*¹⁹

A Söveges Dávid elleni eljárás során a kihallgatási jegyzőkönyvek szerint 1957. április 24. és május 21. között került sor a kihallgatásokra. A kihallgatások folyamán tematikus rend szerint következtek a kérdések. Dávid atya több helyen is megemlékezik arról, hogy amikor a kihallgatásokra sor került – amit egyfajta megnyugvással vett tudomásul –, már tudta, többet nem fogják fizikailag bántalmazni. Emiatt bizonyos

szempontból felbátorodott, és a hatalmat „bosszantó” lépéseket is tett. Ilyen volt például, hogy az első kihallgatási jegyzőkönyv aláírását megtagadta. Mint később leírta, majd egy interjú során el is mondta, arra hivatkozott, hogy abban annyi helyesírási hiba szerepelt, amit magyartanárként nem hagyhatott jóvá.²⁰ Söveges Dávid ilyen jellegű „fricskáival” a vizsgálók érdemben nem tudtak mit kezdeni. Ez esetben egy gépíró segítségével újraírták az egészet, majd a további kihallgatásokra már kizárólag gépíró részvételével került sor.

Az első kihallgatáskor, 1957. április 24-én a Pannonhalmi Távirati Iroda szerepelt a kérdések középpontjában. A Pannonhalmi Távirati Irodát Dávid atya szervezte meg, szavai szerint többek között azért, mert „... az apátságban kevés volt a rádió és így igen sok ferde hír terjedt el az intézetben belül.” A sok téves információ és az általános kíváncsiság miatt létrehozott távirati iroda Dávid atya emlékezete szerint mindössze egy-másfél napig működött, és november 3-án szűnt meg. A lefoglalt dokumentumokból kiderül, hogy a PTI két napig, október 29. és 31. között működött. Ennek ellentmondanak *Szalai Béla Mozaik* című munkájában a visszaemlékezők. Sokan úgy emlékeznek, hogy az első kifüggesztett híradások már október 24-én vagy október 25-én megjelenhettek. Mindenesetre a peranyagban csak a lefoglalt, október 29. és 31. közötti keltezésű dokumentumokra épített a vád.

Fontos összefoglalni, hogy PTI tevékenysége lényegében azt jelentette, a különböző rádiók híradásaiból összeállított jelentéseket az igazgató az intézet falitáblájára függesztette, így mindenki számára elérhetővé vált az aktuális politikai helyzet megismerése. A jelentések sokszor külföldi – osztrák és szlovák – forrásokat is felhasználtak. Nyilvánvalónak tűnik, hogy néhány rádióban hallott hír legépelése és kifüggesztése nem nevezhető államellenes izgatásnak, sőt a hírek megismerése inkább a nyugalom megőrzését szolgálhatta, ahogy azt Dávid atya maga is hangsúlyozta. A Pannonhalmi Távirati Iroda pár napos működése mégis az egyik legfontosabb bizonyíték lesz Dávid atya bűnösségét illetően, még akkor is, ha arról Dávid atya nem beszélt, hogy a rádióadások hallgatását és a hallottak legépelését nem kizárólag egymaga végezte, hanem a munkába több diákot is bevont. Ezt Dávid atya és a diákok későbbi visszaemlékezései egyaránt megerősítik. A szerzetes tehát igyekezett a PTI tevékenységét egyszemélyi munkaként beállítani, ezzel óvva részben saját magát, részben az általa vezetett

intézményt és az ott tanulókat. Feltételezhető, hogy a valóság hatalom általi megismerése – ti. hogy az igazgató diákokat kért meg a PTI szerkesztéséhez – jóval komolyabb vádpont lehetett volna Söveges Dávid ellen, mint amit így sikerült belőle kihozni.

Dávid atya 1956-os szerepével és részben a PTI-vel kapcsolatosan érdemes röviden kitérni arra, hogy Söveges Dávid valamennyi forrás és visszaemlékezés szerint valóban mindent megtett azért, hogy fenntartsa a rendet az általa vezetett gimnázium és diákokthoz tartozó területén. Mint saját maga írja:

„azon igyekeztem, hogy az élet menjen tovább az iskolában, ahogy máskor. Egész tanítási nap egy sem maradt el. Mi voltunk az egyetlen iskola az országban, ahol az élet ment tovább. Persze nyomozóimat ez sem érdekelte.”²¹

Bizonyítható, hogy Söveges Dávid határozott lépéseket tett a forradalom napjaiban, hogy a téves információkat eloszlassa, és minden meggondolatlan cselekedettől óvja diákjait. Az igazgató még azt is felvállalta, hogy emiatt több tanuló és tanár – feltehetően hol tréfásan, hol nagyon komolyan – hazafiatlannak bélyegezte.²² Ehhez hozzátartozik, hogy a saját és a diákok későbbi visszaemlékezései szerint kezdetben valóban kritikusan, legalábbis fenntartásokkal állt az eseményekhez. Saját maga így ír erről:

„Azt is mondtam, amit később a nyugatra szököttek szememre vetettek: ha két kommunista frakció Pesten egymásra támad, azért nekünk még nem kell nagyon izgulni. Ma is tartom, hogy így indult a forradalom, és végződhetett volna az egyik irányzat – mondjuk Nagy Imre – kommunista irányának győzelmével. És ez nem a mi ügyünk.”

Amint Söveges Dávid talán némileg humorosan, esetleg önkritikusan meg is jegyzi:

„Ennek a beszédnek a szövegét is megtalálták nálam, és ez lett a fő vádpont. A feljebbviteli tárgyaláson már úgy szerepelt, hogy ennek hatására indultak el a fiúk Nyugatra, lázítottam vele őket. Hogy az elindulásuk és a beszéd sorrendje más volt, az szóba sem került már. Így lettem a forradalom hőse, áldozat én is érdemtelenül.”²³

Az április 27-i kihallgatáson Söveges Dávid forradalom alatti tevékenysége került középpontba. Ahogyan Dávid atya elmondja,

október 23-át követően ő maga nem hagyta el Pannonhalmát. A forradalmi események idején a tanítás megállás nélkül folyt. Mint már szóba került, ez egy fontos tény, amelyet Dávid atya és védelme többször kiemelt. Nem mellékes ugyanis, hogy Pannonhalmán a forradalom napjaiban valóban folyamatosan zajlott az oktatás, amit naplókkal bizonyítani is lehetett. Ez a momentum és a diákok későbbi emlékezései között rendre visszatér. Utóbbiak közül sokan hálával emlékeztek vissza arra, hogy a forradalom és szabadságharc napjaiban folyamatosan fenntartották a rendet az intézményben, az oktatás nem állt meg, ezzel szavatolva a diákok biztonságát.²⁴ Nem egy volt diák elismeri: a forradalom napjaiban nehezteltek emiatt igazgatójukra, később azonban megértették és elismerték Söveges Dávid határozottságát.

Jellemző, hogy az ügyészség és a bíróság soha nem vette figyelembe, hogy Pannonhalmán az élet egyetlen napra sem állt meg, holott Söveges Dávid fellebbezésében erre különösen nagy hangsúlyt fektetett.

Dávid atya elmondásából kiderülnek részletek az 1956-os pannonhalmi eseményekről. A további források révén ma már tudjuk, hogy az igazgató időnként „jótékonyan” hallgatott egyes eseményekről, amelyek akár rá, akár az intézményre terhelőek lehettek volna. Dávid atya például arról számol be, hogy október 26-án Györszentmártonban tüntetés volt, de a bencés diákok ezen nem vettek részt, hiszen a gimnáziumban rendesen folyt a tanítás. Mint mondja, csupán egy küldöttség érkezett a faluból azzal a kéréssel, hogy a magyar zászlót tűzzék ki. Ennek a kérésnek az igazgató eleget tett.

Az ezt követő napról, október 27-ről viszont hallgat, holott ezen a napon a diákok szerint a későbbi történéseket meghatározó eseményre került sor. Két egykori bencés diák, *Dobos Vilmos* és *Glózer László*, a győri Városi Nemzeti Bizottság küldöttei érkeztek Pannonhalmára. Miután Dávid atyával egyeztettek, és engedélyt kaptak tőle, tájékoztatták az összegyűlt diákokat a bizottság követeléseiről és a Győrben kialakult általános helyzetről. Amint a volt diákok visszaemlékeztek, lelkesedéssel hallgatták a küldöttek szavait. Ekkor került szóba, hogy Győrben akadozik a közellátás, és szükség lenne emberre a romok eltakarításához, illetve az élelmezés megszervezéséhez is.²⁵

Az október 27-i eseményekről Dávid atya tehát nem beszélt, jóllehet azok hozzájárultak, hogy a következő napon, 28-án egyes növendékek Győrbe készültek szökni. Söveges Dávid a szökésről viszonylag részletesen beszámol. Elmondása szerint, amikor a szökés ténye kiderült, azonnal telefonált a vasútállomásra, hogy a diákok minél hamarabb térjenek vissza a gimnáziumba. Mikor a szökevények nem engedelmessé váltak, motorkerékpárral utánuk küldött két nevelőt, akiknek sikerült megakadályozniuk, hogy a fiatalok Győrbe utazzanak. Ugyancsak jellemző, hogy ezt a szökést a későbbiekben éppen a gimnáziumigazgató ellen fogják felhasználni, mintha ő lett volna a felbujtó. A szökési kísérletet követően csak november 1-jén zajlott a faluban egy rövid ünnepség, ahol szavalatokra és egy pár perces beszédre került sor. Innen mindenki a temetőbe tért, ahol a hősi halottakról tartottak megemlékezést.²⁶

A forradalmat követően Dávid atya saját elmondása szerint karácsony és szilveszter idején tartózkodott Budapesten, rokonlátogatás céljából. Itt kapta egykori diákjaitól a két Háy Gyula-verset és Déry Tibor írószövetségi felszólalását. Dávid atya a következőket mondja ezzel kapcsolatban: *„Én ezeket magammal hoztam, ott el sem olvastam, hanem csak idehaza olvastam el. Engem érdekel az irodalom és ezért is hoztam magammal...”*²⁷

Az 1957. május 3.-i kihallgatáson a *„kormány ellen izgató röplapok”* kerültek a középpontba. Dávid atya elmondása szerint ezeket a röplapokat pusztán kordokumentumként kívánta megőrizni, senkinek tovább nem adta őket. Mint állítja, nincs tudomása arról, hogy a gimnáziumban valaki plakátot készített és helyezett volna ki a falra, ha ez mégis megtörtént, az csupán valamely osztályteremben volt lehetséges. Hogy a vizsgálók honnan szereztek információt bármiféle plakátról, azt nem tudni, a vizsgálati anyagban ugyanis sehol nem esik szó plakátról. A későbbi emlékezésekkel összevetve azonban gyanítható, hogy Söveges Dávid pontosan tudta, kitől kapott röplapokat, és arról is tudomása lehetett, hogy a diákokhoz is kerülhettek. Valószínűleg Dávid atya a kihallgatáson, ha szükség volt rá, olyan nevet említett, akiről tudta, hogy biztonságban, már Nyugaton van. Ez egyébként az 1956-os megtorlások pereit illetően „bevett” módszernek számított. Szalai Béla emlékei szerint például, amikor a gimnáziumigazgató arról beszél, hogy a röplapokat egy pannonhalmi diák édesanyjától, *Keresztényi Istvánnétól*

kapta, akkor valószínűleg tudatosan nevesített olyas valakit, aki egyáltalán nem járt akkoriban a gimnáziumban. Az említett röplapokat valószínűleg *Szentkereszthy Pálnétól* kaphatta, *Szentkereszthy István* édesanyjától. Ők 1957. tavaszán már nem tartózkodtak az országban.

Külön témaként szerepel a jegyzőkönyvekben 1957. május 16-án a három pontból álló *Pannonhalmi széljegyzetek a magyar szabadságharchoz* című, Dávid atya által írt beszédvázlat. A rövid beszédet az igazgató a 3. és 4. osztályos diákok előtt mondta el valamikor november elején. A beszédvázlat célja Dávid atya szerint a következő: *„az volt a célom, hogy a szélsőséges megítélés helyett egy erkölcsi megítélést adott a hallgatóknak, valamint ezzel az volt a célom, hogy megszüntessem a forradalmaskodást az intézetben”*.²⁸ Az elsősorban a pannonhalmi diákság számára erkölcsi iránymutatásnak szánt beszédvázlat később a vádirat egyik sarkalatos pontja lett. Mint már utaltunk rá, feltehetően ez volt az a beszéd, amellyel több visszaemlékező szerint az igazgató nyugtatni igyekezett a diákokat, megfontoltságra és nyugalomra intette a hallgatóságot.

A beszéd azonban – feltételezhetően eredeti szándékával szöges ellentétben – viszonylag jól alkalmazható volt a koncepciók eljárás során. Ezen a ponton lehetett ugyanis a bencés igazgató *„reakciós”, „ellenforradalmi”* nézeteit leginkább igazolni. Ráadásul az elsőfokú ítélet még nagyobb szerepet szánt a beszédvázlatnak, ugyanis azt állapította meg, hogy az elhangzottaknak gyakorlati következményei voltak, mivel a Győrbe készülő diákok ennek hatására indultak el Pannonhalmáról.

Arra Dávid atya is rámutat visszaemlékezéseiben – s talán valóban ezzel lehet leginkább igazolni a per koncepciók jellegét, persze ha ez valakinek kérdéses lenne –, hogy *„a fő vád az volt, hogy egy beszédet mondtam az ifjúságnak, s annak hatására útnak indultak. Épp fordított volt a sorrend, de az nem számított most.”*²⁹

Annak ellenére, hogy Dávid atya szövege leginkább a szélsőségek elítélésére, illetve arra helyezi a hangsúlyt, hogy mindenkinek a maga helyén kell helytállnia, az irányított kérdések révén valóságos forradalmi bujtogatásként próbálták feltüntetni. Feltételezhetjük, hogy komolyabb vádpont hiányában ezt a szöveget igyekeztek első számú terhelő bizonyítékként beállítani, lévén az egyetlen valóban politikával is foglalkozó írás, amely bizonyítottan Söveges Dávid tollából származott.

A nyomozás befejezésére 1957. május 21-én került sor. A nyomozás, majd a vádirat és az ítélet kiváló összefoglalója egy korabeli koncepció pernek. A kevés és lényegében súlytalan bizonyítékot olyan színben tüntették fel és olyan sorrendbe állították, mintha az igazgató valóban *ellenforradalmi* bujtogatást követett volna el velük – úgy, hogy az alapvető tényeket, a dátumokat egyértelműen cáfoló információkat, bizonyítékokat figyelmen kívül hagyták. A nyomozás befejezéséről szóló határozat ennek megfelelően megállapította, hogy Söveges Dávid október 23-át követően megalapította a Pannonhalmi Távirati Irodát, melynek elsődleges célja az volt, hogy a külföldi és belföldi hírekből összeállított anyagot a kollégiumban a diákok között terjessze. Ezek a hírek azonban többnyire nem feleltek meg a „valóságnak”, ezért alkalmasak voltak arra, hogy a fiatalokat a rendszer ellen izgassák. Ezen kívül Söveges Dávid a diákoknak tartott előadásában a Magyar Népköztársaságot, annak kormányát, illetve a Szovjetuniót és hadseregét rágalmazó kijelentéseket tett. A vádlott mindemellett még több olyan röplapot és beszédvázlatot is birtokolt, amelyek a kormány és a rendszer ellen izgattak.³⁰

Az 1957. június 11-én kelt vádirat lényegében ugyanezekre a megállapításokra alapozott. A Pannonhalmi Távirati Irodával kapcsolatban – amely tulajdonképpen néhány legépelte oldal faliújságra történő kifüggesztését jelentette – a következő szerepel a vádiratban:

„Amikor országos méretekben megindult ellenforradalom eseményeiről számtalan forrásból különböző hírek terjedtek el, a terhelt az intézeten belül megszervezte a Pannonhalmi Távirati Irodát és azt maga vezette. (...) Ennek érdekében rendszeresen figyelemmel kísérte a nyugati rádióállomások adásait és ezeknek, valamint az osztrák szociáldemokrata párt lapjának híryanagát használta fel az általa létrehozott távirati iroda anyagának összeállításához. Ugyanakkor nagy figyelemmel kísérte a belföldi rádió állomások híradásait, amelyek ebben az időben az ellenforradalom szolgálatában állottak.”³¹

A következő mérvadó vád a röplapokkal kapcsolatosan:

„A terhelt ebben az időben több ellenforradalmi sajtóterméket, röplapokat és egyéb írásanyagokat gyűjtött össze és azokat magának megtartotta, azokat nem

semmisítette meg, sőt mások részére is hozzáférhető módon, az asztalon tartotta.”

A rölapokkal kapcsolatban megemlítendő, hogy a vád felsorolja *Mindszenty bíboros november 3-i beszédét* és a *Győri papság követeléseit*, mint a terhelnél megtalált és lefoglalt dokumentumot, holott Söveges Dávid korábban többször hangsúlyozta, hogy ezeket soha nem birtokolta. A Dávid atya által kizárólag a diákoknak írt beszédvázlatról a következőket állapította meg a vádirat:

„A terhelt az ellenforradalom első időszakában szerzett benyomásai, valamint ellenséges érzülete alapján egy 3 részből álló beszédvázlatot állított össze, mely tartalmában teljesen ellenforradalmi célzatú és amely telítve van a népi demokratikus rend elleni gyűlöletre keltésre alkalmas kitételekkel és megfogalmazásokkal. A terhelt ezen beszédvázlata alapján a 3-4. osztályos hallgatók részére előadásokat tartott és így forradalmi kitételeivel a hallgatókban az ellenséges érzület szítását elősegítette.”³²

Az ügyész szerint a terhelt bűncselekménye részint a beismerő vallomások, részint pedig a tárgyi bizonyítékok alapján egyértelműen bizonyítható. Dávid atya ezt követően az elsőfokú bírói határozat meghozataláig előzetes letartóztatásban maradt.

Az elsőfokú ítéletet a Győri Megyei Bíróság 1957. június 28-án hozta meg a nyilvános tárgyalást követően. A bíróság dr. Söveges Dávid vádlottat bűnösnek találta folytatólagosan elkövetett izgatás bűntettében. A vádlottat a bíróság ezért kettő évi börtönbüntetésre, 500 forint vagyonelkobzásra, továbbá öt évre az összes jogoktól való eltiltásra ítélte. Az elsőfokú tárgyaláson védőnek a család *dr. Erdélyi Ivánt* kérte fel, másodfokon – dr. Erdélyi letartóztatása miatt – a helyettesítésre *dr. Miklós Imre* győri ügyvéd vállalkozott.

A bíróság indoklásában fenntartotta a vádiratban szereplő vádakat. A Pannonhalmi Távirati Iroda működését annyival egészítette ki a bíróság – és ezzel, mint említettük, rátalált egy újabb olyan pontra, amellyel bizonyítani lehetett a nyílt ellenforradalmi szerepet –, hogy konkrétan a felbujtó hírek olvasásának hatására szándékoztak egyes diákok Győrbe, majd onnan Budapestre szökni, hogy *„az ellenforradalom oldalán fegyverrel harcoljanak”*. Azt a nyilvánvaló tényt nem vette figyelembe a bíróság, hogy a diákok szökési kísérlete október 28-án

történt, a Pannonhalmi Távirati Iroda pedig – legalábbis a lefoglalt dokumentumok szerint – két nappal később, október 30-án kezdte meg működését. Egészen egyértelmű tehát, hogy ez az indoklás alaptalan, sőt abszurd, hiszen a szökés idején a távirati iroda még nem bizonyítható, hogy létezett.

Söveges Dávid másik súlyos vétsége az volt, hogy lejegyzett gondolataiban az ellenforradalmat nemzeti szabadságharcként tüntette fel, azt a diákok előtt védelmébe vette. Az ellenforradalmat megelőző 12 év hibáiról beszélt csupán, és nem emelte ki a pozitív eredményeket, emellett pedig a szovjet csapatok magyarországi tartózkodását úgy állította be, mintha ellenséges szándékkal állomásoznának hazánkban. Többek között ezzel elkövette az izgatás büntettét. Az első fokú ítélet szerint a vádlott a cselekményt folytatólagosan követte el.³³

A bíróság a büntetés kiszabásánál figyelembe vette a gimnáziumi közeget is, ahol Söveges Dávid mint iskolaigazgató és pedagógus befolyásos véleményét előadta:

„Hisz ezek a növendékek [ti. a bencés diákok], akik éppen családi, vagy más okoknál fogva állami iskolába felvételt nem nyertek, ezeknek a diákoknak a népidemokratikus államrend ellen a beállítottságuk nem a legmegfelelőbb volt.” Nyilvánvalóan ezt is súlyosbító tényezőként értékelte a bíróság. Söveges Dávidot a bíróság, „... mint demokráciaellenes beállítottságú személy a magyar fiatalság további oktatásában meghagyni nem kívánatos, ezért a közhivatalnoki állás betöltésétől is eltiltotta”.³⁴

Dávid atya enyhítésért fellebbezett. Fellebbezésében sorra vette az ellene felhozott vádakat, és finoman rámutatott az abszurditásra. Legelső pontban gyakorlatilag megsemmisítette az ellene felhozott legerősebb vádat, amely szerint az általa szervezett távirati iroda felbujtó hangvétellű híreinek hatására szöktek néhányan Győrbe. Dávid atya rámutatott a dátumokra, melyek kétséget kizáróan bizonyították, hogy ez a vád teljesen alaptalan. Emellett kiemelte azt is, hogy a diákok október 28-i szökését éppen ő hiúsította meg. Az igazgató kitért arra, hogy a gimnáziumban kifüggesztett híreket a forradalom napjaiban bárki meghallgathatta, és semmi bizonyíték nincs arra nézve, hogy közlésük az ifúságra – akárcsak egy esetben is – nyugtalanítóan hatottak volna. Sőt, éppen az ellenkezője volt a távirati iroda

megteremtésének a célja. Ezek alapján Söveges Dávid kérte az izgatás vádpontja alóli felmentést.

A második pontban kitér arra, hogy az eljárás során mindvégig tagadta azt, hogy „*Mindszenty bíboros beszédét, illetve a Győri papság követeléseit nála találták volna meg: „Ezek az iratok birtokomban soha nem voltak, ezt kezdettől fogva tagadtam, hogy birtokomban lettek volna és nincs olyan házkutatási jegyzőkönyv, vagy bűnjeljegyzék, amelyből ennek ellenkezője megállapítható volna”.*

A harmadik pontban a beszédvázlattal kapcsolatban Dávid atya azt jegyzi meg, hogy a bíróság figyelmen kívül hagyta azon véleményét, mely szerint a Horthy-rendszer éppúgy nem térhet már vissza a forradalmat követően, mint a Rákosi-rendszer.

Ugyancsak figyelmen kívül hagyták azokat a megállapításokat, amelyek szerint a forradalmi eseményeknek árnyoldalai is voltak. Egészében véve tehát elmondható, hogy a szöveg alapvető mondanivalóját másították meg a vádlók.

A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága 1958. február 5-én kelt ítéletében helyben hagyta az elsőfokú ítéletet. Annyi változás történt csupán, hogy a két, többször említett dokumentumot – *Győri papság követelései, Mindszenty beszéde* – mellőzte a bíróság a bizonyítékok közül. Ez azonban a bíróság szerint nem volt lényeges kihatással sem a terhelt bűnösségének, sem pedig büntetlenségének megállapítására.

A Legfelsőbb Bíróság egy mondat erejéig sem foglalkozott azonban azzal a világos ténnyel, hogy a Pannonhalmi Távirati Iroda két nappal később alakult csak meg, mint a diákok szökési kísérlete megtörtént, így nem lehetett annak előidézője. Egyértelműnek tűnik az, hogy ha ezt, a legerősebb vádpontot, ejti a bíróság, akkor az egész ügy megbukhatott volna – még a nyilvánvaló koncepciójás jelleg ellenére is. A legegyszerűbb tehát az volt, hogy hallgattak róla.

A Legfelsőbb Bíróság február 5-én tehát kimondta:

„A büntetés mértékének megállapításánál figyelembevehető bűnösségi körülményeket az elsőfokú bíróság helyesen sorolta fel és azokat megfelelően is értékelte. Az elsőbírói ítéletben kiszabott börtönbüntetés tehát a Legfelsőbb Bíróság megítélése szerint is arányban áll vádlott cselekménye és személye társadalmi veszélyességének fokával”.

Söveges Dávid letöltötte kétéves börtönbüntetését. Először a fővárosi Gyűjtőfogházba került, majd 1957. szeptemberétől Márianosztrán raboskodott. Innen szabadult 1959. március 13-án. Közben, még 1958 júliusában *Legányi Norbert* főapát és *Grósz József* kalocsai érsek – hivatkozva arra, hogy Dávid atya a rá kiszabott büntetést példásan viseli, és egészségügyi állapota is megkívánja – kérvényezték *Nezvál Ferenc* igazságügy-miniszternél Söveges Dávid büntetéséből az utolsó negyed elengedését. A kérvényt elutasították.

A korabeli megtorlások papi áldozatainak börtönéveit több történeti munka feldolgozta, Dávid atya visszaemlékezései között szintén viszonylag részletesen ír börtönben töltött éveiről. Ennek köszönhetően nagyjából pontos képet kapunk arról, hogy a szerzetesek, áldozópapok milyen körülmények között élték mindennapjaikat, időnként milyen „kreatívan” kellett megoldaniuk, ha a büntetésük idején gyakorolni akarták hivatásukat, és igyekeztek hűek maradni fogadalmukhoz. Dávid atya sem hagyta el magát a börtönben, a feljegyzések, visszaemlékezések szerint közösségben, egymást támogatva, gyakran oktatásokat, előadásokat szervezve töltötték a büntetést, lehetőség szerint mindennapi szentmisével.³⁵

Dávid atya szabadulását követően a Főapátság Főkönyvtárában dolgozott, mivel a tanítástól hivatalosan eltiltották. Hat esztendővel büntetése letöltése után – 1965. januárjában – a volt gimnáziumigazgató kérvényezte a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsánál, hogy a büntetett előlélethez fűződő hátrányos következmények alól mentesítsék. Dávid atya kérvényéhez csatolta a pannonhalmi főapát támogató nyilatkozatát, valamint a Pannonhalmi Községi Tanács Végrehajtó Bizottságának azon megállapítását, mely szerint szabadulása óta magatartása ellen nincs kifogás. A Győr Megyei Bíróság a kérvény beérkezését követően rendőri információt kért a kérelem elbírálása miatt. A tanácsvezető bíró elutasította a kérvényt, mondván: tekintettel az eltelt idő rövidsége, illetve arra, hogy az igazgató által elkövetett bűncselekmény nagy fokú társadalmi veszélyességet rejtett magában. Ennek köszönhetően Söveges Dávid még évekig nem kaphatott útlevelet sem.

Dávid atya megpróbáltatásai 1957. március 13-tól szűken értelmezve két évig húzódtak, a meghurcoltatás és a fogság hatásai ennél nyilvánvalóan sokkal tovább tartottak. Mind a forrásokból, mind

pedig a visszaemlékezésekből, feljegyzésekből kiolvasható, hogy Söveges Dávid brutális Győrbe hurcolása után is megőrizte higgadtságát és méltóságát. Visszaemlékezéseiből kiderül, hogy pontosan látta, kikkel áll szemben, tudta, hogy vádlói és azok, akik ítéletet hoznak ellene, szellemi és emberi minőségükben nyomába sem érnek. Ennek ellenére soha nem ítélkezett felettük, nem támadta őket, sőt feljegyzéseiből az is kiolvasható, hogy még az őt fogvatartottaknak is tudott segítséget nyújtani, akár néhány jó szó, akár egy levél megfogalmazása révén. A bencés gimnáziumigazgató felmérte, mit árulhat el, kiket nevezhet meg kihallgatásai során. Lényegében az ellene folytatott eljárás alatt olyannyira nem találtak fogást rajta, hogy az ügy koncepciójára sem lehetett érdemben palástolni. Söveges Dávid meghurcoltatása szomorú és egyben abszurd példája az 1956-ot követő „konszolidációs” politika működési mechanizmusának.

***

Söveges Dávid OSB fellebbezése

Győri Megyei Bíróság!

B. 760/1957/4. számú ítélet ellen bejelentett fellebbezésünk írásbeli indoklását, igazolt védőm útján az alábbiakban terjesztem elő:

Az ügyészség három csoportba foglalt izgatás bűncselekményével vádolt. A bíróság mind a három csoportba foglalt izgatás bűncselekményében bűnösnek mondott ki, mert cselekményemet folytatólagosan elkövetett izgatás büntettének minősítette.

Fellebbezésem elsősorban arra irányult, hogy állapíttassék meg az, miszerint az u.n. pannonhalmi távirati iroda létrehozásával, annak működésével az izgatás bűncselekményét nem követtem el. Helyesen állapította meg ezzel kapcsolatban az elsőbíróság a tényállást, minden ténybeli alapot nélkülöz azonban az a megállapítása, amit szószerint idézek: „a hírek hallatára több diák Győrbe akart szökni, hogy innét Pestre jussanak és az ellenforradalom oldalán fegyverrel harcoljanak”.

Ezt az ítéleti ténymegállapítást egymaga megcáfolja az az időrendbeli sorrend, mely szerint a diákok szökési kísérlete, amelyet egyébként éppen én hiúsítottam meg, október 28-án történt, a hírek közzététele pedig október 30-án. Nyilvánvaló tehát, hogy a hírek közzétételének semmi köze nem volt a fiúk szökési kísérletéhez.

Az elsőbíróság bűnül rója fel nekem a hírek közzétételével kapcsolatban, hogy minden ellenőrzés nélkül kifüggesztettem azokat. Köztudomású, hogy ezeket a híreket mindenki meghallgathatta és meg is hallgatta abban az időben és bizonyítékok vannak arra, hogy éppen a hírek ilyen formában való közlése tette lehetővé, hogy bizonyos, az ifjúságra nyugtalanítólag ható hírek tudomására jutását megakadályoztam, ahogy az a lefoglalt hírközlési ívekről is megállapítható. Nincs semmi adat arra, hogy ezeknek a híreknek ilyen formában való közlése a ráncbízott ifjúság további magatartása tekintetében károsan jelentkezett volna.

Ilyen körülmények között tehát ez a magatartásom az izgatás bűncselekményét nem meríti ki és ezen vádpont alól felmentésemet kérem.

A másik két vádponttal kapcsolatban fellebbezésem enyhítésre irányul. Mielőtt annak indokolásával foglalkoznék, szabadjon rámutatni arra, hogy minden ténybeli alapot nélkülöz és nincs bizonyítva, hogy nálam találták volna meg a házkutatás során Mindszenty József november 3-i beszédét, valamint a győri fiatal papok követelését tartalmazó felhívást.

Ezek az iratok birtokomban soha nem voltak, ezt kezdettől fogva tagadtam, hogy birtokomban lettek volna és nincs olyan házkutatási jegyzőkönyv, vagy bűnjeljegyzék, amelyből ennek ellenkezője megállapítható volna. Akkor, amikor bűnjeljegyzék, illetve házkutatási jegyzőkönyv nélkül is mindenkor elismertem, hogy a vád tárgyává tett versek és Déry Tibor felszólalásáról készült irat az én birtokomban volt, nem lehet őszinte beismerésemet aképpen felfogni, hogy minden tárgyi bizonyíték nélkül tagadásommal szemben fenti sérelmes megállapítást is ítéleti tényállásként rögzítsen a bíróság.

Az u.n. pannonhalmi széljegyzetekkel kapcsolatban a megyei bíróság kiemelte az azóta már általam is helytelennek ítélt némely kifejezéseimet a 12 esztendővel kapcsolatban és kibővítette a szovjet csapatok magyarországi tartózkodásával kapcsolatban általam írtakat, azonban figyelmen kívül hagyta a bevezetőben elfoglalt azon álláspontomat, hogy véleményem szerint éppen úgy nem térhet vissza a Horthy-korszak sem, mint ahogy nem térhet vissza a Rákosi-korszak. Figyelmen kívül hagyta azon megállapításomat is, miszerint az eseményeknek voltak árnyoldalai is. Végül nem értékelte javamra a bevezetőt követően az ifjúság nyugalmának és a rend helyreállításának

érdekében mondottakat. Ha mindehhez még figyelembe vesszük azt, hogy ezek november 6-án hangzottak el, úgy érzem nyugodtan állíthatom, hogy az általam a későbbi események és megvilágítások tükrében már ugyancsak helytelennek elismert megnyilatkozásomon túl igen sok pozitívan és javamra értékelendő megnyilatkozásom is volt ezekben a széljegyzetekben, amelyek indokolttá teszik cselekményem enyhébb elbírálását.

Ami a versek és Déry Tibor felszólalásának birtokban tartását illeti, itt hivatkoznom kell arra, hogy itt nem gyűjtésről, hanem egy véletlenül hozzám került és általam elsősorban irodalmilag érdeklődéssel kísért irat, illetve iratok birtokban tartásáról volt szó, anélkül, hogy azzal nekem ezt meghaladóan más célom lett volna. Elismertem, hogy ezzel lehetőség nyílt arra, hogy az mások birtokába is kerüljön, azonban mivel a valóságban ez nem történt meg, ez a magatartásom is a lehető legenyhébben ítélandó meg.

Nem nyert javamra értékelést az októberi eseményekkel kapcsolatban az a tény sem, hogy talán az éppen az általam vezetett iskola volt az egyetlen az egész országban, amely az októberi események alatt is megszakítás nélkül működött, a tanítás állandóan folyt. Iskolánk egyetlen növendéke sem vett részt ezekben az eseményekben, ami úgy gondolom, hogy ugyancsak országos viszonylatban is egyedülálló. A most felsorolt tényekkel ellentétes, az első bírói ítélet azon megállapítása is, miszerint a mi diákjaink beállítottsága a népi demokratikus államrenddel szemben nem a legmegfelelőbb volt. A hozzánk beiratkozott diákok valóban azért jöttek hozzánk, mert katolikus gimnáziumban kívánnak járni, téves azonban az a megállapítás, hogy őket más állami gimnáziumba nem vennék fel.

Diákjaink magatartását a népi demokratikus államrendszerrel szemben a tények tükrében, nem pedig feltevések alapján kell megvizsgálni.

Mindezeket összevetve indokolt enyhítés iránti kérelmem, figyelemmel büntetlen előletemre, őszinte beismerésemre és személyemet ért sérelemre is.

Tisztelettel:
Dr. Söveges Dávid

- ¹ Borbély Tamás: *Söveges Dávid bencés szerzetes bebörtönzése*. In. Örökség és küldetés. Bencések Magyarországon. Budapest, 2012. 615-639.
- ² Dénesi Tamás: *Söveges Dávid OSB emlékei az 1956-os eseményekről és börtönbüntetéséről*. In. Collectanea Sancti Martini. A Pannonhalmi Főapátság Gyűjteményeinek Értesítője 4. Pannonhalma, 2016. 239-296.
- ³ Szalai Béla: *Mozaik*. Budapest, 2009.
- ⁴ Borbély Tamás: *i.m.* 615-616.
- ⁵ Dénesi Tamás: *i.m.* 259.
- ⁶ Dénesi Tamás: *i.m.* 259-260.
- ⁷ Dénesi Tamás: *i.m.* 260.
- ⁸ Borbély Tamás: *i.m.* 617.
- ⁹ Dénesi Tamás: *i.m.* 260.
- ¹⁰ Dénesi Tamás: *i.m.* 260.
- ¹¹ Dénesi Tamás: *i.m.* 260.
- ¹² Borbély Tamás: *i.m.* 619. és Szalai Béla: *i.m.*.
- ¹³ Szalai Béla: *i.m.* 208.
- ¹⁴ Újkéry Csaba: *Fekete kövek*. Budapest, 2007. 256.
- ¹⁵ Dénesi Tamás: *i.m.* 261.
- ¹⁶ Borbély Tamás: *i.m.* 619-621.
- ¹⁷ Dénesi Tamás: *i.m.* 261.
- ¹⁸ Dénesi Tamás: *i.m.* 262. Utóbbi dátum kapcsán az igazgató valószínűleg tévedett, a hivatalos dokumentumok szerint 28-án hagyhatta el a kórházat.
- ¹⁹ Dénesi Tamás: *i.m.* 263.
- ²⁰ Dénesi Tamás: *i.m.* 266.
- ²¹ Dénesi Tamás: *i.m.* 256.
- ²² Dénesi Tamás: *i.m.* 254.
- ²³ Dénesi Tamás: *i.m.* 254-255.
- ²⁴ Szalai Béla: *i.m.*
- ²⁵ Szalai Béla: *i.m.* 373-380.
- ²⁶ Borbély Tamás: *i.m.* 623.
- ²⁷ Borbély Tamás: *i.m.* 623.
- ²⁸ Borbély Tamás: *i.m.* 624.
- ²⁹ Dénesi Tamás: *i.m.* 273.
- ³⁰ Borbély Tamás: *i.m.* 624.
- ³¹ Borbély Tamás: *i.m.* 625.
- ³² Borbély Tamás: *i.m.* 625.
- ³³ Borbély Tamás: *i.m.* 626.
- ³⁴ Borbély Tamás: *i.m.* 626.
- ³⁵ Dénesi Tamás: *i.m.* 274-288.

Söveges Dávid

Börtöneim

Győrben a rendőrség börtönében

Végül az orvosok már nem tudtak tovább [a kórházban] tartani, 1957. április 25-én egy rendőr átkísért a nem messze lévő járási rendőrség pincéjébe. Félig föld alatt volt a folyosó és a kis cellák. Ablakaik az utcára néztek, de alacsonyan ott, magasan belülről, és nem lehetett őket kinyitni. Ezért volt szükséges egy szellőztető csatorna végig a zárkákon. Aminek jó hasznát vettük, mint közlekedési, hírközlési eszköznek. Itt elég sűrűn laktunk, egy kis zárkában többnyire ketten. Hozzám hamarosan betettek egy bezenyei paraszt bácsit. Az istállóból hozták el, jó trágyaszagú volt a ruhája, és egy szűk priccsen ketten aludtunk. Itt kezdtem újra emberekkel többet találkozni. Bár séta nem volt, néha zuhany hideg vízzel. És hosszú szünetekkel kihallgatások.

Felvittek egy rendőrségi szobába, ott hallgatott ki dr. Kerepesi Miklós főhadnagy. Hogy ez volt-e az igazi neve, nem tudom. Elég korlátolt fiú volt. Nem az érdekelte, hogy mi történt, hanem, miből lehet vádat kovácsolni. Biztosan utasítást kapott. Amikor valami nagyon erőltetett következtetését kinevettem, megfenyegetett:

– Ne nevéssen, ebből meg halál is lehet.

Veréssel is fenyegetett, de ez is csak szó volt, nem nyúlt hozzám senki. Amikor az első jegyzőkönyvet alá kellett volna írnom, megtagadtam.

– Miért? Nem igaz, ami benne van?

– De annyi a helyesírási hiba, hogy én, mint magyartanár ezt nem hagyhatom jóvá. – No, lett erre sűrű káromkodás. Jobb lett volna, ha nem szólok. Annyi haszna volt, hogy ettől kezdve egy írógépes kisasszonyt hozott magával, annak diktált gépbe. Közben fel kellett mennem egy nyilvántartóba, ahol egy nagyon néma rendőrhivatalnok ujjlenyomatot és fényképeket csináltatott rólam. Gondolom, ez is a megalázás egyik módja akart lenni, de hidegen hagyott.

Érdekesebbek voltak a fogolytársak, akikkel csak hangjuk alapján ismerkedtünk, látni csak pillanatnyilag az ajtórésen keresztül. Az én zárkám talán a harmadik volt a saroktól. Közvetlen szomszédom Éliás,¹ a volt rendőrkapitány-helyettes volt, aki a forradalom alatt sem menekült át Csallóközbe, ahogy a többi fejes elvtársak, köztük az ő főnöke is. Ő vezette lehetőleg békésen a rendőrséget a forradalom alatt, amennyire vezetni lehetett. Az itt rekedt elvtársak közül néhánynak a börtönben adott menedéket. Nem volt a zárka rájuk zárva, mégis ez valami oltalmat

jelentett a bosszúállók elől. Elmehtettek, amikor ő maguk jónak látták. Most mégis az volt a vád ellene, hogy elvtársakat lecsukatott a börtönbe.

Jóindulatú ember volt, főként azon kesergett, hogy kamasz fia épp most szorulna nevelésre, valami cserkész-szellemet képzelt el, és ő most nincs otthon. De lehet, hogy tőle is adatokat akartak gyűjteni arról, mi is történt Győrben a forradalom alatt.

Rajta túl két nő volt: Páva Erzsike és Dr. Lukácsiné, egy szemorvos felesége. Ő, ha jól emlékszem, egy Kádár- és oroszpartí plakátot vagy szóró cédulát gyömöszölt be egy postaládába, vagy szemétygyűjtőbe, ezen vitába keveredett egy újságíróval, aki aztán megírta az esetet, és így került ide. Azon sóhajtozott, hogy kiszabaduljon addigra, míg a szülés elérkezik – terhes volt –, nehogy a srác a börtönben szülessék. Nem tudom, mi lett a folytatása. Páva Erzsi öccse Pannonhalmán tanult, alighanem Oros osztályában, székesfehérváriak voltak. Ő meg Szigethy Attilától kért útlevélfélét, amivel ki akart menni, vagy ki is ment Ausztriába, de hogy ebből hogyan lett rendőrségi ügy, nem tudom. Mintha valami szervezkedés részese is lett volna.

A másik irányban, nem tudom hányadik zárkában volt Tóth ..., egy fiatal ügyvéd,² Antonin* öccse, vagy inkább unokaöccse. Jókedvű, tevékeny fiatalember volt. Ő kezdte reggel a szellőző csatornán: „Halló, halló, itt a rabok szabad rádiója. Híreket mondunk...” Hogy a híreket honnan szedte fel, nem tudom, volt benne igaz is, volt kacsa is. Valahol a közelében volt Szigethy Attila,³ de az ő hangját ritkán hallottuk. Lehet, hogy nem pontos, amit róla megtudtam ott: Csornán volt agronómus, parasztpárti képviselő, egyesek szerint titokban kommunista párttag is. A forradalom alatt rábeszélyték, hogy maradjon Győrben, és vezette a győri Nemzeti Bizottságot, vagy mi volt a címe ennek a forradalmi szervezetnek. Igazában ezt az újságból, rádióból is tudtuk, békítgető szellemben. Utána meg a Kádár kormány megbízásából Bulgáriában járt valami állami küldöttséggel, de a földműves-miniszteri tárcát nem vállalta, így május elseje után begyűjtötték ide, többnyire éjszakánként hallgatták ki, elég hosszan. Úgy éreztem pár elejtett szavából, főként ahhoz kellett volna adatokat szolgáltatni, hogy ki mit csinált az „ellenforradalom” alatt. Az az érzésem, bár bizonyítani nem tudom, hogy ez vezetett öngyilkosságához is, nem akart senkit sem bajba keverni. Ő maga akkor megúszta volna.

Öngyilkossági kísérlete így történt, ahogy én tudom.

Egy este „tisztá” fehérneműt kaptunk, már kincstárit: durva, szürke inget, alsónadrágot, hosszút. A két nő is ezt kapta. Felhúzták a hosszú alsókat, s úgy kéredeztek ki a vécére. Óriási nevetés a kis folyosón. Utána csend, takarodó. Majd újra dobogás, futkosás, de semmi emberi hang. Majd nyílik az ajtó, bejön egy rendőr, és elvitte a

szemüvegemet, a mellettem levő székről. Később megtudtuk: Szigethy Attila eltörte szemüvegét és azzal felvágta az ereit a két csuklóján. De mielőtt egészen elvérzett volna, rátaláltak, és elvitték kórházba. Azért vették el az enyémet, nehogy hasonlót csináljak.

Később azt hallottuk, hogy a kórházban újabb öngyilkosságot kísérelt meg, kiugrott az ablakon, és ez most sikerrel járt. Persze a hírek nem voltak mindig megbízhatók. Később, már a megyei börtönből tárgyalásra vittek valakit, ő látta útközben azt a lányt, aki állítólag a szeretője volt, és most feketében járt. Gyászolt. Különben az egyik letartóztatott tanár menyasszonya volt. Mostanában keresik a szemtanúkat Szigethy Attila halálának kapcsán. Nem jelentkeztem, mert többet vagy biztosabban nem tudnék mondani. Nem tartom valószínűnek, hogy akarva megölték volna. Azt sem tartom hitelesnek, aki látta a cellájában vérbe fagyva, már halottan.

A megyei börtönben

Végre, már szép tavaszi időben, átvittek a megyei börtönbe, talán május 22-én.

Itt már nem föld alatt, hanem emeleti zárkákban voltunk, zsaluzott ablakokkal, de kissé láttuk az új állomás épületet, és a másik oldalt a Révai Gimnáziumot, annak kosárlabda pályáját. Az épület összefüggött a bírósággal, folyosón át lehetett menni. Itt sem volt könyv, olvasnivaló, se séta, de volt már néha látogatás, és emberek voltak, akikkel beszélni lehetett. Éspedig sok érdekes ember. Tőlük tudtam meg a legtöbbet a győri és magyaróvári forradalmi eseményekről, végeredményben tanulságos időszak volt.

Itt két alkalommal beszélhettem a védőügyvéddel, később mint rabot láttam viszont Nosztrán. Egyszer anyám is lejött. Számomra váratlanul. A főpostán volt akkor Dankó László, volt diákunk, ciszter jelölt, majd győri kispap, de később kilépett, megnősült. Ő segített anyám látogatásában. A látogatás tíz percig ha tartott. Én tréfálkoztam szép csíkos pizsamámon, a rabruhán, anyám elsírta magát. Innen vittek át a bíróságra ügyészi kihallgatásra, de a vádiratot egy másik ügyész írta, és egy harmadik, a félromán, nagyváradi Nesztor szerepelt a tárgyaláson.

Alighanem a letartóztatást elrendelő rendőrfőnök kívánta így valamiért, hogy minél többen bele legyenek keverve az ügybe, vagy nem tartotta megfelelőnek az ügyészek munkáját. Egy öreg fegyőr kísért át az ügyészi kihallgatásra, és mivel nem voltam letörve, azt mondta:

- Ne nagyon bízzon. Mivel értelmiségi, nem ússza meg olcsón. Kaphat egy évet is. - Ő sok ilyen kihallgatáson volt már fültanú.

Ugyanő kísért át a tárgyalásra és vissza, s akkor fejcsóválva mondta:

– No, hát két év, ezt nem gondoltam volna. Ez jóval több, mint ami szokásos.

Sétán itt sem voltunk soha. Olvasnivaló könyvet se kaptunk. Egy csúnya rendőrlány volt az egészségügyis, még a körömöt is levágta egyszer. Volt azonban lehetőség munka vállalására. Ez demizsonok befónása volt. Vállalkoztam rá. Egy nagy szobában egy öreg fegyőr tanított be minket. Mikor leült mellem, és kikérdezett, hogy ki vagyok, nagyon meglepődött. Valami rendi nagybirtokon volt napszámos vagy mi. De aztán kedves volt hozzám, nem lehetett rossz emléke a rendi kormányzókról. – Az üveget majdnem végig bekötöttem fűzfavesszőkkel, csak az alja és füle hiányzott, amikor a munka végén be kellett adnunk az eredményt. Előttem egy cigányt megszidott, mert hanyagul dolgozott és keveset. Engem viszont megdicsért. Így lettem majdnem kosárfonó, de aztán, nem tudom, mi okból, abbamaradt ez a munka.

A cigányok. Ezekkel itt találkoztam először. Több szobában, zárkában voltam, hol négyesben, hol húszasban. Itt egyszer tíz cigány volt velünk.

Nehezen elviselhető emberek voltak. Hangosak, éjjel is, kártyákat csináltak, és a besütő lámpa fényében kártyáztak. Loptak is. Fogkefét, vagy amit lehetett. De volt köztük egy nagyon csúnya férfi, aki hozzánk húzott, egy öreg soproni tanár előadásokat tartott történelemből, őt hallgatta.

– Maga más, mint a többiek. Miért? – kérdeztem tőle.

– Tetszik tudni, én félig magyar vagyok. Benősültem egy magyar családba, az apósom földjén gazdálkodom. Már akkor láttam, ilyesféle irányba kellene keresni a cigánykérdés megoldását.

De a többiek is érdekesek voltak. „Kutya” szó szerint leharapta egyik társának az orrát egy mulatságon, mert úgy érezte, a feleségét akarja elcsábítani. Vallásosak is voltak, a maguk módján. Máriakálnok búcsújáró helyre jártak, de külön cigány búcsúra. A Szűz Mária nekik mindig megjelent, a magyaroknak nem. Végül átkerültem egy másik szobába.

Sok érdekes társam volt, soknak a nevüket sem tudom már. Valahol talán felírtam a szabadulás után, de nem találom ezt a feljegyzést. Pár halálraítéltről van kis feljegyzésem, azokról, akiket később, mikor már nem voltam ott, ki is végeztek. A Beszélő egyik számizdat számában, a 19.-ben olvastam ezekről. A tárgyalások már folytak, így sokat megtudtam a magyaróvári ügyről. Gulyás Lajos levéli református lelkész, Weintrager László volt rendőr, Zsigmond Imre

cikolaszigeti parasztember.⁴ Itt találkoztam először a forradalom visszájával is.

Még egy halálraítélttel, de kegyelmet kapottal találkoztam. A nevét már nem tudom, egy Veszprémben lakó, de Zircen dolgozó mérnök volt. Zircen irodagép javító kis műhelye volt, tehát maszek. Több hetes siralomházi idő után tették be hozzánk, majd később tovább vittek. Az ő sztorija ez: Egy disszidált családtól, annak rokonaitól megvette a szénkészletüket a pincéből. A rakodó munkások fegyvert találtak a szénben.

– Mit csináljunk ezzel, mérnök úr?

– Vigyék, ahová akarják, én szemet vettem, nem fegyvert. – Elvitték valami szőlőbe, de aztán a rendőrség megtalálta, és a tettes a mérnökre fogta, az akarta ott elrejtteni. Ezért fogták el, mivel fegyver is volt az ügyben, orosz hadbírótság elé került az ügy, ők ítélték halálra. Most ettől megmenekült, de felesége még azt sem tudta, hogy hol van. Egy paraszt bácsi szabadult, annak protézise alá rejtettünk egy cédulát az asszony címével, azzal, hogy vagy személyesen, vagy levélben felkeresi az asszonyt, és elmondja, amit tud. Amikor pár hét múlva elvitték, Peterdy így búcsúzott tőle:

– Áldjon meg az Isten, a Te Istened és az én Istenem! – A fegyőr erre durván rátámadt, de Peterdy nem ijedt meg, az ügy így elaludt.

De sok érdekes és értékes emberrel találkoztam itt, nem csak a „csövesekkel” Ezek közül párról, akik megmaradtak bennem.

Sajnos nevét elfelejtettem, egy csornai fiatalember, adótiszt, azaz finác. Csöndes, fekete fiú volt, jókötésű. Sok vidám és kedves történetet mesélt futballista életéről, vidéki meccsekről. Dreisziger Mikit ismerte. De megkapóbb volt, amikor imádkozott. Beállt két ágy közé az ablak alá, összekulcsolta kezét, fejét lehajtotta, és mozdulatlanul így maradt. Meddig? Nem volt óránk mérni az időt, de lehetett fél vagy egész óra. Ilyenkor nem hallotta, ha beszélgettünk, annyira elmerült az imában. De erről soha nem beszélt. Bárcsak én tudtam volna és tudnék így imádkozni. Így azóta csak Illés testvért láttam, ilyen összeszedetten imába merülni.

Peterdy György.⁵ Sovány, ideges ember volt. Hogy mi volt a „buli”-ja, nem emlékszem, alighanem az, hogy katonatiszt volt a Horthy-időben. Műszaki rajzoló, tervezőnek képezte át magát. Írói becsvágya volt, krokikat irt, meg is jelentek napilapokban. Jámbor katolikus volt, akinek jólesett pappal együtt lenni a börtönben. Feleségével kétszer esküdött meg. Először titokban, mert nem volt kaució tiszti házassághoz. Majd mikor meglett ez vagy elengedték, akkor másodszer is nyilvánosan. A katolikus dogmák közül a test feltámadásával nem volt kibékülve.

– Ha egyszer már megszabadultunk a halálban ettől a bűdös testtől, miért kell akkor még feltámadás? – kérdezte. Vele később is kapcsolatban voltam, meglátogattam őket, ők engem – győri volt –, temetésén is ott voltam pár éve, fiával, lányával is találkoztam néha.

Szemethy Ottó. A kötött kesztyű-gyárban volt vezető beosztásban, majd a forradalom alatt igazgatóvá választották a munkások, ez volt a bűne. Komoly, kissé feszes úriember volt. Győrben élt, később is találkoztunk néha. Egyszer jött írói ambíciókkal. Egész jó, kiszámított verseket írt, de se a győri lap, se Zalán Tibor⁶ a Kortársban nem közölte. Nagyon bántotta, azt hiszem joggal, mivel addig bármilyen kiírt pályázatban részt vett, nyert. Vallásilag kissé közömbös volt, de nem ellenséges.

Gracs Tibor. Ipariskolai tanuló volt, 19 éves, pápai származású. Nagy darab, mindig éhes, de csendes, jóindulatú fiú. Összegömbölyödve feküdt az asztallapon, és úgy aludt. Mi ugrattuk, hogy még nemzeti hős lesz belőle, utcát neveznek el róla. Ezen szelíden mosolygott. Bűne az volt, hogy egy kollégiumi társa belevitte röpcédulák készítésébe. Mikor a tárgyalásra vitték, Csősz Gabi bácsi azt mondta:

– Ha ezt a szelíd fiút elítélik, nincs Isten. – Jó óra múlva hozták be a cellába, könnyezett. Mert felmentették, csak az iskolából zárták ki egy évre, de egy tanára ott volt a tárgyaláson, és utána biztosította, hogy csak tanuljon, tehet magánvizsgát, lakhat a kollégiumban. Őt mindenki szerette.

Csősz Gabi bácsi. Csupa vitalitás, szellemes ember. A fehérvári mezőgazdasági iskola igazgatója volt, aztán a győri városi főkertész. A forradalom alatt hangoskodott, beszélt stb. A végén ügyesen mégis kimentette magát. Kilenc hónapot kapott. Ilyen kibúvókat talált: a vádpontok közt szerepelt, hogy a győri autóbuzsmegálló hangszóróján át lázító beszédet mondott. Ott a zárkában megbeszélte azzal a középiskolai tanárral, aki hasonló váddal volt terhelve, hogy beszéltek ugyan, de a hangszóró rossz volt, nem lehetett érteni, amit mondtak.

Ez az autóbuzs pályaudvar a Baross-híd városfelőli oldalán volt, ott, ahol most a három alak tartja a zászlót, szoborcsoport. Mikor az ő tárgyalásában idáig jutottak, a bíró közbeszólt, erről kár beszélni, már tudjuk, hogy a hangszóró nem működött. A másik vádpont: feljelentették, hogy a városháza előtt a tömegben azt mondta, hogy a munkások fegyvere a sztrájk, tehát sztrájkra biztatott. Itt azzal vágta ki magát: aki ezt hallotta, csak átmentében hallhatta, mert ő ott arról beszélt, hogy a kapitalizmusban a munkások egyetlen fegyvere a sztrájk – nem az itteni helyzetre értette. Élénk elbeszélései voltak családi életéből is. Egyszer tizenegynéhány éves fiát fogta el a rendőrség, másfél napig egy szűk és sötét zárkában tartotta, aztán kiengedték.

– Nem féltél a sötétben? – kérdezte fiától.

– Nem – válaszolta –, lejátszottam magam előtt a filmeket, amit addig láttam.

– Egyszer, még menyasszony korában a kiskúti erődben két csavargó támadta meg a lányát, de az egy sportos, erős hölgy volt, olyan ütésekkel mért rájuk, hogy jobbnak látták a csavargók meglépni. Még egy példa Gábor bácsi humorára. Azt mondta:

– Éjjel felkeltem, mentem a küblihez, de nem akart a vizelet megindulni. Hát, annyira elgyengültem itt a börtönben, hogy a végén észrevettem, nem a csöveimet, hanem a gatyamadzagot tartom a kezemben. – Egyszer találkoztam vele azóta. Unokáját akarta felvetetni a gimnáziumba.

Egy bihari paraszt bácsi, aki részt vett itt egy mezőgazdasági csoportban egy rendőr megverésében, olyan szép magyar kiejtéssel beszélt, hogy sokszor elfelejtettem arra figyelni, mit mond, olyan szép volt, ahogy mondta. Egyébként is Arany Jánosra emlékeztető arca volt: pirospozsgás, hegyes bajszú.

És még egy csomó ember, akivel így kerültem közelebbi ismeretségbe.

Ítélet, 1957. június 28.: két év.

Szigorúan bizalmas, kettős nullával jelzett per volt, de ezt nem vették komolyan, volt pár hallgatóm, köztük Zénó* is. A bíró egy szimpla kis járásbíró volt Csornáról vagy Kapuvarról. A két népi ülnök közül egy gyári munkásasszony, Nagyné Gyórszentivánból. Annak idején két kis gyereket hopplásztattam a napközi otthonban, kedves kis csöppségek voltak, de ő nem látszott megismerni. Különben egyikük sem szólt egy szót sem. A vád képviselője Nesztor, a nagyváradi származású félromán ügyész, akivel itt találkoztam először. Piszkos, gyűrött ruhában, kissé hányavetin vezette a tárgyalást. Védőügyvédem ... Csaba vagy Imre, már nem is tudom a nevét. A rend fogadta fel, állítólag jó ügyvéd volt, de Márianosztrán utolért, ő is börtönbe került. Azért, mert az ügyvédek beadtak egy írást, hogy nem hajlandók az újonnan kinevezett vezető bíróval együttműködni.

Egy kosárfonó mester volt azelőtt, gyorstalpalón lett jogász, kegyetlen, komisz ember volt, épp olyan, ami ekkor a rendszernek kellett. Ezért megorrolt, az aláíró ügyvédek is perbe fogták és lecsukták. Itt nem segített ügyessége sem: „koncepció” per volt ez a javából, kiterelve, az ítélet nagysága is előírva.

A fő vád az volt, hogy egy beszédet mondtam az ifjúságnak, s annak hatására útnak indultak. Épp fordított volt a sorrend, de az nem

számított most. [...] Az ügyész [...] odahívott magához, és megmutatta gomblyukában az új címet:

– Ezzel meg van elégedve?

– Én a régi ellen sem szóltam egy szót sem. – Aztán a bíróság visszavonult ítélethozatalra, és egy cigarettányi szünet után kihirdették az ítéletet: két év börtön. Az ügyész súlyosbításért, a védő enyhítésért fellebbezett.

Másnap, július 29-én, a győri templom ünnepén, elvittek egy rabszállító autóban, de össze nem bilincselve, társaimmal a Gyűjtőbe.

A Gyűjtőben 1957. július 29–szeptember 17.

Itt először egy befogadó szobában voltam, sok poloska volt. Itt vették el a breviáriumot. Aztán bekerültem az egyik emeleti zárkába. Itt négyen vagy hatan voltunk, akkor páran a földön szalmazsákokon aludtak. De volt véécakagyló a zárkában, lehúzható vízzel. Itt kevesebb élményem volt. Mint pap elég nagy feltűnést keltettem társaim között. De volt már séta, ha nem is rendszeresen, könyveket is kaptunk. Egy Zachar nevű rab, tanár, volt a könyvtáros, ő jó könyveket hozott, többek között a Mindszenty-per olasz kiadását: Libro rosso. Úgy látszik, a cím alapján valami vörös írásnak képzelték, valamelyik rabtól maradhatott ott. Séta és olvasás mellett hallottuk folyton a Gül baba dallamait. A lecsukott színészek ennek előadására készültek a csillag közepén. A rab magyar énekelte: „Ott túl a rácson nyílnak a rózsák, ott túl a rácson egy más világ van.”

És néha behallatszott a harangozás a köztemetőből.

Betettek a zárkába egy fiatal rendőrtisztet Veszprémből, aki szintén forradalmaskodott. Igen érdekelte őt a pap, de jóindulatú fiú volt, egy napi vitatkozás után majdnem összebarátkoztunk. Szóba jött a Vatikán Szentlélek Bankja. Megmagyaráztam, ahogy nálunk a gyógyszertárak, úgy Itáliában a bankok is vallási elnevezésűek. Közben elmondta, hogy bukott le. Előző éjjel egy nőnél volt, aki azt ígérte, aki vele hál, azt nem éri baj stb. Zárás után már a padlón, szalmazsákon feküdve suttogva visszatért a témára:

– Te Dávid, nem is tudod, milyen jó nővel lenni.

– De el tudom képzelni. Annyit írtak erről a regények, filmek, versek. De te tudod-e, milyen jó az Istennel lenni az imában?

Hosszabb hallgatás után csak ennyit mondott:

– Igazad lehet.

Szidta magát, hogy az őt elítélő katonai bírót nem ismerte fel azonnal. Pár évvel azelőtt katona volt alatta. Most meg már gyorsalpaló kurzus után őrnagy és katonai bíró. Így ment akkor a gyors felemelkedés

a párt szempontjából. A szabadulás után pár évvel a Bartók Béla utcán a túlsó oldalról rám kiabált, majd átjött hozzám, nagyon barátságosan. Mindjárt rátért arra, ami a begyét nyomta. Gyónt – úgy látszik, azóta vallásos is lett –, és a gyóntató azt mondta, mikor beismerte, hogy a gyerekáldás ellen védekezik a feleségével, hogy ez természetellenes.

Mire ő: természetellenes az, ahogy maga él. Tudniillik a cölibátusban.

Betettek a cellába egy húsz év körüli fiatalembert, aki még nem volt elitélve. Óbudai srác volt, aki Dorogon vagy Tokodon volt mint rab – valami rendőr elleni erőszak miatt csukták le – a rab-bányában. Ott a forradalom alatt egyik börtönőrükkel megettetek egy csomó orvosságot, mert keményen bánt velük, azért került most ide. Hogy az ítélet előtt hozzánk került, annak oka az volt, hogy enuresisben szenvedett: minden éjjel bepisilt. Ez a baja gyerekkora óta megvolt, nagyon bántotta. Ezért nem tudott részt venni semmiféle üdültetésben. Hozzám ő is bizalommal volt. Bajának mindenesetre lélektani oka volt, különben szép testű, egészséges fiú volt. Szerelme a börtönben is meglátogatta, és a rácson keresztül érintette a kisujját. Aznap éjjel nem volt baj. Valószínű, hogy a szeretet őt is gyógyította volna.

Itt, a Gyűjtőben találkoztam először és utoljára nevelő tiszttel. Valószínűleg káderlapot vezettek a rabokról, és az enyémre valami rossz lehetett beírva: nevelhetetlen. Jó lenne látni. A beszélgetés rövid volt, nem érdekes. Miért nem hordunk mindig papi ruhát?

– Mivel utazásnál – mondtam – főapáti engedéllyel civilben járunk. – Persze nekik jó lenne, ha már messziről megismernék a papot. A békepapok egy időben tüntetően reverendában jártak. – Hiszen ön is civilben van, nem egyenruhában – mondtam –, még a rangját sem tudom így megmondani. – Az igazság az, hogy ha katonaruhában van, akkor sem tudom a rangjelzést értelmezni.

Vagy ekkor, vagy másvalami sorbaállásnál találkoztam Antal Istvánnal, aki valamelyik kormányban tájékoztatási miniszter volt. Törődött, öreg ember volt már. Szóba elegyedtünk.

– Mi jó tanácsot tudnál adni a mai fiataloknak, hogyan kormányozzák az országot? – kérdeztem.

– Csak úgy ne, ahogy mi csináltuk, mert az rossz volt – mondta. Eörsi könyvében más beállításban, kissé nevetségesen szerepel Antal István⁷. Hát, én másnak tapasztaltam. Eörsi talán nem is beszélt vele sohasem.

Egy zárkatársam rábeszélésére jelentkeztem munkára, azt hazudva a papíron, hogy famunkákhoz értek.

– Különben itt rohadsz meg a semmittevésben – mondta az illető. De erre nem került sor, mert szeptember 17-én rabobusszal, rabszállító

kocsival átvittek jó egynéhányunkat Márianosztrára. És ott maradtam szabadulásig, másfél évig.

Márianosztrán

Ez a szállítás kellemetlen volt. A rabobuszból nem lehet kilátni, nem tudtuk, hová visznek, és össze voltunk láncolva. Ami a járatosok szerint törvénytelen is. Ha baleset ér, az nagy veszélyt jelent. De megérkeztünk baj nélkül. A szokásos átöltözés újra, egészen meztelenre vetkőztetve. Ennek talán olyan jellege is van, hogy a meztelenséggel megszegyenítsenek, megalázzanak. De nem vagyok szégyellős, könnyen elviseltem ezeket. (Több is volt). A magunkkal hozott kenyeret visszakaptuk, abba dugtam bele nagy kincsemet, egy darab grafitot, amivel írni lehetett. Persze vécépapírra. Levélírásnál kaptunk tollat, papírt, ezt néha kihasználni tudtam más írások készítésére is.

Nosztrán csak négyes zárkák voltak, néha ugyan öten is voltunk benne, szalmazsákkal megtoldva. Itt papi zárkák voltak, és ennek sok előnye is volt. Jobban lehetett imádkozni, később misézni is. És az időt jól elütöttük, eltöltöttük. És érdekes, tanulságos emberekkel kerültem össze. Ezek:

Faddy Othmár ferences atya.⁸ Tipikus népszónok volt, voltak is ilyen sikerei. Volt öt mondatba összefoglalt politikai programja is, de már nem emlékszem rá. Összeesküvést azonban nem szervezett, mint Archangelus atya, az erdélyi ferences,⁹ aki Horthyval együtt vonult be Budapestre, és méltatlannak érezte, hogy nem ő, hanem a ferences Zadravec¹⁰ lett a tábori püspök. Ő Csobánkán élt, Zsigmondnak* rossz emlékei vannak róla. Ő kártyaparti-társaival tényleg csinált kormánylistát, és egészségügyi miniszternek beírták jobb híján a fogorvosát. Mikor a társaságot letartóztatták, ő is börtönbe került, és szegény nem tudta, hogy került ide. Azt hiszem, az egész nagyon primitív, veszélytelen ügy volt, de felfújták. No, Othmár még énekelt is nekünk, Germont áriáját, az apáét a Traviátából.

Kiss József ex-jezsuita, baranyai plébános is velem volt egy ideig. Tőle tudtam meg, mint túrták ki a rendből, nem szépen, még ha az ő szempontjából is volt az ügy előadva. Az erdélyi püspök egy próbaévre vette fel először, s mielőtt véglegesítették volna, utána ment P. Dombi,¹¹ és kérte, hogy ne inkardinálják végérvényesen. A háború után került a pécsi püspökségre, ahol plébániát kapott, plébánialakot építtetett. Le is rajzolta nagy műve alaprajzát. Az éléskamrából lehetett a vécére menni. No, ez logikus. Itt be, ott ki. Ő sem volt igazában művelt ember. Panaszkodott Eörsi Istvánra, akivel együtt volt egy darabig egy zárkában, hogy filozófiailag olyan értelmetlenséget tanított, hogy lehet

mozgás szubsztancia nélkül is. Eörsi őt név szerint nem említi, de ahogy két pap cellatársáról ír, az jellemző egy hitű ateistára: szidta a papokat, akárcsak a rendszer. Kellemetlen ember lehetett valóban. Én nem találkoztam vele, bár jó ideig együtt voltunk Nosztrán.

Később kerültem össze már külön egy igazi jezsuitával is, Pálos Antallal.¹² Ő már a forradalom előtt is ült, most folytatta. Tartományfőnök is volt egy ideig. Az egyetlen őszinte jezsuita, akivel találkoztam. Sokat tudtam meg tőle.

Börtönbe azért került, mert megsértette a béke-törvényt. Egy külföldre szóló levelében rosszat írt egy fő békepapról. Hogy ki volt ez, sohasem mondta. De mikor kegyelmi kérvényt nyújtottak be érdekében, ennek a sértett félnek is megmutatták, és ő döntött úgy, hogy jobb, ha börtönben marad. Vagy hét évet kapott. 63-ban az amnesztiával szabadult csak. Úgy tudom, neki sem volt ünnepélyes fogadalma, de legalább megtudtam, hogyan is készülnek fel erre. A római központból kiadott teológiai, lényegében beugratós morális kérdéseket kell megoldani írásban. Ezekből döntenek el Rómában, ki méltó erre, ki nem. Legtöbb találós feladatot azonnal meg tudtam oldani. Tóni mégis tartományfőnök volt ebben a letartóztatás világban: ahogy valakit kineveztek, az új tartományfőnök azonnal két tanú előtt megnevezte az utódát. Nem egy esetben került erre sor. A jezsuita káderlapokat a titkár adja át az új tartományfőnöknek, csak a sajátját zárja le, a többibe betekinthes. Mikor ő átvette, nem volt erre mód, így olvashatta a saját magáról szóló feljegyzéseket. 1959-ben ötven éves a magyar jezsuita rendtartomány. Ekkor ő visszatekintést tartott, élesen bírálva saját magyar tartományát: nem alkotott semmi nagyot ebben az ötven évben. Nem volt igazi nagy teológusuk, Banghát¹³ sem számította a nagyok közé stb. Én védtem végül is a jezsuitákat: ők honosították meg Magyarországon a lelkigyakorlatokat. Főként a papok rendszeres lelkigyakorlatait. És a Manréza¹⁴ világiak körében tette ugyanezt népszerűvé.

Pálos Tónival továbbra is tartottam a kapcsolatot. Piliscsabára került öreg apácák szociális otthonába, eleinte mint „kifutófiú”, később mint lelkiatya. Itt meg is látogattam, ő is engem Pannonhalmán, ha az öregek látogatására vagy temetésére jött ide. Vele jóban lenni nagy gyarapodás volt számomra.

Takáts Sándor jezsuita,¹⁵ velem kb. egykorú, kevésbé értékeltem. Hosszú, sovány, bandzsa fiatalember volt. Háború óta illegalitásban élt, halott bátyja okmányaival, gyári munkás volt. A titkos utánpótlás ifjainak ő dogmatikát tanított sajátos módszerrel. Szinte szó szerint tudta könyv nélkül az egész Denziger Enchiridon Symbolorumot, azt adta át az ifjúságnak. Pálos Anti egy ideig titkos magiszter is volt. A

budai hegyekben gyűltek össze, futballoztak is. Jóízűen mesélte, hogy hallotta, amint a novíciusok biztatják egymást: rúgd jól bokán, különben nőiesnek fog tartani. Ezeket a novíciusokat, kispapokat 56-ban külföldre küldték. Ők jobban meg voltak szervezve, mint bármelyik szerzet, jobban és okosabban, mint ahogy Bulányi¹⁶ elképzelte. Sanyi néha felidegesített, főként az utolsó időkben. Amikor egy este a kübli mellé egy papírra kiöntötte a vacsoráját, valami főzeléket, akkor én sem tudtam megenni semmit.

Szabadulása után, már a hetvenes években Leányfalura került a lelkigyakorlatos házba, itt találkoztam vele. Szerették, de én akkor is kissé nagyképű, külföldi tájékozottságával dicsekvő jezsuitának éreztem. Aztán meghalt. Gyászmisét érte velem is mondatott egyik tisztelője. No, odaát ne kelljen neki semmiféle álarcot viselnie.

Jó barátság fűzött dr. Kulcsár Istvánhoz. Zalaegerszegi hittanár, utóbb egervölgyi plébános, majd szabadulása után Kemenesszentpéteren lett plébános. Neki is jó mesélőkedve volt. Sok kedves s mégis csípős kis történetet mesélt Mindszentyről,¹⁷ akinek bérmafia volt, majd mint zalaegerszegi hittanár, szinte alattvalója, a „pehminarium”-nak csúfolt nagy, kétemeletes plébániáról, ahová nyáron tudta nélkül elköltöztette őt is. Elfogásáról: egy házkutatásnál egy pisztolyt csempésztek be a fiókjába, de ő utána észrevette és eldugta. Amikor jöttek „megtalálni”, már nem volt ott, és könyörögtek neki, adja elő, különben nekik igen nagy bajuk lesz. Az, hogyha sikerült volna a cselük, akkor neki lett volna – ahogy lett is más alapon – baja, nem érdekelte őket. Doktori címére nagy súlyt helyezett, bár a teológia egyébként nem érdekelte. Amikor a fegyőr Kulcsár Istvánt mondott egy névsorolvasásnál, kijavította: doktor Kulcsár István. Itt nincs se doktor, se gróf, se báró – üvöltötte a börtönőr. Erre ő megjegyezte, hogy ezek nem egyenlőek, a doktori címért ő megdolgozott, míg a bárói cím és grófi apjukról szállt az illetőkre. Én soha nem hivatkoztam doktorátusomra, nem emlékszem, hogy ezt emlegették volna. Nála gyóntam, ő nálam. Egyszer minden rabot cuccostul kiállítottak a belső függőfolyosóra. Tudtuk, átrendezés lesz, és a hosszú, több órás várakozás alatt leültünk a rács alsó vasrúdjára, meggyóntunk egy másnak, hátha sokáig nem lesz alkalmunk. Amikor felálltunk, a vasrúd egészen meggörcbült „bűneink terhétől”. Aztán újra egy zárkába kerültünk. Barátságos volt a jóindulatú, de bumburnyák börtönörhöz, a battonyai fiúhoz, kenyérbélből gyúrt figurákkal sakkozott velem, és néha hagyta magát megverni. De a cigány Rafael Jánossal és a lengyel Henyóval is jóban volt. Később, szabadulása után Kemenesszentpéteren lett plébános. Lelevelezte velem, hogy elmegyek triduumot tartani egy nagybőjtben. De közben meghalt. A szomszéd plébános, Kapuy Károly,

Vitál* unokatestvére azonban fenntartotta a meghívást, úgyhogy voltam ott. Azt pletykálták, hogy egy öreg színésznő volt a házvezetőnője, s azzal volt viszonya, de Kapuy ezt pletykának minősítette. Hívei jól gondozottnak tűntek fel akkor.

Egy darabig volt cellatársam az öreg eleki plébános. Nevét most nem tudom. Testileg nehezen viselte a börtönt, ha délután ledőlt az ágyra, a fegyőrök mindjárt felkeltették. Sokat mesélt erről a nagy sváb községről. Kedves öreg pap volt, aztán át került a betegosztályra, majd szabadult, de otthon meghalt. A börtön után nem volt kapcsolat köztünk.

De volt Horpácsy Ignáccal.¹⁸ Csanád egyházmegyei pap volt, nálam idősebb, plébános, többek között a Makó melletti Csanádapácán, ahol a háború után a mariavita eretnekek¹⁹ a plébánost belökték egy sírba, ez az elődje volt. Piros arcú, kék szemű, csöndes, derűs ember volt. Szabadulása után egy-egy barátjával eljött Pannonhalmára, hogy Juhász Gergely* 30 napos lelkigyakorlatot tartson nekik, amin igen jámborul, összeszedetten vettek részt. A papok nyugdíjügyeit, öreg papok látogatását végezte, amikor már ő is nyugdíjban volt. Pár év óta nem jelentkezik, alighanem ő is meghalt.

Szabó Józsi²⁰ viszont egy tőlem fiatalabb pap volt. Simasági parasztyerek, aki Kőszegen, a bencéseknel végzett. Egy, a háború után lőszerral játszó odavaló iskolatársa megvakult, lábát is elvesztette. Ezt szervezték be – úgy látszik, ilyen csoportja is volt a rendőrségnek – egy összeesküvésbe, a szervezők megúszták, ezt a tehetetlen fiút kivégezték, ő is belekerült az ügybe. Apja temetésére nem tudott eljönni a fiú bátyja, megírta neki: tudja, hogy a katonaságtól nem engedték el, itt is hadgyakorlatra vonultak a katonák az utcán – Levélen volt ekkor –, az íróasztalom csupa por. Ez a levél lett a bizonyíték, hogy hadi titkokat szolgáltatott ki a kémcsoportnak – vonuló katonák az ablak előtt –, kapott érte vagy hét évet. A forradalom után szabadult, Csépen lett plébános, s amikor a forradalom utáni első hónapban Kádár Tatabányán beszélt, orosz katonák védelmében, neki is el kellett volna mennie erre a községi előljárók kívánságára. Mivel nem ment el, a szomszédos Tárkány bencés plébánosa tanácsolta, hogy ne menjen, visszahozták a börtönbe, és leülte a még hiányzó pár évet. 63-ban szabadult, akkor meg a győri püspök nem volt hajlandó visszavenni, így a győri házgyárban lett raktáros, onnan ment nyugdíjba, most a Szentlélek-templom káplánja. Kedves, gyerekes és jámbor pap volt.

– Most már tudom, mit jelent a legyetek olyanok, mint a gyermekek – mondta.

– Mit?

– Azt, amit Horatius így mond: carpe diem. –

Néha találkozom vele, ott voltam ezüstmiséjén a Szent Imre-templomban, Győrben.

Szalay Ferenc²¹ fiatal pappal is együtt voltam az utóbbi időben. Hegykőről származott, a jó paptermő faluból, rokona volt Szalay Berci* bencés jószágkormányzónak. Csinos és közvetlen fiú volt. Bezenyén volt káplán, ott forradalmiaskodott, kapott pár évet, talán hármat vagy négyet. Itt a smaszerekkel is jóban volt, maguk közé tartozónak érezték, házi lett belőle. Mint házi munkás sok hírt tudott hozni. Hogy már itt beszervezték volna a rendőrségnek, nem tartom valószínűnek. Mindenesetre őt visszavette a győri püspök, Győrszigetben volt plébános, itt párszor meglátogattam, de aztán kihúlt a barátságunk, majd Ácson lett plébános, ekkor már egészen állami oldalon. [...] Szabadulásom után sokat imádkoztam szabadulásáért. Inkább lelkierőt kellett volna számára kérni. De azt hiszem, önzetlenül is szerettem. Lelkileg, szellemileg nem kerültem közelebb hozzá. Unokaöccsének pannonhalmi útját egyengettem, bár ez is gyenge fiú volt tanulás szempontjából.

A papi zárkába néha betettek más vallások papjait is. Így jó darabig együtt voltam Sághy Jenő²² evangélikus lelkésszel, kenesei parókussal. Kedves, jámbor ember volt. Összebarátkoztunk, s ezt azóta is tartjuk. Az érdekelte például, hogyan elmélkedünk. Ez náluk így nem szokás. A börtön óta Mórichida lelkésze. Író ember, kis elbeszéléseket, karcolatokat ír az Evangélikus Életbe és a Naptárba. Néha én is szerepeltem bennük, előnyösen beállítva.

Aztán jó darabig nálunk volt – már így mondom – egy Jehova tanúja, Gyszi, 28-30 közötti fiatalember. Talán Sárospatakon érettségizett a piaristáknál.²³ Hogyan lett jehovista, nem tudom. Jó angol tudása miatt egyik főoszlopa volt a hazai gyülekezeteknek, néha énekelt a maga fordította énekekből. Hosszú keserves dallamok és szövegek voltak. Vitakoztunk is néha, de legalább megismertem ezt az irányzatot is. Különben a börtönben több jehovista volt szolgálatmegtagadásért.

Két ízben volt nem-egyházi személy is a zárkánkban hosszabb ideig. Az egyik Henyó, Henrik, talán Bronszky vezetéknevvel, egy lengyel mérnök, kémikus. Félzsídó volt, ahogy ő mondta magától: Mischling. Mint lengyel tiszt került Magyarországra. A felszabadulás után neki volt az első eszpresszója Pesten.

– Jó kávé kell adni, és kényelmetlen ülő alkalmatosságokat, hogy ne maradjanak a kuncaftok túl soká – mondta az üzleti titkot.

– Tudod-e, hol lehet Pesten jó kávé kapni? – kérdezte tőlem. Tudtam: a Rákóczi úti Meinl-boltban. Ott helyben egy hátsó helyiségben maguk pörkölték, az egész környék kávészagú volt. Ő is sokat mesélt, de voltak sötét pontok is életében. A kávé után ékszerek aranyozásával,

pontosabban arany színre festésével foglalkozott. Nem volt hajlandó elárulni a módszert, lehet, hogy lecsukásában ez is szerepet játszott. Valami disszidálási kísérletért csukták le, csakhogy nem szoktak ilyenért éveket adni. Magyarul jól beszélt, néha álmában is.

- Add ide! - hallottam tőle egy éjszaka.

- Mit adjak oda, Henyó? - kérdeztem.

- A bajuszt. - Nem tudom mit álmodhatott. De számolni, fejben, mindig lengyelül tudott csak.

A másik „civil”, akivel hosszabb ideig együtt voltam: Rafael János, cigány, ez is 28 éves. Ez kissé kellemetlenebb ember volt, igazi csöves, de elviseltük elég soká. Kamaszkora óta börtönök lakója volt különféle betörések, lopások miatt. Büszke volt, hogy most ő is politikai fogoly. Embereket csempészett át az osztrák határon, ezért csukták most az egyszer le. De aztán kiderült, hogy a karórákat, ékszereket elszedte tőlük még a határ előtt. Ő annak a nagy festőnek, Rafaelnek leszármazottja - mondta, s nem hitte el, hogy annak keresztneve volt a Rafael. Egyszer a szegedi Csillagból szabadulva azon az éjjel még betört egy bolgárkertész karámjába, és egy holdnyi káposztáját lekaszált - mert a börtönben sok bűdös káposztát kellett ennie, azért most bosszút állt.

- Papoktól soha nem loptam - mondta. De aztán kiderült, egyik szabadulása után hazafele tartva Vas megyei otthonában egy pap adott neki szállást éjszakára. Másnap hajnalban feltörte a pap tyúkólját, minden tyúkot megölt azzal, hogy kicsavarta nyakukat és egy zsákba gyömöszölte őket, hogy legyen miből feleségének tyúklevest főzni otthon. Egyszer kegyelmi kérvényt írt, és „segítettem” neki.

- Írja: születtem Márianosztrán (az volt akkor a női börtön).

- Nem ott születtem.

- Mindegy, ezt kell írni a kérvényben. Elemi iskolába Aszódon jártam (a büntető nevelő intézetben). - Ez se volt igaz. Végül gyanút fogott, abba hagyta, és akkor kiderült, hogy nem jó, amit írt. Kissé talán kegyetlen tréfa volt tőlem, de azt hiszem, megérdemelte. Aztán elkerült tőlünk más zárkába. Addig nem bírtak vele a fegyőrök, míg szép fekete bajszát le nem vágatták büntetésből. Akkor csöndesebb lett.

Más papok is voltak, akikkel nem, vagy csak nagyon röviden voltam együtt. Sigmond-Strecke Ernő,²⁴ aki a börtöncellában misézve is pontosan megtartotta a szabályokat. Dominus vobiscumra kifordult, térdhajtásokat végzett, aztán lebukott vele. Bóna László²⁵ egész rövid ideig volt együtt velünk. Hívatják a betegszobára, ott csövet nyeletnek vele, bár semmiféle panasa nem volt. Az egész arra szolgált, hogy átadhassanak neki egy fél üveg bort misézésre. Amikor egyszer adatait vették föl, megkérdezték, hogy mint papnak, mi volt a közelebbi beosztása.

- Püspöki szertartó – válaszolta. Mire a törzsőr az írtnoknak:

- Írja, püspöki szertáros.

A civilekkel kevés érintkezési lehetőség volt, legfeljebb az udvaron séta közben. Az ember kilépett a körből, mintha a cipőfűzőjét kötné, és belépett oda az után vagy elé, akivel barátkozni akar. Így váltottam pár szót Búzás²⁶ nevű pappal, akit azért csuktak le, mert rokonságban volt – talán unokaöccse – Broz Titóval, tehát kémkedett. Ugron István²⁷ is ott volt egy emelettel feljebb, de ő házimunkás volt, könnyebben mozgott. Karácsonykor egy gyufaskatulyában egy darabka Oltáriszentséget küldtem neki. Később Bakonybélben össze is barátkoztunk.

Párszor Bornemisza²⁸ – volt Horthy-miniszter, alighanem kereskedelmi miniszter – mellé kerültem. Egyszer aztán így szólt:

- Hallom, te ellene vagy a kapitalizmusnak?

- Hát nem szeretem – és majdnem elkezdtem a Quadragesimo anno²⁹ érveit sorolni, amire ő már kijelentette:

- Akkor vissza a tegezés.

- Ahogy óhajtja, kegyelmes uram – mondtam. Van, aki nem tanul.

A fegyőrök nem voltak rosszindulatúak általában. A battonyai bumburnyákat már említettem. Újév reggelén sorra kizárja a zárkákat, a mienkbe be is nyit, és boldog új évet kíván. Ez tőle nem gúny volt, hanem jóindulat. – Egy másik, akit szemüveges kígyónak becéztünk, általános hatodikba járt esti iskolán. Neki segítettem a házi feladatok megírásában, pl. közmondások. Mikor egyszer látogatótól jöttem vissza, és beengedett a zárkába, súgva kérdezte:

- Mi van?

- Mondom, semmi, pár hét múlva már szabadulok. – Mire ő: Hála Istennek.

Persze volt rosszindulatú is. Azt nem tartom annak, aki egyszer a fürdőre várva ránk szólt, hogy ne beszéljünk, és amikor tovább suttogtam szomszédossal, a vállamra vetett törülközővel megsuhintott. Ennyi volt a testi bántás a börtönben. Egyszer gyűlt meg a bajom az egyik rosszindulatúval. Séta után vécépapírra írt német szöveget adtam át Ferinek, amikor rám támadt, majd becsukatott büntető zárkába, ahol hideg volt, és csak piccs. Hogy a koszt mi lett volna, nem tudom. Feri az ajtót törülgetve a folyosón elmondta, hogy ő azt mondta, hogy csak vécépapírt adtam át. Mikor a főtörzs, egy öreg, fáradt bácsi magához hivatott, hogy kivizsgálja az ügyet és döntsön, ezt mondta:

- És miért szállt szembe az őrrrel? – kérdezte.

- Mert káromkodott – válaszoltam. Akkor ugyan nem, de máskor sokszor.

Még azt kérdezte:

- Mikor szabadul?
- Tíz nap múlva.
- Na, menjen vissza a zárkába. – Így ezt is megúsztam.

A sétán nemcsak lent középen volt őr, hanem a négy őrtoronyban is. Egyszer az egyik elaludt. Mi is, a lenti őr is észrevette ezt, gyorsan berendeltek bennünket. Az illetőt valószínűleg jól megbüntették. Nemcsak mi voltunk foglyok, ők is.

A szigorúság hol kisebb volt, hol lazább. Nehéz mindig szigorúnak lenni, ezt a nevelésben is tapasztalhattuk. Amikor a csöveseket elvitték, és kizárólag politikaiakat őriztek, akkor szigorúbbak voltak, nem kaptunk pl. könyvet vagy hat héten át, és beszédtek a kinnlevőket mind. Mikor a Feri már házi volt, és bejáratos volt az őrszobára is, ott látta a kiírt rendeletet: de Gaulle választási sikere után szigorúbban ügyeljen az őrsemélyzet. Hogy Franciaországban választás volt, s de Gaulle győzött, ezt nem tudtuk, nemhogy hatása lehetett volna a viselkedésünkre. De hát jó óvatosnak lenni. A francia elvtársak mindenesetre vereségnek értékelték de Gaulle győzelmét.

A börtön vezetőivel nekem nem volt semmi kapcsolatom. Egyszer írásban kértük, hogy a papi zárkában Szentírást tarthassunk. A válasz nemleges volt. De pár hétre rá egy minisztériumi tisztviselő látogatta meg a börtönt, természetesen az érdekes papi zárkát is, és az illető elvtárs megkérdezte, nincs-e valami kívánságunk. Voltam bátor elismételni a kérést, bár a börtöntiszt, aki megtagadta, ott állt mellette. Hogy már egyszer nemleges választ kaptunk, nem mondtam. Erre ő megengedte, és ezt ezzel a hadnaggal fel is íratta. Így megkaptuk az én példányomat, az ötkötetes Szent István-kiadást.

De most utólag úgy érzem, nem olvastuk eléggé szorgalmasan. Mikor szabadultam, megkaptam ezt is, bár szívesen ott hagytam volna.

A nevelőtiszt itt egy hosszú és zsiros hajú nő volt, nőrsznek becéztek. Ezzel sem volt soha semmi dolgom. A betegszobán egyszer voltam fogászaton. Eörsi erről az orvostól is sokat tud. Én csak annyit kérdeztem tőle: „Mikor játsszák az operában már a Fidéliót?” Bécsben, amikor a ruszók kivonultak Ausztriából, ezt játszották. A fogorvos kesernyésen mosolygott, valószínűleg értette a célzást, de nem válaszolt.

Havonta vagy kéthavonta spájzoltunk: vásárolhattunk ezt-azt, már akinek pénze volt. Ilyenkor vettem cigarettát is a börtöntársaimnak. Egyszer az egyik börtönőr adott el rossz, szálkás, száradó zöldhagymát, de azt is szívesen ettük, vitaminhiányban szenvedtünk mindnyájan.

Kéthavonta kaphattunk csomagot, felírva súlyát és tartalmát. Sütemény, csoki, hasonlók. Anyám csoda ügyes volt, küldött be mazsolát, azt kiáztattuk, pár nap alatt kiforrt az édes-erős bor a misézéshez. Amikor erre rájöttek, tilos volt mazsolát küldeni, illetve kiszédtek a

csomagból. Akkor Anya kis kiflikbe sütötte bele. A kifli tésztája akár ostyát is helyettesített, tiszta búzaliszt volt, és a mazsola megint bejött. Látogatás kéthavonta, vagy Anya jött, vagy Ali. Egy nagy teremben, közepén sűrű rács, egyik oldalt a rabok, másfelől a látogatók, mögöttünk és mögöttük is börtönőrök. Csak közömbös dolgokról beszélhettünk, és tíz percig. Inkább csak arra kellett ügyelnem, hogy vidámnak lássanak.

Levelet havonta, kéthavonta írhattunk és kaphattunk. Ilyenkor tintát, tollat is beadtak a zárkába. Anyám levelei is erősen cenzúrázva voltak, s amikor hazamentem, láttam, hogy az én kimenő leveleim még inkább. Pedig egészen biztosan nem írtam gyanús dolgot. De hát a cenzornak meg kellett mutatnia, hogy neki joga van ehhez.

Az idő agyonütése az egyik legnagyobb probléma. Munkalehetőség a régi női börtön kápolnijában átalakított kötélüzemben lett volna, de csupa pozdorja volt, piszok, biztosan nem egészséges. A szőnyegszövések csak aztán kezdődtek, hogy eljöttem. Így csak néha mentem ki a házimunkára: hasábfát rakodtunk a pincében és hasonlók. – A zárkán sok előadássorozatot tartottunk – horribile dictu: egy ízben az opera műfaj fejlődéséről beszéltem, máskor Babits költészetéről.

Szentolvasót imádkoztunk madzagra csomózott olvasón, amit minduntalan elvettek tőlünk, de aztán újra megkötöttük a tiz csomót. Vécépapírra egy kis officiumot is írtam magamnak olyan zsoltárokból, melyeket könyv nélkül tudtam. És miséztünk. Koncelebráltunk rendszeresen, először ezen a tájon. Amikor este bezárták a cellákat, jó óra nyugalom volt, az örök lent voltak váltáson, nem lestek be a kukucskálón, ez volt az alkalmas idő. Ültünk az alsó ágyakon, köztünk egy doboz fedele volt az oltár, rajta egy pléhkanál a kehely, benne egy csöpp bor, és összetört kis kenyérszeletek az ostya. A miseszöveget közösen összeállítottuk, és mondtuk. A bort aztán egy kis üvegben az egyik szalmazsákba varrt kis zsebbe rejtettük. Meg is ijedtünk, amikor egy nagy hipis alkalmával a szalmazsákokat is levitték az udvarra, kirázták, új szalmát raktak bele. De a mienk visszajött a mi zárkánkba, benne a zsebben a kis borosüveggel. Így Nosztrán több mint egy évig majdnem naponta tudtunk misézni. Ez kimondhatatlan nagy kegyelem volt. Nem buktunk le sohasem. Valami igaza van annak, aki azt mondta: „börtönológiát” kellene tanítani a kispapoknak. A „dörzsöltek” sok mindent másként csináltak, ha szükség volt rá.

Olvasmányok. Egy anyós-gyilkos tanító volt a könyvtáros, nem rosszindulatú. Hetenként annyi könyvet kaphattunk, ahányan voltunk a zárkában. Én azonban a jó könyveket nem adtam vissza. A végén az ágy alatt egész kis magánkönyvtár gyűlt egybe: Babits versei, Ady és hasonlók, de aztán egy hipisnél ezeket elvitték. Orosz és szovjet

regényeket is olvastam, egy tetszett igazán közülük: Mamin-Szibirjak: Vidéki kastély. Kb. a mi Mikszáthunk stílusában, csak erősebb kritikával. Egy angol nyelvkönyvet is forgattam egy hónapig, aztán egy szigorításkor azt is elvették.

Már 1959-ben járt egy börtönhíradó, külön a foglyok számára kiadott újság, mi csak Szputnyiknak hívtuk, mert állandóan a szovjet eredményeket méltatta az úrkutatás terén: Lajka kutyát stb. Meg bűnbánó rabok, csövesek írtak megható történeteket és verseket megtérésükről. Haza akartam hozni a példányokat, ritka csemege lett volna, de nem engedték.

1958 februárjában megvolt a följebbviteli tárgyalás Pesten a Fő utcában. Felvittek rabkocsival pár társammal, egy délelőtt lefolyt. A várakozási szünetben kaptam feketekávét, lázam is volt, egy megfázással. Így csöndben végighallgattam.

A bíró csomó vádpontot elejtett, végül maradt a lázítás, és a fiúk szökése, megint hamis sorrendben. Meghagyták a két évet. Viszont szóvá tette, hogy az orvosi jelentés szerint megverték, és nincs nyoma, hogy ezt kivizsgálták volna. Utasította a megyei törvényszéket, hogy ezt pótolja. Persze sohasem pótolták. De lehet, hogy ez is csak szóbelileg történt ott. Amikor a szabadulás után láttam a bírósági végzést, nem emlékszem, hogy abban bent lett volna. Az megint másként volt fogalmazva.

Így szabadultam 1959. március 13-án. Váratlanul jó pár nappal korábban levittek a szabaduló zárkába, alig tudtam társaimtól elbúcsúzni. Itt visszakaptam civil ruháimat, kissé kivasalva, de a fehérnemű nem volt kimosva, pedig nagyon ráfért volna. Egy írnoktól kaptam egy számlát is, hogy az eltartásért fizessek 5146 Ft-ot vagy ilyesmit, azzal, hogy addig ne fizessem, míg föl nem szólítanak külön rá. Nem szólítottak fel sohasem. Így ennyivel ma is tartozom az ítéletvégrehajtó intézetnek.

Ezen a napon reggel hat előtt kiengedtek a börtönből, még sötét volt. Elindultam mindjárt a templom ajtaja felé, hiszen a harangszót folyton hallottuk, de soha nem láttam belülről. Az ajtónálló őr utánam kiáltott:

- Nem szabad bemenni!
- Miért nem? - kérdeztem.

- Mert be van zárva - mondta. De tudtam, hogy minden reggel hatkor harangoznak, kell ott valakinek lenni. Bementem, a harangszó nem szűnt meg, de az egész templomot kivilágította a sekrestyés néni. Ő mondta meg aztán, hol a busz megálló, mikor indul busz Szobra. Onnan vonattal mentem Rákospalotáig, mindjárt megmésztem a templomban, aztán haza.

Anyám tudta, hogy letelt a két év, de mégsem hitte, hogy szabadulni fogok. Biztatták is közben:

- Emberek, aki jól viselkednek, annak egyharmadát elengedik. Anyám még Grósz érsek úron át is beadott egy kérvényt, mindez semmi eredményt nem hozott.

Kiértékelve: igazában sajnálnám, ha ez a két börtönév kimaradt volna az életemből. Sok embert ismertem meg, élettapasztalatot gyűjtöttem, nyugodtan elviseltem, a végét kivéve. Testileg se romlottam le, bár nagyon lefogytam. Bántani nem bántottak. És az Isten kegyelmét folyton éreztem. Ezek nem frázisok, ez így volt. Gyűlölet, bosszúérzés soha nem volt bennem. Ez se az én természeti adottságom, ez is Isten kegyelme. Valószínűleg naiv voltam, mint máskor is. Bulányi feltételezése, hogy a börtönben megkísértik a szabaduló papokat, igaz lehet, de velem ezt se tették. Igaz, nem is tudtak volna rávenni semmi együttműködésre, se fenyegetéssel, se ígérgetéssel. Legfeljebb szájalomkeltéssel, de erre ez egyszer nem gondoltak. Okos embereket nem volna szabad börtönbe csukni, mert ott sokat gondolkodnak, s ez veszélyes lehet. A csöveseken segít-e, nem tudom. A börtön nem jó büntető intézmény.

A márianosztrai pálos kolostor (ma börtön) a XVIII. században

¹ Eliás Ferenc őrnagy. 1954 júliusától a Győr-Sopron megyei Rendőrfőkapitányság helyettes vezetője, 1956. október 29-től a Győri Nemzeti Tanács Forradalmi Katona Tanácsa helyettes vezetője. A forradalom után letartóztatták és két évi börtönbüntetésre ítélték.

² Valószínűleg Tóth Istvánról van szó. Tóth jogászként a győri Városházán dolgozott, 1956. október 27-en megválasztották a Győr-Sopron Megyei Tanács Munkástanácsa elnökének. 1957-ben tizenkét évi börtönbüntetésre ítélték. 1963-ban szabadult.

³ Szigethy Attila Kapuváron született. 1947-ben országgyűlési képviselővé választották a Parasztpárt színeiben, mandátumát 1957-ig megőrizte, noha a kommunista pártba nem lépett be 1956. október 26-án Győrben az ekkor megalakuló ideiglenes Nemzeti Tanács elnöke lett. 1957. május 3-án letartóztatták. Mielőtt ügyének bírósági tárgyalására sor kerülhetett volna, öngyilkosságot követett el

⁴ Gulyás Lajos levéli református lelkész, Weintrager László volt rendőrt és Zsigmond Imre földművest egyaránt a „mosonmagyaróvári perben” ítélték halálra, és mindhármukat ki is végezték.

⁵ Peterdy György honvéd alezredes, gépész-tervező. 1956-ban a Forradalmi Sajtó és Tájékoztatási Hivatal vezetője. 1957-ben letartóztatták, börtönbüntetésre ítélték. 1960. április 1-jén amnesztiával szabadult.

⁶ Zalán Tibor József Attila-díjas költő, író, a Kortárs folyóirat szerkesztője.

⁷ Antal István (1896–1975) a Kállay-kormány tárca nélküli nemzetvédelmi propagandaminisztere, a Sztójay-kormány igazságügyi- illetve vallás- és közoktatásügyi minisztere. A háború után a népbíróság kötélt általi halálra ítélte, de Rákosi Mátyás közbenjárására nem végezték ki, ítéletét életfogytiglanra módosították. 1960-ban szabadult, majd visszavonultan élt.

⁸ Faddy Othmár ferences szerzetes három alkalommal tartóztatták le. Összesen kilenc évet töltött börtönben.

⁹ Bónis Lajos Arkangyal ferences szerzetes. 1963-ban szabadult, és haláláig Pannonhalmán élt.

¹⁰ Uzdóczy-Zadravecz István ferences szerzetes, 1920-tól tábori püspök.

¹¹ Dombi József jezsuita szerzetes, a román viceprovincia tagja volt, a háború után Budapesten fizikai munkásként dolgozott. 1964-ben letartóztatták, 16 hónapot töltött fogságban.

¹² Pálos Antal jezsuita szerzetes. 1951 májusától letartóztatásáig a rend provinciálisa. 1954 júniusában letartóztatták és az államrend megdöntésére irányuló szervezkedés, továbbá a Vatikánnak történő kémkedés miatt tizenhét évre ítélték. A forradalom után néhány hónapra, majd 1963-ban végleg szabadult. 2005-ben hunyt el.

¹³ Bangha Béla (1880–1940) jezsuita szerzetes, hithirdető, szerkesztő, író.

¹⁴ 1927-ben Budapest-Zugligetben épült jezsuita noviciátus és lelkigyakorlatos ház.

¹⁵ Takács Sándor jezsuita szerzetes, a rend feloszlása után gyári munkásként helyezkedett el. A forradalom idején a szegeci munkástanács működésében vett részt. 1957–1959-ben, illetve 1964–1965-ben ült börtönben,

¹⁶ Bulányi György piarista szerzetes, a Bokor-mozgalom létrehozója. 1952-ben letartóztatták, életfogytiglani börtönre ítélték, de a forradalom idején kiszabadult. 1958 tavaszán újra letartóztatták, majd 1960 decemberében amnesztiában részesült. Rendje nem vehette vissza, papi munkát nem kaphatott. A püspöki kar csak 1997-ben vonta vissza a Bulányit sújtó, felfüggesztő határozatot.

¹⁷ Mindszenty József eredeti neve Pehm József volt. 1942-ben vette fel új nevét, szülőfalujáról, Csehimindszentről.

¹⁸ Horpácsy Ignácot politikai okokból négy alkalommal tartóztatták le. Szabadulása után felkereste Dávid atya édesanyját, hogy beszámoljon neki fia helyzetéről.

¹⁹ Lengyel alapítású, egyházi jóváhagyást nem kapott közösség. A szekta három papja 1945 után érkezett a csanádi egyházmegyébe. Az említett incidens Kevermesen történt.

²⁰ Szabó József győri egyházmegyes pap. 1952 októberében tartóztatták le. Kilenc évet töltött börtönben.

²¹ Szalay Ferenc a győri egyházmegyes pap. 1957-től két évet töltött Márianosztrán. Szabadulása után a győri egyházmegye különböző plébániáit vezette 2003-ban bekövetkezett haláláig.

²² Sággy Jenő evangélikus lelkész 1957-ben koholt vádak alapján 3 év börtönre ítélték.

²³ Söveges Dávid minden bizonnyal a Sárospatakon működő angol tannyelvű gimnáziumra gondolt.

²⁴ Sigmond (1946-ig Strecke) Ernő esztergomi főegyházmegyes pap, hittanár, 1952 decemberében a piaristák perében nyolc évi börtönre ítélték. 1956 októberében szabadult, majd 1961 február-1963 március között ismét börtönben volt Márianosztrán.

²⁵ Bóna László győri egyházmegyes pap. Az 1956-os forradalom győri eseményeiben aktív szerepet vállalt, ezért két év szabadságvesztésre ítélték (1957-1959). 2011-ben hunyt el.

²⁶ Búzás József győri egyházmegyes pap.

²⁷ Ugron István Ugron Gábor politikus fia, katonatiszt. Hamis vadakkal elítélték, összesen tíz évet (1954-1963) töltött börtönben. Családjával Bakonybélben, majd 1968-tól Solymáron élt. 1997-ben halt meg.

²⁸ Bornemisza Géza kereskedelmi, iparügyi, illetve kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter volt a Gömbös-, Daranyi-, Imrédy- és Kállay-kormányban.

²⁹ XI. Piusz 1931-ben kiadott enciklikája.

* Antonin (Tóth Antonin), Zénó (Jáki Zénó), Zsigmond (Kapcsándi Zsigmond), Vitál (Kapuy Vitál), Juhász Gergely, Szalay Berci (Szalay Albert) bencés szerzetesekről lásd A Pannonhalmi Szent Benedek-rend Névtára (1802-1986), összeáll. Berkó Pál-Legányi Norbert, Győr, 1987.

A szövegben szereplő Eörsi István irodalmi hivatkozás: Eörsi Istvan *Emlékezés a régi szép időkre*, Budapest(1989)

***

(Söveges Dávid az 1985. szeptember és az 1991. október közötti időszakban, többszöri megszakítással írta *Fakó fényképek. – Önéletrajzi emlékek* című visszaemlékezéseit. A 400 oldalnál terjedelmesebb mű, amelyet a Pannonhalmi Főapátsági Levéltár őriz, személyiségi jogokhoz fűződő megfontolások miatt a kutatók előtt zárolt. Az 1956-os forradalom 60. évfordulója alkalmából (és figyelemmel Söveges Dávid születésének centenáriumára is), a visszaemlékezések 1956-os eseményeket, Söveges Dávid elhurcolását, elítélését és a börtönben töltött két évet megörökítő részének közzétételére – forrásközlési jelleggel – Dénesi Tamás, a Pannonhalmi Főapátsági Levéltár igazgatója kapott engedélyt. A mintegy 40 gépelt oldalnyi visszaemlékezés, amelyet Dénesi Tamás bőséges jegyzetekkel látott el, *Söveges Dávid OSB emlékei az 1956-os eseményekről és börtönbüntetéséről* címmel a *Collectanea Sancti Martini* IV. kötetében (2017) jelent meg. Söveges Dávid most közölt visszaemlékezése, amelynek a *Börtöneim* címet mi adtuk, a fentiekben ismertetett forrásközlést követi.)

Söveges Dávid

Műtétem Németországban

Az események krónikája

1994. jan. 11-én a SOTE bőrgyógyászati klinikáján a Mária utcában dr. Somlai Beáta orvosnő nem vállalja a basalimoa operációját. Főként azért nem, mivel kevés a kilátás a gyógyulásra, a ki-nem-újulásra. Más kolléga talán megtenné, ő nem. Akkor mi a megoldás? Valóban 15 év alatt háromszor vágták, mindig kiújult nagyobb mértékben, aztán Légrády Péter megpróbálta injekciókkal kezelni, eleinte elég szép eredménnyel, de aztán újra erősebben a szem alatt jelentkezett, már a szemgolyót nyomta. A doktornő ajánlotta a német szakklinikát, Hornheidét, ahol ösztöndíjasan előbb fél évet töltött. Kiderült, írt is oda, tájékoztatta őket.

Itthon főapát urat kérdeztem: mivel drága, áldoz-e a rend ennyit rá, vagy haljak meg vele. Természetesen áldoz. Faxot küldött a címre, ahonnan kissé késve, de jött a válasz. Az igazgató orvos, Hundeiker nevében: vállalnak, az orvosok ingyen, csak a kórházat nem tudják elengedni. Így az jó esetben 6, míg rosszabb esetben 20 ezer márka lenne. Az eredmény biztos. Küldött egy ismertetőt a hatvanéves klinikáról is, annak fejlődéséről, felépítéséről. Majd újra várni kellett, míg hely ürült és felvettek márc. 8-ra.

Péter vitt ki kölcsönzött kocsival, egy Audival. Vele jött másodpilótaként Bözse, a lánya, és Mara, a felesége. Késve indultunk, majdnem megállás nélkül mentünk több mint ezer km-t. Mara etetett, itatott. Már sötét volt, amikor Münsterbe értünk. Itt még meg kellett keresni a hozzácsatolt falut, Handorfot. Végül is itt aludtunk a Deutscher Vater fogadóban, két szobában 150 DM-ért. Elég drágán. Másnap a falun túl megtaláltuk a klinikát, és jelentkezünk felvételre.

Hornheide kb. két km-re fekszik a falutól, tehát valóban kint már. Mellette vonat megy, folyton zakatoló szerelvényekkel. Körülötte fenyőrdő, bár ennek jó része az intézet parkja. De a többi ma is katonai gyakorlótér. Az ugyan ki volt írva, de feltételeztem, hogy angol (amerikai) katonaság már nincs Németországban – amerikai még van, de nem itt, – nyugodtan beszéltem a területükbe. Visszafelé jövet

géppuska kattogás, majd kb. száz méterre gyakorlatozó katonák, terepszín ruhákban hol hasalva, hol tovább futva. Felém is süvített egy lövedék, gondolom riasztásul, de akkor már kifelé mentem. Hátha még tudták volna, hogy a „keleti tömbből” van itt egy spion.

Az épület eléggé bonyolult. Egyemeletes mindenütt, vagy éppen földszintes, sok belső udvarral, szétágazással. Lift ugyan van, három is, nagyok, de ha az ember siet, jobb ha lépcsőn megy le vagy föl. Csöndes, tágas. A 3B szakaszban kaptam helyet egy idősebb úrral, mint kiderült, postatisztviselővel Osnabrückből. Légrádyék is feljöhetnek a szobába, általában nincs látogatási idő megszabva, este hétig minden nap ott lehetnek a látogatók, csak annak néznek kissé utána, hogy éjszakára ott ne maradjon oda nem tartozó.

A szobáknak többnyire kis terasza, erkélye volt, mindnek fürdőszobája tusolóval és wc-vel. Telefon, amit bérelni kellett pár márkáért, és az ágy fölött, szemben a fejjel tévé, amiért szintén fizetni kellett külön is. Nem fizettem, nem néztem itt sem.

A koszt jó, bőséges is. Két nappal előre jelezni kellett egy nyomtatványon: mit kívánunk reggelire, ebédre, a délutáni kaffe-re, vacsorára. Elég bő választék volt, és kevés kivétellel azt is kaptuk. A látogatók hoztak gyümölcsöt, süteményt.

Az említett szobatársamat látogatta egy hölgy. Majdnem naponta. Azt hittem, a felesége, míg kiderült, hogy ő már 12 éve özvegy, az illető hölgy munkatársa a postán, most megy majd nyugdíjba, ő vette gondozásba az idős urat. Mikor látta, hogy nekem nincs látogatóm, „adoptált” engem is, – a kifejezés tőlem volt, neki igen tetszett, – s attól kezdve hozott gyümölcsöt, narancsot, banánt és paradicsomot. Egy levelet később még váltottunk.

Külön helyisége volt a dohányzásnak, itt ebéd után elszívtam egy-egy pipát, az operáció óta nem dohányoztam.

A magány számomra nehezen elviselhető terhet jelentett, azért is, mert másoknak bőven volt látogatója. És ha itthon lettem volna kórházban, itt is akadt volna. Légrádyék még hétfőn hazamentek. Később telefonon, levélben érintkeztünk. Sándor Péter két ízben átjött Mannheim mellől kocsival. Neki szívből örültem, kedves volt, segítőkész. Ghyczy Péter Hollandiából egyszer jött át, de telefonon többször beszéltem vele. Olyan érett kínai bölcs, mint régebben is volt. – Asztrik főapát úr háromszor-négyszer telefonon beszélt velem. Ez is jólesett.

Rendi ügyek is szóba jöttek: Özséb halála, nagykáptalani választások. Nagy Levente felesége, Jutka a dán üzlettársain keresztül faxon írt. Virágvasárnap, amikor már eldőlt, hogy Gerlevébe megyek, onnan látogatott meg Pecze Csongor testvér egy kis gerleve-i bencés fráterrel, akivel együtt tanul Salzburgban, és aki meghívta húsvétra Gerlevébe. Alighanem olyan terepszemle féle volt: milyen állapotban vagyok, tudok-e oda menni, el tudnak-e ott látni. Pozitív lehetett az eredmény, mert ez virágvasárnap volt, és szerdán már vittek is az apátságba. Más látogatóm a kórházban nem volt, később az apátságban Ducke jénai plébános, aki Bonnba utazott éppen.

A betegekkel pár barátságos szót váltottam, igazában nem barátkoztam. Ennek ellenére majdnem mindenki ismert. A nehezen kimondható „Söveges” szöfedzsész stb. név helyett magam ajánlottam a Pater Davidot, s ez azonnal elterjedt. A kórházi személyzettel se volt szorosabb kapcsolat. Sok ápoló volt, férfi és női („Schwester”) nevük kihímezve köpenyükön, de így se jegyeztem meg mindet. Egy Norbert vett át, később egy fiatalabbnak tűnő fiú, Mathias, egy alkalommal egy éjszakai ápoló volt szokatlan kedves, az előírton túlmenően. Ez kedd reggel még bejött elbúcsúzni.

Csak később jöttem rá, hogy az intézettől is búcsúzik, elment vagy elküldték. Az ápolónők között is volt, aki több megértéssel, gyöngédséggel kötözött, fürdetett, borotvált. A végén dr. Tilkorn ápolónője, Lisa nővér lett a kedvencem: kicsi, hízásra hajlamos, kissé már őszülő, úgy negyvenes nő volt, rövidre vágott hajjal, de roppant ügyes kezekkel, aki közben folyton bátorítóan mosolygott rám.

Igazi kapcsolatban kerültem Schwester Benediktével, aki kétszeresen is „Schwester” volt, ti. egy ferences apácarend tagja, itt mint Pastoralreferentin működött.

Érdekes és értékes nő volt. Ne gondoljunk valami naiv apácás jelenségre. Egy modern menedzser-típus volt, aki ült a forgó székében az íróasztala mögött, telefonált, intézkedett, és célt is ért. Ugyanakkor emberi szíve, megértése is volt. Negyven-ötven közötti. – „Tavaly volt ezüstjubiléuma a fogadalmamnak” - mondta.

Hetenként egyszer a kápolnában délután ige-istentiszteletet tartott, és áldoztatott is, kézből persze. Részt vettem, de nem hallottam, mit beszél. A klinikán járt-kelt, mindenütt ismerték, mindenkivel szóba állt. Engem különösen pártfogolt, naponta benézett, mire lenne

szükségem, – még ruhadarabokat is vett számomra – elintézte, hogy Gerlevéből jöjjenek értem stb. Az operáció előtti nap, vasárnap délután átvitt kocsijával a közeli nagy intézményükbe, – talán Teigének hívták – ahol közel 200 elmebajost ápoltak és 90 öreg apácát is, esténként megnyitották a hajléktalanok számára is a zárda egy részét. Vesperáson voltunk. A sok ápoló, gondozó fiatal apácának fedett uszodája is volt, szükségük volt ilyen felüdülésre.

Egyébként öten voltak apácák ebből a rendből a klinikán, köztük a főnöknő, Fredegunda, kis bandzsa-púpos öreg, aki a laborban a vizeleteket elemezte többek között. Mise kétszer volt. A faluból bejött a plébános vasárnap misézni a kis kápolnába, szerdán délután a magyarok szórvány lelkésze, roppant nagy területen, egy szatmárnémeti egyházmegyes pap, aki a faluban lakott. Aztán én is miséztem talán háromszor, németül, az operációig. Az apácákon kívül kevesen voltak ezen a műsoron kívüli istentiszteleten. – Hetenként egyszer egy evangélikus lelkész is tartott bibliaórát, egyen rész vettem, de nem sokat hallottam belőle.

Orvosok is voltak persze bőven. Az intézet igazgatója, Professzor Hundeiker, aki a münsteri egyetemen is tanított, és akivel főapát úr levelezett, egyszer látott: bemutatta az arcomat a hallgatók egy csoportjának: sorban mind odalépett a székhez és arcomba bámult. Többet őt nem láttam.

Egy ösztöndíjas magyar orvos is volt itt, Szegedről, dr. Haraszti, persze magyarosított név, s nem is szegedi származék, azzal, hogy nyelvi nehézségeken segítsen át, de inkább hallási nehézségeim voltak. Ő pletykált egyetsmást, ami a színfalak között történt, hogy nem ment olyan könnyen, hogy az orvosok gratis kezeltek, továbbá, hogy valami villongás volt különböző osztályok és orvosok között, mígnem dr. Tilkorn arcsebész kapott meg, aki nem volt professzor sem. Ő egy idősebb, kopaszodó, kedves bácsi volt, bizonyos bencés beütéssel. Egyszer Benedikte nővérnek mondta: Én olyan félbemaradt bencés vagyok. Tudta, hogy március 21. Szent Benedek ünnepe, és hasonlók. Hogy egy darabig rendtag volt-e nem tudom, nem illő kérdezni. Ő majdnem minden nap meglátogatott, eléggé formális orvosi vizit keretében. Bátorítólag szorongatta a kezem, néha combomat is. Azt hiszem, így utólag is róla, nagyon ügyes kezű sebész lehetett. Később, Gerlevéből bejárva, egy kis pótoperációra került sor, amikor nem

altatott, csak helyi érzéstelenítéssel dolgozott, akkor láttam gyors és eredményes munkáját. Miksa Pannonhalmi ebédlő albumát adtam neki, dedikációt íratott bele, majd még egyszer visszatért rá, tehát tetszett neki. A végén készségesen beszélt Légrády Péterrel is a hazaindulás előtt.

Más orvosokkal is kapcsolatba kerültem, ha felületesebben is. Egy anesztéziás orvosnőnek hosszú íveket kellett kitöltenem, valami tudományos kísérlet miatt is. Pl. Beleegyezem-e, hogy ha az operáció úgy kívánja, transfúziót, vérátömlesztést kapjak. Ez valószínűleg a Jehova tanúi és hasonló szekták miatt lett fontos. Erre nem került tudtommal sor, infúziót kaptam egy hétig, könnyű volt, vittem magammal az állványt kötözéskor. Úgy elaltattak, hogy amire betoltak az operációs részlegbe, már aludtam, 14-én kora délelőtt, és másnap déltájban ébredtem föl.

Az epitézist – kijavították, mert protézist mondtam: ez más. Hogy mennyiben más, nem tudom, én műpofára magyarosítottam a végső mozzanatot. Ezt egy orvosnő csinálja, roppant édeskés kifestve, kikenve annyira, hogy közben már gyanakodtam: az is epitézis, amit ő hord. Erre kell visszamenni július 4-re. Én három napot említettem, mire ő élesen: legalább egy hét. Annál több nem lesz. De más orvos mondott két hetet is. Igazában akkor készíti el ezt a pajzs-szerű pofát, rajta a műszemmel. Vagy a bőrbe kapcsolják, vagy a szemüvegkeretre építik rá. Majd meglátjuk. A szemüvegkeret annyiban nem alkalmas, hogy már háromféle szemüveget használok.

A klinikának nagy személyzete van. Laborok: vérvétel, fotó, stb. dokumentációs iroda. A betegeknek a kápolnán túl könyvtár, játékszoba: billiárd, gyerekjátékok, és cafeteria, kioszkkal, ahol színes magazinokat lehet venni. Kiskönyvtár is van, szabad kezeléssel. Rahner interjúból olvastam az első kötet javarészét, Zink egy meséjét, és Benediktétől kaptam Küng Credóját.

Érdekes, ahogy ő maga mondta: nem mindent értek, de azért sokat, és érdemes nekem elolvasni.

Az épület környéke is szép volt: nyíltak a crocusok, a rózsaszín mandulafák és bokrok. A nővéreknek külön háza van, egy vendégház is, ahol aránylag olcsón kapni szállást és fél-kosztot.

A bejárat közelében van a ház, amit az ösztöndíjas orvosoknak bérel az intézet. És egy kis óvoda, az alkalmazottak gyermekeinek. Ritka

szociális intézmény Németország nyugati felében. Az öt apáca közül az egyik vezeti. – Kis tóban úszik négy kövér kacska. Méteres sakkbábuk állnak a szabadban a festett sakktablán.

Ennyit a klinikáról. A vizsgálatok mindjárt megindultak. Vér, röntgen, fotó, vérnyomás este, reggel, lázmérés – elblicceltem – orvosság meglepően kevés, igazában a vérnyomásmérséklő helyett kaptam egy másikat, és egy vízajtót, amelyhez nem kellett külön káliumot is szedni. Még az operáció előtt az intézet mikrobusza bevitt – nem a városba, azt nem láttam az egész idő alatt – hanem a Kelente klinikára, ahol háromdimenziós röntgenképet csináltak – hosszas várakozás után – a szememről.

Kellemesebb volt, mint a félórás győri hason fekvés mozdulatlanul. Itt hanyatt fekvé egy vályúba, betoltak a röntgen alá, és az ott forgott fejem fölött. Nos a háromdimenziós felvétel nekem csalódás okozott, nem kis koponyát kaptam végeredményképpen, hanem egy óriási röntgen felvételt, amelyen sokszor rajta volt a szem. Itt derült ki, hogy meg van támadva, szükséges a kivétel.

Igazi fájdalmaim nem voltak. Az operáció után annyi, hogy átvágtak ideget az arcon, s a szám elferdült, és az állkapocsnál nagyon fájt. Azt hittem, ott is vágtak valamit. A fogsorom is lecsúszott, az evés is nehéz lett, ez a mai napig így van, de a fájdalmak megszűntek.

Az operációról dr. (a szegedi ösztöndíjas) küldött rövid faxot Pannonhalmára. Özséb ezt magyarázta félre: rokonának, Szabó Vilmosnak unokaöccse/unokája operált Hamburgban. – Benedikte németül Marának, Légrádynének faxozott.

Szerencsésen lefogytam 71 kg-ra, félek, hogy hamar visszaveszem a régi fölös kilókat, bár nem eszem sokat. A vérnyomás is alacsonyabb lett. Aludni nagyon jól tudok és tudtam. A bélműködés és vizelet is aránylag gyorsan helyreállt.

Gerleve. Ápr. 30-án, nagyszerdán jött értem kocsival Bruder Matthäus és átvitt a gerleveit apátságba. Kissé meglepő volt: laikus testvér, szakáll nélkül, sőt fiatal, 31 éves. Érettségizett, Münster-környéki parasztfiú, három évig tartott a betegápoló tanfolyam Münsterben a ferencesek nagy kórházában. Maria-Laachból a hasonló kollégája, miután végzett, otthagya őket, Matthäus letette az ünnepélyes fogadalmat. Rőt vörös haja van. Nem szellemi típus, de alapos, gondos, kisé még aggályos is. A betegápolás öt öreg gondozása az

infirmáriumban, – én voltam az „igazi” beteg, akit naponta nagy szakértelemmel kötözött. Bent van a skólában is, szépen énekel gregoriánt, autót vezet, sokféle módon hasznosítja magát. Azért kis gyerekesség van benne.

Ez az apátság, Gerleve, fél óra autótól Müntertől, kissé bonyolult úton, a holland határ felé, Billerbeck község területén. Ez a község szétszórt Bauerhofokból, tanyákból áll, több kisebb faluközponttal. Az apátság már a nyugati részen van, nem messze Coesfeld városkától, mely járási székhely is, autó-számtáblákon is szerepel. Itt 1900 körül egy gyermektelen házaspár a bencésekre hagyta birtokát, – ma is látható a parasztház, melyben először a három bencés lakott, majd elé építették egy kis dombon neoromán stílusban a templomot és az apátságot. Beuronhoz tartoznak.

Falu nincs a közelben, mégis vasárnaponként, de hétköznap is, tele a templom, a mise. Pedig lehetőleg a régi stílusban megy gregorián énekekkel, nagy ünnepélyességgel. Úgy látszik, kell ez ma is elég sok embernek, tele a nagy parkoló autókkal ilyen alkalmakkor.

A kolostor mellett lelkigyakorlatos ház és egy ifjúsági ház van, de ezeket apácák vezetik, a bencések csak előadókat adnak hozzá. Az apátságnak csak a könyv- és kegytárgy-kereskedésben van részük. Se iskola, se kiadó, se sajtógyártás, se sör-, se likőrgyártás, semmi ami elvonna az istentisztelettől.

Ferenc atya belgiumi tapasztalatai alapján azt mondta, – a solemenes-i kongregációhoz tartozó kolostorról volt szó, – hogy szemlélődőknek mondják magukat, de lényegében lusták.

Mintha mégiscsak szükség lenne külső, kötött tevékenységre. Így mintha valami unalom is lenne életükben. Egy megvakult magyar bencés – én – szenzáció volt számukra. Guérenger apát úr romantikus volt, a maurinus hagyományt tudatosan elvetette, aztán mégis egy sor tudós került ki közülük.

A gregorián zene kissé hasonlít a román stílusú építkezésükhöz, annyiban mégsem, hogy ez a zene előadó művészet, jobban lehet élővé tenni saját korán túl is. Ehhez jött még a beuroni Walter testvérek porosz katonatiszt szelleme: mindent szabályozni, pontosan, aprólékosan. Liturgiájuk csupa szabályos meghajlás, fejhajtás, felállás, leülés, támaszkodás stb. Szép, de talán sok figyelmet elvon magától az imától.

Mégis élő közösségnek éreztem ezt az apátságot. Szerintük 70-en vannak, az 1990-es nagy Catalogus szerint 85-en: 33 páter, 26 testvér, két novicius. Ma novicius nincs, de aránylag életkorban jól eloszlott közösség. Az Apát úr: Clemens Schmeig 1930-ban született, 1971-től apát. Mikor Légrády Péternek az „öreg apát urat” említettem, megkérdezte, mennyivel fiatalabb nálad, – Hát 13 évvel. Minden este lejött megnézni, kedves volt, humora is volt. Bizonyos merevségen nem tudott túllépni.

A déli fronton a fölszinten volt az „infirmária”, az öregek-betegek osztálya, itt kaptam én is szobát, még a nevem is ki volt írva. Szoba kis előtérrel és mosdó, zuhanyozó, vécével, akárcsak nálunk, csak nagyobb méretekben, azt gondolom. Egy kedves öreg Emmanuel atyával, 91 éves, barátkoztam össze, ő úgy beszélt, hogy minden szót megértettem, azaz meghallottam. Ő is minden nap meglátogatott, még feladatot is adott: fordítsam a lelkiségtörténetet németre. – Azt nem, de egy német kivonat nem ártott volna.

Kilenckor konventmise, latinul énekelve, este fél hatkor vesperás, ugyanúgy. Valamelyik kis órát a káptalanban recitálták. Vigilia korán, nem mentem le rá, kompletóriumra se, egy estet kivéve. Ebédlőjükben nem voltam, hozták a kosztot tálcán. Megettem, de nem szerettem, pedig igyekezett a szakács testvér.

A gyógyulás nem ment olyan simán, mint ahogy mutattam. Az álkapsomon gyulladás, daganat volt, ezért Mattheus bevitt április 8-án Hornheidébe, ahol Tilkorn sebész ügyesen felvágta, kinyomta. Ő küldött el aznap még Coesfeldbe szemorvoshoz. Coesfeld kis város, mondjuk Csorna, persze modernebbül kiépítve, nagy föld alatti parkolóhellyel, a magán szemorvos, aki az apátságnak is dolgozik, két másik orvos, nagy – talán négy – segédszemélyzettel. Utána még sem lettem jobban: mindent kihánytam. Lázam is volt kicsi. Ételre ránézni se tudtam. Alival beszéltem telefonon, ő mondja: Volt neked már párszor úgy, hogy az influenza ment a gyomrodra. – Nagyon megkönnyebbültem: tényleg arról van szó. Pár nap alatt el is múlt.

Egy hét múlva, ápr. 14-én voltam újra Hornheidében, megállapodtunk a hazautazásban. Telefonon intézem el, Péter jött értem, most Dáviddal, április 17-én vasárnap, kölcsönzött autóval s hazahozott. Kis bonyodalmak azért voltak. Az apátság nincs annyira berendezkedve vendégfogadásra, mint mi. Úgy volt, hogy pénteken jön,

lett is volna vendégszoba – összesen három van – aztán hogy áttette szombatra, nem volt már vendégszoba. De apát úr nagylelkűen a viciatusba befogadta őket, ami egészen üres volt. Akkor meg az volt a probléma, hogy odaérnek-e még világosan, mert negyed kilenctől becsöngetni se lehet. Persze késtek, majd egy órát keringtek a környéken, míg végre odataláltak. Mattheus utasítás szerint betelefonáltak a ház előtti fürkéből, mire Mattheus beengedte őket. Én már lefeküdtem, negyed tízkor lehetett érkezésük.

Másnap, 17-én, vasárnap konventmise után indultunk, nagy búcsúztatással. Először a klinikára mentünk, ahol délben Tilkorn doktor fogadta Pétert, magával hozott egy magyar orvosnőt, aki majd ösztöndíjas lesz. Péterrel megbeszélték a további, itthoni kezelést. Kedves volt most is.

Háromnegyed egykor elbúcsúztunk Mattheustól, indultunk haza, most egy Mercedesszel. Ismét megállás nélkül. Dávidka hátul ült, etetett, itatott minket. Kétszer álltunk meg nagyon rövid időre. Dél-Németországban már esős zónákon mentünk át, Regensburgtól kezdve, nemhiába hívják Regensburgnak, így hogy nem tudott 150-et menni, legföljebb 100-zal, így késtünk, és tíz után valamivel értünk haza. A tavaszi táj nagyon szép lett volna, ha nem sietünk ennyire. A Duna, Inn mind megáradva, a környéket elöntve.

Már Ausztriában bekapcsolta Péter a rádiót, a hétórás híreket. Az volt a benyomásom, – miután hat hétig se rádiót, se tévét, se újságot nem láttam, – mintha a tegnapi híreket ismételné: a választási veszekedések, Bosznia, palesztin-zsidó ellentét stb. Tényleg nem érdemes erre sok időt vesztegetni.

Bécs előtt megálltunk egy benzinkútnál, ahol autós üzlet is volt, már sötétben, de az üzlet fényesen kivilágítva. Péter vásárolt egyetsmást a lányainak és Marának. [...]

Itthon féltem a fogadtatástól. Sok a kíváncsiság, a részvét mellett is. Amikor a fogságból megjöttem, úgy fogadtak, mint Straviczkyt, a nemzeti hőst, Dürrenmatt komédiájában. Arnold ágyat húzott, megágyazott, Péter bement Alihoz, ahol Elemér is várt, és lebeszélte őket, hogy feljöjjenek.

Közben beesett egy verssor Kosztolányitól a Számadás szonett-ciklusból: „Szemedben éles fény legyen a részvét”: tehát ne érzélgés, ami inkább saját magát sajnálja.

Persze itthon azért pár napig én voltam a csoda. Mindenki nagyon kedves volt. Kerény telefonon faggatott ki, Dózsától virágot kaptam. Czimer Gabi bácsitól azóta többször is, meg mélyhűtött földiepret. Péter másnap bemutatta a nővéreknek, kettőnek a kötözést, azóta tőlük átvették a többiek is, vagy öten, az egy férfi ápolóval, Attilával együtt felváltva kötözetnek minden reggel. Nincs komplikáció, gyógyul a seb szépen, ha hajmosásnál leválik a kötés, akkor nem tudom nézni. Péter is lent volt vagy kétszer, s olyankor ő kötött, meg is borotvált. A borbély meg tudott nyírni.

Azért a napi tusozás még mindig nem megy, és az evés is nehéz: a szám még mindig ferde kissé, azaz a bal szélén duzzadt, nem zár teljesen, nem tudom egészen kinyitni sem. Nem megyek a nagy ebédlőbe, hanem a szociális otthonban eszem, nem hozatom fel a szobámba, hanem lemegyek a tálalójuk melletti kis szobába, ahol a tévé van, az éjszakás nővér szobájába. Az időpontok is szokatlanok. Reggel hétkor kötnek, nyolckor koncelebrálok a betegszobai kápolnában, utána reggeli, tizenkettőkor ebéd, este ötkor vacsora. Ha hideg vacsora van, mehetek később is, így vasárnap vesperás után. Vesperásra hétköznap is elmegyek. Sétálni minden nap kimegyek, kissé rövidebbeket, mint azelőtt. Hegyre följönni nehezebb, fárasztóbb. De ez a korrallal járhat. Aludni tudok, hatkor kelek, kissé korábban. Szeretnék kissé kevesebb feltűnéssel élni, de majd ez is eljön.

***

Két hét ment rá, amíg válaszolgattam elmaradt postámra. Sokan nem tudták, mi történt velem. Azóta már válaszlevelek is jönnek. Ki így, ki úgy. Huszonöt levelet írtam két hét alatt. Most már ezen is túl vagyok. Látogatóm is sok van: Péterék, az egész család, Báthory Gábor kisfiával, Örssel és feleségével, Berth Robi, Smal Dani, Őry Iván, Török Petkó, Győri Szabó Péter, Leventéék, Csikyék, Ferenc és Lőrinc, most pénteken jön Papp Pisti és felesége. Zsuzsi majd ha Sopronba megy, akkor néz be hozzánk, Maja írt hosszan, kedvesen. Telefon is sok volt. Ma már csökkent a „búcsújárás”. Igyekszem nem túljátszani a beteget, természetesen viselkedni. Inkább talán ebbe az irányba túlzok.

Pannonhalma 1994. május 4.

A basalioma egy változó megjelenésű és viselkedésű, rosszindulatú bőrdaganat. Általában a kevésbé rosszindulatú daganatok közé sorolják, ritkán ad áttétet. Az ép szövetekbe terjedve azonban rendkívül roncsoló hatású lehet. Sebészi kezelés után kiújulásra hajlamos. A sugárterápiáról megoszlanak a vélemények.

Dávid atyánál a korai felismerés és gondos gyógykezelés ellenére a basalioma agresszíven terjedt, és már az arcüreget, valamint a szemét is érintette. Magyarországon további műtéti beavatkozást nem vállaltak, ezért radikális műtét a németországi Hornheide ilyen műtétékre szakosodott klinikájában,

A műtét során a daganat mellett a szem, illetve az arccsont egy része is eltávolításra, illetve resectióra került. Később az arccsont protézissel való pótlását elvégezték – részben kozmetikai okból, részben funkcionális javítás céljából (tudjon enni, beszélni), – illetve műszemet kapott.

Sajnos a műtétet követően a folyamat progrediált. Ettől kezdve igazából már csak tüneti kezelésekre (Győrben vérzéscsillapítás, fertőzésellátás), illetve végső terápiaként 1995 őszén Budapesten az Uzsoki úti kórházban besugárzás történt. Ezek eredménye részben átmeneti volt, részben az alapbetegséget, annak destruáló szövődményeit lényegileg nem tudták befolyásolni. Dávid atya a szörnyű lefolyású betegség nagy fájdalommal járó végső stádiumát végig méltósággal viselte el, ami óriási lelki erőről tesz tanúbizonyságot.

dr. A. K.

(Az írásban gyakran szereplő „Péter” dr. Légrády Péter. A Szerkesztő)

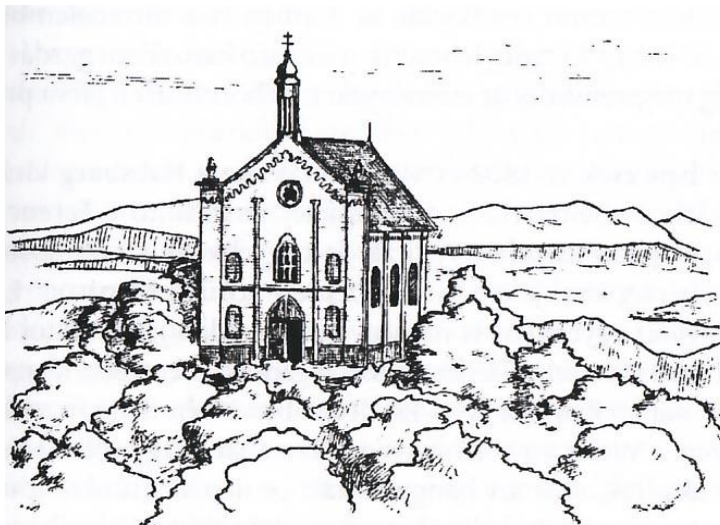
Gerleve, bencés apátság

Villányi László

DÁVID ATYA

Mintha '56 sebét hordozta volna arcán. A gimnázium igazgatójaként a terror őt sem kímélte, elhurcolták, a teherautó platóján, az egész falu szeme láttára verték ájulásig, két évet ült Kádár börtönében. „Az igazságért az üldözést is viseld el”, idézhetem az ő fordításában Szent Benedek reguláját, s hogy „A szeretet gyakorlását el ne hagyd”. Jó ideig a vele való beszélgetésekért utaztam Pannonhalmára, parányi szobájában, általa ismertem meg Cusanust és Ebnert. Azért ez szép, nyugtázta volna a templom magasából, látva a fehér és a fekete harmóniáját, ahogyan a hóban felsorakoztak rendtársai, koporsója körül.

(Új Forrás, 2010.)

SÖVEGES DÁVID
MUNKÁSSÁGA

Söveges Dávid munkássága két nagyon markáns területre összpontosult: mindenekelőtt tanár volt, mégpedig elsősorban magyartanár. Tanári jelmondata jellemző volt sajátos gondolkodására: „Nem azt akarom elérni, hogy diákjaim tudják az irodalmat, hanem megértsék, szeressék”. És ezt a célját a fogékonyabb diákjainál el is érte. Nemcsak az iskolai órákon volt „magyartanár”, de a gimnázium önképzőkörében, később az irodalmi szakkörben éppen úgy, mint a gimnáziumi szavalóversenyek szervezője, az irodalmi faliújság szerkesztője. Magyartanári mivolta is szerepet játszott abban, hogy diákjait diákújságok írására, kiadására serkentette.

Tanársága mellett írt, de nagyobb terjedelmű művet viszonylag keveset publikált. Ennek az is oka volt, hogy írásait – a fordításokat kivéve– elsősorban önmaga számára készítette.

Szenvedélyes levélíró volt (a gépelt másodpéldányokat gondosan eltette), könyv- és folyóirat-kivonatainak, könyvismertetéseknek, beszéd- és óravázlatainak, egyéb feljegyzéseinek, rövidebb esszéinek se szeri, se száma. Ez a munkássága teljesen feldolgozatlan, habár hagyatékában bőséges mennyiségben szerepelnek. Rövid írásai közül csak néhányat teszünk közzé, amelyeket nevelő cézzal írt diákjaihoz.

Nagyobb lélegzetű, nyomtatásban is megjelent művei közül elsőként doktori disszertációját, a Karácsonyi játékokat említjük. Többi írása a bencés Regulához, illetve főiskolai tanárságához kötődik. A Regulát első ízben Kelemen Krizosztom főapát kérésre fordította le 1947-ben, majd többször átjavította (megjegyezzük, nem volt latin szakos tanár), ehhez kapcsolódva írta meg a szintén többször átdolgozott Magyarázatok Szent Benedek Regulájához című művét. Ez utóbbi már átvezet tanárságához a Katolikus Teológiai Főiskolán: a Magyarázatok az ottani előadásai jegyzeteiből született meg. Ugyancsak előadási jegyzeteiből állt össze Az ighirdetés. Az ighirdetés retorikája. Az ighirdetés elmélete című retorikai tankönyve, és az Isten útja a bencéseken át: Kis bencés rendtörténet című tanulmánya, valamint talán legjelentősebb munkája, a Fejezetek a lelkiség történetéből. Többi munkája rövidebb írásokból és fordításokból (latinból és németből) áll, ezek elsősorban folyóiratokban jelentek meg. Mindezeket a fejezet végén lévő Söveges Dávid műveinek bibliográfiai jegyzéke felsorolja.

Söveges Dávid írásai diákjaihoz

Búcsúzó levél diákjaimhoz

Fiaim,

ezt a megszólítást sokszor akartam Nektek mondani azokon a bizonyos fejmosásokon, de valahogyan nagyképűnek éreztem, nem jött ki a számon. Most mégis kimondom: úgy érzem, ez a három év, amelyet együtt töltöttünk, mégiscsak összekapcsol, összeforraszt bennünket annyira, hogy egy külső helyzet és körülmény nem szakíthat el egészen minket egymástól.

Szerettem volna, mint azelőtt, mindegyiketekkel négy szemközt beszélni, mindenkinek a szeme közé nézni, és kezét megszorítani. Most ehelyett hadd mondjak el itt papíron egyet más, de amit mégis szeretném, ha megfontolnátok és elgondolkoznátok rajta.

Általában azt szeretném, ha háromévi nagy fáradtságom nem veszne kárba. Ha a nevelésünknek nyoma maradna. Ti már eddig is – hála Istennek – megcáfoltatok egy-két csúnya állítást, amelyek elkeseredett tanári szájakban egészen közkeletű; azt, hogy szép szóval nem lehet nevelni, csak veréssel; azt is, hogy minden rossz tanuló alattomos, azt is, hogy a diák hálátlan, mindjárt elfelejti nevelőjét. Hála Isten, én ezeket mind meg tudom már cáfolni, tudok példát idézni az ellenkezőjére eleget, és tanári ferdítésnek bizonyulna, hogy falra hányt borsó minden nevelés, és hamarosan lemorzsolódik minden jó szokás a fiúkról, ha kikerülnek a régi környezetből és fegyelem alól. Azért kérem, ne vegyétek illetéktelen kioktatásnak, amit most írni akarok. Ha terhes is most, érezhetitek, hogy hasznos, és éppen Számotokra.

Az első, amit szeretnék lelketekre kötni: az összetartás egymás között. Nekem nagyon fáj, ha szeretetlenséget, széthúzást látok azok között, akiket én egyformán szeretek. Ne legyen közöttetek feszültség, szembeállítás származás vagy politikai felfogás miatt. Nem kapcsol egybe Benneteket eléggé a közös hit és meggyőződés és az együtt töltött esztendő? Mire jók a gyerekes vitatkozások? Csak arra, hogy szakadékot ásson ott, ahol csak kis árok van. És hogy kifelé is rossz véleménnyel vannak Rólatok. Megdöbbenve hallottam a napokban, hogy már Zalában is arról beszélgetnek –, hogy a pannonthalmi hatodikosok közül X és Y – név szerint emlegettek fiukat közületek – vad kommunisták, hálátlanul a Rend ellen dolgoznak stb. /Olyan dühös voltam az ilyen pletykálókra, hogy mikor az illető azt kérdezte,

igaz-e ez? azt feleltem: Persze, már fonják is a kötelet, de a zalaapátiak nyakára! De azért mégis okosabb lenne gyerekes vitatkozások által magunkat ferde színben föl nem tüntetni.

A második, amit nagyon figyelmetekbe ajánlok: az önfegyelmező viselkedés. Mindig arra törekedtem, hogy megértessem Veletek és ráneveljelek Titeket, hogy magatoknak kell magatokra vigyázni. Nem azért, mert a prefektus lát vagy nem lát, megtudja vagy nem tudja. Isten mindent lát és mindig, és az utolsó ítéleten a prefektus is megtud mindent, – sokszor még előbb is. Ezért most, amikor nincs olyan szoros felügyelet felettetek, vigyázatok nagyon magatokra. Tartsátok meg, használjátok fel a studiumokat. Nektek jó az, nem nekem. A napirendet is tartsátok meg, és azt a sok apró, önmagában lényegtelennek látszó, de együtt mégiscsak nagyon fontos kis szabályokat, melyeket tőlünk tanultatok. A kis dolgok elhagyása, a kis engedékenységek önmagunkkal szemben a végén a teljes elkopáshoz vezetnek. Hamarosan már nem érzitek hibának sem, ha valami azelőtt tilosat tesztek, és aki sokat botlik, az a végén egészen elbukik. Kamaszok vagytok, a veszély és a nehézség nagy. De gyerekek már nem vagytok, felelősek vagytok magatokért, és ez igen nagy felelősség.

Aztán a katolikus hitből, elvekből ne engedjete. A mi hitrendszerünk – ezt talán egyszer már mondtam, olyan, mint egy kupola. Aki egyetlen egy követ bárhol kivesz belőle, arra ráomlik az egész. És ez áll nemcsak a szorosan vett hittitkokra, dogmákra, hanem a velük összefüggő tanításokra is. Ezekben az Egyház nem tévedhetetlen isteni módon, mint a dogmákban, de tanítása mégis egészen biztos. Van olyan biztos, mint az egyszerű akkor is, ha pl. a magántulajdon jogosságáról vagy ha egy társadalmi rendszer rosszaságáról nyilatkozik. Ne engedjete, hogy igaznak látszó okoskodásokkal elvezessenek az Egyház tanításától. Én inkább nem értek valamit egészen, és alázatosan elfogadom az Egyház szájából, semmint gőgömben nagyot tévedjek.

S végül nagyon szeretném a lelketekre kötni: a lelkiéletet el ne hanyagoljátok! Ne éljete halálos bűnben, az beleeszi a lélekbe magát, mint a rozsdá. Aki elesik, keljen fel minél előbb. Imát el ne hanyagoljátok! Az Úr Jézust nagyon szeressétek. Én szeretnék mindnyájatokkal, ha itt lenn nem lehet, ott fenn a végcélban mindörökké találkozni és együtt lenni. De akkor Ti is oda igyekezzetek! Azt hiszem, erről nem kell többet szólnom. Tudtok minden eszközt, ami fontos a lelkiélet fenntartásához.

Sokat szeretnék még írni. Azt, hogy szeressétek az irodalmat, hogy vidám bizakodással éljete, /"Miért vagy szomorú!"/, hogy volt

prefektustokra ne haraggal, nehezteléssel gondoljatok. Legalább most már bocsássátok meg hibáit.

Ezt a levelem mindenkire külön-külön írtam: kezeljétek bizalmasan. Bár nincs benne „reakció és politika”, de a szívemből van benne egy darab, s ezért fájna, ha avatatlan kezekbe kerülne. – És ne is vitatkozzatok róla. Aki ellenvéleményen van, az morgolódjon magában, vagy írja meg nekem.

Tartsuk fenn a kapcsolatot továbbra is, levélben. Mindig örültem és örülni is fogok, ha irtok nekem, akár közösen, akár egyéneként. A címem ez lesz: Tiszaújfalu, Zárda.

És tartsunk kapcsolatot imában, mert ez több! Mindennap imádkoztam és imádkozni is fogok Értetek, mintha még ezen a téren prefektustok lennétek, azt az imát, amit egyszer le is diktáltam. Hétfőn, szept. 20-án reggel fél hétkor a Szent Benedek oltárnál még egyszer az egész osztályért fogok misézni.

És most befejezem azzal, amivel esténként búcsúzni szoktam, s amit a vakációban, most is sokszor elmondtam Felétek keresztet vetve: Benedictio Dei omnipotentis... A mindenható Istennek, Atyának, Fiúnak és Szentléleknek áldása szálljon le Rátok, és maradjon Veletek mindig.

A jó Isten áldjon meg Benneteket!

Pannonhalma, 1948. szept. 18.

D á v i d

(Ezt a levelem körözzétek le a tavalyiak között. Aki látta, tegyen a neve mellé jelet. Holczinger Imre, mint legidősebb, kapja a végén vissza. Nagyon ügyeljen mindenki, hogy avatatlan kezébe ne kerüljön, ne is tudjon róla.)

Idő és iskola

Milyen gyorsan elmúlt ez a három év! Mintha csak ma jöttünk volna, mint félénk kis elsősök. És milyen gyorsan repül ez az utolsó, ez a negyedik. Már egy hónap elment, s tudjuk: naptárilag mérhetően is rövidebb a negyedik osztály a többinél. Hát még a lélektani idő szempontjából. „Oh a szárnyas idő hirtelen elröpül,” – sóhajtunk fel Berzsenyivel.

Érdemes egy percre felmerülni az idő sodró árából, és elgondolkodni az időn, az idő és iskolai életünk összefüggéséről. Hiszen az idő problémája az egyike azoknak a kérdéseknek, amelyek a filozófusokat a legjobban foglalkoztatják.

Négy év. 48 hónap. 208 hét. 1461 nap. És így tovább kiszámíthatnánk az órákat, perceket és másodperceket is. Sok ez az idő vagy kevés? Minden valószínűség szerint életünk legfontosabb négy éve! Itt, ebben a négy évben dől el további életsorsunk. Hogy hogyan tanultál meg tanulni, dolgozni? Milyen kultur kincseket, tudást gyűjtöttél magadba? Hogyan műveltél ki észbeli tehetségeidet? Milyen jellemet kovácsoltál magadnak? És milyen kapcsolatot építettél ki Istenedhez?

Súlyos kérdések ezek, és súlyos percek, amelyek ezeket görgetik. Régebben a bejárat mellett volt egy villanyóra, amelyet a csengetések és az osztályokban látható villanyórák szabályozására használtak; s annak ez volt a felirata: „Pereunt, sed imputantur” – Múlnak a percek, de beszámíttatnak. Számot kell adnunk minden egyesről – szörnyű súlyos teher és feladat ez.

Fel kell tehát használnunk jól az időnket. De azért nem kell idegesen kapkodnunk, mintha egy gyorsvonatra kellene felszállnunk. A modern ember, sajnos, úgy is elmondhatja magáról:

Rab vagyok, az idő foglya.

Csuklómon bilincse: karóra

Bár nem játszunk most sem az idővel, de tudjuk, hogy életünk nem majd az iskolából kikerülve fog elkezdődni, hanem máris folyik. A mostani életünknek is van értéke, ez se csupán prelúdium a továbbiakhoz. Sőt! Kosztolányi egyik versében (*Sakkoztunk egyszer három nagydiákok*), visszatekintve diákkorára, úgy véli: az volt a minden, ami utána jött, az semmi.

*„Ha pitypang kelyhét fűjtük, semmiség volt,
unottan vártuk az időt, mely eljő,
hiába lángolt kellettön az égbolt,
csak ő kellett, a koldusi jövőendő
mert azt hittük, az élet, mint a tenger
bejárhatatlan, nem lesz soha vége,
előre néztünk nyugtalan szemekkel
míg lábunknál hevert a csönd, a béke.”*

Úgy élj az idővel, mintha nem élnél az időben. A szellem kiemelkedik fejével a múltó időből, mint az úszó feje a vízből. Belenyúlik máris az örökkévalóságba. S minél jobban teszi ezt, annál biztosabban eljut oda, ahol a Szentírás szerint „*non erit tempus*”: nem lesz többé már idő, megáll minden óra.

(Megjelent az Emberek leszünk osztályújság 1954, IV. évf. 1. számban)

Emberek leszünk!

Osztályfolyóiratunk címe célkitűzés is, program pannonhalmi életünk számára. Könnyebb haladni, ha tudjuk a célt, amely felé tartunk. Eszményképet kell magunk elé állítani, melyet aztán magunkban megvalósítani akarunk. Lássuk ennek az eszménynek néhány jellemző vonását.

Művelt ember. Homo sapiens a természettudományos neve az embernek. Bölcs, okos, kiművelt ember. Aki eszét használja, akinek értelme irányítja életét. Aki tudást gyűjtött. Ez a tudás nem korlátozódhatik a szűk iskolai anyagra, a tantárgyakra és tankönyvekre. Ez csak a kezdet, de tovább kell mennünk. A tanulás és a tanulási alkalom csak eszköz, amelyet minél jobban ki kell használnunk. Ha külföldi tanulmányútra küldenének, mondjuk egy híres svájci egyetemre, hogyan igyekeznél minél jobban kihasználni az időt, amit ott tölthetsz, minél többet hazahozni magaddal! Így tekintsd ezt a pár pannonhalmi évet is!

Jellemes ember. Mit ér a műveltség jellem nélkül? Az okos, de jellemtelen ember nemcsak a társadalomra nézve a legveszedelmesebb, de a legellenszenvesebb is. Nincs igaza Szokratésznek, hogy aki tudja a jót, teszi is. Arra még rá kell magunkat szoktatni szívós és kitartó önneveléssel.

Egészséges ember. Ma az egészséget bálványozzák, a legnagyobb jónak tartják. Mi nem esünk ebbe a tévedésbe, de azért látjuk értékét, és ápoljuk is a maga helyén. Az emberalakítás érdekében üzött sportot igen helyeseljük, de az öncélú sportot ferde kinövésnek tartjuk. Sok minden hozzátartozik még emberré levésünkhöz: a művészetek, a közösség, a természet, a vidámság és szórakozás, de ezek helyett lássuk most a legfontosabbat:

A vallásos ember. Mert ha az is a célunk, hogy emberek leszünk, tudjuk, hogy az ember nem végcél, csak átmeneti állomás. Az embernek is van célja: **Isten!** Hozzá eljutni! Ha ez hiányzik, az emberi létnek igazi értelme hiányzik, és enélkül se az igazi műveltség, mégkevésbé az igazi jellem el nem érhető. Isten a kristályosodási pont lelkünk mélyén, amely köré igazi emberségünk felépül. Továbbra is, a vakációban is igyekezzünk célunk felé.

Dávid atya

(Megjelent az Emberek leszünk IV. évfolyam 8. szám, 1956. június)

Pannonhalmi széljegyzetek a magyar szabadságharchoz (beszéd-vázlat)

1956. okt. 23. és az utána következő két hét – lehet, hogy több is lesz majd belőle, – igen jelentős Magyarország történelmében. Egy forró szél söpört végig az országon, sok mindent tisztázott, sok minden korhadtat összedöntött, sok újnak vetette el a csíráját. Nem lehet már többet visszatérni a régihez, – ezt neveznék restaurációnak. És ez a régi nemcsak a Horthy-korszakot jelenti, ahhoz aligha hiszem, hogy valaki visszatérni akarna, egykét igen öreg, lelkileg is öreg úron kívül, de nem lehet visszatérni a Rákosi-korszakhoz sem, vagy akárhogy nevezzük az elmúlt éveket. És nem lehet elbagatizálni sem a dolgot, mintha valami egészen apró kis megmozdulás lett volna, ami fölött azonban hamar úrrá lett a „józsátság”.

Nem maradtunk ki mi sem itt Pannonhalmán ebből a forradalmi átalakulásból, együtt éreztünk minden mozdulásával, rezdülésével. Ha testileg nem is, lelkileg részt vettünk benne. – És jól is láttunk – aránylag mindent. Ahogy beszéltem résztvevőkkel, az volt a benyomásom, mi még szélesebb képet láttunk innen, távlatból az eseményekből, mint azok, akik részt vettek benne személyesen is.

De most nem az eseményekről akarok beszélni, – arról is érdemes volna egyszer egy történész pontosságával végigvitt előadást meghallgatni, – hanem csak széljegyzeteket szeretnék hozzáfűzni pannonhalmi szempontból.

I.

Pannonhalma elsősorban erkölcsi szempontból tud hozzászólni. Ezt tette részben Tihamér úr is előadásában, amelynek nem egy mondata azóta jóslatszerűen igazolódott – pedig alig egy hete mondta.

Amint ő is mondta: 12 év erkölcstelenség omlott össze ezzel a forradalommal. 12 év hazudozásai, erőszakja. Fényesen beigazolódott, amit mi mindig hittünk és hirdettünk, – innen, erről a dobogóról is nem is olyan régen, de többször is: nem lehet erkölcsi alap nélkül kormányozni, uralkodni. Szuronyokon ülni nem lehet, mondta Metternich. A hazug politika önmaga alatt fűrészeli az ágat. De a hazugság önmagával keveredik ellentmondásba. – Mennyire éreztük mindig, hogy mikor hazudik a rádió, és mikor mond igazat. S milyen undorító, testileg is az, amikor újra hazudni kezd. Már csak azzal is, hogy hallgat.

A mi világnézetünk, erkölcsi elveink értéke fényesen beigazolódtak ezzel a forradalommal!

Éppen ezért mi merjük pozitíve értékelni, jónak, erkölcsileg megengedettnek nevezni ezt a forradalmat. Az igazság, az őszinteség, az egyenlőség, a béke voltak az alapjai. És nem volt benne sehol Isten vagy az Egyház elleni lázadásból, ami pedig sokszor fel szokott lépni ilyen alkalmakkor, még akkor is, ha a vezetők azt nem szándékozták.

A hercegprímás Úr is így volt vele: elismerte hősiességét, szépségét, értékét. Az ő megkülönböztetése, hogy ez nem forradalom volt, hanem szabadságharc, alighanem azt akarja jelenteni, hogy nem társadalmi réteg ellen irányult, – ez lett volna a forradalom – hanem külső elnyomó hatalom ellen, s ezért szabadságharc. De ha forradalmon azt értjük, hogy gyors átalakulás lassú fejlődés helyett, akkor nevezhetjük forradalomnak is.

És akkor is érték és hatóerő marad, ha kitűzött célját nem is érte el. 1848 sem győzött mindjárt, de száz éven át tartott!

Nemcsak hogy nem volt vallásellenes, hanem sok embert vitt hatalmas lépésekkel Isten felé. Sokan megtanultak újra imádkozni ezekben a napokban. Az elnémulás előtt a szabad Kossuth adónak egyik utolsó mondata ez volt: Bízunk Isten segítségében!

És nagyon kis mértékben nyilvánult meg az árnyoldalai is, – azért ezeket se hallgassuk el, és ítéljük el őket: bizonyos kegyetlenkedések, magánbosszúk – sok önzés, – és kezdett itt-ott a csöcselék uralma, irányítása is megmutatkozni. „Lőjje le” – kiabálták páran egy győri gyűlésen a szónok felé, amikor az nekik nem tetsző dolgokat mondott.

II.

A második széljegyzet a mi kis mikrokozmoszunkat vizsgálja: ez a kis zárt világ, ez a diákköztársaság hogyan reagált az eseményekre. A forradalom ilyen szempontból is választóvíz: megmutatta, kiben mi lakik, kinek mi az emberi értéke. – És bár sok szépet is tapasztaltunk, de magunkat mégse dicsérgessük, hanem inkább azokat a mozzanatokat nézzük, ahol bizony levezígtünk. Az őszinte szó itt is kötelez.

Nagyon megértem a feszült ideológiai idegállapotot, az aggodást az otthoniakért. Nemcsak ti, a felnőttek, a tanárok is érezték ezt. De épp itt mutatkozik a férfi igazi értéke: hogyan tudja az ilyen nehézségeket lelkierővel elviselni. Hogyan tud úrrá lenni a nehéz helyzeten.

Sok romantikus kalandvágy jött felszínre ezekben a napokban. –

Hiszen ez erkölcsileg nem rossz, érthető is, de azért mégis nem helyeseljük: gyerekes volt, s ezért nem kis mértékben veszélyes. Lehet, hogy mérgesek vagytok rám, hogy ezeket leszerelni igyekeztem, de egyszer talán belátjátok: az irántatok érzett szeretetből tettük, értetek és nem ellenetek.

Néhányan fegyelmezetlenek voltak. A forradalom nem szabadít fel meg nem engedett dohányzásra, szemtelenségre, engedetlenségre stb. hasonlókra. Ez nem volt bent az egyetemisták 14 pontjában sem!

Néhányan önzők voltak. Legnagyobb nyugtalanságot számukra az elmaradt kaja, a hazai okozta. „Hasadnak rendületlenül légy híve” – így szól ezeknek a Szózat is! Nem gondolnak arra, hogy pl. a pestieknek milyen nélkülözésben van részük most is! – Lehet, hogy a mi kosztunkban is lesznek fennakadások, kisebb hiányok, pl. nehéz húst beszerezni! De ezért nem szabad egy percig sem zúgolódni, panaszkodni. Aki egy kicsit is belelátott, tudja, hogy rektor atyáék mennyit küzdöttek, hogy az ellátásban baj ne legyen! Mindenkit hangsúlyozottan kérek: hagyja abba egyszer s mindenkorra a koszt elleni mormogást, zúgolódást, mert az alaptalan!

Furcsa a nagy hazautazási vágy is, még inkább a szünet utáni vágy. Nem egy szülő úgy nyilatkozott, hogy nagyobb biztonságban tudja most is a gyermekét, ne engedjük haza. És nem biztos, hogy a te hazautazási vágyad mögött nem megint a kényelemszeretet van-e. S gondold meg, kielégülhet-e az majd otthon az ablak nélküli, fűtetlen szobában? Vagy felennéd szüleid utolsó kis készletét is?

Végül: mindezek a bajok meghatározódnak az együttéléssel. Össze vagyunk zárva, a rémhírek futótűzként futnak végig az osztályokon – pl. a „fontos hír”: „Gondos Péter” – a hangulat eszerint felsőfokra ugrik azonnal. A tömegpszichózisnak szép példáit láttuk ezekben a napokban. Pl. a romboló, nagyképű kijelentések... – Azt hiszem, igazat adtok, ha itt egy elvi kijelentést teszek: el lehet küldeni az olyanokat is a diákothton közösségéből, akik talán semmi fegyelemsértőt, semmi rosszat nem tettek, de beteges idegzetük miatt nem alkalmasak arra, hogy közösségben éljenek.

Mit tegyünk az ilyen jellemgyöngeség ellen? Minden aggodalom és izgalom ellenére is használjuk ki ezidőt is az önnevelésre. Ezzel teszel a hazának is legjobb szolgálatot. Nagy dolog, hősiesség, ha valaki nyugodt tud maradni, vagy még inkább, ha nyugodtságot tud mutatni, uralkodni tud magán, még akkor is, amikor belülről izgul, fel van indulva. – Foglald el magadat tanulással, munkával. Ebben van a hősiesség, most helytállni. Gondolj azokra, akik a villanyt szolgáltatták nekünk. Vagy a pékségre. Mi lett volna, ha ők is bejelentik, hogy ilyen időben nem lehet kenyeret sütni.

Vagy a konyha tenne ilyesféle forradalmi lépést!?

A másik az imaélet. Most igazán kell. Őszintén szólva egyszer öntötte el a szememet a könny ezekben a napokban: amikor a kápolnában megláttam a sok imádkozó fiút. És azt hiszem: duplán vétkeznek, akik ezen a téren most is mulasztanak. – Most világlott fel előttem a pannonhalmi konventmise értéke, értelme is: Szent István alapítása óta minden nap miséznek a szent országalapító szándékára: az ország fennmaradásáért. Nem nagy hazafias tett- e ez? Menjünk szívesen asszisztálni rá, sőt menjünk el vasárnaponként a konventmisére 10 óraker!

III.

S ezzel értünk el a harmadik széljegyzetünkhöz. Mert e fölött a kis zavaros, alakuló Pannonhalma fölött van egy örök Pannonhalma is, amely nem ingott meg a forradalomban, amely nem változott, mert nem kellett változnia. Itt nem kellett a vezetőség helyére új forradalmi „bizottmányt” ültetni, nem kellett főként az elveket újra értékelni, megváltoztatni. Ami kevés változott – gondolok a címerekre, oroszlókra – arról mindenki tudta eddig is, hogy kívülről ránk kényszerített valami volt, nem a lényegünkből fakadt, nem éreztük magunkénak.

Nem azt mondom, hogy az atyák mind helyesen viselkedtek. Ők is csak emberek, bennük is sok a belső feszültség, izgalom, akárcsak bennetek, de azért jobban igyekeztek uralkodni rajta. – Hanem arról van szó, hogy az elvek, amiket mi képviselni szeretnénk, azok örökök, változatlanok.

Befejezésül ezeket az örök elveket szeretném felvillantani előttetek a pünkösöd után 24, illetve vízkereszt ... negyedik vasárnap miseszövegével, amelyet épp e héten mondat velünk az Egyház, s amely csodálatos módon illik helyzetünkre.

Introitus: Én a békesség gondolatait gondolom...

A könyörgés: a veszélyekből Isten szabadít ki!

A Szentlecke: a felebaráti szeretet parancsai. Mennyit megsértette az előző kor épp azt a parancsot!

Evangélium: hullámokon hánykódó hajó és az Istenbe vetett bizalom.

Offertorium: De profundis clamavi ad Te...

Communio: Bármit kértek imában, higgyétek és megkapjátok!

Az Istenbe vetett hit optimizmusára tanít ez minket ebben az időben is.

(1956. november eleje. Az eredeti kézírásos beszédvázlat Söveges Dávid periratai között található.)

Söveges Dávid OSB

A karácsonyi játék.

Megjelent: Német néprajztanulmányok IX: Budapest, 1943.

Az egyházi év újra és újra visszatérő nagy ünnepei alkotják a köznap élet csúcspontjait. Ezért ezeket az ünnepeket a képzőművészet és a költészet minden korban ragyogó keretbe foglalta, hogy az ünnephez fűződő gondolatainak és érzelmeinek kifejezést adjon. Idővel azonban, ahogy változtak a népek, vagy egy népen belül is a vezető rétegek, megváltozott velük az ünnepek érzelmi és – bár kisebb mértékben – gondolati tartalma is.

Nagyon jól megfigyelhetjük ezt karácsonynál. [...]

Ezek a kísérletek és az a tény, hogy tudományosan is egyre élénkebben foglalkoznak a karácsonyi játékokkal, azt bizonyítják, hogy a karácsonyi játék napjainkban megint szép jövő elé néz, annál is inkább, mert ismét megtalálta régi alapjait: a népi közösségi szellemet és a vallásos érzést.

(Söveges Dávid: Előszó)

Söveges Dávid A karácsonyi játék – Könyvismertetés

(A Néprajzi Múzeum Értesítője XXXV. évf. 3-4 szám 1943.)

A karácsony ünnepe keletről származik, az idők folyamán azonban megváltozott az ünnep érzelmi és – kisebb mértékben ugyan – gondolati tartalma is. A szerző az alakulásnak ezt az útját vázolja Rómában, a germánoknál, ismerteti a ferencesek és a misztika hatását, a népszerű szentek kultuszát, a reneszánsz, hitújítás, barokk, felvilágosodás hatását.

A karácsonyi játék a X-XI. században indul meg s párhuzamosan fejlődik a többi liturgikus játékokkal. Feladatául a szerző azt tűzi ki, hogy végigkísérje fejlődését stílustörténetileg.

Eredetét tekintve nem tartja azt az antik mimusból származónak. A különböző kutatások egybevetése után megállapítja, hogy „ . . . a karácsonyi játék tartalmát (a bibliai események) és első ismert formáját (liturgikus) tekintve, keresztény eredetű”. De a germánok játékosztöne csinált a megjelenítésből utánzást. És Stumpfl kutatásai épen azt bizonyítják, hogy itt csak a hatásokról és nem eredetről van szó. Az így germanizált liturgiát a X. század szerzetes reformjai törvényesítették.

Gyakran előfordult, hogy nagy ünnepen az officiumba trópusokat fűztek be s ezeknek sokszor kérdés-felelet formája volt, csak az kellett hozzá, hogy az énekesek megmozduljanak és a liturgikus szöveget játszani kezdjék. Ezt azután fokozatosan fejlesztik tovább.

A liturgiában, az istentiszteletben Isten ellenségei nem jelenhettek meg. A liturgiából fejlődött ludusban azonban már megjelenik Heródes.

Fokozatosan új szövegek, bővítések adódnak, ezek már nem a liturgiából származnak, az előadás módja, stílusa ekkor még nem szakad el a liturgiától, gregorián melódiákra énekelnek, a szereplők liturgikus ruhákat hordanak. A játék helye a kórus és a templom hajója. Az előadás már inkább a népnek szól. Krisztus ellenségeit megszemélyesítők viselkedése azonban már nem ünnepélyes, vad mozdulataik, kiabálásuk nem való a szent helyre s a játékokkal már régi, pogány szokások hatolnak be. Így kerül ki a templomból.

A középkor végén már lassanként a játék irányítása is kikerül a papok kezéből. A nemzeti nyelv a latin helyén először Spanyolországban, Franciaországban jelenik meg, Németországban pedig 1300 körül. De ez is csak fokozatos, kezdetben csak egy-két beillesztett énekre terjed ki. A középkor végén tartalmilag is gyarapodnak, formai szempontból a realizmus az irányító elv.

A komikumnak két faja állapítható meg, egyik Isten ellenségeinek nevetségessé tétele, másik a pásztorjelenetekben előforduló együgyű vagy ravasz emberek szóviccei és a komikus helyzetek, A játék helye a város főtere. A reneszánsz játékok a román országokban virágoztak. Hans Sachs karácsonyi játékaik alkotják az átmenetet a polgárság középkorvégi játékából a protestánsok humanista iskola-drámájához. Ez az új szellem a legendái elemet kiírta a népi játékokból. A protestáns iskoladráma célja az erkölcsi oktatás. A hagyományoktól való elszakadást mutatja, hogy már gyakran nem is karácsonykor adják elő.

A katolikus országokban tovább él a karácsonyi játék régi alakja. A barokk korban a játék célja a szemek gyönyörködtetése. Itt idézi a magyarországi jezsuita iskolák előadásait is a XVII—XVIII. században.

Népi karácsonyi játékot találunk már a középkor végén is. A polgárság szervezeteinek bomlásával a falu veszi át a városok szerepét s ez a lefelé szivárgás a barokk korban lesz általános. A népi játékok átvettek elemeket, de azokat átalakították. Részletesen mutatja ki ezután a szerző az egyes átvett elemek eredetét s az átalakítás formáját. 1750-ből való a legrégebb tájszólásban írt karácsonyi ének. Gyakori bennük a komikum. Előadási forma szerint házaló-, szoba- és nagyjátékok, s ide kapcsolódnak a bábjátékok. A népi játékok alakulásában nagy szerepe van a szétjátszásnak. A népi karácsonyi játékokat tájak szerint csoportosítja. A XVIII. századtól kezdődik a hanyatlás, próbálkoznak a felújítással, újraköltéssel. Azonban hiányzik a közösségi játékhoz vezető réteg. A munkát bőséges irodalom egészíti ki.

Alapos összehasonlító történeti kutatása jelentős gazdagodása irodalmunknak, remélhetőleg ösztönzőleg fog hatni a magyar anyag feldolgozására is.

Szendrey Ákos.

Bevezetés a Regulához

A Regula szerzője. Szent Benedek életéről (kb. 480–547) kevés történeti adattal rendelkezünk. Egyetlen kortársától sem maradt ránk valami rá vonatkozó adat. De halála után 40-50 évvel még élő tanúk nyomán Nagy Szent Gergely pápa a Dialógusok c. művének második részében megírta életét. Ez azonban, a szerző szándéka szerint, Benedek életéhez kapcsolódó kis történetek, csodák sorozata. Igazában azt akarta bizonyítani, hogy hőse, Benedek – „neve és kegyelem szerint Áldott”; ezt jelenti a Benedictus név –, a Lélek mindenféle karizmáját megkapta. Életrajzi adatként azonban ebből az elbeszélés-sorozatból is világos: a szabin hegyek közt fekvő kisvárosból, Nursiából (ma: Norcia) származik, Rómában tanult, de tanulmányai befejezése előtt, megundorodva az ottani erkölcstelen élettől, visszavonult először Enfidébe (ma: Affide), majd tovább az Anio folyócska völgyébe Sublacumba (ma: Subiaco). Itt éveken át remetéskedett, majd tanítványokat gyűjtött egybe kis kolostorokba, szerzetes-remete életmódra. Később – a hagyomány szerint 529-ben – innen is tovább ment, és végleg a Cassinum hegyen (ma: Monte Cassino) telepedett le, ott alapította tulajdonképpeni monostorát. Ennek a közösségnek írja szabálykönyvét, a Reguláját.

A Regula helye a szerzetesirodalomban. Egy írásművet akkor értünk meg igazán, ha beleállítjuk abba a korba és folyamatba, amelyben létrejött. A keresztény Ókort nyugaton az Újszövetségtől Nagy Szent Gergely pápáig (+604) számítjuk. Ezt a korszakot irodalmi szempontból patrisztikus kornak, a szentatyák korának szoktuk nevezni. Teológiai művek, lelkipásztori írások, szentbeszédék és aszketikus írások alkotják zömét, de akad más műfaj is, pl. a korszak legkiválóbb egyéniségének, Szent Ágostonnak *Vallomásai*. A lelkipásztori és aszketikus irodalomnak egyik ága a szerzetesség irodalma.

A szerzetesség azonban előbb volt élő valóság, és csak azután lett irodalom. A szerzetesség a keresztény életforma egy sajátos alakulata. Bár ezek a formák külsőleg csak a harmadik század végére alakulnak ki, a szerzetesség alapjaiban visszanyúlik az Újszövetségre. Maguk a szerzetesek ezt mindig így tartották. A szerzetes közvetlenebbül akarja Krisztust követni, főként a hegyi beszéd erőteljesebb valóráváltásával. A Szentlélek egyik adománya, karizmája arra ösztönöz egyeseket, hogy a

szüzességet (a nőtlenséget, a celibátust) is vállalják a nagyobb krisztusközelség kedvéért. Ez a celibátus lett a szerzetesség alapkarizmája.

Már a kezdeti ősegyházban is vannak szüzek és aszkéták, nők és férfiak, akik ekkor még többnyire kis csoportokban és az egyházközségi élet keretei között folytatják életüket. Szent Benedek Regulája – meglepő módon – a szerzetesi tisztaságot annyira magától értetődőnek tartja, hogy egyáltalán nem is említi.

Az aszkézis első elméleti írójának a nagy alexandriai szentatyát, Origenészt (†254) tekinthetjük. Írásaiban, többnyire szentírás magyarázataiban ő dolgozta ki az aszkézis értelmét, mutatott rá szentírasi alapjaira, tőle ered a fokozatos emelkedés elve, a kezdők és a „tökéletesek” megkülönböztetése, a folytonos fejlődés követelménye. Hamar közkinccsé lett eszméit a Regulában is megtalálhatjuk anélkül, hogy Origenész bármely írására célzás történnék.

A 300. év körül – azaz valamivel előbb, mint Nagy Konstantin császár véget vetett a keresztényüldözéseknek, Egyiptomban megjelentek az első remeték. Talán a kopt, azaz régi egyiptomi lakosok lelkületében megvolt már az a föltétel, amely ebbe az irányba terelte a történelmet. A „puszta”, a sivatag különösen alkalmas volt az ilyen aszkétikus életmód folytatására. Az első mintaszerűen nagy remete, Nagy Szent Antal (†356), életét barátja, Szent Athanasius alexandriai püspök, a kor egyháztörténetének kimagasló alakja írta meg. (357), és ez a mű az „új”, a remeteélet propagáló írása lett. Sok ilyen, hiteles és regényes életrajzot írtak ennek nyomán, mi csak egyet említünk: a pannóniai származású Tours-i Szent Márton szerzetes-püspök életét (†397), ezt tanítványa, Sulpicius Severus nem sokkal Márton halála után írta. A szerzetesszent Mártonnak szentelték később Monte Cassino egyik oratóriumát.

Antallal egyidőben és később, egész sereg szent remete, „atya” élt Egyiptomban, Palesztinában, Szíriában, majd másutt is. Ezek a remete-atyák általában nem hagytak hátra írásokat. Szóbelileg tanították a hozzájuk fordulókat. Életet adó, életet eligazító „igét” is adtak a kezdőknek. Sokszor csak egy-egy szentírasi helyre hívták fel a figyelmet, néha szimbolikus cselekedettel fejezték ki tanításait. Alkalmilag a kérő állapotához igazodók voltak ezek a mondások, de – így hitték mindnyájan – a Szentlélek ihletésére jöttek létre.

Az ilyen mondásokat, apophthegmákat hamarosan gyűjteni kezdték. Talán a Regula 4. fejezete is ilyen kis mondásgyűjtemény. Híres lett az anekdotikus keretekbe foglalt mondásgyűjtemény, a *Vitae Patrum*, vagy görög formája: az *Apophthegmata* (460-500). Ez tehát nem életrajz volt, mint Antal és Márton esetében, hanem csak egy-egy mondás egy apáttól, kis elbeszélésbe foglalva. Ennek a gyűjteménynek valamelyik formáját Szent Benedek kétszer is ajánlja olvasásra. (Regula 42, 3 és 73, 5)

Szokásba jött aztán, hogy egyes szerzetesek – egyik híres apáttól a másiktól – szinte tanulmányútra induljanak, a különböző kérdéseket föltevére összegyűjtsék a szerzetes lelkiség tanait. Az ilyen utazgató szerzetesírók között kiváló helyet foglal el Johannes Cassianus († 435).

Az egyiptomi atyák végiglátogatása után Marseille mellett telepedett le, férfi és női kolostort alapított, és ezek számára írta két nagy művét, melyeket Szent Benedek is jól ismert, és cím szerint, noha a szerző neve nélkül idéz (42, 3 és 73, 5). Az egyik a *Collationes*, a Beszélgetések. Társával együtt napokig marad egy-egy híres apátnál, azaz szerzetesatyánál, kikérdezve egy tárgykörből, majd utólag azt írásba foglalja. A második Collatióban például Moyses apáttal beszélgetnek a discretioról, a mértéktartásról. Második műve az *Institutiones* (Benedeknél Instituta: A rendtartások). Ennek az első harmada a szabályszerű regula, a szerzetesélet saját kolostorában történő, külsődleges szabályozás, a második kétharmada aszketikus írás a nyolc főbűnről. Alapításával, de még inkább ezekkel a művekkel Cassianus a keleti szerzetesség gondolatát nyugatra ültette át, s így hatása hosszantartó és mély volt.

A közösségben élőket, a cenobitákat először a kopt Pacomius szervezi meg († 346). Ez a tehetséges, egyszerű, de mély érzésvilágú kopt ember kitűnő szervezőnek bizonyult, kolostoraiban sok száz, sőt ezer szerzetest gyűjtött egybe. Reguláját egyik munkatársa és harmadik utóda, Theodorus adta ki.

A görög szerzetesség atyja Baszileiosz (Basilius, Nagy Szent Vazul) († 379) a kappadociai Ceasareában. Számára a kolostor Krisztus egyházának egyik formája. Két Regulát is ír, mindkettőt kérdés-felelet formájában. A „Hosszabban tárgyalt regula” 55 alapvető elméleti kérdést fejt ki. A „Rövidebben tárgyalt Regula” 313 fejezete valóságban feltett kérdésekre ad választ, gyakorlati tennivalókat tárgyal. A két

görögnyelvű Regulából Rufinus készített egy összevont latin fordítást, melyet Benedek is ismerhetett.

Másféle Szent Ágoston (354-430) „regulá”-ja. Ő már megtérésekor szerzetesnek tekintette magát, azaz mint nőtlen akart Krisztus nyomába szegődni. Az afrikai Hippó kisvárosának papjaként közösségben élt más papokkal, és ezt a szerzetesi közös életformát püspök korában is megtartotta. Körülötte tehát olyan szerzetesközösség alakult ki, melyeknek papok is lehettek a tagjai, és lelkipásztori munkát is folytattak. 211. levelével ad ennek a közösségnek szabályzatot, Regulát, bár a mai napig vitatott, hogy eredetileg női közösségnek, tehát apácáknak szólt-e, vagy kezdettől fogva férfi kolostornak. Regulája és szerzetessége, miután a vandálok az afrikai kereszténységet kipusztították, a spanyol félszigeten és Dél-Galliában terjedt el. *Arles-i Szent Ceasariustól*, († 542) Szent Benedek kortársától és egyik leglelkesebb követőjétől is maradt két Regula, férfiak és nők számára.

EBBE A FEJLŐDÉSBE ILLESZKEDIK BELE SZENT BENEDIK REGULÁJA. Sokáig úgy véltük, hogy Cassianus volt rá a legnagyobb hatással. Az utolsó negyven évben azonban a kutatás új utakra tért. Előtérbe került Benedek Regulájának összefüggése az ún. *Regula Magistrivel*. Ez a Regula eddig is ismert volt, nagy hasonlóságot árul el Szent Benedek Regulájával, de korábban úgy vélték, hogy a bencés Regula korai magyarázatával és kibővítésével van dolgunk. A helyzet ennek inkább fordítottja. Szerzőjét nem ismerjük, de mivel ő magát Magisternek nevezi, aki mint ilyen Isten nevében ad válaszokat a tanítványok kérdéseire – ezek adják a fejezetcímeket – azért már Aniane-i Szent Benedek a 8. század végén Regula Magistrinek nevezi. Ma már tudjuk, korábbi Szent Benedek regulájánál, a 6. század elején keletkezhetett. Feltehetően összefüggésben van a Lérins-sziget szerzeteseivel. Ez a nizzai öbölben fekvő kis sziget pár századon keresztül jelentős központja volt a szerzeteséletnek. Itt nevezik először a monostort „scholá”-nak, iskolának. Ez a Regula Magistri volt tehát Szent Benedek közvetlen forrása. A Prológusban és az első hét fejezetben szinte szószerint egyezik vele, a Regula felépítésében is követi, bár sokszor határozottan más véleményen van.

Talán nem is a Regula Magistri ránk maradt formája a közvetlen forrás, hanem annak valamelyik korábbi alakja. A Regula Magistri nagyon aprólékos, teljesen követni nem is lehetett, viszont sok olyan

felvilágosítást ad, amely a Regulánkból kimaradt. Így lett a Regula magyarázatának legfontosabb forrásává.

A Regula. Ezek szerint – kérdezhetnénk – a bencés regula nem is olyan eredeti alkotás? Valóban, mai értelemben nem az. Talán a legtöbb, másoktól származó idézetet is közvetlen mintájából, a Regula Magistrieből vette át. Persze, nem mindent. A Nagy szent Leótól kölcsönzött idézetek a bójtról szóló 49. fejezetben, vagy a szentágostoni részletek a második apátfejezetben (64), nincsenek meg a Magisternél, tehát Benedektől származhatnak. De nem is ezek a döntőek. A Regula nem akar eredeti lenni, hanem igaz és használható. Az evangélium tanítását akarja alkalmazni a szerzeteséletre. S ezt meg is valósítja. Innen a sok idézet az Ó-és Újszövetségből. Néhol kissé szabadabban kezeli a Szentírást, a maga mondanivalójában alkalmazza, s nem is mindig az akkor már általánosan elfogadott Vulgatát használja, hanem sokszor régebbi fordításokat is. (Ezért nem fordíthattuk például az idézeteket a legújabb magyar, vagy akár Vulgatán alapuló fordítások szerint, hanem mindig a benedeki értelemnek megfelelően.) A Regula szentírási szelleméről így is minden olvasója meggyőződhet. Pedig ahol nem idézi a Szentírást, csak szóhasználatával céloz rá, azt nem is jelöltük, noha számos ilyen hely van.

A Szentíráson és az egyházi írókon kívül a profán élet csak a római család, és kisebb mértékben, a római katonaság életének egy-egy mozzanatával képviselteti magát a Regulában.

A Regula szerkezete, ha mai szempontból nem mindenütt logikus is, mégis áttekinthető. Itt csak annyit jegyzünk meg róla, hogy nem egyszerre íródott, hanem részletekben, sőt a 66. fejezettel mintha be is fejezte volna, hogy aztán még pár függelék fejezetet csatoljon hozzá.

Hogy mégis ez lett következő korok, immár majdnem másfélezer év iránymutatója a szerzeteséletben, azt főként alkalmazhatóságának világosságának és – amit Nagy Szent Gergely is dicsér benne -, bölcs discretiójának, kiegyensúlyozottságának köszönheti.

A Regula sorsa. A regula további sorsa, története egybeesik a bencés rend immár több mint 1400 éves történetével. Ebből valóban csak néhány mozzanatot emelhetünk ki.

Benedek halála után a longobárdok 581-ben felégették Monte Cassinot, a szerzetesek Rómába menekülnek, az anyakolostorban másfél századra megszűnik a bencés élet. Közben azonban Nagy Szent Gergely

szerzeteseket küld Anglia megtérítésére, azok magukkal viszik a Regulát, és ott tovább tisztelik Benedeket, a „római” apátot, és a „római” Regulája szerint élnek. Ezek az angolszász bencések érkeznek a 8. század második felében a kontinens megtérítésére (Szent Bonifác, a németek apostola † 754). Nagy Károly (768-817) a maga nagyvonalú birodalomépítő politikájában felhasználja a bencéseket is: birodalmában minden kolostor számára kötelezően előírja a Regulát, és ezért a Monte Cassinón őrzött, eredetinek tartott példányról hiteles másolatot készített Aachen számára, melyet a többi kolostornak is le kellett másoltatnia. Egy ilyen másolat, a 914. számú Sankt Gallen-i kódex máig fennmaradt. Nagy Károly olyan bencés tudósokat gyűjt udvarába, akik az antik latin irodalom stílusában írnak: innét a karoling reneszánsz kora. Az európai bencés misszió utolsó hulláma Északra, Skandinávia és Keletre, Magyarország felé terjesztik tovább a Regula hatását. A Szent László-kori pannonhalmi összeíró oklevél a Regulát két példányban említi és mellette egy Regula-kommentár is létezik.

A 11. században alakulnak ki az újabb rendek, de még mindig a bencés Regula alapján. Legjelentősebbek talán a kamalduliak (Szent Romuald † 1027) és a ciszterciák (Citeaux 1075, Szent Róbert és Szent Bernát † 1153). A következő században jelennek csak meg a koldulórendek: a ferencesek és a dominikánusok, akik már nem a bencés Regulát követik.

Több mint kétezer Regula-kézirat maradt ránk a könyvnyomtatás idejéig: csak a Szentírást tartalmazza ennél több kódex. 1489-től megjelennek a nyomtatott Regula-kiadások is. Ezek könyvészetét bencés Albareda, vatikáni könyvtáros állította össze 1933-ban, s akkor 902 kiadásról tudott. Most, hogy ennek új kiadása megjelent, kiderült, hogy majdnem 200 kiadást nem vett figyelembe. és azóta is néhány száz megjelent. A kritikai kiadás Rudolf Hanslik nevéhez fűződik (1960). Ő osztotta be „versekre”, igazában mondategységekre a regulát, amit azóta minden kiadás átvesz a könnyebb idézhetőség kedvéért, így a mi mostani kiadásunk is.

Pannonhalma két régi kéziratos fordítást őriz, az egyik egy ismeretlen bencéstől 1689-ből, a másik Nyulassy Antal bencés kispaptól 1844-ből. Magyarul ez a negyedik teljes Regula-kiadás, az első Labach Bernoldé 1895-ben, a második Molnár Bertalané 1928-ban. a harmadik Söveges Dávidé 1948-ban, és ez a mostani, szintén tőle.

Söveges Dávid OSB

Az új Regula fordításról

Hála legyen Istennek, a Regula és annak fordítása szinte bekeretezi életemet. 1947-ben, Szent Benedek halálának 1400 éves évfordulóján fordítottam le először, most az 1500 éves születési évfordulón másodszer. De közben is folyamatosan foglalkoztam vele, 1948-50-ben Tiszaújfalun a bencés nővérek noviciátusának készítettem az első kommentárt. Ez Szabó Ildikó novícia-mesternő által a Szociális nővéreknél is ismert lett. Majd a magam novíciusmestersége alatt átdolgoztam a mi novíciusaink számára.

Az első fordítást meglehetősen jónak hittem. Azzal, hogy a „fratres”-t nem rendtársaknak, hanem testvéreknek fordítottam – és hasonlókkal –, eltávolodtam az előző, kissé liberális átültetésektől. A magyar tárgymutatót is elsőízben mellékeltem a napi felolvasási beosztással egyetemben. Ez a fordítás felolvashatónak bizonyult, amit sok éves pannonhalmi gyakorlat tanúsít.

A tanítás folyamán azonban egyre több hibája bukkant föl. Elírás is, pontatlanság is. A „quod absit” kifejezés, ami pedig jellemző a regulánkra – nyolcszor mondja, míg a háromszor hosszabb Regula Magistri csak négyszer, a Vulgata egyszer sem – többféle fordításban jelent meg. Az újabb kutatások is hoztak egy pár újabb értelmezést. Példa: 22, 2; Régen: „Fekvőhelyet kolostorba lépésük sorrendjében ... kapjanak”. Új: „Ágy felszerelést a szerzeteséletnek megfelelőt ... kapjanak”. (BennMon 1952, 33.) Vagy 35, 12; Régi: „A hetesek étkezés előtt egy órával kapjanak ...” Új: „Az egyszeri, böjti étkezés előtt kapjanak ...” (Erbe und Auftrag 1965, 387 sk).

Végül a Regula Magistrival való összevetés is változtatást kívánt a szövegben. Így végeredményben új fordítás készült.

A latin szöveg lényegében megmaradt. Hanslik kritikai kiadása nem sokat helyesbít az első fordításnál használt Butler-szövegben, legföljebb a helyesírásban.

Az előzőekhez hasonlóan ő is a Sankt Gallen 914. kódexet veszi alapul. Ha majd tényleg megjelenik az új kritikai kiadás, most már az oxfordi kódexcsalád alapján, akkor ezt a fordítást is ahhoz kell majd igazítanunk.

A magyar szöveg elsősorban pontos, hű akart lenni. Nem szép, legalább is nem szebb, mint az eredeti, de olvasható. Nem igyekeztem magyaros fordulatokkal megtűzdelni. Ahol a latin szöveg kissé hanyag, igyekeztem azt is visszaadni. Pl.: a mondatok átmennek egyszóamból többesbe és viszont (Pl. 35, 10-11; 46, 5-6; 60, 8. stb.),

A meglepő, szokatlan kifejezéseket igyekeztem tompítani. (Pl.4, 14: Pauperes recreare; nem: Tápláld a szegényeket, hanem: Új erőre segítsd a szegényeket. – 4, 56: Orationi frequenter incumbere; nem: Gyakran merülj el imádságban, hanem Gyakran borulj le imádság közben, stb.)

Nehézséget okozott, ha Benedek valami nyelvi finomsággal, alliterációval vagy szójátékkal élt. Egy jó fordításnak ezeket is vissza kell adni anélkül, hogy a szöveg értelme változást szenvedne. Steidlénél erre semmi törekvés nincs. Mi legyen az ilyenekkel:

Prol 6, 7: iratus pater ... irritatus dominus... ?

5, 14: non trepide, non tarde, non tepide ...

7, 22-23: cavemus ... pavemus ...

55,21: infirmitates indigentiummalam... voluntatem invidentium

Pár helyen próbálkoztam, aztán feladtam a küzdelmet.

A beszéd cursusát, numerositását még kevésbé sikerült követnem. Helyette talán a jó olvashatóság, a nem túl bonyolult mondatsorrendek állnak. Néha igyekeztem egyszerűsíteni a Regula mondatainak bonyolult sorrendjét.

Ami az eredetiben idegen szó, nem latin, megmaradt idegennek. (Prologus, girovagus, anakoréta, szarabaita, szempekta, nonnus, culogia, stb.) Magyarázatot sokszor maga a szöveg ad, néhol a jegyzet.

Mi legyen azokkal a latin szavakkal, amelyek azóta mintegy szerzetes szakkifejezés? Itt nem voltam annyira sem purista, mint az első kiadásban. A „kukulla” már nem felső ruha, hanem kukulla. Ugyanígy a tunika. Hiszen a skapuláré már az elsőben is bentmaradt. És ez sem egészen azt jelenti, amit ma. Ilyen még: eulogia, dékánia.

A liturgikus terminológiában is engedményeket tettem. A magyar kiejtés szerint írtam számos szót, amit azóta már félig-meddig jövevény szónak érzek. És amelyeket már a Kis Zsolozsma is így ír: prima, tercia, szexta, nóna, kompletórium, kantikum. A „responsorium”-nál nem tudtam dönteni. A „rövid válaszos ének”: körülményes. Talán így, latinosan írva is ejthető magyarosan: s-sel.

A Laudest a Liturgia Horarum alapján „reggeli dicséretnek” fordítottam. Az „esti dicséretet” azonban nem vettem át. A Kis Zsolozsma Vecsernyét ír. Ezt a nép is így ismeri (Értelmező Kéziszótár), de épp környékünkön és a házban a „vesperás” használatos. Így a hagyomány is belejátszik, az élőszóbeli éppúgy, mint az írott. Az Opus Deit a legrégebb fordításunk is „istenszolgálatnak” mondja. Bár nem pontos, de maradt. – A latin szöveg megkülönbözteti az „ambrosianum”-ot és a „hymnus”-t. Az előbbit „szentambrusi himnusz” néven fordítottam. Igaz, a szabályos helyesírás Szent Ambrus-i lenne, de ez körülményes.

A ma gyakran használt zsoltárverseket: Deus in adiutorium... Suspice me Domine... a mai használathoz igazítottam. Ez se pontos, de aki részt vesz liturgiánkon, tudja, hogy honnan ered.

A szentírási helyeket még kevésbé vehettem a legújabb Biblia fordításból. Benedek idézetei sokszor nem a Vulgatára, hanem régebbi fordításokra mennek vissza. – Igyekeztem átvenni a szentírási könyvek mai rövidítését és neveket: Második törvény, Jelenések, bár ez se illik minden esetben bele.

A fejezetek címeit oda tettem, hova a legtöbb kézirat: a Prológus és a fejezetek közé.

Ennyit a szövegről magáról. Most néhány szót még a bevezetésről és a kommentárról.

Ez a kiadás elsősorban világiaknak készült, akik érdeklődnek a Szabálykönyv iránt, de nincs teológiai képzettségük. Számuk – az első kiadás idejebeliéhez képest – megszorodott.

A szakembereknek, filológusoknak ott a latin szöveg; nekik annál jobban kell a rövid kommentár. S ezzel a régi kiadás lapalji kis jegyzetei fölöslegesek lettek.

A Bevezetés ilyen kalauz, sok mindent már előre igyekszik megmagyarázni. Azokat a neveket pl., akik a jegyzetekben is szerepelnek. Neveket és fogalmakat kellett itt bemutatnunk: Ágoston, Pacomius, Basilius, patrisztika stb. – Basilius Vazul fordítását nem tartom helyesnek. A magyar krónikák Vazuljából ered, de ennek kiejtése Vászoly lenne. Jobb a latin Basilius, vagy az eredeti görög Baszileiosz.

Pacom a mai írása a régi Pachomiusnak, de a latin végződést mégis meghagyta Ágoston, és Gergely magyar alakja elfogadott. A túlságos jámborságot kerülni akartam, azért nincs mindenütt a „szent” jelző.

A Bevezetésben a helyneveket a mai alakjában is hoztam: hátha a Regula egyik olvasója elvetődik Itáliába és meg óhajtja látogatni az itt említett helyeket. A régi gyakorlat úgy sem volt egyforma: Subiaco, de Enfide.

A kiskommentárban tekintetbe kellett vennem, hogy ez a Regula gyűjteményes kötetben jelenik meg, ahol egyes témák részletesen ki lesznek fejtve. Viszont az sem lehet, hogy az alapvető felvilágosítás független maradjon és nehezítse a megértést. Azért a legszükségesebbeket ide bevettem. Pl.: Szent Benedek életét egészen röviden a bevezetésben.

Azokat a részeket, melyek egy pannonhalmi vendégünket vagy diákunkat jobban érdekelheti, igyekeztem kifejteni számukra: vendégek fogadása, húsevés és fürdés tilalma stb. Más, de már csak érdeklődőbbekre tartozó kérdéseket mellőzöm: az apát kormányzási ideje, stb.

Először tárgyi magyarázkodásokat akartam adni, mondhatjuk: régiségtaniakat. Mit jelent az ágy, a ruha, az étkezés Benedek korában? – Továbbá a szerzetesi gyakorlat azonnal nem érthető gyakorlatai: békecsók, lábmosás.

A szentírási helyek ismertségét se nagyon tételezem föl, ezért magyarázom Hélit, Sámuelet, Ananiást és Szafirát. A nem-szentírási idézetekre is kommentárban utalok: Nagy Szent Leó, Ágoston, Baszileiosz, Cassianus műveire.

Tartalmilag az aszketikus fejezeteknél jelzem a fejezet fő mondanivalóját is, a könnyebb megértés kedvéért. Kissé kitértem a szerkezeti mozzanatokra is: miért jön ez a fejezet az előbbi után?

Eszmeileg a lehető legkevesebbre szorítkoztam: a kegyelemtan, semipelagianizmus, a papellenesség és laikus szerzet.

Arra is törekedtem, hogy az egyes magyarázatok önmagukban érthetők legyenek, ne kelljen mindig visszalapozni.

Még egyszer hangsúlyozom: tárgyi magyarázatot akartam adni, s nem aszketikust. Semmi „ideológia”, semmi pánbenediktinizmus! A Regula lelkiességéről úgyis külön tanulmány szól. Viszont a lehetséges belemagyarázásokat meg akartam kissé gátolni: bencés „szegénység” s hasonló. Csak talán a discretiot és a paxot emelem ki kissé.

Pár kultúrtörténeti megjegyzést nem tudtam mellőzni: a szerzetesek ülnek és nem fekszenek az asztalnál; a csendes olvasás itt

alakul ki; a nemzeti irodalmak a lectio mensae folytatásai; a betegápolás rendszerezése; az analfabétizmus felszámolása az apátságban stb.

Azt hiszem, a tudomány mai állását elég hűen adom vissza. A vitatott kérdéseket vagy nem említem, vagy meghagyom vitatottnak, pl. a Prológus kétféle befejezése.

A mostani fordítást negyedfél hónap alatt készítettem. Igyekeztem segítséget és kritikát találni másoknál. Köszönettel tartozom Nagy Leventénének, aki minden teológiai tudás nélkül, hasznavehetően lektorálta és megjegyzéseket tett rá. Szabó Flóris elsősorban a nyelvi megformálásban segített. Bertalan testvérrrel összeolvastuk a régi kiadással, és ezzel is pontosabbá tettük a szöveget. Egy-egy kifejezésről sok mással is tanácskoztam.

Persze, ez a munka sem tökéletes. Egy konkordancia kellene: ugyanazt a szót mindig ugyanazzal a szóval visszaadni. Bár erre már most is törekedtem.

A munka azonban a fordítónak a sok gond mellett sok örömet is is szerzett. Jobban megismertem a Regulát.

Söveges Dávid

Pannonhalma, 1981.

Söveges Dávid OSB

Fejezetek a lelkiség történetéből

Bevezetés

A „lelkiség” szó, amelyet a régebbi „lelki élet” kifejezés helyett használunk, magyarázatra szorul. Az idegen nyelvekben *spiritualitás* (lat.), *Spiritualität* (ném.), *spiritualité* (fr.), *spiritualità* (olasz) a megfelelője. A *Lexikon für Theologie und Kirche* még nem ismer ilyen szócikket, helyette *Frömmigkeit* címszó alatt tárgyalja azt, ami részben fedi az általunk alkalmazott fogalmat.

A *spiritualitás* szót a magyar *lelkiséggel* szeretném visszaadni, tudva, hogy ez nem egészen pontos. Hiszen a spiritualításban a *spiritus* az alapszó, a szellem, a *pneuma* (gr.), végeredményben a Szentlélek. A *lélek* szó, melyből a lelkiség származik, inkább az emberi lelket, a latin *animát*, a görög *pszükhét* jelenti. Nos, a lelkiségnek kevés köze van a pszichológiához. „A lelki élet zavarai” címen írhat könyvet egy mai pszichológus is minden vallásosságtól mentesen, de ez egy szaktudomány területére tartozik, nem a mi „lelkiségünkre”, így tehát a magyar Szentlélek szó sem eléggé pontos. Első bibliafordítóink a 14-15. században – küzdve a magyar kifejezés megtalálásával – a *pneumát* „Szent Szellet”-nek fordítják. Így a Bécsi- és a Münchener-kódex, valamint a Döbrentei-kódex is. Ezt a kifejezést később eretneknek érezték, és helyette a „Szentlélek” lett elfogadott és általános.

A címben szívesen meghagytuk volna a *pneuma* szót is, amely, akár csak héber megfelelője, a *ruah*, kettős értelmű: a lelket éppúgy jelenti, mint a szelet. János evangélista is használja ilyen értelemben (Jn 3,6–8). Ráadásul a „fúj” igét ugyanebből a szógyökből képezi: *pnei* = fújni. Ha nagyon pontosak, de magyartalanok akarnánk lenni, így lehetne fordítani: „A pneuma ott pneumál, ahol akar.” Ezt az „ott” és „ahol” szavakat érthetjük időbelinek is, tehát: akkor... amikor. A Szentlélek a kegyelmeit, karizmáit időben és szétosztva adja, kinek-kinek a megfelelőt, ami épp akkor szükséges. Ebből jön ki a *lelkiség története*.

A szómagyarázat után próbáljuk körülírni a lelkiség fogalmát, ami nagyon széles körű. A „vallás” magában foglalja az ember viszonyát

Istenhez, a teológia pedig erről a vallásról vagy hitről való reflexió, a hit és vallás szisztematikus, racionális feldolgozása, a hitről szóló tudomány. A teológia azután különféle részdiszciplínákra oszlik, részben spekulatív, részben gyakorlati, részben történeti szempontból. E sorba tartozik a spiritualitásról szóló tudomány, egyrészt szisztematikus, másrészt történetileg.

Mi tehát a lelkiesség? A hit megnyilvánulása az életben. A hit ugyanis nem lehet pusztán belső magatartás, annak kifelé is meg kell nyilvánulnia tetteinkben. A helyes hitet, az ortodoxiát az ortopraxisnak kell követnie, a helyes keresztény életnek. Duquoc így határozza meg a lelkiességet: „A keresztény egzisztencia életesség a hitben, vagy népszerűbben: élet és hit egysége.” És mivel a keresztény hit egyik összetevője az, hogy felülről, Istentől jön, így igaz Farkasfalvy Dénes megfogalmazása is: „A keresztény ember lelki élete az isteni életben való részesedés, az Isten Lelkének bennünk való életét jelenti, egységet Krisztusban, aki maga a Lélek” (Farkasfalvy Dénes: *A lelki élet teológiája*, Róma, 1980, 31).

Tartalmilag tehát ide tartozik minden, ami a keresztény ember életében krisztusi. Megnyilatkozik a lelkiesség a kultuszban, a közösségi, liturgikus imában éppúgy, mint a magánimában. Megmutatkozik az erkölcsi életben, a moralitásban. Befolyásolja a hit reflektált formája, a teológia, viszont a lelkiesség is befolyásolja a teológiai eszmélkedést.

A lelkiesség történetileg alakul, változik. Ahogy az emberi szellem átmegy történeti változásokon, úgy Jézus Krisztus, aki emberi természete alapján beletestestült a történelembe, a lelkiességben együtt éli az emberiséggel ezt a történetet. Vagy mondhatjuk, mint fentebb: A Lélek ott és akkor fúj, amikor és ahol akar. Ez azt is jelenti, hogy a lelkiességben pluralizmus van térben és időben. Máskor vagy máshol másmilyen volt, és máskor másmilyen lehet. De ha krisztusi, akkor biztosan van állandó, maradandó tartalma is. Ezt kereshetjük úgy is, ahogy Farkasfalvy tette előbb említett művében: a bibliai alapoknál. De mivel ez a keresés ugyanazokból az alapokból az idők folyamán mindig más és más formákat hozott létre, ha az alakulások történetének is tulajdonítunk teológiai értéket, akkor a lelkiesség történetét kell megírunk.

E század közepéig nem a történeti szempont volt a fő a lelkiesség tárgyalásánál, hanem a szisztematikus. Így keletkeztek az *Aszketika és*

misztika című rendszerező művek (Thankerey, Zimmermann, Müller Lajos). Saját koruknak (a XVII. és XX. század első felének) gyakorlatait szedték rendszerbe: először az aszkézis szabályait, majd hozzáadták az ima, a misztika módszereit. Az összekapcsolás, mint ezt a cím is jelzi, eléggé külsőséges volt. A történeti kialakulásra nem voltak tekintettel. Normatív tudománynak készültek, kötelezően vagy nagyon ajánlottan írtak elő olyan gyakorlatokat, amelyek azóta esetlegeseneknek bizonyultak. A hosszmetzetben való tárgyalás jobb a keresztmetzetnél. Hiszen egy ilyen korszerű – korhoz kötött – rendszerből mindig kimaradtak a már nem gyakorolt vagy elhaló félben levő formák, szokások, és nem voltak nyitottak a jövőre, a küszöbön álló formák felé.

A történeti szemlélet nyíltabb: ha nem is tud mindent felölelni, helyet ad a kiegészítésre, a továbbgondolásra. Viszont épp a történetiség alapján relativizálja a gyakorlatokat: nem mindig volt így, nem mindig kell, hogy így legyen. De hisszük, hogy magát a lelkiséget nem relativizálja, hanem inkább erősíti, mert egyre jobban a lényegesre tereli figyelmünket. Ránk hagyja, hogy a régi formákat felújítjuk-e, vagy hogy eldöntsük: egyáltalán felújíthatók-e. De azt is, mi az, ami a mai gyakorlatokból elhagyható, ami a mai korral nehezebben egyeztethető. Szabadságot ad, természetesen felelősséget is ezzel együtt.

Még egyszer leszögezzük: hisszük, hogy a Lélek működése volt a lelkiségtörténet alakulása mögött, minden emberi gyarlóságon túl is. Ha tehát úgy tünnék, hogy ítéletet mondunk egy-egy régi formáról, gyakorlatról, szentről, igazában csak azt akarjuk jelezni, hogy mai szempontból abban mi a hiányos. Azt nem, hogy abban a korban és önmagában nem volt jó.

Hol találjuk meg a lelkiségnek azokat az objektívált emlékeit, amelyekből annak történetét is kiolvashatjuk? Elsősorban azokban az írásokban, amelyeknek fő tárgya a lelkiség. A patrisztikus kornak valamennyi írása – kis túlzással – ide sorolható. Ebben a korban tehát a lelkiségtörténet nagyrészt egybeesik a patrológiával, csak kissé más a szempontja. A következő korokat tárgyalva egy kis útmutatást is óhajtunk adni: melyek azok a művek, amelyeket az érdeklődő hívőnek ma is érdemes olvasnia.

A lelkiségnek mintaszerű élői a szentek. Az ő életük is a lelkiség történetének egy-egy fejezete. De a keresztény nép gyakorlatából,

imáiból, énekeiből, kultuszából is ez látszik. így a vallási néprajz is ad segítséget. Megtaláljuk a lelkiség objektívált emlékeit a képzőművészetekben is: templomokban, szobrokban, képekben. Természetesen a zene is revelálhat spirituális elemeket.

Mivel a *keresztény* lelkiségről beszélünk, kissé ki kell tekintenünk a katolikus egyház határain kívülre is. Az ortodox keleti egyházak lelkisége (például az ikonoké) szintén keresztény spiritualitás. Luther, a pietizmus stb. szintén ide tartoznak. Már az ókori egyházban is voltak eretnokségek és szakadások, s ezek sokkal inkább lelkiségi alapból indultak ki, semmint dogmatikai, hitbeli eltérésekből. A zsinat után az ökumenizmus szelleme is erre indít minket. Még távolabbra is kellene tekintenünk. Napjainkban a zsidó haszidizmus vagy a keleti koncentráció-kontempláció módszerek (például a zen-buddhizmus) is hatnak a keresztény lelkiségre. Ezek vizsgálatát sem zárhatjuk ki.

Mindez roppant nagy anyagot jelentene. Azért itt csak arra vállalkozunk, hogy válogatott fejezeteket, részleteket adunk a lelkiség történetéből. Néhol csak lexikonszerű kis cikkekben számolunk be olyan jelentős alakokról és irányzatokról, amelyek részletesebb tárgyalást kívánnának. Az anyag kiválasztásában tekintettel vagyunk magyar olvasóinkra, azért foglalkozunk a magyar anyaggal a 11. századtól kezdődően, valamint részletesebben a magyarul már megjelent lelki irodalommal.

Még néhány szó a könyv keletkezéséről. 1982 szeptemberében a pannonhalmi Szent Gellért Hittudományi Főiskolán az elsőévesek, illetve a novíciusok számára vezettük be a lelkiségtörténetet mint tantárgyat az addigi szisztematikus Aszkétika–Misztika helyett. Ezekből az előadásokból gyakorlati céllal nőtt ki a lelkiségtörténet. Először 1984-ben került a növendékek kezébe, majd 1989-ben másodszer, kissé átdolgozva. Ez a folyamat magyarázza a könyv stílusát, didaktikus célkitűzését is. Nem akar tudományos munka lenni, csak megbízható tájékoztató. Ez magyarázza azt is, hogy az irodalom a magyarul olvasható fontosabb művekre korlátozódik.

***

Nem tudom miképpen érlelődött meg a gondolat Dávid atyában, de 1991 körül elkezdődött e lelki jegyzetek, óraanyagok nyomdai kiadásra való előkészítése. Ekkor válhattam Dávid atya munkájának segítőjévé. Elkezdődött az anyagok rendezése, sorrendbe állítása, illetve

a gyakran valóban csak órai anyagként, vázlatosan legépelte szövegek pontosítása, mondatokká formálása.

Az 1993-ban megjelent mű a „Fejezetek a lelkiség történetéből” címet kapta. Ez a cím jelzi, hogy bár hatalmas lexikális anyagot sűrít magába e könyv, mégis alázattal fogadja el, hogy a lelkiség Isten Szentlelkének műve, azaz az időben, a történelemben való kibontakozása is folyamatos, működésére itt a földi életben pont nem tehető. Érdemes idéznünk Dávid atyának, a könyvhöz írt bevezető szavaiból: „Mi tehát a lelkiség? A hit megnyilvánulása az életben. A hit ugyanis nem lehet pusztán belső magatartás, annak kifelé is meg kell nyilvánulnia tetteinkben. A helyes hitet, az ortodoxiát az ortopraxisnak kell követnie, a helyes keresztény életnek.” Dávid atya lelkiség-történeti könyve tehát a keresztény ókortól kezdve a XX. századig vezeti az olvasót. Egyszerre lexikális, és egyszerre lelkiségi mű. Egyszerre hordozza a történetiséget, az objektivitást és egyszerre egy nagy műveltségű, nagy olvasottságú bencés pap tanár személyes meglátásait, reflexióit.

Dávid atya könyve használható lexikonként, tankönyvként, de kézbe vehető mint egy-egy szent lelkiségét ismertető lelki olvasmányként is. Dávid atya műveltségét, lényegét megragadó képességét és „együtt-látását” bizonyítja, hogy amikor a lelkiség Európa más térségeiben lezajló folyamatait ismerteti, mindig hozzájuk csatolja a párhuzamosan zajló magyar vonatkozásokat is. S ma, amikor a hit és a vallásosság ökumenikus megközelítésre törekszünk, külön meg kell említeni, hogy Dávid atya a 16. századi protestáns lelkiségről is rendkívül árnyalt képet fest könyvében. Művében nemcsak a keresztény lelkiség irodalmi vonatkozásait dolgozza fel, hanem foglalkozik zeneszerzőkkel, képzőművészekkel is, akik az evangélium szellemiségében alkottak.

A sok szent, lelki író közül merészség lenne bárkit is kiemelni a többiek rovására, de a könyvben kapott terjedelem mégis mutatja, hogy kik, mely szentek vagy lelki írók álltak közel Dávid atyához.

Közéjük tartozik Szent Ágoston, Szent Bernát, a női misztikusok, a helftaiak, Flüei Szent Miklós, a spanyol misztikusok, közöttük Avilai Nagy Szent Teréz, Pázmány Péter, John Henry Newman.

Söveges Dávid OSB

Az igehirdetés retorikája – Az igehirdetés elmélete

(Katolikus Teológiai Főiskolai Jegyzet 1979.)

Zárszó

"Nem volna rendjén, hogy az asztalnál szolgáljunk, és közben elhanyagoljuk az Isten igéjét" mondták az apostolok Jeruzsálemben (ApCsel 6,2). És ezért választják a hét diakónust. Még kevésbé volna rendjén, ha a plébánia adminisztratív munkája, az iroda miatt vagy éppen világi ügyek miatt hanyagolná el egy pap fő kötelességét és megbízását: az igehirdetést. "Isten szava az ember ajkán": ez a felelősségteljes felismerés legyen inspirálónk a legszentebb hivatásban. És "nem az számít, aki ültet, aki öntöz, hanem Isten, aki a növekedést adja" (1 Kor 3,7).

A szerző

Söveges Dávid [...] Beszédeiben egyszerre kíméletlen és megértő, egyszerre metsző logikájú és érzelmektől elragadott, de sohasem fanatikus. Retorikájában ötvözte az ókori és középkori retorika alapos ismeretét a XX. századi pszichológiai, mélylélektani és szociológiai eredményekkel. Találó példáinak sokaságát elsősorban a világegyház íróitól és a magyar irodalomból vette. Retorikai alapelvei: **a.** „... a legfontosabb adottság ... az élet- és emberismeret, pedig erre ritkán szoktak hivatkozni”; **b.** „a szónok egyéniségét nem öli meg a tanulás és gyakorlás, sőt éppen kifejleszti”; **c.** „közvetlenül egy órát készülök beszédem minden egyes percére.”

Söveges Dávid retorikai munkájában (Az igehirdetés retorikája – Az igehirdetés elmélete. 1979). sokat idézi Romano Guardinit, kiemelve az esztétikai szempontot: „... csak a megszólítás után olvassa fel az evangéliumot a saját, szép fordításában” Ugyanebbe a művébe már beledolgozta az információelméletet, J. L. Austin analitikus nyelvfilozófus beszédteória-elméletét és a kommunikációelméletet. (A beszéd információ, sőt performáció!). A 2000-es évek végén lett divatos a kommunikáció szak Magyarországon! Söveges Dávid kihangsúlyozta az ember-ember közötti performatív-kommunikációs nyelvhasználatot: „... az Én és Te – átadja magát ... megtörténik, végbemegy, amit kimondok.” [...]

Bencze Lóránt

(Retorikai lexikon. Főszerk. Adamik Tamás. Kalligram. Pozsony, 2010)

Söveges Dávid OSB

Isten útja a bencéseken át

Kis bencés rendtörténet

(Sajtó alá rendezte, az irodalomjegyzéket összeállította Somorjai Ádám OSB)

Előszó

Ez a kis bencés rendtörténet nem könyvnek készült, csak szerény, a tanulásban segítő jegyzetnek. 1960-ban előljáróim megtettek a noviciátusban a rendtörténet tanárának, bár nem is szakom a történelem.

Elődömnek nem szaktudását kifogásolták – ezt inkább nálam lehetett volna hiánynak felróni –, hanem liberális szemléletét. Ezt ellensúlyozandó került bele ebbe a jegyzetbe kis meditáció-sorozat, ami persze inkább még elbeszélés anyaga volt, semmint tényleges tudásanyag.

Ma ezt is másként írnám meg.

Még inkább a szorosabb értelemben vett rendtörténeti tudnivalókat. Az elmúlt harmincegynéhány évben a történeti kutatás sok mindenben előrehaladt, korrigálta a korábbi nézeteket. Ezek már nem kerültek bele e kiadásba, vagy csak kis mértékben.

Szorított az is, hogy heti két órában kellett a szerzeteséletben és teológiában kezdő fiatalokhoz szólni, akik sokszor nem tudták mihez kapcsolni az új tudásanyagot. Erősen rostálni, szűkíteni, néha sematikusán egyszerűsíteni kellett a problémás anyagot, hogy beleférjen a keretbe – mégis azt hisszük, túl sok információ van így is benne.

Talán mégis ad valamit a mai olvasók számára is. Mint szerény kezdet. Fogadjuk ilyen lélekkel.

Pannonhalma, 1995. augusztus 6.

Beöltözésem 60. évfordulóján

A szerző

Söveges Dávid OSB

Magyarázatok Szent Benedek Regulájához

KÉSEI UTÓSZÓ

1947-ben Kelemen Krizosztom főpát Úr megbízott a Regula fordításával. Nem vagyok klasszika-filológus, de kedvvel csináltam. Az akkori eszközökre, kiadványokra, főleg Butler Regula-kiadására utalva dolgoztam. 1948 nyarán meg is jelent ez a Regula a Szent István Társulatnál latin-magyar párhuzamos szöveggel, 2000 példányban. Előtte két kéziratos fordításról tudunk: az első 1685-ből, a második, Nyulassi Antalé 1844-ből. Két nyomtatott kiadás is megjelent, Labach Bertoldé 1895-ben és Molnár Bertalané 1928-ban; mindkettő bilingvis.

A fordítás pontos akart lenni, nem szép és nem magyaros. – A múlt században dicsérték Nógáll Kempis-fordítását, hogy milyen magyaros. Mintha Kempis magyarul írt volna. – Tárgyi jegyzetekre szükség lett volna, de csak egy pár került be. Pl. a 36. fejezetben a fürdésről vagy a *font* és a *hemina* magyarázata. A két előző kiadás a *fratres* szót *rendtagoknak* fordítja, az újban már *testvérek* szerepel. A két indexnek – latin és magyar – nem sok haszna lehetett.

Hivatalos kritika vagy ismertetés nem jelent meg a fordításról. Sárközy – akkor még kormányzó apát – egyáltalán nem reagált rá. Faludi Marcellin, a rendi cenzor – magától-e vagy a főpát megbízásából – odaadta a cenzori jelentést, amely igen elismerő. Endrédi Vendel zirci apát úr szép levélben köszönte meg a neki küldött példányt. Szunyogh Xavér rendtársam egyszer a lépcsőházban megfogta a karomat: „Kistestvér, még nem adom át a stafétabotot, még egy darabig egymás mellett futunk”. Meglepődtem, nem akartam én helyette vagy mellette bencés-szakértő lenni, csak azt tettem, amit rám bízta. Mégis úgy jártam, mint Ámosz próféta, akit Amacja bételi főpap haza akart küldeni Júdeába, hogy ott prófétáljon. Mire Ámosz így válaszolt: „*Nem voltam én próféta, sem próféta fia. Pásztor voltam és szikomort gyűjtöttem. Az Úr azonban elhívott a nyáj mellől*” (Ám 7,10-15). Nos, végül mégis „próféta” lett belőlem.

1948—50 között Tiszaújfalun a bencés apácák, testvérek lelkésze, és egyuttal tanyai lelkész is voltam. Ez akkor volt, amikor az összes iskolát elvették tőlünk. A jó testvéreknek sokféle bencés vonatkozású dolgot tanítottam: Regulát, rendtörténetet, még egyházi latint is. (Akkor még a Szűz Mária kis officiumát latinul imádkozták.) Ekkor írtam számukra a Regulakommentárt: *Az Úr szolgálatának iskolája*; 190 lap sűrűn gépelve.

Jegyzeteim voltak a témához, de kevés könyvet tudtam magammal vinni, azokat sem egyszerre. Herwegen, *Sinn und Geist der Benediktusregel*, 1944; Buttlertől Regula-kiadása mellett: *Benediktinisches Mönchtum* 1929; Hauter, *Kolloquien über die Hl. Regel*, 1907; Calmet, *Commentarius litteraris*; Migne 6. kötet, 1750; Turrecremata, Johannes, *Expositio ad Regulam*, 1597; Linderbauer: *Regula monasteriorum*, 1922, és hozzá nyelvtani magyarázatok. A verso oldalakon később hozzáírtam újabb szövegeket: Cassianus, Ágoston stb., a korabeli irodalomból. Ez nem átvételt jelent, hanem a kor gondolatvilágát akarja tükrözni. Későbbi kommentárokat csak mellesleg használtam. Az anyag így is nagyon megnőtt.

Az 1960-as években megpróbáltam újrafogalmazni kissé összefogva, tehát rövidítve az anyagot, de csak a Prológus és az első fejezet készült el. Amikor magiszter lettem, 1973-ban a novíciusoknak előadtam a Regula-kommentárt is.

Azt, hogy milyen formában adtam kézbe, és hogy mit jegyeztek le, nem tudom már, de egy ilyen, a hetvenes évek első felében készült jegyzetből alakult ki a könyv mai formája. Az én szövegemen alapul, mégsem merem magaménak mondani. De hát soha nem is a magam munkája volt a cél, hanem a segédeszköz a tanulás számára: kézbe adni valamit, ami nem jó ugyan, de jobb nincs. [...]

Világiak és szerzetesek

Szólhatnánk itt még a további Regula-kiadásokról vagy az 1960-as években összeállított kis rendtörténeti vázlatról, de már az eddig mondottak is eléggé szubjektívek voltak. Térjünk át egy szerzetes-témára, ami mostanában világosodott meg bennem: a szerzetesek és világiak viszonyára, továbbá arra, hogy mi is a szerzetesség lényege.

A világi ugyan rossz kifejezés a *laikusok* helyett, de nem tudunk jobbat, és minden pejoratív értelem nélkül használjuk. Legalább tudjuk, mit értünk rajta: a híveket, akik nem tagjai a hierarchiának. De mik a szerzetesek, és miben különböznek a világiaktól?

A II. vatikáni zsinat határozottan tanítja, hogy minden keresztény világi hívő meg van híva a tökéletességre (*Lumen Gentium*). Később kimondja, hogy a szerzetesség nem valami közbülső fokozat a papok és világiak között: a szerzetes lehet pap is, világi is. Ezzel a Zsinat kihúzta a talajt minden dicsekvés alól. Egy időben a szerzetességet a tökéletesek állapotának mondták, majd, mivel ez soknak látszott, a tökéletességre törekvőkének. Azonban a tökéletességre minden kereszténynek törekednie kell, hogy milyenre, az a helyzettől, állapottól, körülményektől függ. A Zsinat óvakodott annak kimondásától, hogy

voltaképpen mi a szerzetesség, és az egyház azóta is sokszor használ hivatalosan régi kifejezéseket.

Az 1983-as egyházi törvénykönyv *de institutis vitae consecratae*, azaz a *megszentelt élet intézményeiről* beszél, de végeredményben minden keresztény élete megszentelt a keresztség óta. – A Püspöki Szinódus 1994 őszén úgy beszélt a szerzetességről, mint az Istennek szentelt életről. Tehát nem találtak még jó elnevezést, de a tény biztos: nincs két útja az üdvösségnek – a parancsok és a tanácsok útja (LG 40.b) –, és nincs üdvösségi individualizmus sem.

Kommentáromban többször említettem, hogy sem a régi szerzetesirodalom, Basilius (Vazul), se Benedek nem tesz éles különbséget a szerzetes és a világi között. Ők még tudták és élték, amit a Zsinat újra felfedezett.

A Zsinat nem döntött arról, hogy mi a szerzetesség sajátja, ami megkülönbözteti a világiaktól. E század elején vetődött fel élesen a kérdés a protestáns teológusoknál, hogy mi a szerzetesség, honnan ered. A. Harnack „iskolája” (K. Heussi, W. Bousset, K. HoH, R. Reitzenstein, stb.) megállapította, hogy a Biblia nem szól a szerzetességről, viszont van hozzá hasonló szociológiai alakulat majdnem minden más vallásban, tehát ezekből kerülhetett át. Először a kései zsidóságra gondoltak, a qumrani közösségre és az esszénusokra. Aztán a görög filozófiai iskolákra, a püthagóreusokra. (A keresztény szerzetesség aszketikus szókinccse sztoikus eredetű.) Gondoltak az egyiptomi Szerapisz templom papi testületére, sőt távoli vallások hatására is. Még ha egyes vonásokban hatottak is ezek a szerzetességre, mivel ezek az elméletek egymást cáfolták, végül arra jutottak, hogy a kereszténységen belül keressék az alapokat. Ekkor jöttek rá, hogy a szerzetesség gyökere lehet az aszkézis a kereszténységen belül is, és azon kívül is. E század közepén ez meglehetősen általános felfogás lett, katolikus szerzők is átveszik. Pl. H. Suso Frank, Vanyó László. Az egyház hivatalos iratai azonban elzárkóznak tőle.

Kezdet óta maguk a szerzetesek is keresték szentírási alapjukat, és megtalálni vélték az ApCsel-ben bemutatott ősegyház képében. Az imában, életben, vagyonszövetségben megvalósuló egységet és a közösséget látták követendő példának. Igazuk is volt, de mégsem teljesen. Vazul, Ágoston, Benedek többszörösen utal a jeruzsálemi egyházra, ahogy a kommentárban is látjuk. A szerzetesség azonban mégsem ennek az ősegyháznak egyenes folytatása. Később a remeték Keresztelő Szent Jánosban látták a maguk alapítóját, – a kármeliták még később Illés prófétában.

Talán játékosnak tűnik a gondolat, de kereshetnénk az első „zárdát” Fülöp diakónus cezariai házában, ahol Pál apostol Jeruzsálemben

utazva megszáll. „Fülöpnek volt négy prófétáló tehetséggel megáldott hajadon lánya” (ApCsel 21,9). Itt szinte együtt van a kis házi kolostor minden lényeges eleme: szüzek, tehát cölibátusban és ezen túl közösségben élnek, prófétálnak, tehát karizmatikusak.

Az idők folyamán egyre jobban hangsúlyt kapott az evangéliumi tanácsok elmélete, mint a szerzetesség alapja: szegénység, szüzesség, engedelmisség. (Bár így együtt a hármat csak a XI. század óta emlegetik) Ma már azt tartjuk, és a Zsinat is mondja, hogy több tanács is van a Szentírásban, és a három közül csak a cölibátus látszik igazi tanácsnak.

Sokáig azt gondoltam, hogy a szerzetességre a cölibátus, a tisztaság a legjellemzőbb. Ma, amikor egymás után alakulnak kommunák, amelyekben közösen élnek családok – még igazi gyűjtőnevük sincs –, ezt sem lehet igazán annak tekinteni. A szegénység, pontosabban az anyagiaktól való függetlenség mindenkire kell, hogy jellemző legyen, aki keresztény. Ennek módja és mértéke azonban nagyon különböző lehet, ahogy azt a szerzetesrendek története is mutatja. Az engedelmisség általános emberi, vallási magatartás – keresztény is –, mindenkire kötelező, de különböző módon. Viszont a szentatyák gyakran emlegették az állandó imádság és a vendégfogadás tanácsát.

Ezekre a tanácsokra fogadalmat tenni, amit az egyház szentesít, már csak külső héja a szerzetesi életformának. A három tanácsnak van negatív jellege is: lemondás a világról; a szexualitás, a vagyon, az akarat bűnös, vagy legalábbis bűnre vezető. Az egészben pedig van valami individualitás: az én üdvösségem van az első helyen. Ezen talán segít a jelszerűség, de az könnyen magamutogatóvá válik.

A három úgynevezett evangéliumi tanács azonban mégsem üres és értelmetlen. Miután kifejti a *Lumen Gentium*, hogy a tökéletességre mindenki meg van hívva, és miután említette, hogy sokféle tanács van, mégis ennek a háromnak, tisztaságnak, szegénységnek, engedelmisségnek szellemét fejti ki a világiak számára.

Végül is mondjuk ki, hogy miben véljük látni a szerzetesség specifikumát. Ez az Isten külön karizmája, vagy inkább karizma-kötege. Ez még nem ment át egészen a köztudatba, de sok jel mutat rá. A *Lumen Gentium* 43. pontja a szerzetességről ezzel kezdődik: „Az evangéliumi tanárokat, az Istennek szentelt tisztaságot, szegénységet és engedelmisséget *isteni ajándékként kapta Urától az egyház*”. A hivatalos szöveg *donum divinumot* mond, de karizmát is mondhatna. A karizma mindig az egyház javára adatik, tehát itt a felebaráti szeretet is tartozéka lesz a szerzetességnek. Mindez még további teológiai elmélkedést és kifejtést kívánna.

Pannonhalma, 1995. Szent Gellért ünnepén

A szerző

Sándor György

Söveges Dávid, a magyartanárom

Nehéz megfelelően eleget tennem a felkérésnek, hogy Dávid atya magyartanári tevékenységéről írjak, hiszen – bár magyartanár vagyok – már 43 éve érettségiztem, és csak két évig, harmadik és negyedik osztályban tanított Dávid atya, így nem sok mindenre emlékszem/emlékezhetem. Ezért fordul elő majd írásomban elég sokszor a „nem emlékszem”,

A konkrét órafelépítéseket nemigen tudom felidézni, de általában minden óra elején volt egy-két felelő, utána pedig az új anyaggal foglalkoztunk. Nem emlékszem, hogy mennyit használta a táblát, de valószínűleg nem sokat írt rá, mert míg más tanáraimmal kapcsolatban bennem van a kép, ahogy a táblára írnak, vele kapcsolatban nincs. Leginkább ült a katedrán, így tartotta az órákat, s mint mindenki, pontosan kezdte és fejezte be őket. Nem tudom, használt-e óravázlatot (háttul ültem, nem is láthattam), de az biztos, hogy nem fölolvastott, hanem szabadon beszélt. Arra sem emlékszem, hogy mennyi memoritert adott fel, mert én sok verset tanultam meg, hiszen felvételiztem magyarból. A kötelező olvasmányokat nem kellett „bevasalnia”, mert mindenki elolvasott mindent – mi még sokat olvastunk –, olvasmánynaplót viszont kellett írunk – bármiről, amit olvastunk, nem csak a kötelezőkről – s tetszés szerinti terjedelemben, mondván, hogy úgyis magunknak írjuk. Bár nem szeretett dolgozatot javítani (Szalai Béla szíves közlése), mindig pontosan és gondosan kijavította őket, s időnként az olvasmánynaplókat is beszédte és átnézte.

Az új anyag tanításakor aktivizálta az osztályt: nem ő elemezte és értelmezte a műveket, hanem magunknak kellett rájönnünk, mit és hogyan mond egy-egy vers, regény, novella vagy dráma. Természetesen, ha félreértettünk valamit, akkor a helyére tette a dolgokat – és minket is. Gimnazista érettségünket jócskán meghaladó, szókimondó verseket is felolvasott az éppen tanított költőktől, mert jó versek voltak. Tanított és megtanított értő módon olvasni, gondolkodni. Igényes, gondos volt, megkövetelte a logikus érvelést, a helyes és választékos szóhasználatot. A feleltetés is ilyen volt: már a kezdet kezdetén megmondta, hogy aki csak „bevágja” azt, ami a könyvben van, az legfeljebb hármast kap, aki

emellett gondolkodik és saját véleménye is van, annak jár a négyes vagy az ötös. Nem fukarkodott a dicsérettel, a tizenhét éves tanítványnak tréfás kedvességgel és elismeréssel ezt mondta: „Te okos ember vagy”. Jólesett, de más kiváltságot nem jelentett, minthogy attól kezdve még okosabbnak kellett lennünk (Cséfalvy Gyula osztálytársam szíves közlése). Mindmáig emlékszem, hogy valamikor harmadik vége felé Adyból feleltem, és amikor befejeztem, egy perc alatt bebizonyította, hogy nincs igazam, de ötöst adott, mert látta, hogy alaposan ismerem a verset, és sokat foglalkoztam vele.

Újabban divat a kooperatív tanítás, amikor az órán hármas, négyes vagy ötös csoportokban dolgoznak a gyerekek – Dávid atya ilyesmit már velünk is csináltatott, ha nem is az órán. Körülbelül egy hónapos határidőre olyan írásbeli házi feladatot adott, amelyet egy-egy csoportnak kellett elkészítenie (minden csoportnak más és más volt a feladata). Megvan a csoportom negyedikben készített házi feladata (Balogh Vilmos—Gulyás Balázs—Nagy József—Sándor György: Táj és jelentés József Attila költészetében; gépelve 14 lap /másfeles sortáv, laponként 40-42 sor, tehát jóval több, mint egy szabályos flekk!/, utólag lett legépelve, így sajnos nincs rajta semmilyen tanári megjegyzés). Harmadikban Cséfalvy Gyula és Nagybaczoni Béla Ady és a Biblia címmel írt ilyen házi feladatot három-négy hetes határidőre.

A nyelvtanórákra nem emlékszem (csak arra, hogy mindkét évben heti egy volt), arra viszont igen, hogy írtunk olyan stilisztikai dolgozatot, hogy a Dávid atya által felolvasott, a szöveggyűjteményben nem szereplő, tehát elvileg általunk ismeretlen versrészletekből rá kellett jönnünk, Babits, Kosztolányi, Juhász Gyula vagy Tóth Árpád írta-e őket – ez is azt mutatja, hogy alaposágra és műközpontúságra nevelt minket.

Az órai munka közben értékelte a hozzászólásokat: plusz- és mínuszpontokat adott; egy osztálytársunk, Balogh Vili vezette őket, s ha jól emlékszem, ötért lehetett ötöst vagy egyest kapni – hogy valaki is kapott volna egyest, nem emlékszem, valószínűleg nemigen, mert pluszponttal törölni lehetett a mínuszt. Ma is hallom Dávid atya hangját: „Vilikém, mínuszt neki!”

Nem tudom, akkor a központi tanterv szerint milyen mélységben kellett foglalkozni a kortárs magyar irodalommal, mindenesetre Dávid atya alaposan vette őket is: Németh Lászlót, Illyést,

Nagy Lászlót, Juhász Ferencet, Sánta Ferencet, Pilinszkyt stb. (Akkor még mindegyikük élt! Hol van már ettől a mostani gyakorlat, amikor a magyartanárok zöme alig tanít mai magyar irodalmat!) A minőség igényére is ügyelt azzal, hogy megígérte, egyest ad annak, aki összekeveri Illyés Gyulát Illés Bélával, vagy amikor ezt mondta: „Ez a Váci Mihály nagyon rendes ember volt, de rossz költő”.

Harmadikban filmesztétikát is kellett tanítania a magyarórán. A feladatot komolyan vette, s a végén nem akármilyen filmből, Jancsó Miklós *Fényes szelek*jéből kellett hétfőn nagydolgozatot írunk (a rendes, szombat esti vetítés után vasárnap délután ezért még egyszer megnéztük a filmet).

Bizonyos távolságot tartott velünk, ennek ellenére mindenki előtt nyitva állt a szobája ajtaja (ha nem volt otthon, a szobájában, mindenki tudta, hogy a kulcs a levélszekrényében van, s bemehetett a szobába), és jókat lehetett beszélgetni vele. Cigarettaízni is lehetett, de emlékszem, egyszer mondta, hogy úgymint észreveszi, ha valaki igazából csak cigarettáznia megy hozzá, és akkor örökre elküldi. Ha az ember – emberpalánta – nála volt, Dávid atya mindig az írásztala mögött vagy az előtte levő fotelben ült. Könyvet, folyóiratot is kölcsönadott, ilyenkor mindig felírta egy kis szótárfüzetbe, hogy kinek, mit, mikor. Rendszeresen olvasta a Kortárust és az Új Írást, bár olykor panaszkodott, hogy egy-két hónappal le van maradva. Itt érdemes megemlíteni, hogy mi úgy tekintettünk rá mint a modern irodalom értőjére – ma már tudom, hogy a régi magyar és világirodalmat is ugyanolyan jól ismerte, értette.

Végül még egy emlék: ötvenhét éves volt, amikor érettségiztünk. Az utolsó magyarórára sok könyvet hozott, és azt mondta, most olyan verseket szeretne fölolvasni, amelyeket szeret és fontosnak tart. Megható volt számomra a gesztus, s emlékszem, hogy Babits *Ősz és tavasz között* című verse is köztük volt.

***

Söveges Dávidról, a magyartanárról sok szó esik ebben a könyvben, az előzőekben például egy gyakorló magyartanár emlékeit olvashattuk. A következőkben összefoglaljuk tanári működésének főbb területeit.

Dávid atya 1945 őszén kezdett el magyar nyelvet és irodalmat tanítani Pannonhalmán, akkor már csak nevében olasz gimnáziumban. Két osztályban tanított, az egyik az 1947-ben Pannonhalmán elsőként érettségiző osztály volt, a másik pedig, amelynek 1946 ősztől osztályfőnöke és prefektusa is lett, 1948-ban, az államosításkor fejezte be a gimnázium ötödik osztályát. Következő érettségiző osztályában, 1951-ben pár diák volt ott ebből az 1948-ban szétszéledt osztályából. További érettségiző osztályai voltak: az 1954-es B és az 1955-ös A (mindkettőben négy évig volt magyartanárr), 1969-ben mindkét osztály (az A-t három, a B-t négy évig tanította), 1972-ben (mindkét osztályt három évig tanította), 1974-ben (mindkét osztályt két évig tanította), majd 1978-ban és 1982-ben is két-két osztály (őket is négy-négy évig tanította). Rajtuk kívül majdnem három évig tanított magyart az 1958-ban érettségizett B /reál/ osztályban, illetve hosszabb-rövidebb ideig helyettesített tanártársai betegsége esetén, volt úgy, hogy az egész tanévben. A tanári pályán eltöltött éveit figyelembe véve ez nem nagyszámú osztály. Ennek egyrészt oka volt, hogy más tantárgyakat is tanított, illetve más gimnáziumi munkakörei is voltak (igazgatóhelyettes, illetve igazgató), másrészt 1957 és 1964 között nem taníthatott.

Tanári módszereinek szokatlanságára és az általa megtanított irodalmi ismeretek széles körűségére csak egyetlen példát hozunk fel. 1969. április 30-án délután, alig pár nappal az írásbeli érettségi vizsga előtt „irodalmi versenyt” rendezett az érettségire készülő diákjainak. Mindkét osztályból egy-egy nyolc fős csapatot állítottak össze a legjobbnak tartott „irodalmárokból”, és minden csapattagnak ugyanarra a 12 kérdésre önállóan, írásban kellett rövid válaszokat adnia egy óra alatt. A kérdések részben a szóbeli érettségi (de nem voltak azonosak a tételekkel), részben az irodalmi szakkör anyagát ölelték fel. Az alább felsorolt kérdések többsége Söveges Dávid igényességére jellemző módon nem volt könnyű, és elsősorban a tájékozottság és az önálló véleményalkotás felmérésére szolgált. :

1. Milyen ars poetica jellegű verseket ismersz a következő költőktől: Goethe, Puskin, Verlaine, Babits, Kosztolányi?
2. Említs balladákat és balladaírókat, név és cím szerint, Arany Jánoson kívül!
3. Milyen regényeket és színműveket ismersz Németh Lászlótól?

4. Említs mai amerikai drámaírókat és műveiket!
5. Melyik Shakespeare-mű játszódik Anglián kívül, és hol?
6. Említs egzisztencialista irodalmi műveket!
7. Mi a véleményed a rímről a versben? Lényeges-e? Mi a szerepe?
8. Az „új hullám” lírikusai a szovjet irodalomban. Említs neveket, műveket!
9. Említs Brecht lírájából pár darabot!
10. Állítsd ellentétbe az impresszionista és expresszionista stílus jegyeit!
11. Állítsd párhuzamba a regény- és a filmműfajokat!
12. Értelmezd röviden Rónay György Egyenlítő című versét (szövege közölve).

Az írásos válaszokat az értékeléskor pontozta, és a csapattagok pontszámainak összege jelentette a csapatok pontszámát. A versenyt a IV. B nyerte 704 ponttal, a IV. A pedig 515-öt szerzett. Az egyéni sorrend első három helyezettje Bíró Béla (132 pont), Pártos Gyula (106 pont) és Tóth István (104 pont) volt, de rajtuk kívül a negyedik és az ötödik helyezett is könyvjutalmat kapott. Dávid atya részletes értékelést írt a válaszokról, innen tudjuk, hogy a Brecht-kérdésre kapott válaszokon kívül elégedett volt a diákjai tudásával.

Ugyanezen a napon volt a Söveges Dávid és Szabó Flóris szervezte, többfordulós iskolai szavalóverseny döntője is, 14 diákkal.

A diákoknak a kötelező tananyagon túli irodalmi ismeretek megszerzését a gimnázium kezdetben az önképzőkörben, majd az 1950-es évektől az irodalomszakkörben biztosította szervezett formában. Dávid atya első ízben még 1946/47-ben volt az önképzőkör vezetője, majd vagy húsz év kihagyása után az 1967 és 1973 közötti években – egyedül vagy helyettesítőként – az irodalmi szakkört vezette.

Szakítva a korábbi gyakorlattal, az 1967/68-as tanévben külön-külön irodalmi szakköre lett az I-II. és a III-IV. osztályosoknak, ez utóbbiakét vezette Söveges Dávid, az előbbieket pedig Szabó Flóris. Dávid atya szakkörére 28 diák jelentkezett.

Korábban az irodalmi szakkör Sulyok Efrém vezetése alatt önképzőkör-szerűen működött, az ismertető előadásokat egy-egy íróról mindig egy felkért diák tartotta. Söveges Dávid – ezzel a gyakorlattal szakítva – az előadások jó részét maga tartotta, illetve tanártársait,

Bognár Lambertet és Szabó Flórist kérte fel egy-egy író vagy irodalmi irányzat ismertetésére. Az előadásokat mindig vita követte.

Ebben tanévben tizenegy szakköri ülés volt, s ezeken a következőkkel foglalkoztak: Majakovszkij, Juhász Ferenc, Graham Greene, Chaplin, Dürrenmatt, Franz Kafka, az amerikai beatirodalom, a francia új regény, a szovjet líra új hulláma (Jevtusenko, Voznyeszenszkij és Vinokurov), Kassák Lajos és Hernádi Gyula. Egyes alkalmakon nemcsak a szakköri tagok, hanem több tanár és további diákok is részt vettek, élénk viták, hozzászólások voltak.

A következő tanévben is ő vezette a szakkört, ám az érdeklődés kisebb volt a diákok körében, a résztvevők száma 20 körül járt. Legnagyobb számmal a két negyedik osztályból vettek részt, egyaránt a III. B-ből, de a III. A-ból senki sem jelentkezett. Néha, amikor a szakköri összejövetel valamilyen érdekesebb televíziós közvetítéssel egy időben volt, kevesebben voltak. A tizenegy szakköri foglalkozáson változatos témák szerepeltek, jó előadókkal: G. B. Shaw (Söveges D.), O'Neill (Bognár L.), amerikai drámaírók (Bognár L., 2 előadás), Thornton Wilder (Bognár L.), Stefan George (Söveges D.), Gelléri Andor Endre (Szabó F.), a táncdalok szövege (Szabó F.), egzisztencializmus a magyar lírában (Söveges D.) és a mai irodalom jellemzői (Söveges D.).

Az 1969/70-es tanévben az irodalmi szakkört Szabó Flóris vette át. Ám meghívottként Söveges Dávid az elkövetkezendő három évben is több szakköri előadást tartott – néhányat említünk közülük: Albert Camus és Jean-Paul Sartre, Dürrenmatt, Rainer Maria Rilke, az egzisztencializmus, Georg Trakl, a szürrealizmus és a dadaizmus.

Szabó Flóris már ezekben az években is gyakran és hosszasan beteg volt, ilyenkor a szakkör élén mindig Söveges Dávid helyettesítette. Az 1972/73-as tanévben ismét Söveges Dávid lett az irodalmi szakkör vezetője, tanári pályafutása során utoljára, és csak erre a tanévre.

Próbaképpen a magyar irodalmi szakkör összejöveteleit az eddig szokásos esti időpont helyett délután 6 órakor tartották. Ez nagyon jó döntésnek bizonyult, a szakkör látogatottsága lényegesen megnőtt. Az előadások többnyire a kortárs magyar és külföldi irodalommal foglalkoztak, sokszor egészen modern témákról: például Bánhegyi Miksa Heinrich Böllről, Sulyok Elemér a strukturalizmusról, Bencze Anzelm Ladik Katalinról (Zárójelben Söveges Dávid véleménye: „Ladik Katalin versei jók már annyira, hogy le sem kellene vetkőznie!”), a XIX. század

irodalmáról Forrai Botond Dosztojevszkijről szóló előadásával volt szó. Szakkörön emlékeztek meg Petőfiről Petőfi és Arany levelezésének ismertetésével, és a március 15-i ünnepségen az irodalmi szakkör Petőfi prózájáról tartott előadást.

Söveges Dávid nagyon ritkán, de tartott irodalmi előadást az egész diákságnak is. Az utolsó ilyenre 1985. február 27-én került sor, amikor Dsida Jenő költészetét ismertette és értékelte.

Magyartanári feladatai között említhetjük, hogy időnként a magyartanárok munkaközösségének a vezetője is volt, felügyelte az irodalmi faliújságot, szavalóversenyeket rendezett, és több tanévben ő volt a gimnáziumi szavalókör vezetője. Biztos, hogy a diák- és osztályújságok szorgalmazásánál (ezekről külön lesz szó) is nagymértékben vezették a magyartanári megfontolások. Ilyen feladatnak tekinthető az is, hogy évekig vezette a gimnázium ifjúsági könyvtárát, és felmérést végzett a diákság olvasási szokásairól.

Egyetlen esetről tudunk, amikor az ő rendezésében a diákok színdarabot adtak elő. Ez az 1953/54-es tanévben történt, az akkori III.A osztály egy Molière-darabot adott elő, amelyben a főszerepet Kiss Ferenc (később Dávid Kiss Ferenc néven színművész) játszotta.

Tanári pályájának teljességéhez tartozik, hogy más tárgyakat is tanított, elsősorban német nyelvet, majd az 1960-as években angolt is. Volt olyan tanév, amikor kényszerűségből hittant, sőt az 1950-es évek első felében légtalmi ismereteket is.

Söveges Dávid a tanárságáról

1946-ban nem volt semmi, tankönyv sem. Én akkor második osztályosokat tanítottam, tehát kis gyerekeket és nagyon jól: mese, veres, ballada, novella, vígjáték. A műfajokat megtanítottam nekik. A 12 éves gyerekeknek ez elég. De ezt senki nem mondta. Én találtam ki.

Elő volt írva: óravázlat. Én minden órára készültem. Hogy készülés nélkül mentem volna órára: ilyen egész életemben nem volt, az biztos. Néha be kellett ugrani, de a korábbi vázlatok megvoltak nekem.

Nagyon kevés, sovány volt a nyelvtani anyag. Ezért bele vettünk nyelvtörténeti meg nyelvfilozófiai kérdéseket, amiket lediktáltam pár mondatban. Az egyik jött, hogy Pestre utazva a társával, egyetemistákkal kerültek egy kupéba és el kezdték azokat mondani. Az egyetemista lányok megkérdezték, hogy ezt honnan tudjátok? Magyar órán tanultuk

Pannonhalmán a gimnáziumban – válaszolták. Akkor még magamtól találtam ki, most már benne van az anyagban.

(1995. augusztus 8.)

„[...] átestem közben az érettségiztetésen. Kijavítottam a 61 magyar- és németdolgozatot. Pont amikor végeztem, megjött az utasítás, hogyan kellett volna a nyelvi jegyet pontozni. Nem csináltam meg újra. Így is elfogadták. És nem lettek volna mások a jegyek. Nagyon idegőrlő dolgot javítani, ráment egy hét. Június 2-től voltak a szóbelik.

Hát így befejeződött négy év munkám ebben a két osztályban. Otmárét végig tanítottam (1969/B), a másikat az első kettőben és az utolsó két hónapban. Papír-forma szerint szép eredménnyel (34 jeles a két osztályban), de nekem nem volt mégsem kielégítő. Sokkal többet beleöntöttem ebbe a két osztályba, mint amit visszakaptam. Mennyi minden hangzott el nyomtalanul a levegőbe! Igaz: az érettségi nem ad igaz képet irodalmi műveltségükről. És én soha nem vizsgára, érettségire, iskolalátogatóra oktattam, készítettem fel őket, hanem az irodalom megértésére, szeretetére – és azt hiszem, ott is csak gyenge 30%-os eredménnyel. Persze, magam is hibázhattam, ha még nem is látom, pontosan miben. Most csak az Ady-sort tudom idézni:

*„Mennyi sok mindent oda adtam,
Míg ilyen szépen elfáradtam.”*

(1969. június 12.)

Söveges Dávid magyarórán az 1968/1969 tanévben

Szalai Béla

Söveges Dávid és a pannonhalmi osztályújságok

A pannonhalmi gimnázium és diákotthon történetének első 50 évében időszakosan ugyan, de gyakran találkozunk diákújságokkal. Az első közülük a pannonhalmi Diákotthon lapja, a *Piccolo* volt, amely 1943-ás 1947 között, a háborús állapotoknak köszönhetően eléggé rendszertelenül jelent meg. Az újságnak a felelős szerkesztője mindenkor egy bencés tanár volt (előbb Polgár Vilmos, majd Pulay Csaba), ám a „szerkesztőségi munkát” egyre nagyobb mértékben az első, 1947-ben érettségizett osztály végezte. A lapban a tanárok cikkei mellett a többi osztály diákjainak írásai is megjelentek, tehát a *Piccolo* igazi „iskolaújság”, valamennyi pannonhalmi diák újságja volt. Abban az értelemben is igazi újság volt, hogy példányait a Győri Egyházmegye nyomdájában nyomtatták.

A *Piccoló*hoz hasonlóan iskolaújság volt az 1985-1987 között megjelent *Forgatag*, amely fejlécében a *Pannonhalmi Bencés Gimnázium Diáklapja* szerepelt. Az újság megjelenését a Győr-Sopron megyei Tanács egyházügyi titkára engedélyezte 300 példányban. Ez az újság már a pannonhalmi gimnázium modern sokszorosító gépén készült, a felelős kiadó Korzenszky Richárd igazgató volt.

Az előző kettő kivételével a Pannonhalmán megjelent többi diákújság mind osztályújság volt. Eltérően az iskolaújságoktól, ezek mindig egy-egy osztályhoz kötődtek, ezeket az osztály diákjaiból álló szerkesztőbizottság szerkesztette, cikkeit az osztály diákjai írták – az osztályfőnök serkentő odafigyelése mellett. Az időszerű eseményeket taglaló cikkek pedig elsősorban az osztály életével, hétköznapjaival foglalkoztak

Az osztályújságok viszonylagos nagy számából (1946-1974 között 12 osztályújságról tudunk) több dologra is következtethetünk. Ezek közül elsőként azt említjük, hogy az osztályfőnökök támogatták, sőt több osztály esetében maguk kezdeményezték az osztályújság készítését.

Tették ezt többféle nevelői megfontolásból is.

Az újság szerkesztése szellemi tevékenységet és egyúttal rendszeres elfoglaltságot is jelentett, mindezt a diákok szabadideje alatt, ami összhangban volt a gimnázium nevelési célkitűzéseivel. Az is

kétségtelen, hogy az osztályújságok léte jó hatással volt a cikkeket író diákok írás- és fogalmazáskészségére, stílusára. Ezen túl egy-egy ismertető jellegű cikk (a megjelent írások jelentős része ilyen volt) megírása az adott témában történő bűvárkodásra serkentett. Ezek a cikkek kissé a klasszikus önképzőkori előadások hagyományát élesztették fel, amelyek során egy-egy, a témában a többiekénél jóval több ismerettel rendelkező diák osztotta meg tudását társaival.

Másrészt az újságban névvel történő megjelenés lehetősége sok diákban felkeltette a „szerepelni vágyást”, amely kisebb-nagyobb mértékben minden kamaszkorú gyerekekben ott rejtőzködik. Még egyféle versengés is létrejöhetett az osztály diákjai (legalább is egy részük) között, kinek sikerül műve (műfajtól függetlenül) annyira, hogy a szerkesztőség a közlése mellett dönt. Tudunk arról is, hogy az egy időben megjelenő osztályújságok között (az 1951/52-es és az 1952/53 tanévben egyaránt 3-3 osztályújság jelent meg!) is volt egyféle vetélkedés, melyikük tartalma érdekesebb vagy közöl színvonalasabb írásokat, szebb verseket.

Az 1950-es évek pannonhalmi diákjai közül ugyanis nagyon sokan próbálkoztak a versírással, közülük párat az irodalomtanárok is tehetségesnek ítélték meg. A versírás divatja nemcsak az életkori sajátosságból fakadt, hanem a Pannonhalmán pezsgő irodalmi életnek is, amely a kiváló magyar tanárok, elsősorban Cziráki László, Sámson Edgár és Söveges Dávid irodalomszeretetre nevelésének, a rendkívül hatékonyan működő irodalmi szakkörnek, az irodalmi faliújságnak, a rendszeresen tartott szavalóversenyeknek és a folyamatosnak mondható diákszínjátszásnak volt köszönhető.

Nem volt olyan osztályújság, amelyben ne jelentek volna meg a diák-versek. A diákok közül ugyan senki nem lett hivatásos író vagy költő (ez azokban az időkben az egyházi iskolákban végzők számára amúgy is elképzelhetetlen volt), de egy-két megjelent vers ma is megbecsülendő. Ezek közül feltétlenül említeni kell Madarász Gyula Söveges Dávid felkérésére 1953-ban írt *Pannonhalmi ballagó ének* című versét, amit aztán Szigeti Kilián zenei adaptációjával évtizedekig énekeltek a ballagásokon.

Nem minden diák írt az osztályújságba. Jellemzőnek mondható, hogy osztályonként volt mintegy tucatnyi fiú (köztük a szerkesztőbizottság tagjai), akik rendszeresen jelentkeztek írásaikkal.

Voltak olyanok is, akik a több számot megért osztályújságokban csak alkalmi szerzők voltak. Náluk feltehetően az osztályfőnök biztatása is szerepet játszott, aki a jobb tanulmányi eredményeket elérőktől hallgatólagosan elvárta, hogy egy-egy írással ők is mutatkozzanak be. Egy, az átlagos közreműködői részvételt meghaladó adat: az 1955/56-os tanév II.B osztályának 37 tanulója közül 19 jelentkezett legalább egy írással az osztályújságban, igaz, közülük 9 csak egy-egy írással.

Az osztályújságok példányai írógéppel készültek. Gondoljuk csak végig, a sokszorosításnak ez a formája mekkora munkát jelentett: egyszerre csak egy oldalt, és azt legfeljebb 4 példányban lehetett gépelni (ez egy vastagabb lapot és 3 vékonyabb másoló papírt köztük, a 3 indigópapírt jelentett), mert több nem fért be az írógépbe. A példányszám soha nem haladta meg az osztály létszámot, de általában annál kisebb volt.

Azok az újságok, amelyekben rajzok is szerepeltek, még kisebb példányszámban jelentek meg, hiszen példányonként külön kellett megrajzolni őket, bár kísérleteztek a rajzok indigópapíros másolásával is. További nehézség volt az újság cím fejlécének sokszorosítása is, amelyek között több szintén rajzos volt.

A gépelést a gépelni tudó diákok végezték (az 1950-es években Pannonhalmán lehetett gépírást is tanulni különórán), de gyakran az osztályfőnök is besegített. A fennmaradt újságok tanúsága szerint az elgépelések, a hibák és a javítások bizony elég gyakoriak voltak, de ezekkel akkor az olvasók nem nagyon törődtek. A gépelést végző diákot néha „kiadóként” tüntették fel az újság impresszumában. Tudunk arról is, hogy egyes osztályújságokat pénzért árusítottak, mert a papírt, az indigót meg kellett valamilyen forrásból vásárolni. 1956 tavaszán a II.B újságja 50 fillérbe került.

Az osztályújságokból nagyon kevés maradt meg az utókorra. Ebben szerepet játszik részben sérülékeny mivoltuk, részben a megjelenésük óta eltelt több mint egy emberöltő. A diákkori emlékként eltett példányok többsége idővel elkallódott. Pár újság több példányát 1957 elején egy általános házkutatástól tartva megsemmisítették a megjelent és a forradalmat éltető versek miatt. A megjelent osztályújságok teljes sorozata még Pannonhalmán sincs meg, sőt olyan diákújságok is vannak, amelyeket csak hírből ismerünk.

A *Kamaszhang*, az első pannonhalmi osztályújság

Az első osztályújságot az **1946/47-es tanévben** az akkori IV. gimnáziumi osztály (érettségi évük 1951) jelentette meg. Az osztályfőnök az a Söveges Dávid volt, aki ebben az évben lett először prefektus és osztályfőnök.

Sajnos, ez az újság is azok közé tartozik, amelyből egyetlen példányt sem ismerünk, viszont pontosan tudjuk, hogyan született meg a döntés az újság kiadásáról.

Rögtön a tanév kezdetén Söveges Dávid a IV. osztályban megszervezte az osztály „diákköztársaságát”. Csak feltételezzük, hogy lépésében szerepet játszhatott az 1946-ban megindult diákönkormányzati mozgalom, amelyet saját elgondolásaira formálva, elsősorban nevelési célzattal (saját ügyeiben döntsél és vállald érte a felelősséget, de tartsd be önállóságod határait is) valósított meg. Nem részletezzük a diákköztársaság működését, csak annyit jegyzünk meg róla, hogy az az egész tanév alatt működött, és a „köztársasági kormány” üléseinek jegyzőkönyveit a gimnáziumi levéltár megőrizte.

A szeptember 17-én tartott „kormányülésen” egy osztályújság kiadásáról is döntöttek. Az osztályújságnak a *Kamaszhang* nevet adták, kinevezték a szerkesztőbizottság tagjait, meghatározták a megjelenés gyakoriságát (kéthetente jelenjen meg) és az újság példányszámát (mindössze 3 példány). Foglalkoztak az újság tartalmi kérdéseivel (milyen rovatok, témák szerepeljenek), amelyek közül megemlítjük, hogy a politikai rovatban a magyarországi jelentősebb eseményekről is hírt kellett adni. Biztosra vesszük, hogy mindebben (a névválasztásban is) Söveges Dávid javaslatai érvényesültek, a névre pedig a későbbiekben még visszatérünk. Ez minden, amit jelenleg erről az osztályújságról tudni lehet. Nem tudjuk azt se, hány szám jelent meg belőle.

Csak reménykedni lehet, hogy valamikor felbukkan az újságból egy példány. Erre talán csak egyetlen halvány esély van, Söveges Dávid mindmáig feldolgozatlan, hatalmas mennyiségű hagyatéka.

Még egy érdekes dolgot említünk az újsággal kapcsolatban. Az említett jegyzőkönyvben szerepel az is, hogy a szerkesztőbizottság egyik tagjának, *Falus Imrének* az volt a feladata, hogy Söveges Dávid szobájában naponta hallgassa meg a Kossuth rádió híreit. Az ő

feljegyzéseiből kellett összeállítani (bizonyára Söveges Dávid szigorú lektorálásával) az újság politikai eseményekről szóló beszámolóit.

Akik ismerik Söveges Dávid 1957-ben történt elítélését, tudják, hogy az egyik vádpont ellene az volt, hogy a forradalom idején a hirdetőtáblán rendszeresen megjelentek a Pannonhalmi Távirati Iroda fantáziánévvel ellátott híradások. Ezek forrása a rádióhallgatásra beosztott diákok feljegyzései voltak. A folyamatos magyar nyelvű rádióhallgatást mint gimnáziumi igazgató Söveges Dávid rendelte el, és osztotta be erre a harmadikos diákokat.

A 37 fős IV. osztályból a gimnázium 1948-ban történt államosításakor 22 diák elhagyta Pannonhalmát, az államosított intézményben elsősorban a környékről bejáró diákok maradtak. A visszakapott, immár újra bencés gimnáziumban a korábbi osztályból mindössze heten érettségiztek.

A Korareggel

Az 1950. augusztus 30-án a magyar állam és a magyar katolikus püspöki kar között létrejött, úgynevezett állam-egyház közötti megállapodás következtében a pannonhalmi gimnáziumot és diákokthont visszakapta a bencés rend. Szeptember 15-én az igazgatónak kinevezett Legányi Norbert megtartotta a két hét alatt megszervezett 17 tagú tanári kar alakuló értekezletét. A tanári karban ott volt Söveges Dávid, akinek korábbi munkaköre a felosztás miatt éppen akkor szűnt meg Tiszaújfalun a bencés nővéreknél. 1950. szeptember 17-én a Veni Sancte-val megkezdődött az első tanév az újra bencés gimnáziumban.

Az **1951/52-es tanévben** Söveges Dávid az akkor induló I.A (humán) osztály osztályfőnöke és prefektusa lett. Még annak a tanévnek a második felében, 1952 márciusában megjelent az I.A osztály újságja, a *Korareggel* első száma. Idézzünk az osztályújság bevezető írásából:

„Reggel van életünkben, kora reggel. Az első szárnyemelések, szárnycsattogatások ideje.

Még csak próbálkozunk az írással. Mint a kismadár első éneke, olyan a mi hangunk is. Néhol hamis, vagy erőtlen, máshol talán hangos, néha ügyetlen – kamaszos! Egyszer azonban el kell kezdenünk – miért ne kezdjük most? [...]

A szebb és érdekesebb cikkek jutalomban részesülnek (magyar ötös), ezért érdemes dolgozni. Tehát munkára!”

A cikk alatt nincs aláírás, így nem tudni, Söveges Dávid írta-e, de ha nem, a benne lévő gondolatokat akkor is ő sugallta. Egyértelművé teszi ezt a kamaszhang-metaphora, hiszen Söveges Dávid korábbi osztályújságjának címe – amint azt az előbbiekben megírtuk – *Kamaszhang* volt. Egyébként mint az osztály magyartanára, a jutalom „magyar ötös”-t is csak ő helyezhette kilátásba.

A Korareggel 1. számának fejléce

Az osztályújság főszerkesztője Glózer László, szerkesztői Hujber József és Vikmon Endre, a kiadó Kiss Ferenc (Söveges Dávid iránti tiszteletből vette fel színművészként a Dávid Kiss Ferenc nevet) volt. A márciusi számot a tanévben még további kettő követte, májusban és júniusban. Minden szám 12 oldalas volt, és ez a terjedelem a további években is szinte végig megmaradt.

Az újság szerkezeti felépítése a tanév folyamán állandó volt: a vezércikk után az ismeretterjesztő írások következtek, majd a *Kamaszhang* (!) rovat következett a diákok irodalmi alkotásaival. Ezek roppant változatosak voltak: versek, rövid elbeszélések, rövidfilm forgatókönyve, versfordítások. Ezután *Jaj és kacaj* gyűjtőcímmel – néha humoros vagy satirikus – beszámolók következtek az osztály életéről, az iskola fontosabb eseményeiről. A lap további részében viccek, apróhirdetések, keresztretjvény, fejtörő feladványok találhatóak rajzokkal vagy karikatúrákkal (ez utóbbiakat Dávid Kiss Ferenc rajzolta).

A Kamaszhangban közölt fénykép Molière A tudós nők előadásáról

A 2. szám vezércikkét (Bencés otthon – bencés nevelés) Glózer László, a 3. számét (Veni Sancte Spiritus) Vikmon Endre írta.

Az ismertető írások közül említünk párat: *A pannonhalmi bazilikáról* (Csegény Tamás), *Prohászka Ottokár* (Mantuano Jenő), *A tejút rendszer* (Balogh Gyula), *Magyarok az olimpián* (Hujber József). A diákok irodalmi művei közül a *Petőfi Egerben* kisfilm forgatókönyvet (Janovich István) és a *Petőfi nem tartja be ígéretét* című novellát (Glózer László) említjük.

Az 1. számban olvasható egy részletes beszámoló két színdarab bemutatásáról (Matlár Árpád). Madách *A civilizátor* szatirikus darabját a II.B osztály, Molière *A tudós nők* vígjátékát a III.B diákjai adták elő. Ez utóbbi előadás egyik jelenetéről fényképet is közöltek. Olvashatunk híradást a diákok zenei életéről Az idei *Collegium Musicum*ról címmel (Jagicza Alajos) és egy humoros beszámolót a Koszorúcskáról, *Tánci, tánci...* címmel (Hujber József), amelyet az első osztályosok csak az előtérből nézettek.

Söveges Dávid mindenképpen elégedett lehetett a *Korareggel* első évével. Az osztály 40 diákjából 23 (az osztályban tanuló 4 lányból 2) jelentkezett írásával az osztályújságban, és nemcsak a jó tanulók, hanem nyolc közepes vagy annál gyengébb, sőt egy év végén megbukott diák is!

A diákok lelkesedése az év végére sem csökkent, ezt a júniusi szám megjelenése fényesen bizonyítja. Pedig: abban a tanévben még voltak minden évfolyamnak évről-évre osztályvizsgái, illetve a diákokat már a június közepén kezdődő nyári vakáció tervei is foglalkoztatták. Arról viszont nincs adatunk, a „szebb és érdekesebb” írásokért hányan kaptak magyarból jutalomötös osztályzatot.

Az **1952/53-as tanévben** az akkor már második osztálynak nem csökkent a buzgalma, és a *Korareggel*nek október és május között 6 száma jelent meg. Az első félévben a szerkesztőbizottság csupán annyit változott, hogy Kiss Ferenc már nem szerepelt kiadóként. 1953 februárjában azonban Glózer László főszerkesztő mellett már Keresztes Árpád, Nagy Ernő és Vikmon Endre voltak a szerkesztőbizottság tagjai. A lapba az év folyamán 21 diák írt, közülük 8 az előző évben nem szerepelt. Az osztály létszáma ebben a tanévben 37 volt, az előző év végén többen eltávoztak, de volt pár újonnan érkezett is.

Az újság szerkezete és rovatai nem változtak. Változás volt viszont, hogy a szerzők nevei nem gépirással, hanem egyre többször kézírásos aláírással jelenik meg. Ez sajnos néha azzal járt, hogy a szerzők nem minden sokszorosított példányt írtak alá, és így jó pár írás szerzőjét nem ismerjük.

Újdonság volt, hogy a *Korareggel* 1952 decemberi számában jelíges novellapályázatot hirdetett, az első díj 15 forint volt. A pályázatra 11 novella érkezett be, a bíráló Jámbor Mike bencés tanár volt, az I. díjat Glózer László nyerte el *Puskin halála* című írásával (ez a *Korareggel* 5. számában meg is jelent). Az osztályújság ugyancsak pályázatot írt ki a Nagyöjt alkalmából: egy elmélkedést kellett írni egy szabadon választott nagyöjti miseformuláról, elsősorban a szentmise változó részeit felhasználva.

Az 1. számban vezércikk helyett egy rövid ismertetés szerepel Mozartról a Collegium Musicum első előadásával összefüggésben. A 2. szám vezércikkében a főszerkesztő magával a *Korareggellel* foglalkozott. Dicsérettel szólt arról, hogy a tervezett írások mind megérkeztek még határidő előtt, senkit nem kellett nógatni, senkinek nem kellett könyörögni a kéziratért, ami először fordult elő. Ír arról is, hogy az újság egyik célja ugyanaz, mint a Dávid atya vezette Irodalmi Olvasóköré: általános műveltséget is akar adni, amit elsősorban az újságban megjelenő értekezések, életrajzok szolgálnak. A 3. szám vezércikkében a

főszerkesztő *Nekünk két hazát adott a végzet...* címmel arról ír, hogy a pannonhalmi diákok valójában két helyen is otthon érezhetik magukat: a családi tűzhelynél és Pannonhalmán. A februári 4. szám a farsangról szól, ehhez illeszkedően más az újság fejléce, és a vezércikk helyett is a farsangról esik szó. A további két szám vezércikkéről később esik szó.

Az év folyamán megjelent ismertetések, értekezések és életrajzok változatos témaválasztását a következő időrendi felsorolás is bizonyítja: *Marius és az ókor nagy parasztlázadása* (Tremmel János), *A bélyeggyűjtésről* (Glózer László), *A rovásírás* (név nélkül), *A Balassák* (Szalka Béla), *Zrínyi a költő nagysága* (Roll Miklós), *A régi jó Gvadányi* (Nagy Ernő), *A népdalokról* (Mantuánó Jenő), *Zrínyi Miklós Szigeti veszedelme* (Vikmon Endre), *Liszi László gróf* (Keresztes Árpád), *A népballadáról* (Glózer László), *Az iszlám* (Illy József), *Időszámítás és naptártörténelem* (Nagy Ernő), *Nagy Szent Gergely pápa és egyházdoktor* (Csegény Tamás), *A Föld apró országai* (Illy József), *A latin és a magyar irodalom kapcsolatai* (Vikmon Endre), és végül *Michelangelo élete és művei* (név nélkül).

A Kamaszhang rovatban az év folyamán a versek mellett két filmjelenet is (Glózer László: *Egy Balassi kép*, D. Kiss Ferenc: *Isten hozzád, hazám!*) szerepel, és az előző évinél több volt a rövid novella is. Ez utóbbiak közül a *Halotti beszéd* címűt (Matlary Árpád) említjük, amely a magyar nyelvemlék születéséről ír egy mesészerű történetet. A szerző nélküli, bájos Szentes Kati néni novella a csatka búcsúének kezdősoraival végződik:

„*Piros, fehér, zöld a levelei,
Szűzmárija azt igen kedveli...*”

A szerkesztők egy-egy szám elkészült kéziratát mindig bemutatták Söveges Dávidnak. Ennek bizonyítéka maga az újság. Például a II. évfolyam 2. számában (1952 november) Glózer László és Kiss Ferenc közösen írt egy részletes ismertetést Verdi *Rigoletto* című operája filmváltozatáról. A továbbiakban minden hozzáfűzött megjegyzés nélkül idézzük az írás végét:

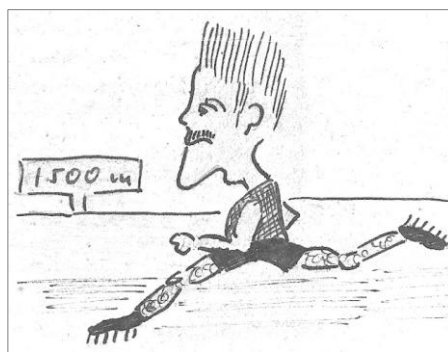
„*Többször is láttam a Rigolettót filmen, de nem találtam benne semmi olyat, ami hiányzott, vagy zavart volna. Aki ezt nem hiszi, vagy nem tudja elképzelni, annak azt tanácsolom, hogy mielőbb nézze meg ezt a remek filmet.*

Glózer – Kiss

(A „fő-főszerkesztő prefektus is beleszól: A filmnek bizonyos szempontból hibájául lehet felróni, hogy nem volt elég filmszerű. nem élt eléggé a film nyújtotta lehetőségekkel. Nagyon is megmaradt operának. Pl. egy hosszú ária alatt 5-6 percig is az énekes alakját, arcát fényképezte. Ez filmen unalmas. Az operában ilyen hosszú ária alatt akár szemem is becsukhatom, de a moziban nem, mert hátha ugrik tovább a kép. De nem ugrott! [...]

Persze, ezzel a kritikával nem azt akarom mondani, hogy a fenti cikkíróknak nincs igazuk. Az operafilm igenis nagyon szép volt.)”

Az egyes számok további részeit elsősorban az osztály életről szóló humoros írások töltik ki. A már említett farsangi szám tele van bök-versekkel. Pár számban ismét találkozhatunk D. Kiss Ferenc rajzaival.

Dávid Kiss Ferenc rajzai a Korareggelben

A Kamaszhang II. évfolyamában egyébként egyre többször találunk egyes írások után egy-két mondatos, néha hosszabb kritikát, észrevételt, néha aláírás nélkül. Mi Söveges Dávid biztatását véljük a kritikai hozzáfűzések mögött, aki az előzőn túl is írt pár íráshoz megjegyzéseket. A II. évfolyam 5. számában Ambrus József Diákélet című vezércikkéhez is fűzött megjegyzést (S. D. monogrammal), amelyben a mondanivalót dicséri, ám a stílust javítandónak mondja. Ugyanebben a számban Rédly Dénes egy hosszabb írásban a matematikatudomány hasznosságát ismertette, amihez az „irodalmár”

Jagicza Alajos fűzött irodalmi észrevételeket. Záró gondolatként a cikk végére Söveges Dávid a következőket írta:

„Van egy ajánlatom: rendezzünk vitaestet a matematika és az irodalom viszonyáról. A két vitavezető készüljön fel rá, mutassák meg egymásnak érveiket s ellenérveiket előre, és a vita kapcsán aztán már mindenki hozzászólhat.”

Vérbeli pedagógusi megnyilvánulás!

Matlár Árpád *Hol született Petőfi?* című novellájához Söveges Dávid egy féloldalas kiegészítést fűzött, rámutatva arra, hogy hivatalos bizonyítékok a kérdés eldöntéséhez nem állnak kellő számban rendelkezésre.

Az év legjobb kritikáját Söveges Dávidtól Füzesi Zsolt *Temetőben* című karcolata kapta, ezért ezt a rövid írást és a hozzá fűzött kritikát teljes terjedelmében közöljük.

„Keresztek. Az egyik jobbra dűl, a másik balra. A harmadik meg éppenséggel meghajol előttem. Énelőttem.

Por voltál, sár vagy és a végén kiszáradva porrá leszel. Kereszt lesz a fejed fölött. Meddig? Míg ki nem döntik. Míg a temetők helyén szántóföld nem lesz. Míg el nem jön a világegés. És akkor? Megnyílnak a sírok, félreállnak a keresztek, az égen vakító Istenfia, és az emberek hiba nélkül ő elé állnak.

Addig? Néha koszorút tesznek, nyomott sóhajtások között imák röppennek ő elé. Egyszer talán majd elfelejtik és a temetőcsősz káromkodik a fizetetlen sír miatt.

Azelőtt? Küzdelmes élet. Öregkor. Talán békés. Előtte? Büszke férfikor. Serdülőkor. Küzdelem. Ártatlanság. Első öröm, első könnyek. Születés. Fájdalom. Öröm.

Keresztek. Az egyik jobbra dől, a másik balra. A harmadik? Előre döntötte az idő vaskeze. De nem hajlik meg. Főleg én előttem nem.

(Ez a kis karcolat nagyon jól sikerült a maga nemében. Jól szerkesztett, hangulatos, jó stílusú. Stílusa is belülről jön, nem utánoz. A prózát is gondnal, szépen kell írni, akárcsak a verset, erre ad jó példát. Ss Dd)“

Az 1953 májusában megjelent II. évfolyam 6. számában Glózer László főszerkesztő *Száz oldal KORAREGGEL* című vezércikkben értékelte az osztályújságot.

„Jubilálunk. Sajnos, nem a századik szám jött ki most újságunkból, még csak nem is száz éve jelent meg az első példány, hanem azt ünnepeljük, hogy a két iskola évben száz oldalt teleírtunk komoly-vidám diákírással.

Hogy eddig eljutottunk, szinte csoda. Az öregek tapasztalata azt mondja, hogy a diákújságok egy-két száznál többet nem érnek meg. A mellékelt ábra bizonyítja, hogy vannak kivételek.

Söveges Dávid és a Korareggel szerkesztői

(ül Glózer László, állnak balról jobbra Vikmon Endre, Kiss Ferenc és Hujber József)

Tekintsünk egy kicsit vissza: mivel is töltöttük ki ezt a száz oldalt?

Büszkén állapíthatjuk meg, hogy majdnem minden műfajjal megpróbálkoztunk az osztály. Regényt ugyan senki nem írt, annyira már mindenki érett volt, hogy belássa, ehhez még éretlenek vagyunk. [...]

Novella tavaly kevés volt. Az idén már szép számmal akadt, s általában jól sikerültek a novellapályázatra beküldött írások is.

Sok értekezés, tanulmány látott napvilágot a KORAREGGELben. Ez volt talán a legdivatosabb műfaj. Meg kell jegyezni itt, hogy az írások színvonala nem a legmagasabb, de hát „Kora reggel” van. Ez áll leginkább a versekre. Az első kísérletek után kikristályosodott a népből a költők csoportja: Vikmon, Balogh, Réthy, Dániel, Janovich – egész sor tehetség.

Nagyon figyelemreméltó az is, hogy a KORAREGGEL-t az osztály írja. Nem két-három fiú, hanem az egész osztály. Egy számban sokszor tíznél több név szerepel.

Ellentmondásnak látszik ezzel szemben, hogy mégis olyan nehezen és hosszú időközökben jön csak ki az újság. Ennek magyarázat pedig egyszerű: hiányzik az osztályból a kitartás és a lendület.”

A nagyon tárgyilagos, megállapításaiban mértéktartó vezércikk az idézettekkel még nem ért véget, de biztosak vagyunk abban, hogy az osztályújságról Söveges Dávidnak is ugyan ez a véleménye lehetett.

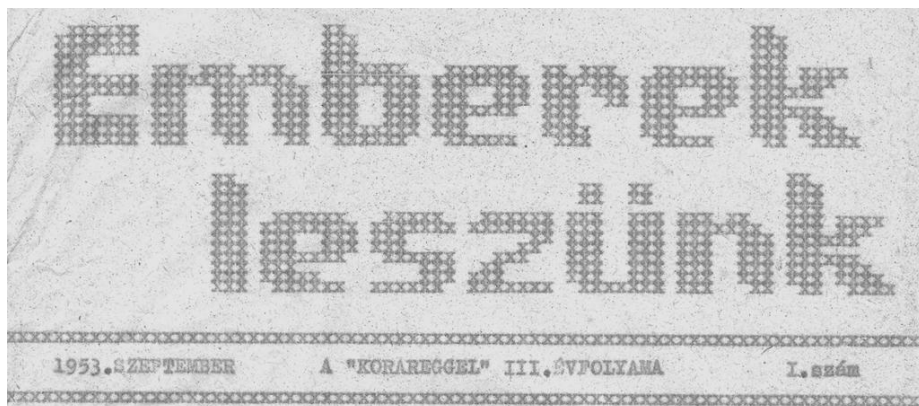
Az Emberek leszünk

Az **1953/54-es tanév** elején az osztályújság új nevet kapott: *Emberek leszünk*. Az újság fejlécében a folyamatosság egyértelműsítése miatt „A KORAREGGEL III. ÉVFOLYAMA” is szerepel. A névváltoztatással az *Új névvel, régi szívvel...* című vezércikk foglalkozik. Ennek csak utolsó, befejező részét idézzük:

„Emberré, a szó legszorosabb értelmében emberré kell lennünk. Olyan emberré, aki Isten képmása, aki szelleme, lelke fáklyavilágával nyit utat maga előtt a jövőbe.

Ne csak pusztá újságcím, hanem jelszavunk is legyen: EMBEREK LESZÜNK.”

A vezércikk nincs aláírva, de az szerintünk Söveges Dávid tollából származik.

Az Emberek leszünk 1. számának fejléce

Változást jelentett az is, hogy megszűnt a szerkesztőbizottság. Az újság impresszumában Glózer László előbb felelős szerkesztőként, majd a továbbiakban végig szerkesztőként szerepel, emellett az 1. számban még a „Főmunkatárs az egész osztály” is feltűnik. A változás okát nem ismerjük. Az újság korábbi rovatai (*Kamaszhang, Jaj és kacaj*) is eltűntek.

Az év folyamán az *Emberek leszünk* 4 száma jelent meg. Sajnos, a 3.számból példányt nem ismerünk. Csak annyit tudunk, amit a 2. szám végén olvashatunk róla: „A következő szám *Tánc szám lesz. Kérünk minél több evvel kapcsolatos írást. Értekezést, novellát, helyszíni tudósítást, rajzokat, vicceket. lehetőleg november 15-ig.*”

Kevesebb diák, mindössze 16 jelentkezett írásával ebben az évben, igaz, a 3. szám szerzőit nem ismerjük. Két újonnan jött diák is volt közöttük, Tóth Csanád egy verssel, Bíró Vilmos egy Leacock-novella angolból fordításával jelentkezett.

Újdonság volt, hogy az októberi számban egy kritikai összeállítás jelent meg a szeptemberi számban megjelent írásokhoz. Söveges Dávid – bár nincs jelezve, biztosan ő írta – 11 írásról mond rövid véleményt, néha csak egyetlen szóval, mint például „*Szellemes*”. Ezen a példán túl ebben az évfolyamban jóval kevesebb volt az egyes írásokhoz fűzött észrevételek, kritikák száma.

Az újság megszokott tartalma azonban nem változott, értekezések, ismertetések, saját írások és az osztály életéről történő beszámolók. Természetesen maradtak a tréfás mondások, viccek, bölcs idézetek is.

Az ismertetések, értekezések sorát Matlár Árpád írása *Lazarro Spallanzani, a bacilus felfedezőjéről* nyitja. Illy József *Ahol még ember nem járt soha* címmel a Mount Everest meghódításáról, majd az Északi sarkot 1909-ben elsőként elérő Robert Pearyről írt (*Harc az elsőségért*) ismertetést. Kiss Ferenc a *Róma 11 óra* és *Twist Olivér* filmekről írt bírálatot. Mantuáno Jenő az akkor a közvéleményt élénken fogalalkoztató kérdésről írt *Van-e védekezés az atombomba ellen?* címmel.

A saját szerzemények *Kamaszhang* helyett *Második félidő* rovatcím alatt jelentek meg. Köztük csak egy novella volt: *Az ég alól nem lehet kimenni* címmel Glózer Lászlótól. Dániel Gyula *Goethe Wanderers Nachtlied* című versének 15 magyar fordítását (köztük sajátját) gyűjtötte össze és elemezte. Nagyon sok volt a vers, a már az előző években bejelentkezett „költőjelöltektől”, akikhez az említett Tóth Csanád is csatlakozott. A szeptemberi számban jelent meg Nagy Ernő *Üzenet*

ismerőseimtől című verse, amelyet Söveges Dávid az össze addig megjelent vers közül a legjobbnak tartott.

*„Néha üzennek ismerőseim. Üdvözölnek, figyelmeztetnek,
bízgatnak, és félve óvnak. Néha, őszi estéken
ha egyedül vagyok, üzenet nyargal a száguldó szélen.
S ilyenkor kinyílik szívem százlakatos zárja
hányja, szerte széjjel szórja
virágos, duhaj, táncra perdült kedvét.
Titokzatosan morajló, komolyszavú tölgyek üzennek.
Ökölízű szavakkal sújtanak, s mint mikor mérges az apám,
kinyílt, rózsaillesztő szívem egy kicsit megáll.
Üzennek a sejtelmesen suttagó fenyők, mint régi jó barátoknak.
A hervadt, sárgult őszi vadvirágnak
széthulló szirmát elhozza a szél.
Üzen, hív a csendes erdő mélye, s szavából érzem,
hogy holdvilágos, tücsökzenés éjjel
rám gondolnak borzas bokrai.
És ritkán, nagyon ritkán kacér szellő támad,
kering, perdül, táncol, köröskörül repdes
s valamit súg. amit csak egyedül, egyedül én értek.”*

A vers azt is bizonyítja, hogy Söveges Dávid nem csak a klasszikus verselést kedvelte, hanem a modern szabadverselést is értékelte. Dicsérte Nagy Ernőnek egy másik versét is:

*„Mi a bölcső?
A koporsó fele,
hiányzik még a
fekete fedele.
De ne félj,
ne remélj szépet, nagyot,
nem sokára azt is
örökre megkapod.”*

Az osztály életét bemutató írások közül meg kell említeni azt a kettőt, amely a szeptemberi osztálykirándulásról szól. A kirándulást Söveges Dávid vezette, és részt vett rajta Monsberger Ulrik igazgató is.

Nagyon korán indultak, Bakonybánkig mentek vonattal, majd onnan irány Csatka, a Szűz Mária kegyhely. Csatkáról Lázin keresztül mentek Veszprémvarsányba, ahol ismét vonatra szálltak. A megtett út csak légvonalban mérve 36 kilométer volt.

Mindkét írás szatirikus hangvételű volt. Keresztes Árpád cikke, a „Csak 20 kilométer...” a kirándulás leírását csípős megjegyzésekkel fűszerezi: „Igazgató úr erőltetett menetben lassítja az iramot”, „Jót reggeliztünk a friss levegőből és a ragyogó napfényből (jó recept a rektor úrnak)” „Útközben minden faluban minden szent lukat megnéztünk”, „Amikor megérkeztünk, Te Deumot kellett volna mondanunk, ehelyett volt két mise”, „Ha „Margitkám, galambom”, akkor miért nem repült, miért terült el mint egy tájkép?”, „Igazgató úr jámbor lélekkel viselte a gyaloglás megpróbáltatását, de – gondolta – a Biblia elfelejtette tizenegyediknek odasorolni ezt a csapást.”

A másik írás Slénredy álnévvel (valójában Rédly Dénes) jelent meg. Hosszú és tudományos a címe: *Adalékok és hiánypótlások a matematika és fizika szempontjából Keresztes cikkéhez*. A cikkben kiszámítja többek között, együttesen hány kilométert tettek meg, és bemutatja, hogy ez megfelel a Pannonhalma – Alba Longa oda-vissza távolságnak. Kiszámítja, mennyi volt az elfogyasztott szőlő térfogata, abból levezeti, hogy egy diák átlagosan 84,55 szőlőszemet evett meg. A diákok talpán estére általában 5-6 vízhólyag keletkezett, ez azt jelenti, hogy átlag 13,333 kilométert kellett gyalogolni egy vízhólyagért. Ír arról is, hogy gyakorlatban tapasztalták a tömegvonzást, amikor egy „homoiusios lény vonzotta a trubadúrokat”. A cikket a veszprémvarsányi restiben fogyasztott italokkal fejezi be, feltéve a kérdést: számolja ki más, ha az egyik diák 5x50 köbcentiméter, 0,91 fajsúlyú folyadékot ivott, akkor mi lehetett az a folyadék és hány százalékos alkoholtartalma volt?

Ebben az évben az újságban egy személyeskedéstől sem mentes, meglehetősen indulatos vita is helyet kapott. A 2. szám vezércikke (név nélkül jelent meg) *Kedves Barátom* megszólítású hosszú levélben példákön, történéseken keresztül olvasta az egyik osztálytárs fejére „hibáit, bűneit”: nagyképűség, pökhendiség, önmagadat tartod az osztály legjobb író emberének, elbizakodott (léégtél az atlétikai versenyen, amire nem edzettél, mondván, arra neked nincs szükséged), klikket szerveztél az osztályban Tökkolopi klub névvel, te akarod vezetni az

osztályt (ami részben sikerült, mert sokan félték tőled, de más részt ezért gyűlölte), tíz lánnyal is levelezel, kisajátítod a kártyaasztalt a klikkeddel, és még több ehhez hasonló, visszatetszést keltő cselekedetet.

A cikk ugyan nem nevezi meg a bűnöst, de az magára ismert, és a 4. számban válaszolt a „támadásra”. A válasz keményhangú, sőt! Először is a „névtelenségért” lecsirkefogózza és gyávanak nevezi a levélíró, hozzáfűzve, tudja, a nyílt levelet az egyik atya szócsöveként írta! A továbbiakban hazugsággal vádolja, nem igaz, hogy korábban megpofozta a levélíró, vagy feleslegesnek mondta az edzést. Az, hogy tarokkozás közben lehülyézi a kártyapartnereit, nem tartozik a levélíróra, egyébként is azok visszahülyézik. A válasza következőkkel zárul:

„Azért használtam ezt a kíméletlen, durva hangot, mert egy alamuszi, gyáva fráterrel csak így lehet beszélni. Ha a nevedet oda írtad volna, semmit sem szólnék. Különben fütyülök a fejedre meg a többi tanácsadóidéra is!

Keresztes Árpád”

Egy ilyen tartalmú vita bármelyik pannonhalmi osztályban megtörténhetett volna (és sokban hasonló meg is történt). Az azonban, hogy írásos formában nyilvánosságot is kapott, példátlan és el is gondolkodtató. Mindkét írás Söveges Dávid tudtával jelent meg, akinek a névtelen levélíró akár a szócsöve is lehetett – levelében hivatkozik is Dávid atyára, aki többször szót emelt a klikkesedés ellen. Névtelen levelet egyébként nem szokás vezércikként megjelentetni, különösen nem ilyen személyeskedő tartalommal.

A szerkesztő a válaszlevélhez a következő megjegyzést fűzte: *„Az újság októberi számában névtelen levél jelent meg. Ha akkor helyt adtunk annak a cikknek, még inkább helyet kell adni a **nyílt** válasznak.”* Ebben biztosan ott szerepel Söveges Dávid véleménye is az ügyről.

Az **1954/55-ös tanévben** az osztályújság már a negyedik évébe lépett. A szerkesztő továbbra is Glózer László maradt. Az év során azonban mindössze egy szám jelent meg, és mindössze hét diák írt a lapba. Ennek oka elsősorban a lelkesedés lohadása lehetett, de meg kell említenünk még egy biztosan-feltehetően-döntően közrejátszó okot is.

Pannonhalmán a IV. osztályosokat hagyományosan minden lehetséges eszközzel az érettségire való felkészülésre buzdították. Ennek elősegítésére mentesítették őket olyan feladatok alól is, amely a többi osztálynál természetes volt: például nem kellett „köz munkára” járniuk, felmentették őket az énekkari elfoglaltságok alól, de a szokott

tavaszi 3 napos osztálykirándulást is elhagyták. Érthető, hogy Söveges Dávid osztályfőnök nem a korábbi erőteljességgel buzdította diákjait az újságírássra. Glózer László 2009-ben ugyan halványan úgy emlékezett, hogy tavasszal még megjelent egy „elköszönő” szám, de ezt nem tartjuk az előbbieket miatt valószínűnek.

Az *Emberek leszünk* IV. évfolyamának 1. száma 1954 októberében jelent meg. A vezércikket (amely szokatlan módon a második oldalon található, az első oldalon a lapszám tartalomjegyzéke szerepel) Söveges Dávid írta *Idő és iskola* címmel. Néhány gondolatot idézünk írásából:

[...] Négy év. 48 hónap. 208 hét. 1461 nap. És így tovább kiszámíthatnánk az órákat, perceket és másodperceket is. Sok ez az idő, vagy kevés? Minden valószínűség szerint életünk legfontosabb négy éve! Itt ebben a négy évben dől el további életsorsunk. Hogy hogyan tanultál meg tanulni, dolgozni? Milyen kultur kincseket, tudást gyűjtöttél magadba? Hogyan műveltél ki észbeli tehetségeidet? Milyen jellemet kovácsoltál magadnak? És milyen kapcsolatot építettél ki Istenedhez?

Súlyos kérdések ezek, és súlyos percek, amelyek ezeket görgetik. Régebben a bejárat mellett volt egy villanyóra, amelyet a csengetések és az osztályokban létható villanyórák szabályozására használtak; s annak ez volt a felirata: „Pereunt, sed imputantur” – Múlnak a percek, de beszámíttatnak. Számot kell adnunk minden egyesről – szörnyű súlyos teher és feladat ez. [...]

Úgy élj az idővel, mintha nem élnél az időben. A szellem kiemelkedik fejével a múlt időből, mint az úszó feje a vízből. Belenyúlik máris az örökkévalóságba. S minél jobban teszi ezt, annál biztosabban eljut oda, ahol a Szentírás szerint „non erit tempus”: nem lesz többé már idő, megáll minden óra.”

Ezt az írást Söveges Dávid osztálya diákjaihoz írt búcsúlevelének is tekinthetjük.

A lapban *Czuczor Gergely* rövid életrajzát (Vikmon Endre) olvashatjuk, amit Kurzbacher Judit *Históriás ének, eposz, történelmi regény* című írása követ. Ebben Tinódi Lantos Sebestyén, Vörösmarty Mihály és Gárdonyi Géza Eger védelméről írt műveit hasonlítja össze, nagyon jó stílusban és nagyon értékesen. Jagicza Alajos *Eduard Mörike Mozart prágai utazása* című novellájáról közölt ismertetést.

Az újság többi részében elsősorban verseket (Tóth Csanád, Nagy Ernő) találunk, majd Kiss Ferenc *Talán az Isten?* című novellája

következik. Az osztály életéről tájékoztat az a levél, amely arról számol be, hogy az osztályban vita zajlott arról, tartsanak-e színi előadást annak ellenére, hogy érettségire kell készülniük. Győzött a józan ész, a színdarab előadása elmaradt. Ezek után az apróhirdetéseket már csak Nagy Ernő Cyrano orr-monológjának átköltése előzi meg.

A pannonhalmi gimnázium történetében mindmáig egyedülálló, hogy egy osztály teljes ideje alatt, négy éven keresztül jelentesse meg – még ha rövidebb-hosszabb kihagyásokkal is – osztályújságját. Természetesen ehhez kellett lelkes diákok (a négy év alatt összesen 51 diák járt ebbe az osztályba, közülük 34 diák írása jelent meg), és kellett elsősorban a szerkesztői feladatokat végig ellátó Glózer László (művészettörténész, kritikus lett Németországban) is. Mégis azt valljuk, a legfőbb érdem ebben Söveges Dávidé, akinek állandó biztatása, segítsége, odafigyelése nélkül feltehetően ez a sikertörténet nem született volna meg.

Az Emberek leszünk folytatása

Söveges Dávid 1955 őszén új osztályt kapott, a II.B (reál) osztályfőnöke és prefektusa lett. Az új osztályát jól ismerte, hiszen az előző tanévben már magyartanáruk volt. Tudta, kik mutatnak nagyobb érdeklődést az irodalom iránt az osztályban, és tudta, kik a jobb közösségszervezők. A jelek szerint nem kerülhetett túl sok erőfeszítésébe, hogy osztályát rábeszélje osztályújság kiadására, amely egyúttal folytatása lenne az *Emberek leszünk*nek. A II.B osztály újságja már 1955 szeptemberében megjelent.

Az újság címe tehát az *Emberek leszünk* lett, a fejlécen szerepel „A II.b. folyóirata” mellett a folyamatosságot jelentő „IV. évfolyam 1. szám” is. Valójában a diákújságnak ezzel a számmal már az V. évfolyama indult meg. Az eltérést az okozta, hogy az előző újság az évfolyamot mindig egy-egy tanévhez kötötte, az ekkor induló újság pedig a naptári évhez – igaz, ezt a következőkben nem vitték következetesen végig. Viszont megváltozott az újságnév grafikája, a gépírásos grafikát egy sablonbetűs grafika váltotta (mint a *Korareggel* címgrafikája volt). Azonban vagy a sablon ment tönkre, vagy nem tetszett igazán az új fejléc, mert a lap a 6. számtól (1956 április) kezdve újra a korábbi gépírásos címmel jelent me.g.

Az újságnak 3 tagú szerkesztőbizottsága volt: Hidy Péter, Horváth János és Kecskés László, mellettük az újságkészítés munkájában kiadóként Fogarassy Géza vett részt, aki valójában az újság példányait pár osztálytársa segítségével gépelte. A szerkesztőbizottságból Horváth János és Kecskés László a labdarúgás mellett elsősorban az irodalom terén jeleskedett verseivel, Hidy Péter, aki hihetetlenül ambiciózus és agilis volt az osztály közösségi életében, azonban az osztályelsők közé tartozott, (később népművelő szakot végzett). A szerkesztőbizottság összetétele azt tükrözi, hogy Söveges Dávid valóban jól ismerte diákjait.

A szerkesztőbizottság a remélt hatékonysággal dolgozott, az *Emberek leszünk* nyolc száma jelent meg a tanév folyamán, ami éves csúcst jelent a pannonhalmi diákújságok történetében.

Az induló újság első vezércikkét Hidy Péter írta. Írását az „*Emberek leszünk? Igen, hiszen ezért vagyunk itt!*” gondolattal indítja, majd ismerteti, hogy a lap megjelenésével milyen célokat kívánnak elérni, és ehhez milyen írásokat akarnak közölni. Cikkét a következőkkel fejezi be:

„Vagy mondd: nem érdekel a sport, a zene, egy-egy társad vagy talán saját magad irodalmi próbálkozása? Egy szép vers, egy érdekes esemény?”

Az Emberek leszünk folytatásának első száma

Egy élő, színes kaleidoszkópot kapsz kezvedbe. Innen is, onnan is látsz valamit: segít harcodban, élményt ad, példával bátorít a nagy küzdelemben, amelyben Emberek leszünk!”

A patetikus hangvétellű írás színvonalban elmarad az 1953 évi 1. számban, az Emberek leszünk névváltoztatásról szóló vezércikktől (amit

Söveges Dávid írásának tartunk), de őszintesége, jó szándéka tiszteletre méltó.

A vezércikket (nem minden számban volt) követően az osztályújságban (amelyet következetesen folyóiratnak neveznek a szerkesztők) a tanév során megjelent írások öt csoportba oszthatók, sorrendjük pedig többé-kevésbé állandó volt:

- tanulmányok (tudományos irodalom),
- vallásos irodalom
- szépirodalom (a diákok saját művei),
- riportok, beszámolók
- szórakoztató írások (ez utóbbi kettőt összevontan közérdekű irodalomnak is nevezték)

Az első három szám megjelenése után Söveges Dávid az 1955. novemberi számban megvonta az addig megjelentek mérlegét, és útmutatást, egyúttal biztatást is adott a további munkához. Írásából több kritikai részletet is idézünk:

„A folyóirat hiányosságairól. – Kevés embert mozgat meg aránylag az osztályban, kicsi az írói gárda. Igaz, még nem alakult ki egészen, de a három első számban 12 nevet olvasok csak. Sok olyan hallgat az osztályban, aki tudna írni, akinek erkölcsi kötelessége lenne írni! A szerkesztő meg engedjen másokat szóhoz jutni. [Megjegyzés: Az első 3 szám 31 oldalából 18 oldalt a szerkesztők írásai töltöttek meg. Sz. B.] A jó szerkesztő csak végső szükségben ír maga, inkább írat: témát ad, forrást ad, segítséget, ösztönzést ad másoknak. Önzetlenséget kíván ez: a másik sokszor ügyetlenebbül használja fel az ötletet, amit mi adtunk s mi jobban megírtunk volna. De hát az irodalom olyan, mint a népballadában Déva vára a: idegen vérrel, a szerkesztők rejtett áldozatával épül fel! [...]

Nem kell minden számba vezércikk, maradhat ez ünnepélyesebb alkalmakra. Ha van, legyen bennük több elmélyedés, több eredeti de átértett és átgondolt gondolat. Gondolkoztassa el az olvasókat! [...]

A tanulmányok elég széles körben mozognak. Jelent meg tanulmány az irodalom, a történelem, a zene, a természettudományok (mikroszkóp, időjárás) és életbölcesség területéről.

Reméljük, jön még ilyen a hittudomány, filozófia, földrajz, helytörténet, néprajz, biológia köréből is. Ezek azonban ne csak kivonatok legyenek egy cikkből, hanem komolyabb, önállóbb kutatások eredményei. Erre példát adtunk a Balassi jelzőinek feldolgozásával. Nem lehetne így pl.

*Zrínyi kifejezéseit összegyűjteni és feldolgozni a meghalásra vonatkozóan .
[...]*

A szépirodalmi részben megjelent pár jó novella, s elég sok, de kevésbé jó vers. A novelláknak nem kellene mindig a múltba visszanyúlni. Mai életünk, diákéletünk is felvet nem egy problémát (pl. a ma diákja és a nyári munkavállalás) amelyet novella-formában lehetne jól bemutatni. A novelláknál különösen ügyeljünk a stílusra: minden szónak súlya van itt, ne írjunk le öncélú díszítgetéseket, tájleírásokat, stb. A szavakkal takarékoskodjunk, tömören írjunk. azért még nem kell száraznak is lennünk.

Még inkább áll ez a versírásra. Át kell írunk a henye, első öntésre kifolyt verseinket, átfésülni, pontossá, súlyossá tenni. Nem a rímes rövid sorok teszik a vers lényegét, hanem a ritmus, a megválogatott szavak és képek, a belső szerkezet. [...]

Hiányzik a drámarészlet, a filmforgató-részlet is! [...]

A riportoknak nem kellene kizárólag a sporttal foglalkozni. Ezeket könnyen írja az, aki sokat olvassa a sportújságot, vagy hallgatja Szepesi konferálásait. Kialakítottak ezek egy igen sablonos riport stílust, és ezt könnyű átvenni. De nem nagy érdem. [...]

A szórakoztató részben sok a régi, de újra elsütött diákvicc. Jó lenne, ha humoristáink tudnák, hogy van csendes humor is, nemcsak hangos röhej. Persze az olvasóközönség egy része csak ezt keresi, de az írónak legyen annyi nemes ízlése, hogy nem tesz engedményeket ezen a téren a tömegnek. Diákságunk úgy is hajlamos a könnyű fajsúly, a kabaré-hangnem, a felszínesség felé. Persze, azért nem kell a túlsó végletbe se esni, valami álszakállas tudóskodó koravénységbe. [...]

Lehetne pályázatokat kiírni: fénykép-, rejtvény-, novella-, vers- stb. pályázat. [...]

László atya igen buzgó olvasója folyóiratunknak, s igen jó véleménnyel van róla, szinte terjeszteni szeretné. Én azt hiszem: maradjunk mi csak a saját körünkben egyelőre, – és a szülők olvasóközönsége előtt, – míg meg nem erősödünk jobban. [...]"

Nehéz lenne, de nem is célunk mérlegelni, hogy Söveges Dávid írásában a kritikai, az irodalomtanári, a nevelői vagy a segítő szándék az erősebb. Egy vitán felül áll: irodalomtanári és osztályfőnöki minőségében ami ismerettel és ötlettel rendelkezett egy színvonalas diákújság készítéséről, azt „kritikájában” mind megosztotta diákjaival.

Ugyanakkor Söveges Dávid írása azt is tanúsítja, hogy szükségesnek tartotta az előző osztályához képest sokkal nyíltabban és erőteljesebben megnyilvánulni az újság színvonala érdekében.

A „kritika” nem múlt el nyomtalanul. Az újságba író diákok száma valamennyivel megnőtt, páran a jobb tanulók közül magukra ismertek, mint „*akiknek erkölcsi kötelességük lenne írniuk*”. A tanév végére a „*munkatársak*” száma 19-re emelkedett, ami mintegy az osztály felét jelentette. Ezzel Söveges Dávid és a szerkesztőbizottság egyaránt elégedett lehetett, különösen, ha azt vesszük figyelembe, hogy a II.B reál osztály volt, ahol a természettudományi tantárgyak élveztek elsőbbséget. Ennek igazolására említjük, hogy az osztályból 16 fiú vett részt folyamatosan a Középiszkolai Matematikai Lapok feladatversenyén. Szóval a szabadidő értelmes felhasználásban volt konkurencia.

Az írások színvonala valóban javult, igényesebbek lettek, a témaválasztás köre bővült. Megjelentek filmismertetések, sőt vallásos tárgyú írások is, igaz, csak egy-kettő. Nota bene, a nyári diákmunkáról nem jelent meg novella – igaz, azt az 1952 októberi számban Söveges Dávid akkori osztályának egyik diákja már megírta.

A megjelent tanulmányok közül több foglalkozott természettudományi kérdésekkel: *Meteorológia – Egy példátlan nyár* /Hidy Péter/, *Van Leeuwenhoek* /Bencze Lóránt/, *A mélytenger állatvilága* /Ghyczy Péter/. Veress Péter, az osztály legjobb matematikusa *A technika világából* című cikkében az elektronikus számítógépekkel is foglalkozott. Az irodalmi tanulmányok közül említjük Lehoczky Károly írását *A Corvináról*, Glattfelder György cikkét *A ritmusról*, és a Gólya László–Horváth János szerzőpáros összeállítását, *A költők karácsonyát*. Történeti kérdésekkel foglalkozott Künnle Tamás (*A keresztes háborúk és Magyarország, Nagy emberek szórakozottsága*). A tanulmányok szerzőit dicséri, hogy cikkük végén forrásaikat mindig gondosan feltüntetik (igaz, néha idézőjel nélkül egész mondatokat is átmásoltak belőlük).

Több zenei témájú írás is megjelent, aminek inspirálója Szigeti Kilián *Collegium Musicum* előadásorozta lehetett. Két diák jeleskedett ezekkel, Glattfelder György (*Offenbach, A gregorián ének, Mozart, a csodagyerek*) és Kovács Győző (*Zene, muzsikálás és jellem, Bartók zenéjéről*), utóbbi egyébként az újság egyik legszorgalmasabb munkatársa is volt. Versei és egyéb szépirodalmi művei is megjelentek.

(Kovács Győző az általa szeretett *Emberek leszünkről* a Bencés Diákszövetség *Arbor fuit benedictus* kiadványában /Bp., 2013/ egy rövid ismertetést is írt.)

Novella alig akadt (Hidy Péter *Halál a Medvevárban* és Kecskés László *Krisztus bilincsei*), vers annál több. Pár alkalmi szerző műve mellett az osztály négy koszorús költőjének (Hidy Péter, Horváth János, Kecskés László és Kovács Győző) összesen 23 verse jelent meg a tanév folyamán.

Filmismertetés mindössze egy volt, amelyet *A nagy kísértés* című filmről Hidy Péter írt. Ugyanő írt egy filmjelenetet *Goethe Faustjából*, Ghyczy Péter pedig a *Bánk bán* összeesküvő jelenetéhez írt egy díszlet-, kosztüm- és látványtervet.

A szórakoztató írások sporteseményekkel és a diákélet hétköznapijaival foglalkoztak. Természetesen voltak viccek, habár szerkesztői megjegyzésként egy ezzel kapcsolatos kritikára az volt a válasz: „*Aki vicclapot akar olvasni, az vegye meg a Ludas Matyit*”. Ugyanakkor feltűnően sok idézet szerepelt nagy emberek bölcs mondásiból.

A tanév folyamán a szerkesztők szerkesztőségi cikkben kétszer is visszatértek Söveges Dávid kritikájához. Előbb az áprilisi szám *Tavaszköszöntő* című vezércikkébe csempészték bele egy buzdítást:

„*Az eddigi szereplések alapján sokan mondják, mondogatják, hogy mindig csak ugyanazok írnak? Talán feltűnési viszketegségben szenvednek? Nem. Az ő céljuk elsősorban a példamutatás. Másodsorban nem akarják cserbenhagyni azt az osztályújságot, amelyet a közösség cserbenhagyott.*

Persze az is baj, hogy sokan nincsenek tisztában azzal, hogy mi a szerkesztő feladata, sőt egyesek addig mennek, hogy azt állítják: a szerkesztők azért vannak, hogy megírják az újságot kitöltő cikkeket! Ebben az esetben tiszta szívből sajnálom a Times vagy a Daily Worker szerkesztőjét!

Legyen az egész osztály riporter és cikkíró!”

Nem nehéz felismerni az írásban Söveges Dávid gondolatait.

A tanévben utolsóként megjelent 1956. júniusi szám mintegy karikatúráként, Kecskés László *Így írtok ti...* versgyűjteményével zárul. Közülük Horváth János – aki talán a leginkább lírai hangú volt közöttük – *Szeretném, ha szeretnétek* című versét és átírását közöljük.

Horváth János

Szeretném, ha szeretnétek...

Engem senki nem szeret közületek.

Gúnyoltok, csíptek megtorlatlanul

S én nem kiáltok fel. Az Égre fel!

Mert hangomat elfojtjátok vadul.

Miért csináltam jó s rossz vicceket?

Igaz, nem volt bennük semmi
tartalom.

Nevetni rajtuk kit kértem meg én?

Az égvilágon senkit. – Gondolom:

Titkon azért mégis neveltetek,

Előttem mért nem? Nem

szerettetek?

Gúny tárgyá lettem. És „kartársaim”

Bosszút lihegve rám uszítanak,

S azon nevettek, hogy miként sírok,

Ha „hú barátok” vérig sértenek.

Ha verset írtam, rámrohantatok,

„Azúr az úr”-rímmel gyötörtetek,

De ha kínrímekkel verset írtam én,

„Hülyének” nézve kineveltetek.

Erősen bántott. S mégis itt vagyok!

S vagyok, ami vagyok.

Csak! egy! jó szót, de szóljatok, fiúk!

Tudom, szeretni olyat nem lehet,

Kit két év óta senki nem szeret,

Ki két év óta mindenkit szeret!

Igaz, én ifjú szívekben nem élek,

De mégis szeretném, ha

szeretnétek.

Janos Skrbčska (horvát költő)

A szőrkefe dala (népballada)

(Két felvonás az egész, egy el- és

kivonás).

Engem senki sem szeret közületek.

Zsaroltok, mint vevőt a közeletek.

S én nem kiáltok, mert szőrből nem

lesz hang soha,

(Rímtelen lesz a vers következő

sora)

Miért csináltam hülye vicceket?

Kefét nem ettem, nem leszek

kannobál,

A jó viccen csak röhögni lehet,

(Ide kéne egy balladai homály)

Tárgy gúnya lettem illetve

trágyagúny,

Egytárgyú gúnya, vagyis gúnynak

tárgya,

Felettem lihegő bosszú árnya húny,

Felettem csikorgó bosszú árnya.

Ha keféltam, rámrohantatok,

Pedig megpuoltam kínrím-

hantotok.

És mindezért csak kineveltetek.

A kinevetőkkel kin neveltetek?

Ez erősen bántott, felhúzott,

Elhúzott, lehúzott, kihúzott.

De én mégis csak itt vagyok,

S vagyok, ami vagyok,

S vagyok! Amy vagyok! Vagyok!

Igen, én az ágy alatt is megélek,

Ha szükség van rá, hát tovább

kefélek.

A júniusban megjelent 8. számban a szerkesztőség *Hibáink* című írásában értékelte a folyóirat, az Emberek leszünk megjelent számait. Úgy ítélik meg, hogy az újság színvonala folyamatosan emelkedett, a tartalma is változatosabb lett. Kritikusan szól viszont a versekről és a karcolatokról:

„A verseknek egyik fő hibájuk, hogy nincs komoly mondanivalójuk, inkább csak a vers kedvéért íródtak. Egy-kettő van csak, amelyek mondanivalójuknak keresnek versformát, és nem a versformának mondanivalót. Vagyis l’art pour l’art a szó szoros értelmében. A karcolatok pedig, ha időszerűek is, mindig azt az egy témát kerülgetik számárszerű csökönyösséggel: az emberszólást. Kissé unalmas már, hogy egyébbel nem is tudnak sem társalgás közben, sem írásban foglalkozni egyesek, mint mások hibáinak megszólásával.”

A szerkesztőségi értékelésben többször idézik Söveges Dávid kritikáját, és erre hivatkozva írják, hogy azóta a vallásos témájú szépirodalmi művek mellett „két-három kimondottan vallásról szóló írás” is megjelent. A cikk a következő elgondolkodtató mondatokkal záruk:

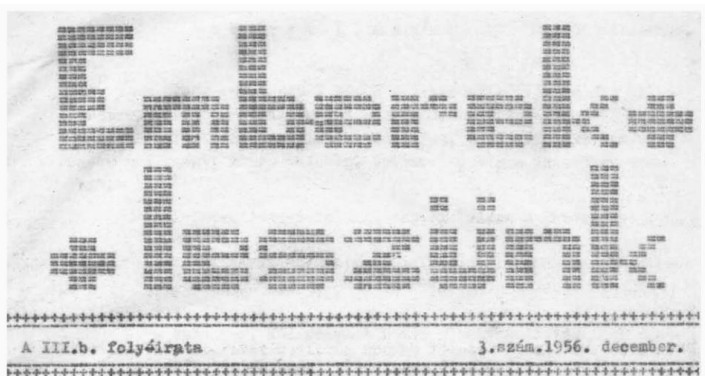
„Vannak, akik minden papírt, mire valami írva van, elolvasnak, de két perc múlva már nem tudják, mit olvastak. S a pillanatnyi időtöltés kedvéért elolvassák az újságunkat is, de olyan érdektelenséggel, mintha egy WC-papír lenne! Ez nemcsak szellemi tompaságra, lustaságra vall, hanem nagyfokú közömbösségre az osztállyal szemben. Mert a szolidaritás nemcsak abban áll, hogy kaját vagy puskát kérünk, s hogy közös erővel szidjuk a távollevő tanárt vagy osztálytársunkat, hanem abban is, hogy egymás munkája után érdeklődünk és méltányoljuk azt.”

Az **1956/57-es tanévben** az immár III.B osztály új osztályfőnököt és prefektust kapott Faggyas Edvin személyében. Söveges Dávid a gimnázium igazgatója lett, de továbbra is maradt az osztály magyartanára. Faggyas Edvin támogatta az osztályújságot, Söveges Dávid pedig magyartanárként is rajta tartotta a szemét.

A szerkesztőség tagjait ugyan az újság nem tünteti fel, de tudjuk, nem változott. Október közepén a „kiadó” Fogarassy Géza átment a győri bencés gimnáziumba. Az újság fejlécében nem szerepelt az évfolyam feltüntetése, csak a megjelenés időpontja, és „A III.b. osztály folyóirata” megnevezés. Ugyanakkor az oldalakon szerepel az V. 1. szám jelölés, a későbbi számokban pedig az impresszumban tüntetik fel az évfolyamot.

Az októberi szám a megszokott tartalommal jelent meg valamikor október közepén. A megszokottól eltérően csak 8 oldalasra sikerült, és kicsit elkapkodottnak tűnik.

A szerkesztőségi vezércikk arról szól, mit jelent pannonhalmi diáknak lenni – feltehetően Faggyas Edvin vagy Söveges Dávid sugallatára született. Két tanulmány szerepel benne (Veress Péter: *A jövő energiaforrásai*, Glattfelder György: *Néhány szó a zenéről*). *Pannonhalmi filmkockák* címmel (Hidy Péter) három rövid filmjelenet terve, egy-egy humoros írás a szerelmes levelek helyes tartalmáról és az osztály fekete táblájának átfestéséről és pár vers.

Az Emberek leszünk utolsó számának fejléce

A novemberben megjelent következő, szintén 8 oldalas szám egyértelműen tükrözi az akkor történeteket, és az osztály azokról alkotott véleményét. A címlapon „*Vezércikk helyett*” címmel Vörösmarty Szózatából az 5-9. versszak jelenik meg (Szabadság! Itten hordozák ...). A forradalom leveréséről még két vers emlékezik. Kovács Győző allegorikus verse a homokra ültetett fáról így végződik:

*„De jaj, jön a kertész. Hisz látta,
Hogy mindent ami régi, eltemet a homok,
Jön a kertész, hoz új fát, új növényeket,
S rátelepítené a homokra.
De nem lehet!
Nem lehet így elnyomni egy nemzetet!”*

Hidy Péter verse 1956. november 4. dátummal jelent meg:

*Lassan vége mindennek...
Az éj leszáll...
Tankok dübörögnek...
Gondolataink megállnak...
Szemünk tétován réved...
Könnnyünk kiapadt...
A fájdalom tompán sajog...
Idegeink elsorvadnak...
Lélekharang csendül...
Imám kettészakadt...
Csend, csend, csend van...
.....
És meghalunk.*

A *Hangzavart?* című cikkben ugyancsak Hidy Péter hasonlítja össze a bartóki zenét a klasszikus zenével, de írásába belecsempészi a következő félmondatot: "... aztán *gondolkodj egy kicsit: van-e szó arra amit a magyar szenved?*"

Az újság többi tartalma a megszokott. *Van-e lélekvándorlás?* című írásában Répássy Csaba a reinkarnációval foglalkozik, Szalai Béla *A hangszerek forradalma* című értekezésében a modern hangszerkészítésről és az elektromos hangszerekről ír. Pár további vers és rövid írás mellett az igazán érdekes egy híradás, amely az iskola irodalmi lapjának, a *Szép szónak* a megjelenéséről tudósít.

Az Emberek leszünk utolsó száma decemberben jelent meg. Karácsonyi számnak mondható, erről szól a vezércikke, és egy ügyes írás, amely a belgiumi, angliai és amerikai karácsonyi hagyományokat hasonlítja össze. Kovács Győző verse is a karácsonyról szól. Sőt, még az újságba írásokat nem közlő osztálytársakat elmarasztaló, név nélküli cikk is *Karácsonyi ajándék* címmel jelent meg.

Az eltiport forradalom egyedül Hidy Péter *Szilveszteri pohárköszöntő* című versében köszön vissza, amelyből egy részletet közlünk:

*„Emelem telten csengő poharam,
Benne aranyló bor ragyog,
És boldog újévet kívánva*

Csendül, hirdet új holnapot.

Csendül bosszúja rabiga

nyúge ellen:

„Pusztulj vad Kelet barbárja
és ne bánts a magyart!”

Csendül hite igazabb, más
sebb jövőben:

„Omolj össze nagy Hazudás
élni hagyd a magyart!”

A karácsonyi szünet a szénhiány miatt nagyon hosszú volt, december közepétől január végéig tartott. A szerkesztőség nekilátott a márciusra tervezett, következő szám összeállításához, ám az már nem jelenhetett meg. Március elején a gimnázium vezetése betiltotta a diákújságokat, és a bennük megjelent, a forradalmat dicsőítő és elbukását gyászoló írások, versek miatt elrendelte az előző hónapokban megjelentek megsemmisítését.

Így ért véget a hat év alatt 25 számot megjelentető *Korareggel* – *Emberek leszünk* diákújság története.

***

Söveges Dávidhoz nevéhez még egy diákújság kötődik, a rejtélyes *Szép Szó*. Rejtélyesnek azért nevezzük, mert nem tudjuk, mikor és hány szám jelent meg belőle.

Néhány szürke szó a Szép Szóról.

Szeretettel üdvözljük az egyszerű kiállítású, de szép és jótartalmu tebtvérlapot. Tartalma valóban megfelel címének. Bár a szemelvények egyelőre csak három költőnk tollából kerültek ki, de ez nem von le semmit a kezdeményezés értékéből. A jövőre nézve látni egy-két szerény ajánlatom: A régebbiek közül szeretnénk látni Szabó György, Madarász stb. verseit is. Sem lenne baj, ha ezután egy-egy újabb költőt is megismerhetnénk rajta keresztül. Azt hiszem a prózában is előfordul egy-két szebb szó... Közülhet-ne néha verselemzéseket, bírálatokat is!
Egyútként sok sikert és hosszú életet kívánunk a Szép Szónak! Gimnáziumunk tepedő irodalmi életének szükege volna még olyan bátor, okos kezdeményezésekre mint ez.

- h j -

Tudósítás a Szép Szó megjelenéséről (Emberek leszünk, V. évfolyam, 2.sz.)

A biztosan megjelent 1956 őszi számából sem ismerünk példányt, csak annak az *Emberek leszünk*ben megjelent ismertetését és kritikáját Horváth János tollából. Ebből mindössze annyit tudunk meg, hogy az

egész iskola irodalmi újságja volt, amely a diákok verseiből, rövid elbeszéléseiből közölt válogatásokat.

Az 1956-os őszi számot szerkesztő, akkor negyedikes Nagy Sándor visszaemlékezéseiből tudjuk, hogy az irodalmi faliújságért felelős Söveges Dávid bízta őt, élessze fel a Szép Szót egy újabb szám összeállításával. Az elmondásból az érzékelhető, hogy a Szép szó már korábban is megjelenhetett, de kiadása abbamaradt, – ezért volt szükség a felélesztésre.

***

Söveges Dávid nevéhez fűződik a pannonhalmi gimnázium első 50 évében megjelent összes osztályújság fele, több mint 25 szám. Az osztályújságokat eszköznek tekintette, amelyekkel irodalmárként és tanárként írásra tanított, nevelőként szorgalomra, kitartásra és rendszeres munkára készítetett.

Mindezt nem munkaköri kötelességből tette, hanem pedagógusi hivatásszeretetéből fakadóan. Bizonyára örömmel vett kézbe egy-egy frissen elkészült példányt, és talán nála jobban senki sem örült, ha benne valamelyik tanítványának jól sikerült versét, írását olvashatta.

Talán még a szerző sem a dicséretnek vagy a magyar ötösnek, amelyet kapott érte..

Söveges Dávid OSB bibliográfia

Önálló könyvek

1. *A karácsonyi játék.* - Budapest : Egyetemi Nyomda, 1943. - (Német néprajztanulmányok 9.). - 103 p.
2. *A karácsonyi játék.* - Budapest : Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1943. - (Pannonhalmi füzetek 34.). - 103. p.
3. *Az igehirdetés. Az igehirdetés retorikája. Az igehirdetés elmélete.* - [s.l.] : [s.n.], 1985. - (Katolikus Teológiai Főiskolai Jegyzetek). - 129 p.
4. *Fejezetek a lelkiség történetéből / [sajtó alá rend., a mutatókat kész. Bartók Ferenc]. - Pannonhalma : Szent Gellért Hittudományi Főiskola, 1993. (Pannonhalmi könyvek). - 540 p.*
5. *Szent Benedek családja : rendtörténeti vázlat.* - Pannonhalma : Szent Gellért Hittudományi Főiskola, 1995. - 148 p.
6. *Isten útja a bencéseken át : kis bencés rendtörténet / [... sajtó alá rend., az irodalmat összeáll. Somorjai Ádám]. - Pannonhalma : Szent Gellért Hittudományi Főiskola, 1996. - (Rendtörténeti füzetek 1.). - 147 p.*
7. *Magyarázatok Szent Benedek regulájához : (Tiszaújfalu, 1948. nov. 5., Pannonhalma, 1977. szeptember) / Söveges Dávid magiszter előadásai alapján jegyezték növendékei ; szerk. ... sajtó alá rend. Somorjai Ádám OSB. - Pannonhalma : Szent Gellért Hittudományi Főiskola, 1996. - (A Pannonhalmi Főiskola Könyvei; 8.). - 310 p.*
8. *Fejezetek a lelkiség történetéből.* - 2. átdolgozott. kiadás Pannonhalma Bencés Kiadó, 2007. I. köt. Keresztény ókor, romantika, gótika. - (Napjaink teológiája, 6.). - 326 p.
II. köt. A reneszánsz humanizmustól a II. Vatikáni Zsinatot követő változásokig. - (Napjaink teológiája, 7.). - 352 p.

Fordítások

9. *Liturgia és egyéniség / Dietrich V. Hildebrand; [ford. Jávor Egon és Söveges Dávid]. - Budapest : Szociális Misszióistársulat, 1941. - 188 p.*
10. *Szent Benedek regulája = Regula Sancti Benedicti / sajtó alá rend. Söveges Dávid. - [Pannonhalma] : [s.n.], 1948. - 190 p.*
11. *Szent Benedek: Európa védőszentje 480-1980 / Blazovich Ágoston OSB, a Regula-idézetek fordítója Söveges Dávid OSB. - Reprint kiadás. - Bécs: Pannonhalmi Főapátság, 1980. - 78 p.*
12. *Szent Benedek regulája / [ford. Söveges Dávid]. - [s.l.] : [s.n.], 1981. - 185 p.*

13. *Szent Benedek regulája* / ford. Söveges Dávid. - Pannonhalma : Bencés Kiadó, 1992. - (Lelkiségi füzetek, 1.). - 76 p.
14. *Szent Benedek Regulája* / ford. Söveges Dávid. – 2. kiadás. - Pannonhalma : Bencés Kiadó, 1993. - (Lelkiségi füzetek 1.). – 76 p.
15. *Szent Benedek Regulája* / [... ford. Söveges Dávid OSB]. - Pannonhalma : Bencés Kiadó, 1995. - 143 p.
16. *Szent Benedek Regulája* / [ford.] Söveges Dávid; [ford. közrem.] Páhi Gábor. - Pannonhalma : Bencés Kiadó, 2002. - 169 p.
17. *Szent Benedek Regulája : a Regula lelkiségének alapelemei című tanulmánnyal* / [... ford. és bev. ... Söveges Dávid munkája] ; [bev. tan. Páhi Gábor fordításában]. - Pannonhalma : Bencés Kiadó, 2005. - 142 p.
18. *A lelki élet művészetének eszköztára : a franciaországi Sainte-Marie de la Pierre-qui-Vire bencés apátság perjelének lelkigyakorlata : Magyarország 2011. október 21-28.* / Yvan de Carheil ; [ford. Kaposiné Eckhardt Ilona, a bencés regulát ford. Söveges Dávid]. - Budapest : Sarutlan Kármelita Nővérek, 2012. - 112 p.
19. *Szent Benedek regulája* / [ford. Söveges Dávid]. - 2. kiadás. - [Pannonhalma]: Pannonhalmi Főapátság: Bencés Kiadó, 2015. - (Bencés Lelkiségi Sorozat, 1.)- 171 p.

Könyvekben megjelent tanulmány

20. *Einführung und Geschichte des Maurinerbreviers in der ungarischen Benediktinerkongregation* / Sólymos Szilveszter – Söveges Dávid – Angelus Häussling
In: Sonderdruck aus Archiv für Liturgiewissenschaft, 1963. 79-84. p.
21. *Bevezetés a Regulához In: Népek nagy nevelője... Szent Benedeknek, Európa védőszentjének emlékezete.* – Budapest : Szent István Társulat, 1981. – p. 31-42.
22. *Szent Benedek Regulája és a Regula Magistri* In: Corona fratrum : Dr. Szennay András főapát úrnak 70. születésnapjára / [szerk. a pannonhalmi és győri bencések]. - Pannonhalma : Várszegi Asztrik, 1991. – (Pannonhalmi Könyvek). - p. 217-254.
23. *Az egyiptomi szerzetesek tanítása : I. rész : I-X. könyv* / Johannes Cassianus ; ford. Simon Árkád ; előszó Söveges Dávid, sajtó alá rend. Somorjai Ádám. - Pannonhalma ; Tihany : EFO Kiadó és Nyomda, 1998. – (Johannes Cassianus műveiből 1.). - 328 p.

A Pannonhalmi Főapátsági Könyvtárban őrzött hagyatékból bekötött kéziratok:

24. *Das Weihnachtspiel : szakvizsgálati házi dolgozat.* - gépelt kézirat. – Pannonhalma : [s.n.], 1941. - 194 p.

25. *Az igehirdetés retorikája. Az igehirdetés elmélete.* – Gépirat. - Budapest : [s.n.], 1979. - 189 p.
26. *Keresztény nagykorúság /* André Liégé ; [kommentár S. D.]. – Gépirat. [s.l.] : [s.n.], [s.a.]. 14 p.

Folyóiratokban megjelent művei

Műhely

27. *Aszkézis, ma és régen* In: Műhely, 1991. (14. évf.) 6. sz. p. 11-13.
28. *Ferdinand Ebner (1881-1931)* In: Műhely, 1992. (15. évf.) 4. sz. p. 8-10.
29. *Martin Buber két könyve* In: Műhely, 1993. (16. évf.) 1. sz. p. 55-57.
30. *A bíboros és a néző Isten - Nicolaus Cusanusról* In: Műhely, 1994. (17. évf.) 1. sz. p. 32-33.
31. *Nicolaus Cusanus: Az Isten nézéséről (Söveges Dávid fordítása)* In: Műhely, 1994. (17. évf.) 1. sz. p. 34-40.

Néprajzi látóhatár

32. *Bencés nővérek Tiszaújfaluban /* Orbán Klára, Söveges Dávid, Zölde Józsefné Pásztor Mária; [Közread., bev. és jegyz. ell.] Mohay Tamás In: Néprajzi látóhatár, 2000. (9. évf.) 3-4. sz. p. 235-251.

Pannonhalmi Szemle

33. *Karl Geerling: Die Stunde Gottes* Könyvismertetés In: Pannonhalmi Szemle, 1942. (17. évf.) 2. sz. p. 146.
34. *Lefebvre Gáspár O.S.B.: A liturgia alapvető gondolatai, ford. Szunyogh X. Ferenc O.S.B.* Könyvismertetés In: Pannonhalmi Szemle, 1942. (17. évf.) 3. sz. p. 223.
35. *Norbert Rocholl: Heilige Sendung* Könyvismertetés In: Pannonhalmi Szemle, 1942. (17. évf.) 4. sz. p. 289.
36. *Olajos A. Elréd: G.K. Chesterton* Könyvismertetés In: Pannonhalmi Szemle, 1943. (18. évf.) 4. sz. p. 310-311.
37. *A Pannonhalmi Főapátsági Szent Gellért Főiskola Évkönyve az 1942-43-i tanévre* Könyvismertetés In: Pannonhalmi Szemle, 1944 (19. évf.) 2. sz. p. 134-137.
38. *Székely László: Áhítat a falun. Adatok Csíkszentdomokos vallásos néprajzához* Könyvismertetés In: Pannonhalmi Szemle, 1944 (19. évf.) 3. sz. p. 223-224.
39. *A jó élet módja. (K.) Sajtó alá rendezte Vargha Damján* Könyvismertetés In: Pannonhalmi Szemle, 1944 (19. évf.) 3. sz. p. 224-225.
40. *Mai szentképek* In: Pannonhalmi Szemle, 1944. (19. évf.) 3. sz. p. 238-240.
41. *Egy magyar teológus a két háború között. Száz éve született, ötven éve halt meg Kühár Flóris, a Pannonhalmi Szemle első felelős szerkesztője.* In: Pannonhalmi Szemle, 1993. (1. évf.) 4. sz. p. 48-55.

42. *Szent Benedek Regulája és a Regula Magistri* In: Pannonhalmi Szemle, 2013. (21. évf.) 3. sz. p. 135-141.

Teológia

43. *Bencze Anzelm - Söveges Dávid: Én és te* In: Teológia: hittudományi folyóirat, 1971. (5. évf.) 4. sz. p. 218-229.
44. *Hagyomány és haladás az egyházban* In: Teológia: hittudományi folyóirat, 1972. (6. évf.) 3. sz. p. 158-163.
45. *"Hát nem értitek, hogy nem a kenyérről beszéltem?" (Mai nyelvelméletek és a teológia)* In: Teológia : hittudományi folyóirat, 1981. (15. évf.) 2. sz. p. 95-102.
46. *Prédikációt hallgató diákok* In: Teológia : hittudományi folyóirat, 1982. (16. évf.) 2. sz. p. 115-118.
47. *A szerzetesengedelmességről – történelmi hosszmetzetben* In: Teológia : hittudományi folyóirat, 1991. (25. évf.) 4. sz. p. 228-237.

Vigilia

48. *A műveltség, folklór és világirodalom mikrokozmosza. Pogány Péter díszes „Ponyvatükre”* In: Vigilia, 1980. (45. évf.) 1. sz. p. 40-45.

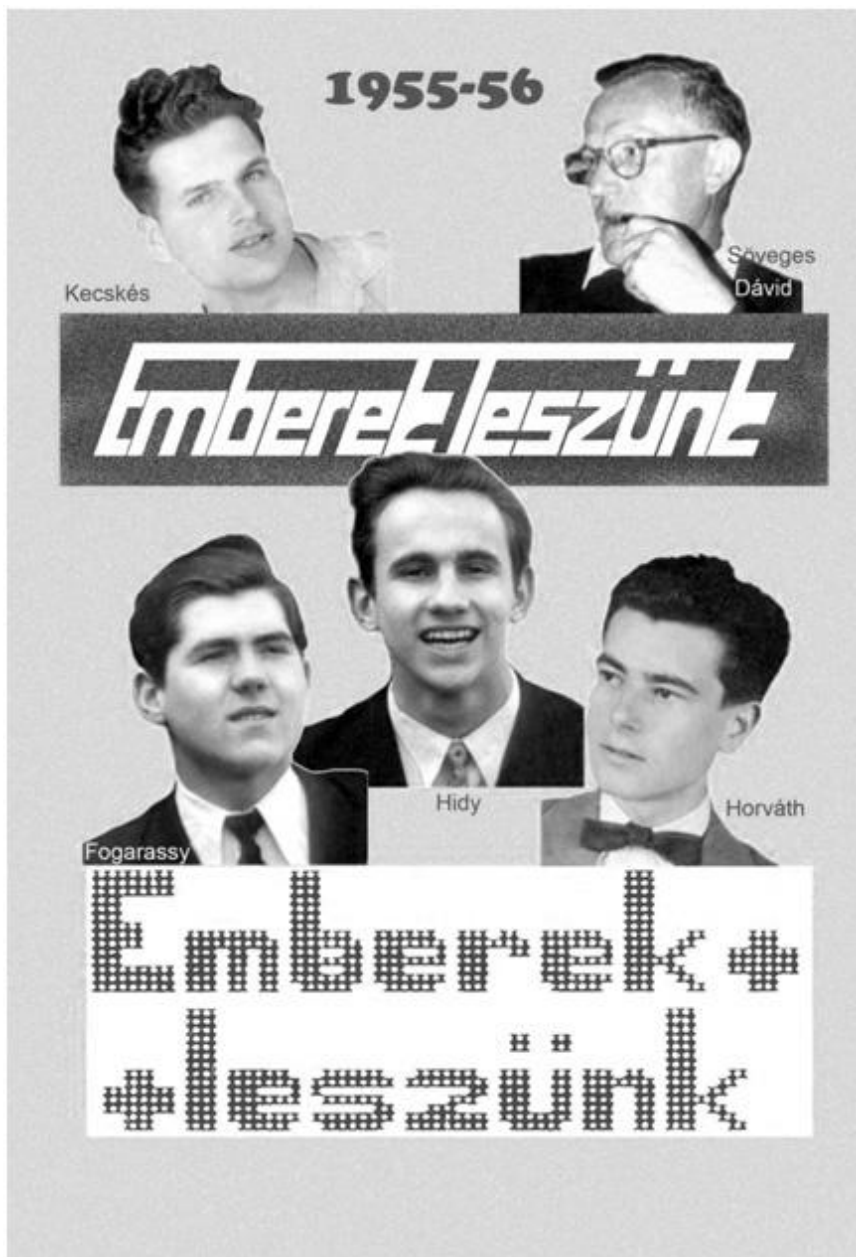
Pannonhalmi Szent Gellért Főiskola Évkönyve

1. *Arnoldus Wion, a bencés dicsőség első gyűjtője. – 1959. - I/1-7. p.* In: Pannonhalmi Évkönyv 1959, 1959. ca. 109 l.
2. *„Necessitas parit coronam” (Egy idézet a Regulából, annak elő- és utóélete). - 1977. - V/1-11. p.*In: Főiskolai Évkönyv 1976/77, 1977. ca. 150 l.
3. *Pap és szerzetes. Történelmileg és elméletileg. - 1982. - III/ 1-10. p.* In: Főiskolai Évkönyv 1981/1982, 1982. ca. 146 l.
4. *Próféták és pásztorok. Középkori misztikusok egyházkritikája. - 1983. - IV/1-20. p.* In: Főiskolai Évkönyv 1982/1983, 1983. ca. 174 l.
5. *Pár gondolat újabb irodalmunk megértéséhez. - 1985. - IX/1-22. p.* In: Főiskolai Évkönyv 1983/1985, 1985. ca. 220 l.
6. *Lelkiség a II. vatikáni zsinaton és utána. – 1989. - III/1-52. p.* In: Főiskolai Évkönyv 1987/1989, 1989. ca. 153 l.

Egyéb

Vannak utak : Móser Zoltán fotóalbuma / Szent Benedek Regulája alapján (Söveges Dávid OSB fordításának felhasználásával) a szövegeket válogatta, a képeket készítette és összeállította Móser Zoltán. – Pannonhalma : [s.n.], 1988. [!1989]

*Összeállította: Horváth Sára Andrea
Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár*

Az Emberek leszünk gyűjteményes kötetének címlapja

EMLÉKEZÉSEK
SÖVEGES DÁVIDRA

Az idővel az emlékezetben minden megmarad, de olyan színtelen lesz, mint azok a nagyon régi fényképek, melyeket még fémlemezre rögzítettek. A fény, az idő lemossa a lemezről a vonások éles és jellegzetes árnyalatait. Forgatni kell a képet, s a világítás bizonyos fénytörése szükséges hozzá, hogy a vak fémlemezen megismerjük azt, kinek arcvonásait egyszer magába szívta a tükörlap. Így halványodik el az időben minden emberi emlék is.

De egy napon fény hull valahonnan, s akkor megint látjuk az arcot.

Ez a fény az emlékezés

/ Márai Sándor/

Bálint Árpád

Két falevél

Kedves Dávid atya! Volt tanítványaid alkalmat teremtettek arra, hogy újra méltó módon beszélhessek Veled. Igaz ugyan, hogy amíg itt voltál közöttünk, csak életed utolsó éveiben használtam Veled ezt a tegező formát. A szokás azonban azt kívánja, hogy én is ezt a tegezést válasszam.

Talán nekem is így jobb, hogy így őszintébben, bensőségebben írhatom ezt a szokatlan címzésű levelet.

Találkozások

Talán már Te sem emlékszel arra, hogy Pápán találkoztunk először. Bennem is elhalványodtak az emlékképek, de hogy találkoztunk, arra a legfontosabb bizonyíték a Tanulmányi Értesítő "nacionáléjának" megírása. Kétségtelen, hogy a Te írásoddal van benne a születési évem, anyám neve, akit a Mária név helyett Annának írtál.

Aztán homály fed be sok részletet. A háború borzalmas éve volt 1944. Az én kis életemben is sorsdöntő volt. Szüleim szűkös anyagi helyzete nem engedte meg, hogy továbbtanuljak, de segítségül jött a bencés rend ösztöndíjas pályázata. Így jutottam a nyáron egy vizsgával ahhoz a lehetőséghez, hogy teljesen ingyenes tanulóként, szeptember végén apám kíséretében megjelenhettem a pápai Szent Mór gimnáziumban, ahol Te vettél pártfogásba.

Mindössze két hetet örülhettünk egymásnak, mert október 13-án a pápai reptér bombázása után hazaküldtek. Mire a következő évben, május végén megtudtam, hogy megkezdődött a második félév, hiába siettem vissza Pápára, az osztályfőnökünk Oloffsson Placid atya volt. Miért? Én soha nem tudtam meg, mi történt és miért. Olyan jó volna erről is beszélgetnünk.

A gimnázium épületében hadikórház létesült. Mi a szűkös rendházban találtunk otthonra a bencés atyák türelme és leleményessége révén. Te már nem voltál velünk.

Aztán jött az iskolák államosítása 1948-ban. A bencés rend

elhagyta az iskolát, csupán Oros atya maradt hittanárnak.

Én is meggondoltam magam. 1949 januárjában, félévkor kiléptem a pápai iskolából, és átiratkoztam az akkor már állami pannonhalmi gimnáziumba. Te nem tanítottál, de egyszer összetalálkoztunk. Megörültünk egymásnak. Ettől kezdve véletlenszerűen találkoztunk.

Micsoda öröm volt, hogy az akkor már bontakozó poétai tehetségem néhány teljesítményét végre szakembernek mutathattam meg. Vállaltad a bíráló, értékelő, segítő szerepét. Nem volt ez a szerep mindig kedves nekem, de köszönöm most, hogy akkor éles szemmel megláttad a verselési hibáimat.

Mikor aztán a Rend újra átvette a gimnázium irányítását, a találkozásaink gyakoribbak lettek.

A közös munka

Ez a munka elsősorban irodalmi tevékenység volt. Gyakorlatilag ez azt jelentette, hogy a már megírt verseket hónom alá csapva állítottam be Hozzád a szobádba. Akkoriban a bencés atyák főként úgy tettek, hogy szobájuk ajtaját állandóan nyitva hagyták a tanulók előtt. Kiki úgy mehetett be hozzájuk, hogy vitte magával gondját, baját, írását vagy feladatát.

Engem verseimmel együtt fogadtál. Bemutattam az újakat, és a már bemutatottakat, amelyekben a javítást elvégeztem. Örömmel és készségesen fogadtál mindig, mintha én lennék a főnyeremény az életedben. Két éven keresztül javítottad a "műveimet", gyomláltad ki belőlük a selejtet (a magyartalanságot, az üresjáratokat, a sutaságokat). Megjegyzéseidet kendőzetlenül mondtad nekem. Először szokatlan volt ez a keménység, de végül elfogadtam. Beszélgetéseink végén buzdítást és bizalmat kaptam Tőled. Ez a biztatás őszinte volt, mint aki hisz abban, amit mond.

Néha beszélgetéseink elkalandoztak más témákhoz is így többek között megmutattad más diákok sikeresebb műveit is. Sohasem felejttem el, hogy egyszer egy később sikeres diák verseit át is adtad tanulmányozásra, hogy hasonlítsam össze magam vele. Rendkívül tanulságos volt. Hogy az a diák, aki előttem járt négy évvel a gimnáziumban, hogyan jutott addig, hogy versei meg is jelentek folyóiratokban. Kézzelfogható lett a siker akkor számomra. Előfordult,

hogy versfordítással is foglalkoztam. Ebben is segítségemre voltál, noha nem beszélted azt a nyelvet. Így jutottunk oda, hogy egy Lamartine-verset, a *Tó* címűt próbáltam magyarra átültetni. Egy tanártársadat kérted meg, hogy segítsen a fordításban. Micsoda büszkeség volt ez nekem! Még arra is emlékszem, hogy kitüntetve éreztem magam, amikor saját írásaidból kaptam Tőled ajándékba egy egyoldalnyi szöveget. Hihetetlen boldoggá tett. Azt gondoltam, hogy igazi költő lehetnél írásaid alapján, és e helyett velem foglalkozol.

Bocsásd meg, hogy az egész oldalt nem tanultam meg, de az egyik gondolatára emlékezem: "Az idő foglya vagyok, bilincse kezemen, karóra." Érdekes, hogy ez a találó mondat ma is gyakran eszembe jut még, mai összefüggésben is, pl. a mobiltelefonnal. Egész életemre szolgáló vezérfonalként őrizem széles és mély tudásodat a magyar irodalomban, hogy megszerettem Radnóti Miklóst, Illyés Gyulát, Németh Lászlót, Neked köszönhetem.

S most hadd áruljak el egy titkot. (Ne lepődj meg, hogy így fogalmazok. De az ötlet több volt, mint jó tanács.)

Az 1951-es tanévben engem választottak az Önképzőkör diákelnökének, mely azzal a megtiszteltetéssel járt, hogy előadást vártak tőlem. Te adtad az "ötletet", hogy írjak előadást József Attila istenes verseiről. (Kb. öt évvel később ezzel a témával foglalkozott Sík Sándor.) Az előadás után a magyartanárom külön gratulált. A kitüntető elismerés örömet, akkor Veled is megosztottam, és megköszöntem Neked.

Érettségi után

A történelem más pályát jelölt ki mindkettőnk számára. Mint rendesen, a tanulók elhagyták az iskolát, Te pedig továbbra is nevelted a tanítványokat. A gimnázium igazgatója lettél. Az 1956-os forradalom és szabadságharc után, 1957-ben Téged bebörtönöztek. Ez úgy esett, hogy én 1957-ben, húsvét előtt, fiatal tanárként, Oros atya felkérésére egy lelkigyakorlat társelőadója lettem a gimnáziumban. Hogy letartóztatásod pár nappal később volt, azt gondoltam, hogy ebben némi szerepem nekem is volt.

Nem tudtuk ezt tisztázni, mert később már nem találkoztunk. Mindvégig abban a hitben voltam, hogy az nem lehet véletlen, hogy Téged akkor fogtak le, amikor én a gimnáziumban előadóként szerepeltem a diákok lelkigyakorlatán.

1961-ben, amikor engem is letartóztattak, a lefoglalt irataim közé

rejtettek egy levélrészletet Tőled, mintha mi rendszeresen leveleztünk volna. Amikor ezt bűnömül rótták fel, érezve a veszélyt, jeleztem a rendőrfőnöknek ennek valótlanágát, és határozottan tiltakoztam. A későbbiek során egyszer sem találkoztam többet ezzel a levéllel, pedig elég sokat faggattak a Veled való kapcsolatról.

Sok-sok évvel később, amikor a Somlón szőlőt tudtunk venni, az első termésből szerettelek volna megajándékozni. Fölcsomagoltam egy kis szőlőt és mustot. Üresen találtam a szobádat. Mit tehettem más, otthagytam a szobádban. Tudtam, hogy rövidesen hazamész és megtalálod.

Így aztán levelet írtál géppel, óvatosan, és köszönted meg az ajándékot. Szeretetem jelének vetted, minthogy az is volt. Azóta is őrzöm ezt a levelet. Ma is tűnődöm, hogy a benne levő két falevél miért került a borítékba? Milyen üzenettel ruháztad föl, mert egy szót sem írtál ezzel kapcsolatban.

Az ősz megszínezte ezt a két kis levelet.

Drága kincs.

Boldog vagyok, hogy a hagyatékból nekem is jutott.

*Köszönöm, hogy Te nekem is voltál,
hogy lelkedet közvetlenül éreztem,
hogy szádból szállt hozzám a zsoltár,
hogy mindig velem éltél lélekben.
Köszönöm, hogy jószágod rám is pazaroltad,
hogy az életből sokat töltöttél velem,
hogy értéket adtál a szavaknak,
hogy derűt adott a kegyelem.
Amit Te nekem tanítottál akkor,
imádsággá válik ajkamon,
hogy hálámat viszonzásképpen
örömmel, szívből mondhatom!*

Doba, 2017. március 26.

Bálint Árpád a tanári pályáját Pápán kezdő Söveges Dávid első tanítványai között volt, majd 1952-ben, Pannonhalmán érettségizett. Mint az Önképzőkör elnöke, és verselgető diák került nagyon közel Dávid atyához. Minderről megemlékezik a Söveges Dávid-émlékpályázatra beküldött írásában. 1961-ben államellenes egyházi szervezkedésért bebörtönözték. Ő faragta a pannonhalmi parkban álló, a bencés tanárok arcait őrző emlékoszlopot. Pár héttel visszaemlékezése megírása után, 2017. április 25-én váratlanul meghalt.

Per misericordiam Dei requiescat in pace!

A Szerkesztő

Ilniczky József

Emlékezés Dávid atyára

Az 1950-es év volt az, amikor 16 évesen már kritikusan kezdtem nézni a világot. Úgy éreztem, minden a feje tetejére állt. Ebben az időben egy országosan is elismert kaposvári gimnázium hatodikos tanulója voltam. A politika a diákságot ebben az időben olyan mohó akarással akarta az oldalára állítani, hogy a létrehozott diákszövetség szinte a tanári kar feje fölé került. Tanítási idő alatt felvonulásokat, tüntetéseket szerveztek. Ilyenkor 9 órakor az iskola előtt gyülekeztünk, azután a Fő utcán végigvonulva különböző jelszavakat kiabáltunk, pl. "Le a cowboy-filmekkel!". Aztán a mozi elé vonultunk, ahol végre kijött a mozigépész, és azt mondta: "A délutáni előadásokra már az összes jegy elkelt, és ezt önök vették meg. Nem kell a mozijegyeket megvenni, és akkor mi sem kérünk cowboy-filmeket." Sok felvonulás jelszavai láthatatlan hatalmak ellen szóltak, mint pl. az imperializmus meg a kapitalizmus. Aztán jött a hír, hogy hitoktatónkat az ÁVH elvitte. Ekkor viszont – a diákszövetség tiltása ellenére – 3-4 ifjúkommunista nélkül vonultunk fel, és kiabáltuk: "Iskolába nem járunk, míg Weisz atyát nem látjuk!" El is engedték.

A zavar teljes volt. Kedves igazgatónk az év végi záróünnepségen beszédét így fejezte be: "Éljen a mi szeretett vezérünk, Rákosi Miklós (sic!) elvtárs!" Ezt hatalmas derűtség követte. Rögtön ezután nyugdíjazták is.

Utcánk 1. számú házának házmesternője, Mancika lett a tanácselnök. Viszont édesapám a főispánnal és egy ügyvéddel a bőszenfai erdőgazdaságnál kapott erdőritkítási munkát. A nyári szünetben én is nekik segítettem, favágó voltam.

Szeptembertől az iskola új igazgatót kapott. Azt beszélték róla, hogy a kommunista párt tagja. A pedagógusok a régiiek voltak, az osztályfőnökünk azonban az új rend híve, és beszédei az otthon hallottakkal teljesen ellentétesek voltak. Problémák voltak velem. Behívatták apámat. Az osztályfőnök noteszába a nevem mellé az volt beírva, hogy: "műröhejes". Röviddel ezután igazgatói rovót kaptam, az osztályból rajtam kívül még heten. Édesapám ezután bement az igazgatóhoz, és közölte, hogy kivesz az iskolából. Majd levelet írt Pannonhalmára. Rövid válasz érkezett: „Doktor úr, hozza a fiát, a fia felvételt nyert gimnáziumunk 7.a osztályába, bentlakásos tanulóként”.

Délután volt, amikor édesapámmal megérkeztünk Pannonhalmára. A portás jelezte érkezésünket. s rövidesen megjelent Dávid atya. Megvallom, nekem nem sok bizalmam volt aziránt, hogy papok fognak tanítani. mert ha meggyóntatnak, rövidesen látják, hogy lusta vagyok, munkakerülő, és írják is már haza a levelet, hogy édesapám jöjjön értem, és mielőbb vigyen haza. Dávid atya a diákotthon folyosóján vezetett bennünket az irodájáig. A hosszú folyosón csak az én cipőm patkóinak csattogását lehetett hallani, ugyanis jó apám még a cipőm orrára is vert vasat, hogy tovább jó legyen. A nagy csend csak azért volt, mert az épületből a szerzetesek és a diákok a Nagyboldogasszony-kápolnában voltak, ami kb. 7-800 méterre volt a diákotthontól és a kolostortól. Ugyanis ott ekkor ünnepelték Szűz Mária menybevétele dogmájának kihirdetését (ezt egyébként életem későbbi időszakában egy érdekes jelnek értékeltem).

Meglepett, hogy Dávid milyen fiatal. Édesapám kertelés nélkül elmondta, hogy nem egy gyöngyszemet hozott, ő azonban örül, hogy papok fognak nevelni, mert ő egy iloncai görögkatolikus parókus hetedik fiaként látta meg a napvilágot. Dávid nem mutatott meglepetést a hallottakra, úgy bánt velem, mint egy normális emberrel. Megmutatta az osztályban a helyemet, az iskola legjobb tanulója mellé ültetett. A napirendet röviden elmondta.

Közben visszaérkeztek a diákotthonba a diákok. Úgy nézett ki, hogy beilleszkedésem könnyű lesz.

Diáktársaim kb. egyharmad része különböző szerzetesrendekbe kívánt jelentkezni, kétharmad részük pedig világi pályára készült. A tanulmányi előmenetel szempontjából két részre oszlott az osztály, az egyik az állva nevető eminensekből állt, akik erőlködés nélkül vették az akadályokat; másik részének viszont a megfelelő jegyekért komolyan meg kellett dolgozni, nekem pl. az érettségi bizonyítványomban egyedül oroszból volt ötösöm.

Nyugodtan kijelenthetem, hogy a mi osztályunk volt – és talán azóta is maradt – az iskola legfegyelmetlenebb osztálya. Például az 1951. április 1-i botrány, amit a mi osztályunk idézett elő. biztos vagyok benne, hogy azóta sem ismétlődött meg. Minden olyan dolgot, amin nevetni lehetett, azt fölkapták, az oktató atyákat kifigurázták, pl. "Guttmannadrágtartót minden népbolt árul, miért hogy hiányzik az Oros atyárul?!"

Dávid az előadásokon kívüli időben viselte a gondunkat. sokat szenvedett velünk. Egy alkalommal egész megrendülten állt az osztály elé, és nagyon komolyan és szívhez szólóan mondta: "Hogy tudok én majd az Isten elé állni a mulasztásom miatt, hogy én nálatok nem tudom kéréseimet átvinni, mert ti ilyen fegyelmezetlenek vagytok?!" Egy másik alkalommal a várban szabadtéri szentmise volt. Dávid áldoztatott, és a mellettem álló férfi megkérdezte tőle, hogy a menyasszonya református, áldozhat-e. Dávid ezután kérdéseket tett fel a hölgynek, majd ezt mondta neki: "Én az egyház által rám ruházott hatalmamnál fogva feloldozlak téged ..." - és megáldoztatta. Én akkor le nem írható módon éreztem, hogy ő rendelkezik ezzel a hatalommal.

Érettségi után sokáig nem találkoztam vele. Egy alkalommal a pannonhalmi gyógyszerárban volt valami ügyintézőm, ez '57-ben lehetett, és ott mondták, hogy két ember egy teherautó platóján vitt és vert egy papot. Ő Dávid atya volt.

Az egyik érettségi találkozó után felkerestem, és röviden elmondtam, hogy mit sikerült eddig az életemben megvalósítani, és hogy az akkor terjesztett kérdőívre - hogy mit tartottam jónak és mit hiányoltam az ott eltöltött idő alatt - azt írtam: "Szóban minden nap miért nem mondták el azt, hogy nincs más út?!"

Házasságom ez alatt az idő alatt tönkrement, életem felborult, kértem, hogy imádkozzon értem. Röviddel ezután egy pályázatot nyertem, és a Nehézipari Minisztérium dolgozója lettem, kiemelt fizetéssel. Innentől minden félévben meglátogattam, beszélgetéseink egyszerűek voltak, ő a saját problémáit úgy mondta el, mint a barátjának, és meghallgatta az enyémeiket. A beszélgetések végeredményeként annak a három szónak az értelmét és mélységét azóta is elmélkedésem tárgyává tettem, hogy "AZ AJTÓBAN ÁLLOK".

A későbbiekben mint vállalkozó egy térvilágítási hálózat felújítását vállaltam el, amiben nagyot buktam a szerződés apró betűs részében lévő, sokmilliós kötbér kilátásba helyezése miatt. A Pázmándi úton a vízbefúló érzésével kapaszkodtam fel, előtte még az öngyilkosság gondolata is megfordult a fejemben, Dávid rögtön látta rajtam, hogy baj van. Beszélgetésünk után kértem, hogy áldjon meg, ő hosszan imádkozott felettem, kiterjesztett kezekkel, aztán megáldott. Megkönnyebbülten jöttem el. Nem sokkal ezután a Környezetvédelmi Minisztériumtól kaptam egy olyan megbízást, amely bőven kárpótolt a

korábbi veszteségért.

Egy másik alkalommal vidámabb témákról beszélgettünk, és a végén kértem, hogy áldjon meg, ő nevetve azt mondta: "Menjél, most kezdődik egy szentmise, ott aranymisés áldást fogsz kapni, az több lesz, mint az én áldásom!"

Egy újabb látogatásom alkalmával a kolostori szobájában kerestem fel, a dupla ajtón kívül nagy lendülettel kopogtattam, és nem hallottam, hogy azt mondja, hogy várjál, és benyitottam. Ő az íróasztalnál ült, bal arca fedetlen volt, és láttam a homlokcsontját, az arccsontját, a két fogsorát és az állcsontját. Aztán egy maszkot nyomott az arcához, és a következő pillanatban Dávid ült velem szemben. Akkor elmondta azt, hogy ami egész életében foglalkoztatta, azt *A Ielkiség története* című könyvével befejezte, és ez véleménye szerint hasznos összefoglaló anyag lehet majd a kispapok számára.

Aztán elmondta azt is, hogy az egészségi állapota olyan, hogy elképzelhető, hogy többet nem fogunk itt találkozni. Mire én azonnal azt mondtam, hogy: "Dávid, ne halj meg, mert ki fog akkor értem imádkozni!"

Ő ekkor úgy nézett rám, hogy talpig megrendültem, és ezt mondta: "Én odaát is fogok tudni érted majd imádkozni." Halála után egy héttel kaptam egy telefont, amely az ezt követő életemet pozitív irányban gyökeresen megváltoztatta.

Bár azt mondják, hogy az emberek soha nem hittek annyi mindenben, mint amióta semmiben sem hisznek, én mégis elmesélek két esetet.

Véleményem szerint Dávid, halála után, azonnal a boldogok közé emeltetett, mert írva van: "*Boldogok vagytok, ha miattam gyaláznak és üldöznek benneteket, és hazudozva minden rosszat rátok fognak*" (Mt 5,10). Továbbá az is írva van: "*Örüljete és ujjongjatek, mert nagy lesz a mennyben jutalmatok!*"

Nyolcvanhárom éves vagyok, mindennap érzem, hogy Dávid imádkozik értem, csodálatos ezt tudnom.

Budapest, 2017. március 23.

(A Söveges Dávid irodalmi emlékpályázat Különdíját elnyert pályamű)

Kovács Attila dr.

Emlékeim dr. Söveges Dávid atyáról

Amikor több mint hatvan év távlatából visszagondolok a Pannonhalmán töltött diákéveimre, bizony nem tudom, hogy mit is írjak: regényt, időrendi visszaemlékezést vagy néhány legfontosabbnak tűnő epizódot. Azt hiszem, az utóbbi kettő keverékét választom.

Dávid atya a gimnáziumi négy évem alatt végig osztályfőnököm és prefektusom volt. Ez az osztály, az 1955-ben érettségizett A/humán/osztály volt az egyetlen, amelyett tanári-nevelői pályája során végigvitt.

Ha összefoglalni szeretném Dávid atya legfőbb tulajdonságait, akkor legtömörebben a következőket írhatom:

- nemcsak Isten gyermeke volt, hanem szolgája és Szent Benedek atyánk regulájának fordítója, és az abban foglaltak követője
- ember, barát, prefektus és példát mutató tudós tanár
- természetszerető, következetes, ha kell szigorú, de igazságos, szorgalmas egyéniség

A felsorolt tulajdonságai köré fogalmazva az emlékeimet, megpróbálok egy időrendiséget is követni, de előre tudom, ez többször nem fog sikerülni.

Hogyan kerültem Pannonhalmára, vagyis a QPACRA

1951-ben, amikor Pásztón az általános iskolát befejeztem kitűnő eredménnyel, édesapámmal – aki korában, akárcsak nagyapám, évtizedekig tanítóskodott, ám 1950-ben őt, aki három gyermekével együtt egy a héttagú családot tartott el, „nyugdíj nélkül nyugdíjazták” (amint ez a hivatalos értesítésben állt) – közölték, hogy engem sem Nógrád, sem Heves megye egyetlen középiskolájába nem vesznek fel. Ennek két oka volt: édesapám nyugdíjazása után is családjával együtt minden vasárnap járt templomba, és nyugdíj nélküli elbocsájtása után Tar község kántora lett. Így nyáron és télen, minden nap kétszer 5 kilométert kerékpározott, hogy kántori kötelességeit teljesíteni tudja.

Szomorúságunkat elmeséltük Dr. Rajeczky Béni bácsinak, aki 1950-ig a ciszter rend pásztói priorja volt. Velünk szemben lakott, édesapa testi-lelki jó barátja volt – ő rögtön azt mondta: „Sebaj, Palikám! Attila így legalább jó helyre kerül, Pannonhalmára!”

Gimnazista éveim /1951–1955/

1951. szeptember elsején egy csodálatos, verőfényes napon szálltunk le a „Qpac” tövében lévő Gyórszentmárton, ma már Pannonhalma nevezetű vasútállomáson. Együtt érkeztünk Horváth János leendő osztálytársammal, akit ciszter bátyja kísért. Az út – bár a rövidebb úton mentünk – igen hosszúnak, izzasztónak tűnt. Amikor felértünk, meglepetésként ért bennünket a csodálatos vaskapu. A kaputól balra, a modern gimnázium bejárati lépcsőit szegélyező mellvéden egy szikár, tekintélyt parancsoló, magas atyát pillantottunk meg. Legányi Norbert OSB volt, a gimnázium igazgatója – mind a mai napig előttem van az alakja. Nem tudom, hogy honnan tudta a nevemet, de édesapám üdvözlése után azt mondta: „Attila, apád leszek az apád helyett!” Ez a mondat köt elsődlegesen mind a mai napig Pannonhalmához, ahol azt a hitbéli, tudományos, erkölcsi és emberi alapot kaptam, amely elkísért és kísér mind a mai napig, vagyis 80 éves koromig.

A bemutatkozás után egy ifjú vette el csomagjainkat, és vezetett fel a „nagyhálóba”, (Későbbi emlék: A negyedik osztály megkezdése előtt – szüleim nagy meglepetésére – én is vállaltam, hogy 10 nappal korábban visszamegyek Pannonhalmára, hogy a termeket rendezzük és a fiatalokat illendően fogadjuk.) Ott Dávid atya várt minket, megmutatta ágyamat és szekrényemet, és javasolta, pakoljak ki, és húzzam fel ágyamat. Amíg ezzel végeztem, ő édesapámmal elment beszélgetni.

Pakolásom közben megérkezett Kiss Ferenc és Tremmel Jancsi, leendő osztálytársaim, akikkel két éven keresztül „fejszomszédok” voltunk. Mind a mai napig tarjuk a kapcsolatot.

Elrendezkedés után Horváth Jancsi a bátyjától, én pedig édesapámtól vettem érzékeny búcsút, majd kimentünk a tornaterem feletti teraszra, hogy onnan nézzük távozó kísérőinket.

A 40 fős osztály 35 fiú tagja egy nagy és egy kis hálóterembe került. A nagy háló mellett volt Dávid atya szobája, ahonnan egy kb. 30x50 cm-es kis ablakon keresztül bármikor ránk tudott nézni. Ezt esténként villanyoltás után többször meg is tette, amire néha rá is fizettünk.

Másnap a Veni Sancte után már az osztályba mentünk, és a zöld linóleummal borított íróasztalok és a faliszekrények bepakolása után

elhelyezkedtünk. Az íróasztalok borítása bizony sokszor a puskázás kiváló eszköze volt: ha tintával a képleteket vagy a verseket, tételeket ráírtuk és hagytuk megszáradni, akkor azok – száradás után, bizonyos fejtartás mellett – tökéletesen olvashatók voltak. A tanáraink, ha oda is jöttek, felülről nézve a puskát csak igen ritkán vették észre.

Csak most tudom megbecsülni, értékelni, hogy mitől is védett meg Pannonhalma népünk történelmének egyik legszomorúbb időszakában – vagyis a Rákosi-korszakban. Most azonban – a többi kiváló tanárunkat nem említve – Dávid atya egyéniségét, munkásságát szeretném emlékeimből elővarázsolni, hiszen valóban életem, egyéniségem egyik legmeghatározóbb személyisége volt.

Ha Dávid atya **tanári, oktatói** tevékenységét vizsgálom, kiváló minősítést kell adnom.

Mindig felkészülve érkezett óráira. Az órain mindig kezében volt egy kis vázlat, mely elsősorban arra szolgált, hogy mondanivalóját rendszerezetten, előre megtervezett időbeosztás mellett adja elő.

A kötelező tananyag mellett időt szakított katolikus írók, költők, mint Sík Sándor vagy Mécs László életének és néhány jelentősebb művének bemutatására, vagy éppen Ady „istenes verseinek” az ismertesére. A kötelező olvasmányok körét is kibővítette. Minden óra feleltetéssel kezdődött, általában három-négy felelő volt. A gyengébb jegyekért soha nem rá haragudtunk, hanem inkább magunkban morogtunk. Az évközi 12 dolgozatot nem csak kijavította, hanem a tartalmát, stílusát, helyesírását – jó vagy rossz volt egyaránt – néhány szóval értékelte. Igen komolyan vette a memoriterek tanulását, érettségire 102 verset kellett tudnunk. Sokat még ma is tudok közülük, igaz, általában az első néhány szakaszt csupán. Évente három-négy röpdolgozatot is íratott. Az egyik ilyen dolgozatban feladatként szerepelt, hogy írjuk le helyesen Shakespeare nevét. Osztályunk jelentős része helyesen írta, de volt néhány igen furcsa, nevetséges válasz is, mint Sukszpere, Sekepuld. Ezeket a dolgozat kiosztáskor Dávid atya ismertette, az osztály pedig óriási kacagásba tört ki.

A bizonyítványosztás előtt két-három héttel mindig szakított időt arra, hogy az osztálynévsort végigvéve elmondja, hogy ki milyen osztályzatra áll a tantárgyából. Az értékelés befejeztével azok, akik fél jegyre álltak vagy éppen nem voltak megelégedve Dávid atya javaslatával, felálltak és jelezték, hogy javítani szeretnének, vagy a

féljegyesek melyik jegyet szeretnék megkapni. A jegyek lezárásáig aztán ők feleltek elsősorban, de azért a többiek sem ülhettek a babérjaikon, mert Atyánk csodálatos érzékkel csapott le azokra, akik azt hitték, hogy nekik már nem kell készülni.

Dávid atya az irodalom iránt fogékonyabbak számára második és harmadik osztályban irodalmi szakkört is szervezett, heti egy alkalommal, a második stúdiium alatt.

Dávid atya javasolta az osztálynak, hogy szerkesszünk, írjunk osztályújságot. Természetesen ő volt a „főszerkesztő”, de a szerkesztést a háromfős szerkesztő bizottságra, Glózer Lacira (Dada), Kis Ferire (Franci) és Keresztes Árpádra (Gági) bízta. Hujber Jóska (Nyóci) megőrizte újságunk valamennyi megjelent számát, és digitalizált formában is közreadta őket. Napjainkban, amikor néhány cikket elolvastam, büszkén kihúztam magamat, és örömmel mutattam meg feleségemnek. Egyes írások talán még ma is megállnák helyüket a „Pannonhal-MA” diákújságban.

Az érdeklődőket térítésmentesen tanította a német nyelvre. Először nagy lelkesedéssel sokan jelentkezünk, de mivel nem volt kötelező, Dávid atya pedig elvárta a megfelelő, óráról órára való felkészülést, ezért – ahogy az ilyenkor lenni szokott – a lelkesedés egyre hanyatlott. Egyedül Jagicza Alajos (Cica) tartott ki és ő meg is tanulta az irodalmi nyelvet.

Mint **osztályfőnök** is kiváló volt.

Az osztályfőnöki órákat mindig nagy érdeklődéssel vártuk, nem csak azért, mert nem kellett felelni, hanem mert ezeken szélesítgette kitekintésünket az élet és a világ felé. Így például:

- első éves korunkban részletesen kitárgyalta a férfiak és nők adottságait, tulajdonságait, a közöttük lehetséges különböző kapcsolati formák tartalmát, szépségét, és időszerűségét, illetve etikai, erkölcsi tartalmát, értelmét és következményeit. Hol van ez már napjainkban! Hiszen ma a lányok 70-80 %-a a tizenéves korban elveszti szüzességét, – hazai és nemzetközi felmérések szerint – nem tudva, hogy mit veszítenek vele érzelmileg, és milyen veszélyekkel jár.
- rendszeresen tájékoztatott bennünket a nemzetközi politikai helyzet alakulásáról. Csak később jöttem rá, hogy a hazai viszonyok alakulásáról soha nem beszélt. Igaz, ha valaki levélben

olyan hírt kapott otthonról vagy ismerőseitől, amely zavarta vagy érdekelte őt valamiért, akkor arra rákérdezhetett és mindig tömör válasz kapott, megismerhette a tényleges helyzetet.

Az osztályfőnöki órák közül ma is csodálatos számomra. hogy másodikban, 1952 őszén egy egész órán keresztül a repülő csészealjakkal, vagyis az ufókkal foglalkozott. Talán még ma is megvan az a füzetem, amibe jegyzeteltem s lerajzoltam az általa bemutatott képet. Természetesen ezen kívül más, köztük tudományos területről is kaptunk hírekről, eseményekről beszámolót, amelyekkel az új iránti fogékonyságunkat, nyitottságunkat – észrevétlenül is – növelte.

Számomra, egyéniségem alakulására mint **prefektus** volt a leginkább meghatározó. Hiszen a négy év alatt – neki köszönhetően – átéltek fokozatosan mindazt a célszerű emberi kapcsolat kialakítását elősegítő fejlődési szakaszt, amely a rend, a fegyelem, a szeretet, az együttlét területén mutatta meg a helyes közösségi magatartás alakulását. Gimnazista éveim ilyen emlékeit a következőkben évenként próbáltam összegyűjteni.

Az első osztályban a félórás reggeli tornát a folyosón minden alkalommal ő vezényelte, figyelve a testmozgásunkat, ill. az intenzitását. A reggeli és ebéd utáni stúdiumon mindig jelen volt. Ilyenkor néha az érkező leveleket elolvasta, és a kimenő leveleket is nyitott borítékban kellett neki leadni. Az egyik osztályfőnöki órán ugyanis elmondta, hogy csupán azért teszi, hogy mielőbb megismerjen bennünket, ill. kapcsolatunkat a szülőkkel vagy éppen a levelező társakkal, barátokkal, női ismerőseinkkel. Érdekes, hogy akkor mindez nekünk természetesnek tűnt, senkit nem zavart. Mit szólnának ehhez a mai gyermekek és szülők?

Az első hetekben villanyoltás után mindig volt egy kis beszélgetés a szomszédok között. Néha még hangoskodás is, például egy jó vicc elhangzása után. Egy este az átlagosnál hangosabbak lehettünk, ezért Dávid atya kisablaka többször kinyílt, sőt kétszer meg is kért bennünket, hogy hagyjuk abba már a hangoskodást és aludjunk. Éreztük ugyan a vesztünket, de nem hagytuk abba a zsongást, amelynek megjött a böjtje. A háló ajtaja hirtelen kinyílt, a villanyokat Atya felkapcsolta, és csak annyit mondott, hogy: "Tíz perc múlva, felöltözve, az osztályban találkozunk." Hangja igen határozott volt. Meg is szeppentünk, és időre az osztályban szó nélkül mindenki a helyén. Hűvösen csak annyit

mondott, hogy nyissuk ki a magyarkönyvünket ott, ahol Majakovszkij egyik verse található és kezdjük el tanulni. Aki megtanulta és felmondja, az mehet aludni. Csak másfél óra után próbálkozott Keresztes Árpi, Kiss Franci és Glózer Laci. Egyiküknek sem sikerült. Végül néhány sikertelen próbálkozás után éjjel kettőkor Dávid atya felállt, és azt mondta, hogy: „Menjetek aludni, de három napon belül fel kell mondani mindenkinek, mert ha nem, akkor magyarból kap egy egyest.” Nekem csak másnap, a sétáról felfelé jövet sikerült felmondani. A vers első néhány sorát még ma is tudom.

Minden évnek volt egy nagy sztorija is. Első évben április elsején reggel senki nem találta sem a cipőjét az ágya mellett, sem a törölközőjét a mosdóban. A negyedikesek voltak a tettesek. Az éj leple alatt összeszedték és összekötötték a törölközőket, majd a főlépcső karfájára tekerték valamennyit. Természetesen az egyes törölközők nem csak hálókön belül, de még az osztályok között is össze voltak keverve. Az egész diákotthonban felborult a reggeli rend. Legányi igazgató úr a reggelinél igen komolyan megszidta a negyedikeseket, és megtiltotta, hogy a további években ilyen előforduljon. Felelőségre vonás, büntetés azonban nem volt.

Dávid atya megszerettette velünk a természetet, a délutáni sétálást. A másfél órás délutáni séták alatt többször a kertben sétáltunk, ilyenkor ismertette velünk a növényeket vagy éppen saját élményeiről mesélt. Persze csak azoknak, akik nem a focipályára rohantak meccset nézni vagy éppen játszani. Ősszel megmutatta a sombokrokat, amelyek gyümölcsét mind a mai napig szeretem. Dávid atya a mi megkérdésünk után az osztálykassza terhére ismeretség útján a falubeliectől megvett egy cseresznyefát. Séta alatt jó pár napig odajártunk, amíg csak a fán egy szem termés is maradt. Amikor az idő engedte, a környező falukat is felkerestük a séták alatt. Ilyenkor aztán igen jó esett a vacsora a hat-nyolc kilométeres séták után.

A **második évben** már sok minden lazább lett. A reggeli folyosói torna helyett már lehetett köröket futni a Várkerületen. Ezt eleinte nagyon élveztük, még versenyeket is rendeztünk. Később azonban esetenként már csak kocogtunk. Nem hiszem, hogy napjainkban megállás nélkül végig tudnám-e sétálni, pedig a feleségemmel még mostanában is többször bandukolunk. Ebből is látszik, hogy a fiatal kori berögződések öregkorra is megmaradnak.

A második évnek is megvolt a maga sztorija. Az első évben megtörtént „rosszalkodás, csínytevés után” március 31-én a reggelinél Igazgató urunk igen komoly hangon felhívta a reggelizők figyelmét, hogy másnap reggel semmiféle rendbontásról nem akar hallani. Ennek ellenére mi Dávid atyával megbeszéltük, hogy igen halkán, igen csendben, de az osztályon belül csinálunk egy kis huncutságot. Ennek az volt a lényege, hogy az osztályterem ajtaja fölé egy madzagon egy partvisfejet lógattunk fel, amelyet egy madzag segítségével le lehetett engedni. A madzagot az utolsó padban ülő – ha jól emlékszem - Székely Ede működtette, és az osztályba léptük pillanatában a bejáró lányok fejére pottyantotta a partvist. Természetesen megijedtek, de sikítani nem mertek, mert Dávid atya a katedrán ült. Kisebb kuncogás után csendben vártuk a következőt. A legnagyobb meglepetésünkre nyílt az ajtó, ereszkedett a partvis, megdermedt mindenki, a légy zümmögését is meg lehetett volna hallani: az ajtóban Legányi Norbert igazgató úr jelent meg. A nagy ijedséget ő is észrevette, körülnézett a teremben, de nem látta meg a feje felett lógó „szerkezetet”. Dávid atya is felállt, ment feléje, így elmúlt a veszély, mivel igazgatónk és prefektusunk együtt békésen elhagyták az osztálytermet.

A **harmadik év** sem múlt el emlékek nélkül. Osztályunk színdarabot tanult be, ahol Kiss Franci már akkor kitűnt tehetségével. Nagy sikerünk volt, ha jó emlékszem háromszor is elő kellett adnunk a *Molière*-darabot.

Harmadikban igen nagy eseménynek számított, amikor az ősz folyamán tánciskolába járhattunk a tornateremben. Külön izgalmat jelentett, hogy nemcsak a gimnáziumba járó lányok vehettek részt rajta, hanem a faluból is feljöhetnek néhányan.

Az év legnagyobb eseménye volt, hogy megnyílt a „pipatórium” a harmadik emeleti cipőtisztító helyiségben. No, persze csak vacsora után, szombaton este és vasárnap lehetett bizonyos időpontban cigarettázni. Többen, akik szerettek külföldi rádiót hallgatni, azok Dávid atya szobájába gyűltek össze esténként, és óriási füstfelhőbe burkolózva beszélgettek, hallgatták a modern zenét meg néha a híreket is.

A **negyedik év** minden tekintetben más volt, mint a korábbiak. Minden az érettségire készülés körül forgott. A legtöbb vita, beszélgetés az érettségi tabló körül volt. Végül Dávid atya elfogadta velünk együtt Kiss Franci javaslatát, hogy az osztály tagjairól készüljenek egyedi

és/vagy csoportos képek, amelyeken mindenki azt csinál, ami rá a négy év alatt jellemző volt vagy a szakmája lesz. Mindenkiről több változat fénykép készült, amelyekből Kiss Franci nővére – aki hivatásos grafikus volt – háromnapos kemény munkával vágta össze a montázstablónkat. Dávid atya egy séta alatt elmondta nekem, hogy azért kerültem a tabló közepére, mert jó szervező vagyok, hisz' a diákboltot is két és fél évig magam vittem, sok munkával, hiánytalanul, és bízik abban, hogy az osztályt is össze fogom majd tartani, Hujber Nyóci és Rédlí Dini segítségével. Sajnos Dinike már nincs közöttünk, de valóban haláláig közösen csináltuk nemcsak a találkozók szervezését, hanem az önéletrajzok összegyűjtését, sokszorosítását és az ötvenedik találkozónkon a kiosztásukat is. Dini halála után Tremmel Jancsi és Wimmer Karcsi állt be a szervezők soraiba. Így most négyen próbálunk megbirkózni a szervezési feladatokkal. Szerencsére rajtunk kívül is van információáramlás, amelyet elsősorban Ambrus Erzsi (Ambrus Józsi, elhunyt „Joszterünk”- felesége) és Hujber Jóska tart kézben.

Az elkészült tabló sokféle véleményt váltott ki. Voltak olyanok, akik dicsérték, és azt mondták, hogy a IV/A osztályra jellemző kezdeményezés, újszerűség ebben is megmutatkozik. Voltak olyanok, akik azt mondták, hogy ez nem is tabló. Nekünk – úgy tudom – most is tetszik, és büszkéek vagyunk rá.

A ballagásra és a bankettre való felkészülés is sok szervezéssel, izgalommal járt. A menetrend ugyan adott volt az előző évek hagyományai alapján, de ki tartsa tőlünk a búcsúztatót és mit mondjon, az bizony egy többfordulós beszélgetéssorozatot váltott ki. Nekem Dániel Gyuszival közösen az a kellemes feladat jutott, hogy a környékbeli kocsmák valamelyikéből szerezzünk egy csapat a banketten megengedett hordó sör elfogyasztásához. A csapat végül a Ravazdon lévő kocsmából sikerült elkérni.

Dávid atya előrelátására és gondoskodására volt jellemző, hogy 1995-ben, nem sokkal a halála előtt – mikor már betegsége igen előrehaladott volt, – a 40 éves érettségi osztálytalálkozón felvetette, hogy jó volna egy „pótprefektust” felkérni, aki vigyáz majd ránk, ha már Ő nem lesz. A találkozó szokott esti beszélgetésén – a Dávid atyánktól kapott javaslatot, – Ákos atya pótprefektusi mivoltára vonatkozóan – a jelenlévőkkel megbeszéltük, és másnap reggel Dávid atyának elmondtam. Az Ő segítségével szobájában már a délelőtt folyamán

találkoztunk Binzberger Ákos bencés atyával négyesben. Ákos atya meglepődve, és kicsit meghatódva hallgatta Dávid atya szavait. Majd elgondolkodott és kérte, hogy mi is mondjuk el gondolatainkat, mivel igen nagy a korkülönbség közöttünk. Megnyugtattuk, és felkérésünket elfogadta. A 65 éves találkozóra készülünk lassan. Eddig ő készségesen segített mindenben nekünk. A korkülönbség is eltűnőben van közöttünk. Méltó módon – mind a mai napig nagy igyekezettel, szeretettel és gondoskodással – a tőlünk kapott bizalommal együtt végzi Dávid atyától kapott megbízatását,

Személyes kapcsolataim Dávid atyával

A már az első alkalommal történő találkozásunkkor elkezdődött kettőnk között egy olyan lelki kapcsolat kicsírázása, amely Dávid atya haláláig terebélyes fává nőtt. Ha időrendi sorrendben felidézem a sokféle „hajtást”, akkor röviden a következőket említem közülük.

Az első két évben ő volt a lelki-atyám. Igen sokat beszélgettünk. Talán ennek is volt az eredménye, hogy másodikban őt kértem fel bérma-apámnak. Ezt el is vállalta. Mind a mai napig érzem vállamon, amint kezét ott tartotta. Ezért napjainkban is hálával gondolok rá!

Igen szép emlékként maradt meg Dávid atya nyári látogatása a második év után. Három napra jött el hozzánk Pásztóra. Egy jó esti szalonnasütés és beszélgetés után az udvaron – amelyen Dr. Rajeczky Béni bácsi is részt vett – bizony volt miről gondolkodnom. Az egyik napon nagy kirándulást tettünk a Mátrába. Mátrakeresztesig autóbusszal mentünk, onnan az Ágas-váron keresztül gyalog a Galyatetőre. A jó kis hazai hideg „disznóságok” és azok leöblítésére hozott saját termésű borunk elfogyasztása után indultunk lefelé a Mátra másik oldalán Nagybátonyba (ma Bátonyterenyre). A közel 30 kilométeres út után jólesett az esti vacsora, az édesanyám által készített paprikás csirke és utána az alvás.

Dávid atya javaslatára kerültem be a bencés rendi közösségbe. az oblatusi fogadalom letétele után. Sajnos a közösség munkáját alaposabban nem ismertem meg, és szinte nem is vettem részt benne. Az élet másfelé sodort.

Az egyetemi éveim alatt csak a találkozónkon voltam Pannonhalmán. Az első találkozó szervezésében még nem vettem részt.

Ezt követően azonban valamennyi érettségi találkozót Rédly Dinivel közösen szerveztük az ő haláláig. Az előkészületek során többször lent jártunk a Qpacon, megbeszélni a programot, az elhelyezést. Ilyenkor mindketten sokat és szinte mindenről beszélgettünk Dávid atyával.

1970-től kezdve, amikor elkezdtem a szakirodalommal foglalkozni, és magam is írtam egymás után a szócikket, közülük kéziratban a jelentősebbeket véleményezésre mindig elküldtem Dávid atyának. Sok esetben nemcsak stilisztikailag, helyesírásiag észrevételezte anyagaimat, hanem tartalmilag is. Mindezért ma is igen hálás vagyok.

Meglepetésemre egy idő után az a megtiszteltetés ért, hogy Dávid atya elküldte főiskolai jegyzetének egy példányát, és az általa még 1949-ben lefordított bencés regulát. Később kezdte írni a „Lelkiség története” című művét, amelynek szerkezetéről, egyes fejezeteiről sokat beszélgettünk, amikor meglátogattam őt és volt tanárainkat.

Halála előtt három nappal – a betegszobában – Ambrus Józsiával még meglátogattuk. Igen gyenge volt, alig tudott beszélni. Temetésére Janovich Pistával mentünk le egy rettenetes hóviharban. A hatórás út után már csak a Boldogasszony kápolnánál kapcsolódhattunk be a szertartásba. Hazafelé Kiss Franci is velünk jött.

Dávid atya emléke nemcsak bennem hanem az osztály minden még élő tagjában, sőt „lányainkban” is megmaradt. Lányaink az élő lányosztálytársakból és a Dávid atya által örökbe fogadott feleségekből, ma már egy részük özvegyekből tevődnek össze, akik mindig részt vettek és vesznek találkozóinkon is.

***

2017. március 22-én az Albertfalvi Szent Mihály plébánia templomban osztálytársunk, Kolbert Mátyás nyugalmazott esperes plébános celebrált szentmisét Dávid atya lelki üdvéért, megemlékezve születésének centenáriumáról. A szentmisén tizenhárman voltunk egykori osztálytársak. A szentmise után egy finom ebéddel összekötött, többórás baráti beszélgetésen idéztük fel Dávid atyához kötődő közös és egyéni emlékeinket.

Dávid atya emlékére, örök hálával és tisztelettel!

Szentendre, 2017. Gyümölcsoltó Boldogasszony napján.

Bencze Lóránt dr.

A kritikusan kezelt, sokrétű gazdagság

In memoriam Dr. Söveges Dávid OSB

Bevezetés

Ugyan mire való a visszaemlékezés? Kit érdekel a múlt, amikor az amerikai médiakutatók szerint a politikai emlékezet mindössze két hónap? Ki olvassa majd ezt az emlékkönyvet, amikor az internet miatt a könyvolvasás pillanatokon belül sokkal inkább a hamvába hal, mint amikor könyveket égettek?

Mégis és mégis nincs ennél fontosabb, ha fölötlik bennünk Talleyrand tanácsa Napóleonnak: „Vedd el egy nép múltját, és azt teszel vele, amit csak akarsz”. Nincs ennél életbevágóbb, ha valljuk a szentek közösségének katolikus tanítását, amelyben – mint a pannonhalmi barokk ebédlő festményei szellemi és fizikai színességükben élénk tárják – mindnyájan egyek vagyunk a Gondviselés vezérelte múltban, az általa irányított jelenben és az általa tervezett jövőben. Nincs ennél szívünkhöz közel állóbb, ha a klasszikus magyar írók hagyományára adunk még valamit is: *„a régi kornak jobb hagyományaira épít az ember friss leleményeket”* (Verseghy Ferenc) ... *„messze jövővel komolyan vess össze jelenkort ...”* (Kölcsey Ferenc).

Dávid atya életét, tevékenységét, gondolkodását, egyáltalán személyiségét összefoglalóan úgy is jellemezhetnénk, hogy „kritikusan kezelt, sokrétű gazdagság”. A *kritikusan* arra utal, mennyire körültekintő, kínlódó, sőt önmarcangoló kritikával szemlélte saját magát, saját kijelentéseit, saját tetteit, de amely kritikai szemlélet és a vele járó alázatos bizonytalanság nem jelent meg a külvilág előtti határozottságában.

Egy másik összegzés lehetne a keresztényeknél Pál apostollal (Zsid 1, 9), a nagyvilágban VII. Gergely pápával, nálunk Németh Lászlóval szállóigévé vált zsoltársor (44, 8): „Szerettem az igazságot, gyűlöltem a hazugságot”. Egy harmadik szentírási megközelítés: „Nem volt benne álnokság” (Jn 1, 47). Ez utóbbi kettőt olykor-olykor nehezen viselte el a környezete.

Persze amikor írásban, beszédben másokat figyelmeztetett, valójában a saját magával szembeni kritika bújt elő: „[...] ne feledjük, hogy minden tévedésben van egy csöppnyi igazság is, megvan az oka a tévedésnek, sokszor éppen a mi viselkedésünkben. Ezt ismerjük el, mutassuk fel [...] Ne ápoljunk ellenséges érzületet a tévedőkkel szemben, hanem ahogy Szent Ágoston számtalanszor ajánlja: tegyünk különbséget a bűn és a bűnös között [...] Ne tulajdonítsunk [...] az ellenfélnek olyan véleményt, amit az nem vall, nem mondott” (*Az igehirdetés retorikája. Az igehirdetés elmélete. 1979, 31*). Egy alkalommal dicsért valakit, akit egyébként gyakran hirtelen haraggal elmarasztalt. Megkérdeztem, mi történt, hogyhogy most dicséri. A válasz: „De hát jól csinálta.” Más alkalommal elnéző volt azzal szemben, akinek tettét nem követte: „Ha neki úgy jó, hadd tegye.” Ez is alapvető keresztény magatartás, hogy nem a bűnöst vagy hibázót ítéljük el, hanem csak a bűnt, a hibát. Ez a keresztény „nemcsak, hanem is” megközelítés a kizárólagossággal szemben.

Kedvelte Casel, Guardini, Hesse és Rilke írásait, rendszerint 'szép' stílusuk miatt is. Nursiai Szent Benedek Regulájának első szépirodalmi igényű fordítója (1948). Fordítási elveiben fél évszázaddal megelőzte korát, amikor tudatosan és körültekintéssel emelte át a forrásnyelv kultúráját a célnyelv kultúrájába. Ez azt jelenti, hogy kulturális fordítást készített, nem szó szerint. Mint amikor Arany János a *Hamlet* szó szerinti mondatát "csapda erdei szalonkákat fogni" úgy fordítja, hogy "lép a rigónak". Dávid atyánál például a Regula magyar nyelvű első kiadásában a "Basilius" fordítása nem a tudományos "Baszileosz", hanem "Vazul" a magyar hagyomány szerint.

Vitatkozott is erről a nyomdai lektorral-szerkesztővel. A szó szerint "szokásaiban érett" fordítása "érett jellemű" (Regula XXXI.). A *conversatio* fordítása hol (szerzetesi erkölcsök) "gyakorlása", hol "lelkiélet", hol "szerzetesélet", hol "szentéletű", hol "kolostorba lépésük sorrendje", hol (háromszor) "szerzetesélet", hol "belépésük ideje". Ez a szövegkörnyezettől is függ. Tudatos, mert így tárul föl magyarul a bencés *conversatio* tartalma

Széles látókörű, különlegesen gazdag filozófiai, humán és természettudományos ismeretekkel felvértezett gondolkodó, napra kész szépirodalmi, nyelvészeti és teológiai műveltségű tanár, rendkívül nagy hatású nevelő és ifjúsági szónok, a tanári retorika mestere volt.

Tanítványainak sokasága iránta való tiszteletből Dávidnak nevezte el egy-egy fiúgyermekét. Amikor Dávid fiunkat keresztelte, valósággal ránk ripakodott: „Nem elég, hogy Dávidnak nevezitek! Tessék kereszténynek nevelni!”

Gondolkodását a finom különbségtételek jellemezték, amelyek egyúttal éles megfigyelések is: „Az ateizmus nem mindig egyenlő a materializmussal” (*Az igehirdetés retorikája. Az igehirdetés elmélete. 1979, 32*); . „A keresztény valóság és igazság nemcsak logikus, hanem sokszor paradoxon is” (uo. 36); „Luther és a katolikus egyház ellentéte: egyik sem azt tanította, amit tulajdonítunk neki” (uo. 31-32); „Ha a történelemből idézünk, ne essünk az egyoldalúság hibájába” (uo. 55); „Ha a műalkotás témája Jézus, nem biztos, hogy keresztény. Keresztény irodalomban is lehet valami, ami csak emberi...” (uo. 55-56); „... O. Nagy Gábor magyar közmondásokban az „isten” szó egyáltalán nem teológiai (uo.58-59); „Az intézmény lehet teher” (uo. 142. *Vö. a Hamletből a „hivatal packázásaival”*).

Többször szóvá tette, hogy a természettudományokat oktató tanároknak általában nagy a humán és társadalomtudományi műveltsége, míg ez fordítva nem igaz. Mindmáig jellemző tény ez az egész magyar társadalomban. A humán műveltségűek matematikai és természettudományos ismeretei meglehetősen kezdetlegesek. Neki megvolt a természettudományi műveltsége a kémiát-biológiát tanító Faggyas Edvin atyával való rendszeres, napi kávézással is egybekötött beszélgetése miatt, de soha nem vette elő ezt a tudását. Ellentétben manapság azokkal szemben, akik a médiában szívesen és bátran nyilatkoznak olyasmiről, amihez nem értenek.

Református egyetemi tanár, világnév, jegyezte meg, hogy a szerzetes paptanároknak igen nagy az előnye a civil tanárokkal szemben, tágabb látókörűek teológiai jártasságuk és szerzetesi-papi tapasztalataik miatt, de a nem tanár egyházmegyei papokkal szemben is a profán tanári-tudományos végzettségük miatt. Ez Dávid atyáról fokozott mértékben elmondható.

Az 1982-1984 között írt, majd 1989-ben átdolgozott és 1993-ban megjelent *„Fejezetek a lelkiség történetéből”* könyvében, mondhatni életművében szervesen, magától értetődően illeszti össze mind az egy időben élt, mind az egymástól évszázadokkal elválasztott teológusok, filozófusok, szentek, protestánsok, írók, költők, festők, szobrászok,

zenészek stb. életművét, felfogásuknak egyes elemeit, hasonlóságait és egymásra hatásukat a legkisebb homály, erőltettség és zavar nélkül. A könyv *Bevezetője* tömör, pontos, szakszerű, tudományos, a nem szaktudósoknak is érthető, de a szaktudósnak is élvezetes, hihetetlenül sokfelé kitekintő, tudományközi (teológiai, ökumenikus, történeti, nyelvészeti, nyelvtörténeti, különösképpen magyar nyelvtörténeti, stiliztikai, jeltani, néprajzi, irodalmi, kultúrtörténeti, lélektani, szociológiai, vallástudományi-vallásközi stb.) eligazítás, fogalom-meghatározás és célkitűzés. Így csak az tud írni, akinek kikristályosodott világlátása, világos fogalmi rendszere, leülepedett tudása van (2. kiad. 2007, 5-8). Ez kizárólag az igen nagy tudósok ritka sajátja.

A sokrétű, szerteágazó gazdagság és a gazdagság minden értékének kritikai megközelítése óhatatlanul a felszínre hozza, hogy „akkor tehát minden viszonylagos’: így is lehet, meg úgy is, semmi sem abszolút. Dávid atya elutasítja az efféle leegyszerűsítést, mondván, megőrizhető a tárgyilagosság, kikerülhető és kerülendő a népámító-bujtogató, felszínes viszonylagossá tétel. Bár „[...] nem mindig volt így, nem mindig kell, hogy így legyen. De hisszük, hogy magát a lelkeséget nem relativizálja, hanem inkább erősíti, mert egyre jobban a lényegesre tereli figyelmünket. Ránk hagyja, hogy a régi formákat felújítjuk-e, vagy hogy eldöntsük: egyáltalán felújíthatók-e” (*Fejezetek a lelkeség történetéből I, 7*).

Ennek következtében mind a könyvnek, mind általában Dávid atya megnyilatkozásainak mérhetetlen a gazdagsága, a belőle áradó sokféleség, a lépten-nyomon felbukkanó útelágazások közepette mindvégig biztonságosan vezette az őt hallgatót, és vezeti most is az olvasót.

A stratégiai gondolkodásról

Általános hadtudományi tétel, hogy a csatát nem a harcmezőn az ütközetben, hanem előtte nyerik meg. A stratégia a célok, főcsapások, fő irányok az eszközök, és hogy mindezt hogyan alkalmazzuk. A stratégia nem napi ötletelés, hanem hosszabb távú, felkészülés a jövőre, azoknak a lépéseknek az előre átgondolt rendszere, amelyek egy kívánt eredményhez elvezetnek, mégpedig stratégiai távlatban mit akarunk elérni az adott területen.

A magyar kultúrát többnyire a „jobb ma egy veréb, mint holnap egy tűzok” közmondás jellemzi. Dávid atya látszólag tele ötletekkel sziporkázott nap mint nap, de valójában és alapvetően messze, évtizedekkel előrelátó stratégiai elme volt. Ezt bizonyítandó idézek föl néhány történetet.

A második világháború alatt tolmácsolta német katona szerelmi vallomását egy magyar cigány lánynak, és fordítva, mert egyik szerelmes sem tudott egyetlen szót sem a másik nyelvén. És a végén összeházasította őket. Nesze neked rasszizmus, fajelmélet! Nesze neked fajelmélet-ellenesség! Nesze neked nyelvtörvények! A német katona elment, bizonyára elesett, a cigány lány meg itt maradt, és ki tudja, mi lett vele, de ez volt az első komoly és gyümölcsöző magyar cigány-pasztoráció, netán az első a világon, és ha úgy tetszik, az első és egyetlen sikeres fajelmélet-ellenes cselekedet. És még hozzá az eszeveszetten tomboló fajgyűlölet közepette! Isteni életosztás az esztelen emberi gyilkolódzás közepette! Ez a történet 2007 és 2010 között háromszor jelent meg magyarul különböző folyóiratokban, 2013-ban negyedszer, most, 2017-ben ötödször, mert még mindig tragikusan időszerű és tragikusan hiányzó, a hosszabb távú tervezés, előre gondolkodás mind a magyar társadalomban, mind a nagyvilágban. Hiányzik a folyamatosan egymás nyelvére lefordított szeretet az egymást nem értők között. Ő azokat is megértette, akiknek tapasztalatát nélkülözte. A börtönben mellette fekvő huszonéves fiatal egyik éjjel odasóhajtotta neki: Nem tudja, mekkora hiány éjszakákat tölteni nő nélkül. De tudom – válaszolta Dávid atya. Honnan tudja? – csattant a kérdés. A szépirodalomból, versekből, regényekből – válaszolta. Iskolai órákon is álszemérem nélkül nyilatkozott meg szexuális témákban.

Egyszer kifejtette, hogy a papok, szerzetesek – a pletykákkal ellentétben – túlnyomórészt megtartják a nőtlenségi fogadalmukat, de az nem ér sokat, ha közben rágalmaznak másokat. A férfi-nő kapcsolat, a szerelem a Teremtő műve, sőt a házasság szentség, de a rágalmazás mögött nem áll a Teremtő, még kevésbé szentség. Mindig a szexualitással bajlódunk, pedig a rágalmazás sokkal nagyobb bűn, és azzal mégsem törődünk.

1969. szeptember 1-jén, az első tanítási napon afféle friss diplomás tanárként reggel 8 óra előtt 5-10 perccel már ott álltam a gimnázium folyosóján, várva a becsengetést. Dávid atya is megjelent, és

– szó szerint – rám ordított: „Vigyázz! A hatalom három gyerek fölött is hatalom!”

A váratlan és goromba hang sértett, bántott. Sok időm nem maradt az önsajnálatra, mert megszólalt a csengő, és beléptem az osztályterembe. Abban a pillanatban negyven zajongó kamasz fiú elhallgatott, vigyázzállásban és kórusban köszöntött. És azonnal elkapott a hatalom gögje és hiúsága, de velük együtt a megrázó megértés és hála Dávid atya figyelmeztetéséért. Egész életemet végigkísérte ez a jelenet. Naponként hallottam Dávid atya hangját, valahányszor órára mentem vagy vizsgáztatni kezdtem – netán rettegő vagy nagyképű – egyetemi hallgatókat, de leginkább, amikor intézményvezetőként fölbukkantam itt is, ott is a főiskolán. Minden vezető, minden politikus kinevezési okmányában, esküjében fel kellene hangzania Dávid atya kiáltásának: „Vigyázz! ...” A hatalom méregpohár, amelyet ha egyszer kézbe veszünk vagy kezünkbe nyomnak, akármilyen kicsi és jelentéktelen hatalmunk légyen is, meglehetősen nagy kortyokban itatja magát.

Többször megjegyezte, hogy a pannonhalmi bazilika szebb minden megcsodált hatalmas, pompázó nyugat-európai román és gótikus templomnál. Ki is fejtette, hogy miért. Nem vettem komolyan. Négy évtizeddel később felújították a bazilikát. Most már elismerem, hogy igaza volt. Mintha csak az ő megokolásai nyomán járt volna el az angol építész.

1955-ben a kezembe nyomta Romano Guardini egy kis könyvét ezzel az utasítással: „Ebből tanulj németül, mert szép a nyelvezete”. Nem terhelte a kisdíjakot azzal a felvilágosítással, hogy Guardini milyen híres teológus, filozófus, klasszika-filológus. Ötven év múlva olvastam, hogy Joseph Ratzinger (a későbbi XVIII. Benedek pápa) német nyelvi stíluseszménye is Guardini. Dávid atya retorikájában sokat idézi Guardinit, kiemelve az esztétikai szempontot: „[...] csak a megszólítás után olvassa fel az evangéliumot a saját, szép fordításában” (*Az igehirdetés retorikája. Az igehirdetés elmélete. 1979, 22*). Guardinit és Ratzingert követve ő magyarul írt és fordított és prédikált szépirodalmi stílusban, még akkor is, ha tudományos szöveget alkotott (l. *Fejezetek a keresztény lelkiség történetéből* stb.). A szépségesen kifejezett érzelmek szempontját, csakúgy mint a magyar és európai kultúra párhuzamosságát sehol nem mulasztja el kiemelni: „Az udvarias,

visszafogott és mégis érzelmes levelezés mesterei ezek a szerzetesek és egyházi írók, Alkuintól a pásztói Cerbanusig, aki a pannonhalmi Dávid apátnak ír udvarias, szép levelet” (uo. 134). Kálvin *Institúciója* ritmikus imádságának szépségét dicséri és elismeri (II, 64). Ugyancsak Ratzingerre hivatkozik, amikor idézi, hogy a „tisztítótűz” középkori „rövidzárlat”. Az egyetemes zsinatok megtisztulásról szólnak (*Fejezetek a lelkiség történetéből. 2. kiad. 2007, I. 87*).

1979-es retorikájába, az igehirdetés retorikájába már beledolgozta az információelméletet, Austin beszédtett-elméletét és a kommunikációelméletet. A beszéd információ, sőt performáció, azaz végrehajtása, megtörténte, létrehozása is annak, amit kimondunk! (170-171 stb.). A 2000-es évek végén lett divatos a kommunikáció szak Magyarországon! Dávid atya kihangsúlyozta az ilyen ember-ember közötti, sajátos nyelvhasználatot: „[...] az Én és Te – átadja magát [...] megtörténik, végbemegy, amit kimondok” (uo. 172).

Az ő igehirdetése, prédikációi egyszerre közvetítettek nyelvi-stilisztikai élvezetet és lelkiségi jólétet. Egy alkalommal megkérdeztem, hogyan lehet olyan jól beszélni, mint ő, mert én is szeretnék oly nagyszerű beszédeket tartani, mint ő. A válasza, amint már idéztem: „A prédikáció minden egyes percére közvetlenül egy órát készülek”. Elgondolkodtam. Végül is bárkiből lehet jó szónok, a jó szónok tehát nem születik, hanem az ember azzá válik.

Korán felfigyelt és beledolgozta magát Ferdinand Ebner és Martin Buber perszonalista filozófiájába. Többször beszélgettünk az én-te elméletről, majd, illeszkedve a témához, párbeszéd formájában előadtuk a diákoknak is Pannonhalmán. Ez a közös munkánk *Én és te* címmel megjelent nyomtatásban 1971-ben, majd változatlanul 1990-ben, ami azt mutatja, változatlanul volt rá igény. Ma még félelmetesebb Európában és Amerikában Ebner és Buber elméletének a hiánya. A személy fogalma azt jelenti, hogy minden ember egyedülálló valóság, nem volt belőle korábban, nem lesz belőle még egy soha, és amiből csak egy van, végtelen értékű. Ugyanez a gondolat köszön vissza Kosztolányi Dezső *Halotti beszéd* című verséből: „Ilyen az ember. Egyedüli példány. / Nem élt belőle több, és most sem él, / s mint fán se nő egyforma két levél, / a nagy időn se lesz hozzá hasonló ... /. A személy fogalma eredetileg tipikusan keresztény találmány. Tertullianus a II. század végén alkotta meg latinul (*persona*) a személy fogalmát Észak-Afrikában,

elnagyoltan szólva azért, hogy a hellenista filozófia fogalmaival megmagyarázza Jézus istenségét-emberségét és a Szentháromságot. Ez nincs meg más nagy kultúrákban (mint a kínai, indiai, japán, arab, iszlám). Csakis ebből a hiányból érthető meg az öngyilkos iszlám terrorista, a japán kamikáze, Teréz anya kíméletlen elítélése mindmáig a fundamentalista hinduknál, az ezres, százezres, milliós emberhalállal járó kínai katasztrófák kézenfekvőként elfogadása.

Ugyancsak megjósolta Dávid atya a mai állapotokat, rávilágítva arra, ami előtt gyakran értetlenül bámulunk az újdonsült demokráciában, ti. hogy miért nyernek választást vagy magas hivatalt hozzá nem értő, népámító hazugok: „Az embereknek csak negatív tapasztalata van arról, mi az igazság, szeretet. Így nem mehet tovább” (*Fejezetek a lelkiség történetéből, 137*).

Kevesen tudják még a katolikus hívők is, hogy az egyházban a gyónás szentsége változott a legtöbbit az egyház története folyamán. Ennek az ismeretlen változásnak is jól követhető és izgalmas fordulatait tárja föl a *Fejezetek a lelkiség történetéből* köteteiben.

Szent Ágoston vitáit, Luthernek a pápákkal szembenálló nézetét vagy Ágostonnal való egyetértését, a középkori zarándok- és ereklyeőrületet szintúgy tárgyilagosan, érzelemmentesen ismerteti. (*Fejezetek a lelkiség történetéből I, 7, 101, 177, 253*), Mindenkit csak akkor illet elmarasztaló kritikával, ha valamiben szegényítették az emberit, akár vallási szokást, akár életmódot (*uo. II. 59-63. 288. stb.*). Pázmány Pétert rendkívül jelentősnek, „kitűnő stilisztának”, józannak, racionalistának, klasszikus és humanista műveltségűnek dicséri. Dicséri pedagógiáját, didaktikáját, tette való beállítottságát, de keményen ostromozza, amiért „bár folyton olvassa és jegyzeteli Luther és Kálvin műveit, mégsem érti, nem akarja érteni, csak belekötni, vitatkozni akar. Azért szakítja ki az – egyébként pontos – idézeteket az összefüggésből és tulajdonít más értelmet nekik” (*uo. II. 105-109*). Luther életét, jellembeli tulajdonságait és vívódásait együttérzéssel követi (*uo. II, 56-58. stb.*) Ez a fajta felekezeti elfogulatlanság még ma sem jellemző. Még akkor sem, ha Dávid atyának Luther már értékes olvasmány (*II. 267*).

Gyakran kíméletlennek tűnik kritikája, azaz szétválasztó gondolkodástechnikája, pedig pusztán a tények tárgyilagos feltárása vezeti: „Értékelésében mintegy hetven év alatt nagy változások voltak. Először nagyon gyorsan lett nagyon népszerű, aztán fanyalogva

elfordultak tőle, [...] Ha közelebbről megnézzük ezt a folyamatot, a hibát nem benne, hanem rendjében, pontosabban a lisieux-i karmelita zárdában kell látnunk [...] önéletrajzát [...] retusálták, elhallgatták, néhol hozzáírtak, félreértelmezték” – írta Szent Terézről. A „fanyalogva” határozó érzékelteti, mennyire utálta az igazságtalanságot, a szellemi tehetségtelenséget, a képmutató dilettantizmust. Ha úgy adódik, szeretetteljességbe fordul nála a gúny, amellyel elítéli a túlzásokat. Példa erre, hogyan ecseteli az allegóriának a gótikában megjelenő túlzó gyakorlatát, „Heinrich Seuse (Suso) magasztos és mosolyogtató vallási szokásait” (*Fejezetek a lelkiség történetéből. 2. kiad. 2007, 1. 202*).

Személyes emlékezés

Dávid atya emlékére írok, de nem visszaemlékezést. Nem igazán szavaira, nem igazán tetteire, nem igazán óráira, sem közös szellemi kalandjainkra, sem élénkségére és bölcsességére nem gondolok vissza öreges nosztalgiával. Nem a karizmatikus tanárról és hihetetlen olvasottságú tudósról, nem kurta idejű osztályfőnökünkről és igazgatónkról, nem egykori bencés szerzetestársamról és lelki vezetőmről édelgek és szépítgetem a múltat. Szobrot óhajtok állítani neki írással. Szobrot, de nem bronzból és kőből, hanem ércnél és kőnél maradandóbbat. Szobrot az emberről. Az emberről, aki kicsi volt és dühös természetű, mint Szent Pál apostol és Szent Jeromos egyházatya.

A keresztény szabadság makacs szerelmese volt, mint Pál, és a nyelv, az irodalom, a fordítás elragadtatott szerelmese, mint Jeromos. Arról az emberről, aki egyszerre vad szenvedéllyel és hideg ésszel írt, beszélt és olvasott, mint Pál és Jeromos. Ezért hurcolták meg folyvást, mint Pált és Jeromost. Gyarlóságot és szentséget éneklek meg benne, mert ember volt. Igazán ember és igaz ember – ad maiorem Dei gloriam, Isten nagyobb dicsőségére. Lelkendezem róla, mert az az ember, aki Isten nagyobb dicsőségére élt, reményünkben örök, minden korban időszerű, itt és most és nekünk a jelen.

„A zsarnokságtól eleget szenvedett a világ. Zsarnokság erőszakolta rá egy ember akaratát jobb sorsra érdemes népekre. Zsarnokság hajszolta be meggondolatlanul Európát szörnyű háborúba. Zsarnokság folytatta az öldöklő küzdelmet egészen az értelmetlenségig. Zsarnokság

gázolt bele hosszú éveken át az emberiség legszentebb jogaiba, megvetette a lelkiismereti szabadságot, lábbal tiporta a szülők jogait gyermekei nevelésére. A zsarnokság tagadta meg gondolatban is, hogy az emberi személynek joga van önálló érvényesülésre, képességeinek, hajlamainak, egyéni hivatásának szabad kifejlésztésére [...] úgy látszik, hogy Magyarországon az egyik totális szellemű zsarnokságot a másik váltotta volna fel [...] az egyik totális zsarnokságból a másik felé sodródott” – háborgott 1945. október 18-án a magyar püspöki kar nevében Mindszenty József hercegprímás, esztergomi érsek. Mintha csak Söveges Dávid retorikája volna ez a *zsarnokság* szó szakaszok eleji ismétlésével bugyborékoló forrongás. Így lázongott ő is – ököllel verve az ebédlőasztalt – minden önkény ellen, akár rendtársa, akár hivatalnok, akár püspök, politikus, sőt pápa lett légyen is az önkény, vagy csak egy, a lépcsőházban a legfelső emeletről diákja által a mélybe lehajított lószőr matrac. Ezért akart engem is fölpofozni a tornatermi folyosón karatést is megszegyenyítő hirtelenséggel – én viszont bokszolót is megszegyenyítő gyorsasággal elhajoltam, és gyáván elfutottam. Ezzel kezdődött a barátságunk. És apámmal való barátsága is! Haragnak morzsája sem maradt szívében, elméjében. A pillanatnyi indulatot elfedte, felülírta benne a Regula szerinti bölcs mérséklet, a helyzetekhez és személyekhez való alkalmazkodás, amely végeredményben szelíddé és nyugodttá tette (*l. Fejezetek a keresztény lelkiség történetéből I. 55*).

Szellemes és találó iróniára is mindig kész volt. Ezért alakította meg Edvin atyával az 'antiklerikális papok társaságát'. Engem klerikálisnak ítélték, és nem vettek be a társaságba.

Jól ismerte Dávid atya az idézett Mindszenty-méltatlankodást. De nemcsak ő, és nem csak a katolikusok. „A kálvinista Debrecenben a nép a város terein és a piacokon olvastatta fel magának ezt a körlevelet” (Mindszenty József *Emlékirataim* Bp. 1989. 98). Micsoda paradoxon!? Vastagnyakú kálomista nagyapám első lelkesedésében katolizálni akart. Ebből a lelkesedésből aztán csak én lettem katolikus. „Országszerte ezt tekintették az első bátor és nyílt megnyilatkozásnak” (Mindszenty József *Emlékirataim* Bp. 1989. 98), úgyhogy jól kellett ismernie a katolikus–protestáns–ateista Illyés Gyulának is. Ez lehetett a forrása az „Egy mondat a zsarnokságról”, a *zsarnokságot* hasonlóan, de még végletesebben ismételő verse forrásának. Amelynek kéziratáért Dávid atyát elhurcolták, félholtra verték, bebörtönözték. Mint elődjét, Czuczor

Gergelyt. Csakhogy Czuczort a saját vad verséért, Dávid atyát meg a szocialista Illyés verséért – emlékezetem szerint. A hivatalos iratok szerint nem ezért. Az emlékezet tévedhet, az iratok meghamisítása meg folyamatos.

1956-1957-ben Pécssett megsemmisítették nem csupán a terhelő ávós iratokat, hanem az ugyancsak rájuk nézve terhelő 1945 előtti iratokat is. Hogy a népi demokrácia véreskező hatalmasai havi illetményért (!) besúgók voltak az általuk eszementen gyalázott Horthy-rendszerben. Nem koholt vádak alapján végezték ki egymást az 1950-es években? 1989-ben egy észak-magyarországi megye teljes háromperakárhányas anyagát bezúzták. Tehát ők mind 'ártatlanok'. 1999-es rövidhír, hogy valaki eltüntette a Dávid atyát is érintő iratokat a Hadtörténeti Múzeum irattárából, és megúszta pár ezer forintos büntetéssel. Így azután lehet szobrot állítani Budapesten és Brüsszelben a bűnözőknek, és kitüntethették őket a nyugati politikusok. Az már csak hab a tortán, hogy mind a média, mind az akadémikus történetírás is veszetten hazudik, képmutatóan elhallgat tényeket, és nyelvünknek egyébként nagyszerű lehetőségeit a végsőkig kihasználva szépít (eufemizmusok).

A szemtanuk pedig már vagy meghaltak, vagy még mindig félnek. Az Amnesty International néma csendben lapul, és ezúttal, mint általában a keresztények meghurcolásakor, nem lármázik. Dávid atya emlékéhez és semmilyen keresztény vértanú emlékéhez nem volna méltó, ha a gonoszok felkutatásával és elítélésével bajlódnánk. Minket is megalázna. Az egyetlen kiút a Gondviselésre való hagyatkozás. A hálaadás a csodás találkozásokért, a kapott értékekért. Azért, ahogyan egymásba fonódott és fonódik saját történetem, mindnyájunk története, az ország története és jelene Dávid atya örök alakjával. Az ő habitusába kapaszkodva talán mi is sikeresen kitérhetünk az egyre közelebből ránk leselkedő végesség elől.

A karmelita Marcell atya írta közvetlenül Apor Vilmos vértanú püspök halála után, hogy „nem érte imádkozik, hanem hozzá”. Mióta nyugdíjas vagyok, gyakran azon kapom magam egy-egy talányos életfordulóban, hogy nem egyszerűen csak feltűnik a látóhatáromon Dávid atya, hanem hozzá fordulok tanácsért, segítségért.

Szalai Béla

Arcvonások

Irodalomtanárként Dávid atya a „képzavart” a beszélt és írott nyelv egyik megbocsáthatatlan megcsúfolásának tartotta. Mivel mindent szeretett példákön keresztül érzékletessé tenni, a „jellemrajz”-ot említette, amiről nyilván való, hogy az nem rajz, hanem írás, és nem is jut eszébe senkinek ezt a kifejezést hallva egy rajzra gondolni. Ezért nem „képzavar” ez a szó. De – folytatta – az is lehet, hogy azért nem képzavar, mert a régi magyar nyelvben a rajzolat „képírás”-nak nevezték. A „jellemrajz” helyett mégis helyesebb a „jellemzés” szó használata, és ma már a képírás helyett is a rajzolatot használjuk. De akár jellemrajz, akár jellemzés, mindenképpen írásmű. És nem rajz. Illetve a rajz is írás, amennyiben képírás. de.... Innentől kezdve nem értettem a magyarázatot, de a képzavar fogalma világossá vált. Annyira, hogy a most következő írásom során mindig megjegyzem, ha ebbe a hibába esek. Mégpedig pont őmiatta.

Soha nem volt semmiféle kézügyességem, különösen nem rajzkészségem. Ezért félek attól, amire ebben az írásomban vállalkozom: sikerül-e megrajzolni Dávid atya bennem élő arcvonásait? (talán képzavar?). Tudom, amire vállalkozom, abban nem a rajzkészségem hiánya az igazi kihívás, hanem a megrajzolható arcvonások sokfélesége, sokszínűsége. És mire törekedjem a rajzolásnál? Elegendő, ha Dávid atya csak felismerhető a képen? Ehhez elég lehet három dolgot leírnom (talán újabb képzavar?): Pannonhalma, magyartanár, pipa – nagyon sokan azonnal ráismernek. Vagy legyen a rajzom (bocsánat, pontosítok: a jellemrajz) vonzó avagy hiteles? Magasztos avagy emberi? Robert Capa szerint a legjobb kép az igazság! És mi az igazság?

Végül is mindegy, a végeredmény úgysem a szándékon múlik. A rajzom úgyse lehet jobb, mint amire képes vagyok, az arcvonások meg olyanok lesznek, amilyenek én láttam vagy látom még ma is.

***

Dávid atya már az első osztálytól egészen az 1957. március 13-án történt elhurcolásáig magyartanárunk volt. A következő tanévben, a második osztály megkezdésekor, 1955 szeptemberében lett osztályfőnökünk és prefektusunk, de csak egy évre, mert a következő nyáron kinevezték a pannonhalmi gimnázium igazgatójának. Volt tehát időm, lehetőségem, hogy tanárként, nevelőként, igazgatóként egyaránt megismerjem, és véleményyt alkossak róla.

A tanár

Milyen tanár volt? Erről itt csak keveset, hiszen sokan, sokféleképpen és sok helyen írtak már erről. Ma is fel tudom idézni a magyarórák képét: Dávid atya járkál a padok között, időnként leül egy pad sarkára, kezében pár papírszelet, az órajegyzetek. És magyaráz, mesél, anekdotázik írókról, korokról, művekről, stílusokról. A feleltetéseknel pedig valójában nem is az érdekelte, mennyire tudjuk az irodalmat, hanem mennyire szeretjük, és van-e önálló véleményünk az irodalmi művekről. Dávid atya magyaróráit valójában mindenki kedvelte, jöttére senki se mondta utálkozva: „hú, most az a rohadt magyaróra következik!”. Nekem Csaba atya matematika és Lukács atya történelem órái voltak hasonlóan érdekesek, bár az utóbbin a feleltetésnél jöttek „a kafferbivalyok halálos öklelései” (a felelés mindig 5 történelmi évszám számonkérésével – ezek voltak a kafferbivalyok – kezdődött, ha azt nem tudta a diák, már mehetett is a helyére).

A nevelő

Dávid atya azonban nemcsak tanárunk volt, hanem mint osztályfőnök, de még inkább mint prefektus a nevelőnk is. Mondhatnám, első számú nevelőnk. Természetesen egy tanár is nevel, egyéniségétől függően többé vagy kevésbé, de egy prefektusnak az első számú feladata a nevelés. Ez a nevelés kétféle nevelői feladat egyszerre. Egyrészt mindegyikünk nevelésre szoruló „egyedi példány”, ráadásul kamasz is volt. Másrészt kollégisták voltunk, tehát a nagyon is különböző egyedi példányokból egy véletlenszerűen összeállt, éjjel-nappal összezárt közösséget alkottunk. És ez a közösség saját egészében is igényelte a nevelést, hogy jó közösség legyen, hiszen jól nevelt egyének összessége nem szükségszerűen alkot jó és jól nevelt közösséget. Egyének nevelése és a közösség nevelése egyszerre, egészséges kölcsönhatásban súlyos nevelői kihívás!

Dávid atya ezeket a többrétű nevelői feladatokat a rá egyébként is jellemző alaposággal és temperamentummal, gyakran újszerű módszerek és eszközök kipróbálásával igyekezett ellátni, nem is eredménytelenül. Az a kép azonban, amely bennem Dávid atyáról, a nevelőről él, sokkal árnyaltabb, mint Dávid atya, a tanár képe.

Érthetően arra törekedett, hogy alaposan megismerjen minket, amihez több, számunkra teljesen újszerű eszközt is felhasznált. Elsőként a Szondi-tesztet említtem, amelyet mindegyikünkkel végigcsinált, de mintha annak eredményeit nem vette volna túl komolyan. Félév táján szétosztott az osztályban egy "Tisztában vagyok-e önmagammal" című lapot, rengeteg "önvizsgálati kérdéssel". Azt kérte, hogy gondolkodjunk el a kérdéseken, írjunk rá őszinte válaszokat, amelyeket nem kötelező odaadni neki, de aki akarja, az név nélkül is megteheti. Jó páran beadták, Dávid atya pedig biztosan feldolgozta a kapott válaszokat.

Tudom, hogy prefektusként tartott nekünk valamiféle szexuális felvilágosítást is, talán egy orvossal közösen? Magáról az eseményről semmi emlékem nincs, csak egy következményére emlékszem. Egyik osztálytársam az ismertetés után nagy titokban elárulta nekem, hogy fitymaszkülete van, és tanakodott, mit kellene csinálnia. Némi töprengés után Dávid atyához fordult, aki jó tanácsot adott neki (tudom mit, de nem írom le), és gondja idővel megszűnt.

Valamikor évközben mindenki kapott tőle egy papírszeletet, rajta egy Goethe-idézettel, amely Dávid atya szerint tükrözte egyéniségünket. Több osztálytársam és jómagam is megőriztem ezt a cetlit, így tudom, rólam mit gondolt Goethe (valójában Dávid atya):

"Goethe Szalai Bélának:

Nem lehetne ennél nagyobb kínom,

Mint egymagamban - a Paradicsom."

Nagyon találó, tényleg nagyon „társas lény” voltam és vagyok is. De több osztálytársam szerint is „Goethe” jól megismerte őket.

Dávid atya – elmondása szerint – csak a jobb és gyorsabb megismerésünk érdekében cenzúrázta a levelezésünket is. Ezt én eléggé felháborítótnak tartottam, de talán mások is. Bárkinek is írtunk, a levelet lezáratlanul kellett átadni neki, hogy elolvashassa, és tőle kaptuk meg a nekünk írt leveleket is, felbontva. Nem tudom, mindig minden levelet, képeslapot elolvasott-e, de ez bizony mindenképpen cenzúra volt a javából. Azt tudtuk, ezt a „cenzúra” az előző osztályában is megvolt, és volt más prefektus is, aki élt ezzel. De nem mindegyik.

A tanév vége felé Dávid atya úgy érezhette, eléggé megismerte az osztályt ahhoz, hogy mindenkit egyénenként kiértékeljen, egyes megállapításainál rámutasson a „javulás útjára”, illetve további dolgokat tudjon meg róla. Ezt szolgálta az a levél, amelyet mindannyian névre

szólóan megkaptunk tőle (kivéve az a négy fiú, akiről tudott volt, hogy a következő évben már nem lesz közöttünk). Erről a „levélről” később még részletesen szó lesz.

Dávid atya egyike volt azon kevés prefektusnak, aki osztályába – és ez az osztály mi voltunk 1955-56-ban – a prefektusi munka megkönnyítésére kísérletezett a „*dux*” rendszerrel. Az egy vagy két „*dux*”-ot az osztályfőnök-prefektus választotta ki a jól tanuló és fegyelmezettebb diákok közül, akiknek valamilyen tekintélye is volt az osztálytársai előtt. Dávid atya választása nálunk tökéletes volt: Molnár Laci lett az egyik „*duxunk*”, akit mindannyian becsültünk, komoly és szorgalmas, jószívű fiú volt, a másik a fegyelmezettségéről ismert és a többieknek matematikapuskákat gyártó Veress Péter. A *dux*nak többféle feladata volt: segített kisebb jelentőségű ügyekben a prefektusnak a fegyelem fenntartásában, a *dux* ült ki a katedrara ügyelni a többiekre, ha a prefektust valamilyen dolga elszólította. A *dux* helyettesítette a prefektust az esti villanyoltásnál, a villanyoltás utáni csend betartatásánál. A *dux* feladata volt az is, hogy ha a közösségnek valamilyen kívánsága volt, vagy valamit sérelmesnek tartott, a közösségi véleményt közvetítse a prefektusnak. Egyszerűbb kérdésekben ő közölte a prefektus kívánságait, döntéseit is az osztállyal. Sajnos, köteles volt a prefektust tájékoztatni a fegyelemsértésekről is.

Összességében a *dux* intézménye osztályunkban nem vált be (más osztályokban sem). A diákok közül többet sértett, hogy közülük valaki a prefektus szemében „egyenlőbb a többinél”. Különösen ellenszenves volt még maguknak a *dux*oknak is a „jelentési kötelezettség”, annak minden következményével együtt. Az osztály pedig igyekezett minél több ügyben megkerülni a *dux*ot, és a kisebb-nagyobb ügyeinkkel mindig egyből Dávid atyához mentünk. A *dux*rendszer valamiféle feszültséget hozott létre az osztályban, amelyet akkor így nem tudtunk néven nevezni, csak éreztük. Egy idő után a *dux*ok is rájöttek, hogy ez valójában nem is annyira tisztség, hanem sokkal inkább feladat, és abból sem a leghálásabb. Azt is megtapasztalták, egy idő után osztálytársaik is másképpen vélekednek és beszélnek róluk, mint korábban. Más osztályban az is előfordult, hogy a *dux* lemondott tisztségéről.

Két-három hónap elteltével Dávid atya is észrevette, hogy ez a rendszer így hatékonyan nem tud működni, és szép csendben, minden látványosság nélkül hagyta a kísérletét kimúlni. Megkönnyebbültek a

duxok is, amikor feladatuktól megszabadultak. Dávid atya pedig ettől kezdve, ha stúdium alatt valamiért el kellett hagynia az osztálytermet, egy-egy diákot ültetett ki a katedrára azzal: „*amíg visszajövök, te felelsz a rendért*”. Azért arra nagyon ügyelt, hogy ilyenkor mindig az „élénkebbek” (egyszerűbben: rosszak) közül válasszon egyet – ezt is egyfajta nevelési eszköznek tekintette.

Jóval később tudtam csak meg, hogy Dávid atya – aki minden újszerűségnek lelkes támogatója volt – prefektusként már korábban is próbálkozott a közösségszervezés újszerű módszerével. Az 1946/47-es tanévben az akkori negyedik osztályában egy „diákköztársaságot” szervezett, amely a jelek szerint a tanévben végig működött (elég sok dokumentuma megmaradt a gimnáziumi levéltárban). Eredményességét és azt, miként vélekedtek „államformájukról” az egyszerű „állampolgárok”, vagyis az osztály diákjai, azonban egyaránt nem ismerjük.

Azt is tapasztaltuk, hogy Dávid atya hirtelen haragú ember volt, dühbe tudott gurulni. Ilyenkor az arca pulykavörös lett, és karjaival hadonászott. Viszont ha mérgében elkövetett valamit, amit utólag helytelennek tartott, azt nyilvánosan elismerte, azért mintegy bocsánatot kért. Ilyet a többi tanárunknál nem tapasztaltunk! Jellemző eset volt erre, amikor valamin – ma úgy gondolom, apróságon – felhúzta magát, és egy alapos letolás után kirohant az osztályteremből, búcsúzóul jól ránk vágva az ajtót, amely majd kiesett a falból. Aztán pár másodperc múlva kinyílt az ajtó és Dávid atya beszólt: „*azért az ajtót nem kellett volna bevágnom*”. Erre a közismert haragos természetére úgy tekintettünk, mint az őszintesége egyik megnyilvánulási formájára. És valójában az is volt. Mindenben őszinte volt. Amikor kivételezett, akkor is „*őszintén kivételezett*”. Maga is mondta nem egyszer: „*nekem nincsenek titkaim előttetek, bármikor bejöhettek a szobámba, és mindent megnézhettek*.” Legfeljebb – tette hozzá, biztosan óvatosságból – nem mindenről kell tudnotok, mert nem minden tartozik rátok.

Dávid atyát ösztönösen bosszantotta a butaság, (vagy a gyengébb szellemi képesség?). Igaz, emberileg különbséget tett az öntelt és szerény buták között – ezt a pszichoanalízisről 1995-ben írt véleményében meg is fogalmazta. Biztos, hogy a szellemileg gyengébb teljesítményre képes, de szerény és félnék diákok iránt valamiféle szájalmat érzett, és időnként ezért fel is karolt közülük egyet-egyét,

amint az szerepel a lejjebb idézett 1995-ös megnyilvánulásában is. De őszintén azt kell mondanom, hogy osztályunkban, ha ilyen volt is (miért ne lett volna?), arra nem emlékszem, arra nem tudok példát mondani.

Nem teljesen idetartozó, ám mégis itt tartom említendőnek, hogy emlékeim és a másoktól hallottak szerint a mindenkori diákság többsége szemében – minden közelebbi kapcsolat nélkül is – Dávid atya „jó fejnek” számított. Ezt elsősorban derűs és barátságos viselkedésének és közvetlen megnyilvánulásainak köszönhette. Nemcsak mint tanár (mivel a magyartanítás magas óraszámú volt, nagyon ritkán volt kettőnél több osztálya egy tanévben), de mint igazgató is népszerű volt. Szinte mindig, mindenhol ott volt, ahol diákok voltak: a tízpercekben a folyosókon, a sétaidőben a Várkerületen, a kosárlabdameccsen a tornateremben, a stúdiumok alatt be-benézett az osztálytermekbe. És szinte mindenkihez volt mindig egy-egy szava is. A földön járt ...

***

1995-ben, az 1955-ben érettségizett osztályának találkozásán Rédly Dénes riportot készített Dávid atyával, volt osztályfőnökével. Dávid atya a diákjaihoz való viszonya jellemzésére egy történetet mesélt el: *„Egyszer a prefektusi ebédlőben arról beszélgettünk, hogy kinek-kinek melyik típusú diák tetszik. Oros atyának: a helyes csirkefogók, Ottmár atyának a „kis Szent Imrék”, és így tovább. – Hát nekem kik? – kérdezték. Nekem a „jó fejek” – mondtam szinte ösztönösen.”* De, tette rögtön hozzá – és ez részéről akár tudatos ellensúlyozás, netán védekezés is lehetett – *„a szívem azért a kis mulyák, a kis, falusi »kis ügyetlenkék« felé is húzott. Azokat mindig felkaroltam ... bár ez azért elég fárasztó volt.”*

Ma már magam is így látom: azok tudtak már diákkorukban igazán közel kerülni hozzá, akiket ő „jó fejnek” tartott. Így volt ez a mi osztályunkban is, fel tudnám sorolni annak a nyolc-tíz osztálytársamnak a nevét, akik – feltehetően Dávid atya „kiválasztása” alapján is – a többiekénél közelebb kerültek hozzá. Egy-két kivétellel nagyon jó tanulók voltak, de emellett mindegyiknek volt még valamiféle „többlete”: az egyik jól írt, egy másik szépen hegedült, a harmadik mélyen vallásos volt, a negyedik szívesen foglalkozott a filozófiával, és folytathatnám, de nem teszem. Ma azt mondanánk rájuk, hogy egy bizonyos fokig egyéniségek vagy a többiekénél karakteresebbek voltak, már amennyiire ez egy 14-15 éves fiúnál tetten érhető.

A gond akkor keletkezett, amikor a Dávid atya által megkedvelt „jó fejek”-ből az osztálytársak szemében „kedvencek” lettek. És ehhez maguk a „jó fejek” is nagymértékben hozzájárultak, amikor kissé feltűnően elkezdtek egymás közt barátkozni, összetartani, a többiektől kissé elkülönülni. Megtehették, hiszen volt egy közös ismervük, amely összehozta őket: Dávid atya megkülönböztetett figyelme. Hogy ezt minek köszönhették, saját adottságaiknak, értékeiknek, vagy Dávid atya érdeklődésének, azzal nem biztos, hogy tisztában voltak, de nem is volt akkor számukra fontos.

Adott volt egy helyzet, és ők éltek vele. „Na, menjünk be Dávidhoz” – hívták egymást – de csak egymást! – a séta vagy a stúdió végén. Aztán szinte megszállták, kisajátították a prefektusi szobát, ahogy mondtuk csúfolódva: teadélutánokat tartottak. Mindezt, meg hogy Dávid atya közelebb engedte őket magához, mint a többieket, azért a többiek is észrevették. Abban a pillanatban pedig, amikor ezt meg is tudta valaki fogalmazni abban a formában, hogy „nekik többet szabad”, a többiek szemében „kedvencekké” váltak.

Kedvenc ugyebár az, akivel kivételeznek. A kivételezés egy tanár-nevelő és egy diák között megengedhetetlen, megbocsáthatatlan. Mégis Dávid atya ebbe a hibába néha beleesett. Előfordult, hogy valamelyik „kedvenc” ötösrre felelt (megérdemelte!), de a felelet végén Dávid atya hozzátette: *„és mert téged kedvellek, gyere ki, és te kapsz még egy Sportszeletet is”,* vagy egy másik eset: *„hát ez aligha lenne jobb hármasnál, de téged szeretlek, tehát neked négyes”.* Igaz, a következő felelőnél pedig ezt mondta: *„Ez bizony csak kettés lenne. De mivel a kedvencemnek is jobb jegyet adtam, te is megkapod erre a feleletre a hármast”.*

Mindezek együtt odavezettek, hogy az osztályunk bizonyos értelemben kettészakadt, egy Dávid-kedvencekre (őket „prémeseznek” hívtuk, és egy-két kivétellel a nagyon jól tanulók tartoztak oda, ilyenből pedig volt vagy egy tucat is az osztályunkban) és a „nem kedvencekre”, ők alkották a „szegénylegények” táborát. Ezek a történelmiesen ható elnevezések annak köszönhetik létüket, hogy Lukács atya akkor éppen a kuruckort tanította.

Maga a tény, hogy két táborra oszlott az osztály – ami egyébként így nagyon leegyszerűsített megállapítás, és az ott töltött idő többségében sok gyakorlati következménnyel nem járt –, nem volt annyira veszélyes, mint a kiváltó oka.

Egyébként sem hiszem, hogy volt Pannonhalmán olyan osztály, ahol ne lett volna bizonyos fajta „klikkesedés”. Nálunk is volt, sőt, már a Dávid atya prefektussága előtti korszakban is: elsősorban a budapestiek, aztán az egy helységről valók, vagy akik kosaraztak, netán az azonos különórákra járók alkottak kisebb-nagyobb mértékben összetartó és a többiektől kissé elkülönülő csoportosulásokat. Az ilyen fajta „halmazképződéseket” azonban egy ügyes prefektus kezelni tudta: amíg nem fajultak egymás elleni ellenségeskedésbe, hagyta őket, de állandósuló viszálykodás esetén közbelépett. Erre többféle eszköze is volt: állandó tanulócsoportok felállítása, közösségi feladatcsoportok netán más alkalmi elfoglaltság szervezése, mint például egy színdarab előadása. Ezeknél gondosan ügyelt arra, hogy összetételük megbontsa és összekeverje a kialakult táborokat. Ha azonban a „pártosodás” kiváltó oka maga a prefektus volt, akkor arra nem nagyon volt orvosság. Osztályunkban a Dávid atya fennhatósága alatt létrejött „hasadás” ezért eléggé markánsnak bizonyult. Bár Edvin atya prefektussága következő két évében a kiváltó ok megszűnt, de a kettéválás nagyon halvány nyomai azért megmaradtak. Ez persze nem jelentett komolyabb feszültséget vagy háborúságot a két oldal között, de többnyire mindenki valamelyik félhez besorolta önmagát, vagy akarata és szándékolt „függetlensége” ellenére a többiek besorolták. És akár hogy is ragozzuk, a létező „az Atya kedvence” megkülönböztetés összességében magára Dávid atya személyére is hátrányos volt.

Mint első gimnazisták – és alsósok! – keveset tudtunk Dávid atya 1955-ben érettségizett osztályáról, hiszen csak egy évig voltunk közös falak között. Igazi ismertségüket közöttünk elsősorban az egyébként sokat vitatott érettségi tablóképüknek köszönhatték, amely Dávid atya újszerűséget szerető lelkivilágát tükrözte: a tablón nem nyakkendő, rendezett sorokban egymás mellett felsorakozó, komoly fiatal emberek tekintenek a jövőbe, hanem minden diák kedvenc elfoglaltsága közben, életképszerűen jelenik meg. Dávid atya több mindent elmondott róluk, de mindig csak egyes diákokról beszélt. Egyebeket is tudtunk az osztályról, mert Dávid atya ösztökélésére tőlük vettük át folytatásra – mintegy örökséget – az *Emberek leszünk* című diákújságot. És bizony az újság korábbi számaiban sok mindent lehetett olvasni az osztályról, többek között az osztályon belül meglévő „klikkesedésről”, belekeverve az „Atyát” is!

Azonban Dávid atyáról azt is tudtuk, hogy kedvencek ide vagy oda, őszintén szeretett minket. Onnan tudtuk, mert megéreztek, szinte kivétel nélkül mindegyikünk. A szeretetet akkor is megérzi egy serdülő kamasz, ha szégyenlősségből nem beszél érzésekről, vagy egyáltalán szégyelli az érzéseket. Aprócska jele volt ennek, hogy esetenként a kedvenceken túl mások is kaptak azokból a Sport-szeletekből, amelyekkel mindig tömve volt a reverendája zsebe.

Mindezt akkoriban, kisdíákként így nem gondoltam végig, nem raktam össze egy Dávid atyáról alkotott képpé. Az akkori – részben ma is meglévő – véleményem kialakulásában és akkori kapcsolatunkban más személyes tapasztalatok voltak a meghatározók, de ezekről majd később. Ma úgy hiszem, azért nem lázadtunk fel ellene „kivételezései” és kedvencei miatt (abban az időben volt arra példa, hogy egy prefektust leváltottak, mert az osztálya nem jött ki vele), mert őszintesége, szeretete és csodálatos tanári munkája együttvéve többet nyomot nálunk a latban, mint a nevelői, netán emberi gyengeségei. De akár azt is mondhatnám: tulajdonképpen mi is szerettük őt.

Viszont ma is az a véleményem, hogy Dávid atya amennyire meg tudott szólítani, magával tudott ragadni egyéneket, akár pár fős kisebb közösségeket (mint egy szakkör vagy egy osztályújság szerkesztői gárdája), annyira nehezen boldogult hosszabb távon egy nagyobb létszámú közösség „egészével”. Úgy gondolom, valahol belül ő maga is tisztában volt ezzel. Nagyon nehéz lenne ennek a pontos okait megneveznem. Nem is biztos, hogy tudom, inkább csak érzem őket. Egyébként „társasági ember” létére sem volt igazi „közösségi ember”, noha szigorúan betartotta a saját közösségének a játékszabályait – legfeljebb az arról alkotott véleményénél nem tett lakatot a szájára.

Azt is hiszem, hogy messze nem szeretett annyira „nevelni”, mint „tanítani”. Amikor a börtönévek után 1964-ben újra engedélyezték számára a tanítást, így írt nekem erről egyik levelében: „... szeptember óta angolt tanítok az iskolában [...] kellemes, hogy a gyerekeket nem kell nevelnem, nincs velük semmi problémám, veszem őket úgy, ahogy vannak, és így nem nehéz emberi kapcsolatfélétet találni hozzájuk.” Lehet vitatkozni azon, hogy a „kellemes” minőségjelző megfelelő-e ebben az összefüggésben, de maga a mondat mindenképpen felér vallomással.

***

Szégyelleném, ha az eddig leírtakból már érezni lehetne azt, ami most következik. Pannonhalmi éveim alatt Dávid atyával a kapcsolatom (nagyon jó magyartanárom volt, így tudok árnyaltan fogalmazni) nem volt „felhőtlen”. Nem az első osztályban, amikor még a matematika volt számomra a legfontosabb, Dávid atya és tantárgya, a magyar pedig nem okozott nehézséget. Sokat olvasott gyerek voltam, a helyesírásom rendben volt, elég gazdag fantáziával rendelkezve a fogalmazások sem okoztak gondot. A magyarórák bizonyára érdekesek lehettek, még ha nem is nagyon emlékszem rájuk. A bajok akkor kezdődtek, amikor másodikban osztályfőnököm és prefektusom lett. Maradva a finom fogalmazásoknál: Dávid atyának nagyon rossz és egyre rosszabb véleménye volt rólam, én pedig – feltehetően ezért is – nem kedveltem őt. Ezt a véleményemet gyakran hangoztattam is, aminek híre egy negyvenfős osztályban természetesen eljutott hozzá is, és ez nem javította megítélésemet.

A tanév végére ez a kapcsolat – az én részemről biztosan – csak rosszabb lett, de Dávid atyánál is egyre jobban betelhetett a pohár.

Pedig ha csak a tanulmányi eredményeket nézzük, nem lehetett gondja velem. Az első évben behoztam mindazt a lemaradást, amelyet a kitelepítés éveinek egy tantermes, egy tanítós, osztatlan nyolcosztályos általános iskolája jelentett, ahol természetesen oroszot sem tanultunk. Az első félévkor már jeles rendű voltam, tanév végén pedig egyedül oroszból volt 4-esem. A tanulmányi eredmény alapján akár „kedvence” is lehettem volna. De nem lettem, pedig ma úgy gondolom, szívesen lettem volna. Talán ezért a mellőzésért (ami hiúságomnak biztosan nem esett jól) is haragudtam rá?

Összességében azonban nem voltam könnyen kezelhető gyerek. Ebben néhány velem született rossz tulajdonság mellett szerepe volt az apanélküliségnek (Édesapám már hatodik éve börtönben volt), a hortobágyi kitelepítésnek és az azt követő évek hatásainak: a kitelepítés alatt gyakran dolgozni jártam iskola helyett, a kitelepítés feloldása után egy nagynénémhez kerültem Pécsre, ahol azt csináltam, amit akartam, de leginkább csak csavarogtam késő estig az utcákon. Kicsit vadóc lettem, aki komoly szeretethiánnyal küszködött. Fizikai fejlődésben is elmaradtam, talán a legkisebb voltam az osztályban. De roppant önálló voltam, öntudatom, önbizalmam és a közösségen belüli érvényesülési-elismertségi vágyam (hiúságom?) pedig hatalmas volt. És amit nem

tudtam kiharcolni magamnak a közösségben szellemi teljesítménnyel (a testi meggyőzés gyengeségem miatt szóba se jöhetett), azt megpróbáltam kiszájni. Dávid atya szerint mindenkivel egyaránt határtalanul szemtelen voltam: tanárokkal, társaimmal, sőt még a felsősökkel is! Ő pedig nem az ilyen gyerekeket kedvelte.

Az első közös félévünk azért különösebb konfliktus nélkül telt el. Emlékeim szerint sokszor szidott, rám szólt pontosság, szemtelenség, rendetlenség miatt, ezekre valószínűleg mindig rá is szolgáltam. De elvontunk egymással, valahogy bele is éltem magam a „szegénylegény” szerepbe (habár egyes társaim szerint tanulmányi eredményem miatt csak tiszteletbeli szegénylegény voltam). A baj a levelével kezdődött.

A levéllel, amelyet a tanév vége felé nem csak én kaptam, hanem – amint már arról szó esett – névre szólóan mindenki az osztályban. A levélben benne volt a rólunk alkotott véleménye, leltárba szedve az általa megismert jó és rossz tulajdonságaink, a jobb megismerés érdekében feltéve egy rakás kérdést, végül némi útmutatás a „javuláshoz”.

Ma is őrzöm ezt a levelet. Amikor először olvastam, letaglózva, megsemmisítve éreztem magamat. Pedig pozitívum is volt benne, leegyszerűsítve: a megszólításnál „*kedves*”-nek nevezett, a befejezésnél meg „*szeregettel üdvözölt*”. De ezen kívül más jó nemigen. Rossz annál több, mondhatnám, más semmi, csak az. Már ami a megítélésemet illeti. Sok minden megállta a helyét: magam is tudtam, hogy rendetlen meg szemtelen vagyok (bevallom, a hideg vízben mosakodást is gyűlöltem), volt bennem bizonyára valamennyi hiúság és izgátság is, az önfegyelmzés terén se villogtam. Az olyan megállapításokat, hogy rátarti és gögös vagyok, meg hogy „*lenézed az embereket, eszköznek tekinted őket a saját kényelmed kiszolgálására, azért nem tudsz barátságot kötni, és ha van is barátság az életedben, az is csak ösztönös kapcsolat*” nem tartottam igaznak, a barátságról szólókat nem is értettem, és ma se értem teljesen. Miért baj az, ha egy barátság ösztönös? A szeretet is lehet ösztönös, akkor a barátság miért nem? Amit én önérzetnek tartottam, az szerinte beképzeltség, amit kitartásnak tekintettem, az a levél szerint makacosság volt.

De belém gázolt és fájó dolgokra emlékeztetett az a megállapítása is, hogy „*olvasmányaidról az a véleményem, hogy túl sokat olvastál, és kritikátlanul, azt is összevissza*”. Igen, büszke voltam, hogy sokat

olvastam, és dicsekedtem is azzal, hogy végigolvastam a 100 kötetes, piros-arany kötésű Jókai emlékkiadást. Dávid atyának fogalma sem volt arról, hogy a kitelepítettségben milyen kincset jelentett egy könyvhöz hozzájutni. Honnan tudhatta volna, hogy esténként az egyetlen petróleumlámpa mellett negyedórákra be volt osztva a gyerekek olvasási ideje? Én bizony csak azt olvastam, ami volt, amit másoktól kaptunk, vagy végül a Jókaiakat, amelyeket az egyik nagynéném adott végül oda, látva csillapíthatatlan olvasási vágyamat azzal, hogy ezekkel hosszú ideig elleszek. Hogyan lett volna módom megválogatni, mit olvassak, és ki segíthetett volna a válogatásban? Olyan helyen élünk, ahol még bolt meg kocsmá(!) se volt, nemhogy könyvtár.

Megütközést keltett bennem, amikor rákérdezett: *Kivel szoktál cigarettázni?* – persze engedély nélkül és titokban. Minek néz engem Dávid atya? Spiclinek? – gondoltam felháborodva. De egy rakás ennél sokkal fájóbb kérdést is feltett: *„Nyomasztólag hatnak rád az otthoni szegényes körülmények? Hogy állsz anyagilag?”* Hogy lehet ilyet megkérdezni valakitől, aki egy ötgyermekes, kitelepített, apa és jövedelem nélkül maradt, rokonok és barátok jószívúságából élő családból érkezett? Tudhatta azt is, hogy a húsvéti szünetekre azért nem utazom haza, mert nem volt Édesanyámnak pénze az útiköltségre. Tudta azt is, hogy az illegálisan működő cisztercita rend jóvoltából lehettem pannonthalmi diák, következett is rögtön a „ciszterkérdés”: *„Detre atyához milyen a viszonyod? Félsz tőle? Függségi érzed magadat tőle?”* Detre atya volt a ciszterek megbízottja, ő fizette be havonta a kollégiumi díjat. Győrben volt akkor kántor, és gyakran kijött Pannonthalmára, hogy rám nézzen. Ha valami rendkívüli ügy adódott, őt keresték meg, hiszen Édesapám börtönben volt. Persze, hogy függetem tőle, de amíg Dávid atya rá nem kérdezett, eszembe se jutott ez a „függőségi viszony”. De volt még rosszabb kérdés: *„Milyen a viszonyod a szüleidhez? Kihez ragaszkodsz jobban, Édesapádhoz vagy Édesanyádhoz?”* Kérdezte ezt egy 16 éves kamasztól, akinek hosszú évek után csak pár hete szabadult az Édesapja a börtönből, és az apa-fiú kapcsolatból kiesett vagy hat év!

Ezek a kérdések mind-mind sebeket téptek fel bennem, hiszen olyan adottságaimmal, élethelyzeteimmel szembesítettek, amelyekről nem tehettem, de következményeit viselnem kellett (talán egyeseket közülük még ma is). Azt hittem, Pannonthalmán beleélhetem magamat

abba, hogy mindettől a „való világtól” távol vagyok, egy idő után valóban így is éreztem. Aztán Dávid atya keményen szembenézett a valósággal.

Nem kímélte a lelki életemet se. Nem ismertetésre való, amiket írt, de vallásosságom gyökereit nem a hitben, hanem politikai megfontolásokban vélte felfedezni. Egy gyereknél hitbeli kérdéseknél politikai megfontolások? Ezzel a felvetésével aztán évtizedekre adott gondolkodnivalót.

Nem emlékszem, hogy a kérdésekre kellett-e válaszolni. De biztosan azért tett fel kérdéseket, hogy mi elgondoljunk rajtuk, ő pedig válaszokat kapjon rájuk. Tudok olyan osztálytársamról, aki megbeszélte a levelében foglaltakat Dávid atyával. Olyanról is tudok, aki írásban válaszolt a kapott levélre. Én se írásban, se szóban nem válaszoltam. 1956 nyarán, a vakáció alatt nem foglalkoztam vele, ősszel meg már Edvin atya lett a prefektusom. A levél úgy kibeszéletlen maradt. És ez valószínűleg nem volt jó, legalább is akkor és nekem biztosan nem.

Mai eszemmel úgy gondolom, Dávid atya a kérdéseit azért tette fel, hogy megtudja, hol szorulok netán lelki vagy egyéb segítségre. Kétség se merülhet fel, hogy a levél megírásakor alapvetően a jó szándék vezette. De akkor még gyerek voltam, és nem tudtam így gondolkodni, csak a bántást éreztem ki a levélből. Meg hogy valaki erőszakosan bele akar látni a titkaimba, az érzéseimbe. A kérdések többségét akkor fájónak éreztem, ma inkább átgondolatlanak és borzasztóan tapintatlannak tartom.

1956 decemberében harmadikos voltam. Pár nappal a karácsonyi szünetre való hazautazás előtt Dávid atya bejött a reggeli stúdiumra. Ahogy a katedrán ülő és ránk felügyelő Edvin atyához ment, odapillantott hozzám. Az első padban ültem, így láthatta, hogy buzgón körmölök. „Hát te mit írsz?” – kérdezte. „Atya kérem, a magyar házi feladatot” – feleltem. Úgy látszik, Dávid atya bal lábbal kelhetett fel, mert felcsattant: „Te reggel írod a magyarleckét? Add csak ide a füzetedet!”. Megszeppenve nyújtottam oda a füzetet, Dávid atya előkapta töltőtollát, áthúzta a feladatírásomat, és beírt a végére egy hatalmas 1-est. Halálosan fel voltam háborodva. Amit Dávid atya tett velem, azt igazságtalannak tartottam, sőt, tartom még a mai napig is: semmi nem tiltotta, hogy reggel írjuk meg a leckét.

Valamit Dávid atya is érezhetett, mert még az aznapi magyarórán feleltetett. Adott egy iszonyú könnyű kérdést (ki volt Arany János magyar költő barátja, vagy valami ilyesfélét), majd a feleletemre kaptam egy 5-öst, amelyhez váratlanul hozzáfűzte: „ha a karácsonyi szünet után még lesz egy-két jó feleleted, akkor félévkor megkapod a szokásos 5-ösöd magyarból.”

De nem tudtam javítani, mert a szünet alatt valami foltot fedeztek fel a tüdőmön, kezelés miatt csak jóval a félév lezárása után, február végén mentem vissza Pannonhalmára. Így is jeles rendű lettem, de a bizonyítványomban magyar nyelv és irodalomból még ma is ott éktelenkedik egy 4-es osztályzat. Pedig se előtte, se utána soha nem volt 5-ösnél rosszabb jegyem magyarból.

Visszaérkezésem után talán három hét telt el Dávid atya elhurcolásáig. Ez az ügyem is kibeszéletlen maradt. Tisztában vagyok azzal, hogy a velem történtek csak nekem fontosak, nekem jelentettek sérelmeket. Annak is igazat lehet adnom, aki szerint ezeken a gyerekkori dolgokon egy értelmes ember túlteszi magát. Én is túltettem, ma már ezek nem fájnak, nem élnek, hanem egyszerű emlékekké szürkültek bennem. És abba a hibába se esem bele, hogy a velem történekből általánosító következtetést vonjak le. De a leírtak megtörténtek, úgy történtek, ahogy leírtam, meg nem történtté tenni pedig nem tudom őket. És ezek – tetszik, nem tetszik – hozzátartoznak Dávid atya bennem megőrzött képének, arcvonásainak teljességéhez.

Ha valamiért felidézem emlékét, ezek is mindig eszembe jutnak. És le is írom őket, azzal a pikírt megjegyzéssel, könnyű azoknak csupa jót írni visszaemlékezéseikben Dávid atyáról, akik csak jót kaptak tőle.

Én azt se bánom, sőt, örülök, hogy emlékeimben Dávid atya nem a tökéletesség hideg emlékműveként, hanem a néha hibázó, sosem tökéletes, de szerethető emberként jelenik meg. És nem lenne jó, sőt, vétenék, ha akár csak jelképesen szobrot állítanák neki. Ma is fülemben cseng az idősebb Cato mondása, amelyet tőle hallottam: *„Jobb szeretem, ha azt kérdezik tőlem, miért nincs szobrom, mintha azt kérdeznék, miért van.”* Biztosan így gondolkodna ő is a saját szobráról. Egy szobrot, egy emlékművet lehet csodálni, lehet talapzatra emelni, lehet gondozni. De szeretni csak embert lehet. És szeretettel emlékezni is csak emberre tudunk, élőre vagy megholtra egyaránt.

Az emlékezés pedig a szeretet útja az elmentekhez...

A barát

Tudom, hogy a szabad időben, séta közben vagy a szobájában történt beszélgetéseknek köszönhetően Dávid atya és a „kiválasztott” vagy „befogadott” diákok között nem egy esetben szorosabb kapcsolat is kialakult. Azt is tudom, hogy ezek közül néhány az érettségi utáni időkre is átnyúló, valódi, néha kissé apa-fiú jellegű barátsággá is vált. Dávid atya idősebb korában, amikor már kevesebbet tanított, az is előfordult, hogy a kiválasztottak-befogadottak között olyanok is voltak, akiket egyébként nem is tanított. Csak megszólította őket séta közben vagy ők szólították meg, hozzácsapódva az épület folyosóin.

És természetesen voltak olyan barátai, tisztelői is, akik nem voltak soha pannonhalmi diákok.

A diákoknál maradván, ezek a barátságok kölcsönösen hasznosak voltak: a diákokat nemcsak szellemi kincsekkel, de emberi értékek közvetítésével is gazdagította, Dávid atya pedig „fiúi szeretetet”, esetenként még „fogadott unokákat” is kapott, és ez a fajta „család-érzés” egy idősebb szerzetes életében akár nagyon fontos is lehet (lásd Babits Mihály *Tímár Virgil fia* című regénye).

Ezek a barátságok elsősorban levelezés, pannonhalmi látogatások, rövid budapesti találkozások (Dávid atya elég nagy gyakorisággal megfordult Budapesten) és alkalmi közös vakációzások (Leányfalu, Mátraszentimre) formájában éltek hosszabb-rövidebb ideig. Közülük jó pár hosszú évtizedeken keresztül, Dávid atya halálig tartott.

Dávid atya egyébként szeretett levelezni, élvezetesen írt mindenről, amit éppen átélt, olvasott, hallott vagy amivel éppen foglalkozott. A levelei megjegyzéseiben nem fogta vissza egyébként alapjaiban kritikus természetét sem, de ezt a tulajdonságát már említettem. Véleményalkotásában egyszerre volt találó, csípős, ironikus (néha kegyetlen) és szellemes.

Rá jellemző módon gyakran még leveleihez is előzetesen vázlatot készített, amelyet általában a megválaszolendő levél aljára írt. A leveleket szinte mindig írógéppel írta, és másolatát eltette. Amint mondta is magáról, „*szinte grafomániás vagyok.*” Barátai többnyire megőrizték leveleit, még ma is élvezettel és érdeklődéssel lehet olvasni őket. Dávid atya is eltett minden levelet, amelyeket barátaitól, egykori diákjaitól, vagy tisztelőitől kapott.

És csak fejet lehet hajtani minden egykori diák, barát és ismerős előtt, akik évtizedek távlatából is erre az emberségből és szellemi értékekből egyaránt sokat adó Dávid atyára, barátságukra hálával, megbecsüléssel szeretettel emlékeznek, és Pannonhalmán járva felkeresik a Boldogasszony kápolna kriptáját.

***

Érettségi után – osztálytársaim többségéhez hasonlóan – nem vettem fel egyetemre. Életemben egy jó másfél évtizedes „útkeresés” következett (ismét hivatkozom a kiváló magyartanáromtól tanult választékos szóhasználatra), amelyet túléltem. Változatos évek voltak ezek, változatos emberi kapcsolatokkal, sokszínű és néha zavaros szellemi élményekkel, sok országjárással, sok könyvvel-olvasással és sok tanulással. Előbb kitanultam a nyomdász szakmát, aztán pár évig földmérősegédként jártam az országot, elvégeztem egy technikumot, majd levelezőn a Budapesti Műszaki Egyetemet, nyelveket tanultam, még nyelvvizsgát is tettem. Végül polgári foglalkozásként leragadtam az utas szakmánál.

Életemnek ebben a nem kevésbé kesze-kusza időszakában szinte egyetlen olyan hely volt, ahova – hosszabb-rövidebb megszakítások ellenére is – bármikor bizalommal visszatérhettem. És ez Dávid atya mindenkori szobája volt Pannonhalmán.

Ez persze a kettőnk között korábban történetekből nem következik természetszerűleg. Ráadásul egy véletlennek, pontosabban mondva egy határőri intézkedésnek köszönhető.

1960. karácsony másnapján Budapestről egy barátommal Gézaházára indultunk, hogy pár napot eltöltsünk az ottani turistaházban, amelyet még a diákkori kirándulások során fedeztem fel. Ám Komáromnál a mindenre odafigyelő határőrök leszedtek minket a Nyugat felé tartó vonatról, és csak pár órás ellenőrzés után (például felhívták a barátom szüleit, tudják-e, hova indult a fiúk, meg Gézaházán a turistaházat, hogy foglaltunk-e szobát) engedtek tovább. Ám Győrbe már este nyolc felé értünk, nem tudtunk (nem akartunk?) továbbmenni. Ismerősnek vélvén a győri bencéseket, a székházban kerestünk éjszakai menedéket.

Becsöngettünk, éppen Holenda Barnabás igazgató volt a portán, akit látásból ismertem. Amikor korábbi pannonhalmi diák mivoltomra

hivatkozva kértem éjszakai szállást, rákérdezett: kinek az osztályába jártam? Felsoroltam Csaba, Dávid és Edvin atyákat, mire azt mondta: Na jó, beszéllek valamelyikkel telefonon – és elvonult. Pár perc múlva visszajött. Minden rendben, itt alhattok – mondta, majd felém fordulva: Dávid atya meg üdvözl.

Másnap reggel továbbmentünk a Bakony felé. Menj tovább, majd utánad jövök én is – mondtam hirtelen elhatározással barátomnak, amikor a vonat megállt Györszentmárton vasútállomáson – felmegyek köszönetet mondani Dávid atyának a beajánlásért. Nem láttam őt azóta az utolsó, 1957 márciusi magyaróra óta. Leszálltam a vonatról és felgyalogoltam az éjszaka esett friss hóban a hegyre. Boldog ünnepeket kívántam Lajos bácsinak a portán, és bekopogtam Dávid atyához.

Tessék! – hangzott belülről, majd amikor beléptem: „Már vártalak! Jé, hogy megnőttél!”

Nem úgy terveztem, de csak másnap délután mentem tovább. Dávid atya elintézte a szállásomat, kaptam egy vendégszobát, és étkezéseket is a Főmonostorban (szünet lévén a kollégiumban nem lehetet étkezni). Végigbeszélgettük az időt. Nem tudom pontosan miről, sok mindenről. Végigvettük, melyikünk mit tud az egykori osztálytársaimról, mesélt az 1956-ban disszidált Ghyczy Péterről, aki építészmérnöknek tanult, és akivel sűrűn levelezett. Beszéltünk a volt tanárokról, emlegettük a fél éve meghalt Lukács atyát. Nem sokat mondtam önmagamról (pedig lett volna mit), ő pedig nem faggatott. Én se kérdeztem őt a börtönről (otthonról tudtam, hogy ezt nem illik), amit ő nem hozott szóba. A legtöbbet arról beszéltünk, ki mit olvasott, és mi a véleménye róla. Azonnal mondott vagy öt, számomra ismeretlen író és könyvet azzal, hogy feltétlenül ismerjem meg őket. Az egyikőjükre emlékszem, Quasimodo volt, még egy verseskötetét is kölcsönadta.

Elvitt megmutatni új birodalmát, a Főkönyvtárat, beszélt az új könyvek beszerzésének nehézségeiről, és tervéről, a beszerzett könyvek ismertetéséről, az általa kitalált *Pannonhalmi Könyvszemléről*. Együtt kerestük fel a Bazilikát is. Meglepett mennyi szeretettel és megbecsüléssel beszélt róla: szebbnek tartotta azoknál a gótikus templomoknál, amelyeket korábban Svájcban és Németországban látott. Dicsérte csodálatos arányosságát, az oltár felé lépcsősen emelkedő szinteket, amelyek mint egy hegyre vezetnek fel, ahol az oltár fölé mint korona borul a baldachin. Becsülte a Stornó-átalakítás sokrétűségét, a

Szent Márton színes üveglak biztosította szín-és fényhatásokat. Azt is elmondta, legjobban a szószéket szereti, ahol homiliái alatt mindig egyfajta meghatottság uralkodott el rajta. Mindezt azért is csodáltam, mert nemegyszer hangoztatta, hogy az igazi áhítathoz, az elmélyült imához nem kell külső „díszlet”, és baj van azzal, akinek Istennel való beszélgetését befolyásolja az épített környezet.

Amikor aztán már Gézaháza felé döcögött velem a vonat, azon töprengtem, miért azzal fogadott, hogy „már vártalak!”. Nem tudhatta, hogy jövök, hiszen csak az állomásra érkezés előtt, megpillantva Főmonostor hatalmas épülettömbjét határoztam el, hogy felkeresem.

Én addig is Pannonhalmára rendszeresen visszajáró diák voltam, de csak úgy minden különösebb cél nélkül. Ettől kezdve talán még gyakrabban mentem, és most már nem csak úgy „megyek Pannonhalmára” felkiáltással, hanem „megyek Dávid atyához” célmeghatározással. Haláláig Dávid atyának szólítottam, pedig többször mondta, hogy jobban örülne a Dávid bácsinak vagy Dávid bátyámnak. De nem állt erre rá a szám.

Pár héttel később levelet írtam neki: beszámoltam a gézaházai napokról (Dávid atya nagyon szerette és nagyon ismerte a Bakonyt), mit olvastam el az ajánlott könyvekből, meg hogy nem igazán tetszik Quasimodo költészete. Dávid atya meg válaszolt. Nyár elején újra felkerestem, aztán időnként levelet váltottunk. Létrejött közöttünk egy olyan kapcsolat, amelynek nem ártott az időnkénti hosszabb szünet (akár egy egész év sem), mert mindig ott tudtuk folytatni, ahol abbahagytuk. Találkoztam vele Pesten, meglátogattam Rákospalotán az Édesanyjánál, sőt fönt a Mátrában, a Stella üdulőben is, ahol szeretett pihenni. Örömmel jött el megnézni 1968-ban az első, lakótelepi, kicsi lakásomat, amelyi nem volt messze Édesanyjától. Időnként apróbb szívességeket is kért, főleg könyv vagy külföldi folyóirat beszerzését. Volt egy Pannonhalmán hét évvel alattam végzett, szívből fiaként szeretett patronáltja, aki, ha néha eltűnt a szemé elől, olyankor kérte, nézzek utána.

Nem tudom, kapcsolatunk barátság volt-e? Nem hiszek egyébként abban, hogy a barátságra csak egyetlen meghatározás létezik. Senki nem tudja megmondani, mi az a pont (esemény, érzés, gondolat, cselekvés, stb.), ahol a barátság kezdődik. És az előtt a pont előtt meg mi van? Szóval én a köztünk lévő valamit (mert idővel valami csak létrejött) egy

jó emberi kapcsolatnak tartottam, amelyet inkább az egymás iránti rokonszenv (részemről tisztelet is) jellemzett, és nem a meghitt, bensőséges jelleg. De lehet, hogy volt benne valamennyi a felnőtt férfiakra gyakran jellemző, szégyenlős szeretetből is. Bár emberileg sokkal közelebb került hozzám és bizonyára én is hozzá (levelezésünk erről is árulkodik), igazán sose tudtam megnyílni előtte. Pedig jó lett volna.

Egyetlen olyan embert próbáló kérdés volt, amelyet alaposan megvitattunk, mégpedig a házasság. Bár csak általánosságban beszéltünk róla, határozottan éreztem, hogy véleményével nekem akart útmutatást adni.

Egyébként meg nevelni soha nem akart. Beszélgetéseink is többnyire megmaradtak az olvasmányoknál és a napi eseményeknél. Mégis minden találkozásunk után többnek éreztem magamat, mint előtte. Ezt másképpen úgy is mondhatnám, mindig kaptam tőle valami értéket. De nem tudom megfogalmazni, hogy mit.

Soha nem beszéltünk a diákkoromban történelekről. Gondolom, ő a reggeli magyar 1-esre nem emlékezett, azt pedig, hogy mit éreztem a „levél” olvasásakor, honnan tudta volna? Én meg akkor már nem tartottam szükségesnek „kibeszélni” a történeteket. Ezekben az években sokkal fontosabb volt mindaz, amit akkor kaptam tőle, mint ami évekkel korábban, gyerekkoromban történt.

Így múltak el az évek. A levelesládáskám egyre jobban megtelt.

***

1956 májusában, gyönyörű tavaszi időben Dávid atya rendhagyó módon a cseresznyés kertben tartotta a magyarórát.

Puskin műveiről mesélt, és Tatjana leveléből olvasott fel pár rövid részletet Áprily Lajos fordításában, mert azt tartotta a legjobbnak. Részletesen elmagyarázta, hogy milyen hihetetlenül sokat mond a levél végtelenül egyszerű első mondata: „Én írok levelet magának”, és hogyan tesz feleslegessé minden magyarázatot a következő sor két egyszerű kérdése: „*Kell több? Nem mond ez eleget?*”

1975. június 5-én Dávid atya esketett minket Pannonhalmán a Káptalan-teremben.

– Kell több? Nem mond ez eleget?

Budapest, 2017. március 10.

Pap Károly

Testbeszéd

Unokáimmal (és ez a kezdés rögtön a szerző hozzávetőleges kormeghatározása is egyben), lányommal, vejemmel és kis társasággal kirándultunk a Pilisben tavaly ősszel, ragyogó napsütéses időben. A gyalogtúrára első ízben velünk tarthatott Rozi (előkelőbbben talán Rozy a Rosemary-ből becézve), lányoméék tündéri, kajla, ébenfekete, bakfis labradorja. A történet szempontjából a kutya neme, mint majd remélem, érteni fogjátok, érdektelen.

A kamasz eb boldog szertelenségét hogy valamiféleképp kordában tartsa, vejem pórázt kötött rá, azon vezette hol hosszabb, hol rövidebb eresztéssel felfelé a horhosban, ahogy a helyzet éppen megkívánta. Nem is volt különösképpen semmi baj addig, mígnem szembe is nem jött egy kiránduló társaság, szintén egy nem tudom, milyen fajta kutyát vezetve, ugyancsak pórázon.

A két fiatal állat roppant érdeklődést mutatott egymás iránt, körbeszaladták, szagolgatták egymást oda-vissza, körülöttük megszűnt a világ, csak egymással voltak elfoglalva. Indulni kellett azonban néhány pillanat múlva tovább, mi felfelé, a másik csoport pedig ellenkezőleg, a másik irányba tovább. Igen ám, de a kutyák tulajdonosaik egyre harsányabb vezényszavai ellenére sem kívántak egymás társaságától megválni. Mit volt mit tenni, a vonyító, nyüsztítő állatokat szégyenszemre a pórázok segítségével kellett szétszakítani egymástól. Én Rozival mentem tovább. Orrlyukai kitágultak, minden ízében remegett, minduntalan vissza-visszanézett, nem akart jönni, csak erős noszogatás után.

Mindennapos eset. Rozi az egésztest egy perc után már el is felejtette, és boldogan fedezte fel a világot tovább.

Én nem, én nem felejtettem el. Eszembe jutott akkor, Rozi viselkedése kapcsán egy másik, majd ötven évvel korábbi történet. Azt sem felejttem el.

Elmesélem.

Hatvanas évek vége, Pannonhalma, farsangi diákbál. Harmadikos lehettem, 16 -17 éves. Már nem gyerek, de még nem felnőtt. „Bakfis”, mint Rozi. Meghívót lehetett akkoriban küldeni a bálra barátnőknek. Én

a korábbi, tánciskolán megismert győri partnernőmet hívtam meg, aki örömmel vette a hívást és el is jött.

Nem tudom, mostanában hogy van, annak idején a zenekarok (azt hiszem, akkor a „Na mi újság Wagner úr” nevű győri zenekar volt ott) két-három gyors ritmusú szám után mindig „lassú” számot adtak elő. Az andalító zene, a leány puhasága, engedékenysége, hajának illata és még sokféle egyéb inger hatására a leányt bizonyára szorosabban húztam magamhoz a „megengedettnél”, talán a vállán keresztül át is öleltem.

Ennyi történt. Ilyen esetekben ugye az idő megáll, a környezet szinte megszűnik, mindenestre nagyon lényegtelenné válik. Arra eszméltem, hogy a vállamat hátulról ütögetik, és nem azt mondja a fiú nekem, hogy „szabad?”, hanem azt: „az Atya hívat”.

Az atya a Prefektus volt, és a következő jelenet zajlott le a tornatermi előcsarnok hátsó lépcsőjénél: a Prefektus áll a lépcső aljában, én kissé kábán és értetlenül közeledem hozzá, hogy megkérdezzem, mit hibáztam, miért kéretett le, mi ez az egész.

A Prefektus nem állt azonban szóba velem, hanem mindkét kezével fogta mellmagasságban a reverendáját, és jobb keze mutatójával, kellő távolságból még, integetett, mintha csak a levegőt pöckölné fölfelé. Ez azt jelentette, hogy valami főbenjáró bűnt követtem el, hogy kész, vége, ki vagyok állítva, piros lap felmutatva, számomra az este itt befejeződött, irány fölfelé, a hálóba. Se nem adott lehetőséget, hogy megkérdezzem, miért is kell itthagynom mindent, vagy esetleg magyarázzam meg cselekedetemet, se nem mehettem vissza a táncterembe egyáltalán elbúcsúzni attól a kislánytól, akit én hívtam meg.

Ott álltam, értetlenül, leforrázva, megalázva a lépcső aljában megint csak nem tudom, mennyi ideig. A tehetetlen dühtől sűrűn vettem a levegőt, orrlíkaim kitágulhattak, és minden porcikám remegett. (Nos Rozi erre a jelenetre emlékeztetett a tavalyi kiránduláson, ez az akkori érzés jött elő bennem a kutya viselkedése láttán)

Aztán elindultam a lépcsőn, legszívesebben szétrúgtam volna a Jeges-termet, a Teleki-termet, az egész Diákotthont. Talán még el is sírtam magam, mikor már nem láttak, és azt gondoltam, hogy még aznap este, de legkésőbb másnap hajnalban otthagynom az egészszet, otthagynok csapat-„papot”, ebből nekem márpedig elegendem van.

És ekkor jött az ötlet: mielőtt elmegyek, nekem már úgyis mindegy, mindenképpen meglátogatom Dávidot. Az atya akkoriban fenn

lakott a legfelső emeleten, és tényleg bármikor lehetett hozzá menni bármilyen gonddal-bajjal vagy anélkül is, csak úgy, beszélgetni.

Akkor is, mint mindig, természetesen fogadott, leültetett, miközben feldúltan meséltem a velem történt atrocitást, megaláztatásomat. Nem szólt egy szót sem. Elővett egy üveg bort, kinyitotta, töltött nekem is, majd adott pipát és dohányt, hogy tömjem meg és gyújtsak rá én is, mert ő már pipázott. Mind az alkoholfogyasztás, mind a dohányzás tiltott tevékenység volt akkoriban, talán most is az.

Dávid végighallgatott, a szája sarkából, a pipája mellől gyakran kis mosoly bújt elő, mint mindig máskor is. A történetemre nem válaszolt semmit, sem a Prefektus, sem az én viselkedésemet nem értékelte. Egy darabig csönd volt, aztán elkezdett mesélni valamely filozófusról, talán de Chardin-ről, hosszasan, úgy, hogy én se kérdezni, se beleszólni nem tudtam, csak figyelni, hallgatni. Ismét relatív lett az idő ott, abban a fenti finom dohányfüstös szobában aznap este már nem először. Észre sem vettem magamon, hogy megnyugodtam, később elköszöntem, lefeküdtem. Aztán ott érettségiztem és azóta is életem egyik legszebb – ha nem a legszebb – időszakának tekintem az ottani éveket.

Sokkal később tudtam csak megfogalmazni, mi történt akkor, aznap este ott velem, mit tett velem Dávid. Körülbelül ezt adta értésemre testbeszéddel, sugallta a borral és a dohánnyal, az egész nála töltött idő kis rezdüléseivel: Édes fiam, a kamaszfiú viselkedik úgy, ahogy te viselkedtél. Nézd, én borral és dohánnyal kínállak, felnőttnek tekintelek ma este, hát viselkedj is felnőtt férfi módjára! Emelt fővel, nemes lélekkel viseld a nehézségeket, megpróbáltatásokat, megaláztatásokat. A katonaságot elviselni már semmiség volt.

És én semmit nem tudtam még akkor arról, hogy Écstől Győrig verték 1957 márciusában úgy, hogy emiatt kórházba került, nem tudtam azt sem, hogy 1956-ban a józan ész képviselve a rábizott fiúk biztonságára ügyelt, és a tanítást, nevelést választotta akkor is, mégis bebörtönözték.

Apám is 1917-ben született. Ő is az idén lenne százéves. Nagyon sokat kaptam tőle. Amikor elkerültem otthonról, helyét bizonyos mértékig átvette néhány tiszta lelkű és zseniális bencés tanár, közöttük Söveges Dávid!

A történet úgy kerek teljesen, ha elmondom: később persze a Prefektus is és én is megbocsátottunk egymásnak, és nyugodtan bevallhatom – nem véletlen a nagybetű – ő is bekerült a lelkemben megőrzött fenti tanárok közé...

Az Isten áldja meg őket!

(A Söveges Dávid irodalmi emlékpályázat Különdíját elnyert pályamű)

Seres József

Söveges Dávid, a perszonalista tanár

Edgár atya halála után a magyar irodalom és nyelvtan oktatását Dávid atya vette át, aki letöltötte eltiltását, és ismét taníthatott. A következő évben a hittant is ő vette át. Az általa vezetett órák hangulata nagyon más volt, amit azt megelőzően megszoktunk. Egy peripatetikus atya, aki nagyon értékelte, ha a diákjának jó gondolata, kérdése volt. Mi ugyan ültünk, miközben Ő a padok között fel-alá járkált, de mi is sokkal szabadabbnak éreztük magunkat, mint a megelőző órákon. Megfogott minket logikus gondolkodása, bölcsészettudományban való jártassága és nyitottsága. Az órán felvázolt gondolatok, beszélgetések a csöngetést követően nem fejeződtek be, hanem a délutáni stúdium második részében a szobájában folytathattuk. Ezzel a lehetőséggel harmadikos korunktól egyre többször éltünk. Még óra után megkérdeztük a Dávid atyát, hogy mikor mehetünk fel hozzá, és előre egyeztetett időpontban, a prefektusi engedély után éltünk is a lehetőséggel. Volt, mikor egyedül, de volt úgy, hogy ketten-hárman.

A beszélgetés általában lassan indult, de Ő mindig tudott valami megoldást, és segített, hogy a merev tanár–diák kapcsolat feloldódjon. Egyik ilyen eszköze volt a közös pipázás, és annak rejtelemibe való bevezetés. Az összegyűjtött pénzünkből a téli szünetben megvettük a felszerelést: pipa, pipatömő, pipadohány. Természetesen vittünk egy-egy csomag Narval, Amsterdamer vagy Amphora pipadohányt ajándékként Dávid atyának is.

Mosolygott, amikor látta, hogy ezek a kocapipás kamaszok hogyan ügyetlenkednek. Egy ilyen alkalommal, amikor már harmadszor gyűjtöttem meg, megszólalt:

– Nem jól tömte meg, azért alszik ki mindig.

Kérdően néztem rá, és erre Ő a következő szakmai instrukciót mondta:

– Úgy kell azt, ahogy egy öreg paraszt bácsitól hallottam: a pipa alján a dohányt olyan keményre kell tömni, mint a szántó ember kérges tenyere. Viszont felül, amit először meggyújtunk, csak olyan kemény legyen, mint a szűzlány melle.

Kicsit meglepődtem, Ő hangosan felnevetett.

Harmadikban, amikor már a hittant is Dávid atya tanította, és az irodalomórák témái is egyre közelebb kerültek a jelenhez, az osztály valamennyi tagja nagyon megszerette őt, szavai mindig iránymutatóak voltak. Engem legjobban azok az órák érintettek meg, amelyeken Dávid atya a XX. század szellemi irányzatait elemezte, bemutatta nekünk a széles spektrumot: Ferdinand Ebnertől Franz Kafkaig, J. P. Sartre-tól Allen Ginsbergig.

Beszélt a perszonalistákról, az egzisztencialistákról, ezeket a filozófusokat jól ismerte, fordított is kisebb tanulmányokat, amelyeket írógépén bepötyögött és néhány példányban szét is osztott az érdeklődő diákjai között. Igazai szellemi felfedezés volt az, amikor a hittanórán témája az „Ember” volt. Arisztotelész „*Zoon Politikon*”-jától elindulva elvezetett minket a perszonalista Martin Buber „*Én és Te*” kapcsolatáig.

Negyedik első félévében József Attila költészetét több órán tárgyaltuk. Csoportos munkában (2-3 diák) tíz témában fel kellett dolgozni József Attila költészetét. Amire még emlékszem: Dávid atya szobájába egy kis beszélgetésre, mivel az a szellemi kaland, hogy József Attila következő két sora: „Hiába fürösztd önmagadban, csak másban moshatod meg arcodat” nagyon megfogott, mert nagy eszmei rokonságot mutat a perszonalista Martin Buber és Gabriel Marcel világnézetével.

A Dávid atyával folytatott beszélgetés során egyre jobban megismertem a két gondolkodó közötti nagyon közeli szellemi-rokonságot, mivel mindketten a „személyes és transzcendentális Te” kategóriáját elemezték. Segítettetek a megértésben Dávid atya fordításai is, amelyeket nagyon vékony A/4-es papírlapokra gépelt, és átadott tanulmányozásra.

Dávid atya pedig nekünk, gimnazista kamaszoknak mutatta meg ennek az útját: barátjának tekintette a gimnazista fiúkat, igazi **Én és Te kapcsolat**ot alakított ki velünk.

Sok mindent tanultam, sokat köszönhetek neki. Mikor pipára gyújtottam, akkor is mindig eszembe jutott a mondása

Dávid atya emlékünkből nem szentként jelenik meg, hanem szerető atya képében, aki segíti kamasz fiát eligazodni az életben, és erre személyes élete a hiteles pecsét.

Nagyon sokan, nagyon sokat köszönhetünk Neked, Dávid Atya!

Schmal Dániel dr.

Megvolt a saját hite

Az alábbiakban Söveges Dáviddal kapcsolatos töredékes emlékeimet szeretném röviden összefoglalni. Nem azért, hogy felidézzem azok előtt, akik nálam sokkal jobban ismerték őt, hanem hogy hangsúlyozottan szubjektív megfogalmazását adjam egy olyan magatartásnak, amely évekkal ezelőtt nagy hatást gyakorolt rám, s amelyet ma is követendőnek tartok nemcsak a hit, hanem a jó érzékkel alkalmazott, észszerű kétely példajaként is.

Dávid atyát tanárként nem ismertem. Gimnáziumi éveim alatt nem igazán tudtam élete történetéről, a rendszerváltás előtti években teljesen ismeretlenek voltak előttem az '56-os pannonhalmi események, ezek következményei, s Dávid atya szerepe is. Söveges Dávid számomra egyike volt azoknak az idős szerzeteseknek, akik visszavonultan éltek a főmonostorban, legfeljebb osztályfőnökünk történeteiből bontakozott ki valamilyen szellemi példakép homályos alakja. Tehát egészen addig hírből és látásból ismertem csupán, amíg egy-másfél évvel az érettségi előtt Mazgon Gábor barátom (aki valahonnan tudta, hogy az idős szerzetesek közül kihez érdemes utat találni) el nem cipelt hozzá a maga ellenállhatatlan lendületével. Néhány évfolyamtársammal együtt így lettem része annak a körnek, amely hetente egy alkalommal ült össze Dávid atya szobájában közös imádságra.

Ezek az imádságok sokat jelentettek számomra. Soha szóvá nem tett, de érezhető ellentétben álltak az akkor eleven karizmatikus mozgalmak külsőségeivel. Ezeken az alkalmakon ugyanis látszólag semmi rendkívüli nem történt; engem azonban éppen ez az eseménynélküliség, a szavak és a gesztusok minden magasztosságtól mentes, szinte ütött-kopott egyszerűsége fogott meg. Az imádságot Dávid atya mindig ugyanazokkal a szinte sietős szavakkal kezdte: „Szentlélek Isten, taníts meg minket imádkozni.” – S ezzel voltaképpen helyükre is kerültek felkészületlenségünk esetlegességei, el is volt intézve minden, ami fontos.

De nemcsak imádkozni tanultunk, hanem az ezt követő beszélgetések során – hadd használjak nagy szavakat – világot látni, olvasni, és valami olyasmit is, ami nekünk, önmagukba bonyolódott

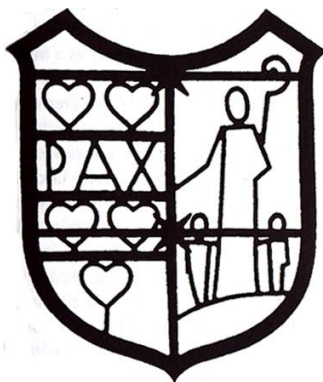
kamaszoknak talán a legfontosabb volt, önmagunkat elviselni. Érettségi előtt Kempis Tamás *Imitatio Christi* című könyvét kaptam tőle ajándékba, majd később még két kis latin kötetet, a *Sanctorum patrum opuscula selecta* egy-egy kötetét, Szent Ágoston *De cathecizandis rudibus* című művét, illetve Tertullianus és Milánói Szent Ambrus írásait – *Opuscula ad ecclesiae sacramenta pertinentia*. Ezek voltak első önálló latin olvasmányaim, bevezetés az ortodoxiába és a lelkiség történetébe. Hamarosan új fejezet kezdődött a kapcsolatunkban azoknak a beszélgetéseknek köszönhetően, amelyek a gimnázium végeztével sem értek véget, legfeljebb megritkultak, hogy annál fontosabbá váljanak. Mert ekkor, egyetemistaként kezdtem csak igazán látni, hogy milyen különös lelkiségbe nyertünk mi itt bevezetést. Ketten, hárman – vagy ahányan épp összegyűltünk – ültünk szerzetesi szobájában, a megpakolt könyvespolcok között, szakadatlan pipafüstben, ahol mindent, bútort, ruhát, papírt a legmélyebb rétegekig átjárt a dohány szaga. Ez pedig mintha csak anyagi jele lett volna annak a szellemi kipárolgásnak, amely Dávid atya cellájában ugyancsak mindent átjárt, s amelynek legmarkánsabb összetevőjét nem a tömjén illata, hanem egy különös irónia jelentette. Időskori, éles szemű irónia volt ez, ami elől lehetetlen volt bármit elrejteni.

Kíméletlenül éles – mondanám. De nem, a lényeg éppen abban állt, hogy Dávid atya éles szemű – s olykor bizony éles nyelvű – iróniája valójában soha nem volt kíméletlen, hanem, éppen ellenkezőleg, érthetetlen és utánozhatatlan módon kíméletes volt. Ebben állt ennek a mindent átható, s konzerváló lelkiségnek a paradoxona: *kíméletesen éles irónia*. Kevés emberrel találkoztam, aki nála élesebb szemmel fedezte fel a személyes viszonyokban, az egyházi és világi (köz)életben a képmutatás, a hazugságok és az önbecsapás rejtett alakzatait, amelyeket rendre szóvá is tett gnómiusan kerek, pontos mondatokban. Különös tehát azért volt ez az irónia, mert mindezek ellenére sem volt bántó, hanem ellenkezőleg – ami bizonyára a legnehezebb bravúr – elfogadó volt. Hogy szerzetestársai vagy azok, akik fiatalabb éveiben ismerték, mindezt hogyan látták, nem tudom. Mindenesetre felénk olyasfajta humorral fordult, amely valamelyest kinevette ugyan a dolgokat (az az attitűd volt tehát, amelyről Stendhal beszél a *Vörös és fehér* lapjain: irónia, amely mindig kész „megfosztani varázsától a butaságot”), nemigen volt hajlandó becsapni sem magát, sem másokat, ugyanakkor

nem kész ítéletekből fakadt, hanem valamiféle belső töprengéssel párosult szabadságból. Az a kép jut eszembe róla, amelyet Poszler György rajzolt Márton Áron püspökről, aki számos honfitársánál realistább szemmel látta a világot, s ezért sokkal kevésbé volt hajlamos hitegetni magát a diktatúra ígéreteivel kapcsolatban: „Megvolt a saját hite. Azon túl nem hitt.”

Dávid atya szentenciózus megfigyelései nem voltak sem véglegesek, sem ellentmondást nem tűrők, olykor visszakozás, gyakran pedig tűnődő vállvonogatás kísérte őket. „Ha így jó neki?! Hát csinálja! Miért ne!” – szokta mondani nevetve. S ez a „miért ne?” számomra őszintének tűnt. Egy olyan megengedő, derűs viszonyból fakadt, amely kellően bizakodó volt ahhoz, hogy Isten széles ege alatt helyet biztosítson mindennek, akár az öncsalásnak, akár a hazugságnak is. Olyasminek tehát, amiket Dávid atya soha nem volt rest hazugságnak nevezni, akármilyen tekintély állt is mögöttük, amelyeknek azonban valamiképp mégis meg tudta engedni, hogy létezzenek, hogy helyük legyen a világban. Soha nem éreztük ugyanis azt, hogy nekünk kellene végleges ítéletet mondani, vagy a meglátásainknak érvényt szerezni. Ez az attitűd olyan szabadságról tanúskodott, amely önmagától is szabad volt, mert nem hiányzott belőle a kételkedő, reflexív kétely, az önirónia sem.

Ami tehát az emlékeimben ma is példaértékű, az éppen ez: a dolgokkal és emberekkel kapcsolatos józan és kesernyés szkepszis, valamint az őszinte bizalom utolérhetetlen elegye.

Knáb András Benedek

A csendes hűség, avagy mit tudok Söveges Dávid atyáról, és miért tisztelem?

Minden emberi életnek van értelme, s üzenetet hordoz számunkra. Nem egyszerű egy ember életművének bemutatása, ha már nincs köztünk. Így hát szerzetesek, öregdiákok visszaemlékezései alapján szeretnék példát állítani mások elé Dávid atya személyében, mert ő több csodálatos üzenetet is hagyott ránk.

Asztrik atya szobájában ülök. Alá kell írnia rengeteg papírt, de közben tudunk beszélgetni Dávid atyáról. Megnézzük közben a rendi sematizmust, azaz a névtárat. A teljesség igénye nélkül ezeket írja a könyv: Dr. Söveges Dávid Imre bölcsészdoktor, Tolna megye szülötte. 1935-ben beöltözött, 1937-ben már egyszerű fogadalmat tett. Az ünnepélyes fogadalomtételre 1940-ben került sor.

Hogy milyen pályaképet képzelhetett el Dávid atya, az bizonyára eltért attól, mint amit kapott az élettől. Ez látszik abból is, hogy az említett forrás többféle munkakört is megemlíti: gimnáziumi és főiskolai tanár, hitoktató, könyvtáros, misézőpap. Ezeknek a munkaköröknek egy részét az élet kényszerpályájára való sodródása okozta. Az első békés évek után 1957 teljes mértékben felforgatta a szerzetesi életét, majd a több év szenvedés után saját tapasztalatai alapján szívügyének érezte embertársai átszegését a mélypontjaikon. De kezdjük az elejénél.

A kezdet

Már az első időszakban kivette részét irodalomtanárként az iskola humán feladataiból. Elég csak megnéznünk, hány diákújság jelent meg az ő gondozásában: ilyen volt a *Kamaszhang*, a *Korareggel*, az *Emberek leszünk* és a *Szép szó*, amelyben szintén közreműködött. Ezek az újságok egy-egy osztály által megjelentetett lapok voltak, néhány tanár vezetésével. Sajnos, a példányoknak jó része elveszett.

Hihetetlen, mekkora hatással lehetett diákjaira, és hogy mennyire szívén viselte sorsukat, arról következő írása tanúskodik:

„4 év. 48 hónap. 208 hét. 1461 nap. És így tovább kiszámíthatnánk az órákat, perceket, másodperceket is. Sok ez az idő, vagy kevés? Minden valószínűség szerint életünk legfontosabb négy éve! Itt ebben a gimnáziumi négy évben dől el további életsorsunk. Hogy hogyan tanultál meg tanulni, dolgozni? Milyen kultur-kincseket, tudást gyűjtöttél magadba? Milyen jellemet kovácsoltál magadnak? És milyen kapcsolatot építettél ki Istenhez?

Súlyos kérdések ezek és súlyos percek, amelyek ezeket görgetik. Régebben a bejárat mellett volt egy villanyóra, amelyet a csengetések és az osztályokban látható villanyórák szabályozására használtak; s annak ez volt a felirata: „Pereunt, sed imputantur”- Múlnak a percek, de beszámíthatnak. Számot kell adnunk minden egyesről,- szörnyű súlyos teher és feladat ez!”

Tehát fontosnak tartotta az *Ora et labora* helyes arányokban történő megtartását, hangsúlyozva, hogy az időt ajándékba kaptuk, használjuk ki a leghasznosabban az időnket.

Sajnos nem lehet elhaladni megemlékezés nélkül a Dávid atya „karrierjét” kettétörő, 1956-os forradalom utáni szörnyű idők mellett. Az iskolában abban az évben sok változás történt, Dávid atya igazgató lett. De a forradalom után a hatalom belekontárkodott a szerzetestestvér magánéletébe is.

Egy kettétört életút

Az 1956-os forradalom ideje alatt a tanítás megállás nélkül zajlott. Dávid atya fontosnak tartotta, hogy a diákok Pannonhalmán is teljes képet kapjanak a rendkívüli eseményekről.

Ezért alapította meg a Pannonhalmi Távirati Irodát, amelyre még később kitérek. Beszédeiben a diákságot nem hergelni, inkább megnyugtatni szerette volna, s egyszer azt találta mondani, hogy *„attól még, hogy két kommunista csoport Pesten püföli egymást, itt Pannonhalmán még nem borul fel a rend”*.

Érződik beszédeiben a felelősségteljes hazaszeretetet, próbálta védeni a diákokat a hirtelen és meggondolatlan döntésektől. Kemény munka volt ez egy igazgatónak. De ő helytállt, s az iskola továbbra is folytathatta zavartalanul működését.

Vagy talán mégsem. A MUK (Márciusban Újra Kezdjük!) gondolatának gyanúja 1957 tavaszán a gimnáziumot is elérte. Természetesen gyanakvásuk alaptalan volt, mégis 1957 március 13-án általános házkutatást tartottak a gimnáziumban.

A házkutatáson több olyan apróság is előkerült, amely megkönnyítette egy koncepció per lebonyolítását. Röplapokat találtak Dávid atya igazgatói szobájában, amelyeket Dávid atya emlék céljából tartott meg. Találtak két Háy Gyula-verset is, amelyhez még egy érdekes magyarázat is tartozhatott, ugyanis a korban kevésbé tolerált költő fia, Pálmai Péter pannonhalmi bencés volt. Ő Godofréd atya.

Dávid atyát pedig elhurcolták. Feljegyzések, visszaemlékezések igazolják hogy már a platós kocsiban, amelyen elvitték, embertelen módon megverték. Az orvosi jelentések alapján első megítélésre 8 napon túl, de húsz napnál kevesebb ideig gyógyuló sebekről volt szó. Később már húsz napon túl gyógyulóról beszéltek, végül valamennyivel több mint egy hónapot töltött a kórházban.

Dávid atya elítéléséhez több mítosz is kapcsolódik. Vannak, akik úgy gondolják, hogy mivel elhurcolói kegyetlenül megverték, kellemetlen lett volna a vezetésnek, ha nem találnak ki valami indokot az erőszakhoz. Mások elítélését egyszerűen megfélemlítésként említik.

A rendszer továbbá kifogásolta a Pannonhalmi Távirati Irodát is, amely a forradalom alatt működött több napig a diákok informálására. Ugyanis rengeteg tévhit terjedt az eseményekről az intézményben, s Dávid atya vezetésével megbízható információkkal látta el a diákok ezen csoportja az iskolát. Érzékeltetésként idézem a tárgyaláson Dávid atyát a Távirati Iroda ügyéről: *„az volt a célom, hogy a szélsőséges megítélés helyett egy erkölcsi megítélést adott a hallgatóknak, valamint ezzel az volt a célom, hogy megszüntessem a forradalmaskodást az intézetben”.*

S szavai igazak és őszinték voltak. De a megrendezett peren az ehhez hasonló őszinte szavak sem segítettek. Mindez államellenes bűncselekménynek bizonyult, s Dávid atyát két év börtönre ítélték.

A krízis után

1959-ben Dávid atya visszatért Pannonhalmára. A megpróbáltatások ezzel még nem értek véget, ugyanis nem mehetett vissza tanítani a gimnáziumba, így a főkönyvtárba osztották be könyvtárosként. Csak 1963-ban térhetett vissza a gimnáziumba angolt tanítani. Nem lett újra igazgató. Egy új szerepet töltött be az iskola és a rend életében. Biztos lelki háttérrel nyújtott bencésnek, diáknak egyaránt. Cirill atyáék magisztere volt, sok szép emléket idézett fel Cirill atya, amikor kérdeztem. Példaként az egyik legkedvesebb élménye a

beöltözéséhez kötődik, amikor is a sekrestyében eléjük állt Dávid atya, s a szertartásfüzetet rosszul tartotta, amelyben benne voltak a leendő szerzetesnevek is: s meglátta benne a négy szerzetesi nevet: Péter, Pál, Cirill, Róbert. Cirill atya gyorsan ki is számolta, hogy ő a harmadik nevet fogja kapni, ugyanis idősségi sorrendben kapták meg a nevüket. Dávid atyának a humora is felejthetetlen marad. Az egyik fiatal jelölt megemlítette, hogy ő Nárcisz vagy Jácint lenne, mert szereti a természetet, Dávid atya erre visszakérdezett, hogy nem szeretne-e Ibolya lenni véletlenül? Cirill atya emlékei szerint Dávid atya egy végtelenül elfogadó, őszinte, tudós ember volt, de ezzel a tudásával soha nem élt vissza. Egy tudós ember, akinek a szobájába ha belép valaki, azt látja, Dávid atya mindig olvas valamit, s az írógép kattog a jegyzeteléstől. A jellemző tárgyról Asztrik és Cirill atyának is ugyanaz jutott eszébe: a pipa. Ez a kis eszköz annyira hozzátartozott, hogy lehetetlen őt elképzelni ezen tárgy nélkül. Talán pont emiatt volt képes megértőbb lenni azokkal a diákokkal is, akik a tiltás ellenére is éltek hasonló, titkos eszközökkel.

Tisztelem

Csendes hűség. Dávid atya bár sokat szenvedett, mégsem mesélt szenvedéseiről. Meg kell említenem itt, hogy hasonló sorsú rendtársai többsége hasonlóképpen alázatossággal élt tovább a megpróbáltatások után. Asztrik atya visszaemlékezése szerint soha egy rossz szót nem mondott elítélőire, fogva tartóira. Nem híresztelte szenvedéseit, csendben magában tartotta őket. Ha kérdeztek róla, ő készséggel válaszolt, de senkire soha egy rossz szót nem mondott. S a hit. A hit, amely segítségével oly sok kamaszt segített át életük zűrös szakaszában. S Isten akaratát a legnagyobb mértékben elfogadta. Amikor végezetül ki kellett venni a bal szemét, a műtét után a telefonba a következőket mondta Asztrik atyának: „Kioperálták az egyik szemem, remélem, a hűsvét fényét fél szemmel is megláthatom”.

Dávid atya! Köszönöm, hogy ha csak közvetetten is, de olyan értékeket kaphatunk tőled, amelyek képesek minket továbblendíteni életünk mélypontjain a végső Isteni dicsőség felé.

Írásomhoz egyebek mellett elsősorban Szalai Béla Mozaik és Szegletkő című könyveit, valamint Borbély Tamás Söveges Dávid bencés szerzetes, gimnáziumigazgató bebörtönzése című dolgozatát használtam forrásul.

(A Söveges Dávid irodalmi emlékpályázaton III. díjat elnyert pályamű)

Újkéry Csaba dr.

Szent Márton hegyén

Pannonhalma, Szent Márton hegye a hely, amelynek magaslatán lévő monostorba, – gondolataimban – nem csapnak be a hétköznapi piszkos hullámai. Ez a megszentelődött hely írói fantáziámban, Géza fejedelem korában Isten kegyelméből jött létre:

***

„Négy lovas, vágatott a napsütötte tájon. Tomaj elöl, mert a hely, ahova a többieket vezeti, az egyik legkülönlegesebb magaslata a vidéknek. Esztrigán hegyéhez hasonlatos. S azért különlegesebb, mert, ahogy az öregek mondják, aki itt született, dicsőségére vált az egyháznak. Ez volt az indok, amire Geyza fejedelem fia, István herceg hallgatott, és útjára elkísérték Mór és Deodátus szerzetesek.

A hegy lábánál vályogvetette házacsok sorjázta megbújva, mint csigaházak az óriási lapulevél alatt. Egyszerű nép lakta ezt a vidéket, akik állatok legeltetésével keresték meg a mindennapit. Csupán a hegyoldalban az irtáshelyek mutatták a kacskaringós szőlőindákkal, olyan hely ez, ahol a bor is megterem.

István megrántotta lova gyepőlőjét, hátasa megállt. A nap szemből sütött, mégis úgy látta, mintha ernyő borult volna a vidékre, s csak a szélein szűrődnek be sugarak, mint csalóka fénycsíkok naplementekor. Fent, a tetőn, a szélben egy sudár fa hajladozott. Mintha jelzőnek tette volna oda a Mindenható.

– Itt született volna Márton, a katona, ki megosztotta köpenyét a koldussal... a régen csodatevő... – hitetlenkedett Mór. Aztán el is hallgatott, mert nem volt illendő, hogy először ő szóljon. Tomaj dühös pillantást küldött felé, miközben mondta Istvánnak.

– Úgy beszélnek uram, itt született Márton, a római légió tisztje, ebben a kis faluban, aki megtérése után, holtában csodákat művelt...

Deodátus átszellemülve hallgatta. Aztán letérdelt, kezét mellén keresztbe fonva mondta:

– Tudom, hogy Nyitrából egy remete, bizonyos Benedek gyakran jár ide imádkozni... s ez a hely megszentelt...

– Beszélj Mártonról – kérlelte István Deodátust.

- Legyen annyi elég - folytatta Deodátus -, Tours püspökeként szólította magához az Úr 397. telén, s élete utolsó idejében koldusként szerzetesi életet élt. Tanítványa Sulpicius Severus írta meg életét, és Szent Benedek Monte Casinoban kápolnát szentelt neki...

István kiegyenesedett nyergében, és a hegyromra mutatott: Itt kell megemlékezni róla, ha Szent Benedek is méltónak találta erre!

Feltámadt a szél, és mintha a fák ágain láthatatlan húrokat pendített volna. S Deodátus látni vélte, hogy az egyszerű novícius Mór körül fénysugarak gyúlnak.

István megeresztette lova kantárját, a hegy felé ösztökélte. Hátasa topogva, leszegett fejjel indult, aztán úgy kaptatott felfelé, mintha egyenes úton szaladna. Utána a többiek, s azon csodálkoztak, mily könnyen jutnak előre. Egy keskeny csapáson a tetőre értek, s eléjük tárult a völgy. Tudták, különleges helyre érkezett. Nem várat kell ide építeni, hanem templomot, ami örökké hirdetni fogja az Úr dicsőségét.

- Mondd, Tata - szólalt meg István -, nem e hely rendeltetett arra, hogy a szerzetesek monostorba gyűlve hirdessék az evangéliumot?

- Jól mondd, kisuram, s nem azért, mert magasan vagyon, közel Istenhez. "Irgalmazz Uram, irgalmazz Krisztus, irgalmazzon a te irgalmad nekem... Irgalmazz, Uram, irgalmazz, Krisztus, hogy higgyek benned..." - fohászzkodott Deodatus.

Fent a magasban madarak szálltak. Mór, lecsúszva lováról letérdelt, s megkaparta a földet. Fehér kő bukkant elő, mint amikor a húst vonják le a csontról. Aztán elindultak, hogy bejárják a hegyet. Nem messze a hajlodozó jegenyétől barlangra leltek. Bejáratánál, mint egy nagy ház kapujánál fehéredtek az oldalkövek, ahol repkény nem takarta. Előtte ölnyi kődarabok, mintha valaki úgy rendezte volna körbe, hogy az ideérkező vándoroknak legyen min megpihenni.

István leszállt lováról, a többiek követték. Elengedte, hadd legelésszen, Mór elindult a barlang bejáratához.

- S ha medvét lelsz bent, van e alkalmatosságod, hogy megvédd magad? - szólt rá Tomaj.

- Látni lehetne a főnyen - felelte Mór -, ha itt valami állat lakozna... - s követték a többiek. Teremnyi üregben találták magukat. Egyik falán egy ér csordogált, mély árkot vájva a sziklába. Tomaj felfogta tenyerébe, megízlelte. Édes volt és hús, oly kellemes, mintha egy mély kútból merítette volna.

- Ki úgy gondolja, ebből a szomját bátran olthatja – mondta, és jóízű szürcsölésbe kezdett. Nem kérték magukat a többiek, hisz a tömlőkben a víz már megáporodott.

Ahogy beljebb mentek, a fény fogyott. A barlang végén látszott egy hasadék.

- Fáklyák kellenének – mondta Deodátus, hogy Mór elindult és betekintett.

- Mit látsz? – kérdezte Tomaj.

- Sötétet... hidegség jön, és messziről zúgás...

- Tán a hegy szelleme beszélget – vélekedett Tomaj.

István tanítójára nézett, aki alaposan megszemlélt mindent, és átszellemülten mondta:

- Ezt a helyet a Jóisten arra teremtette, hogy elvonulva a világ zajától, itt elmélkedjenek a teljességről azok, akik erre meghívást kapnak.

- Miként a római Szent Makárius? – kérdezte Mór.

Deodátus lassan kiment a barlangból, s letelepedett középre, a legmagasabb kőre. Szembe vele István, s két oldalára a többiek.

Felelj hát, Tata – kérlelte István. Deodátus kappája ujjába mélyesztette kezeit, s tekintetét az égre emelve mondta.

- Ugyan ki a megmondhatója, hol vagyon a teljesség... Úgy beszéltek, hogy három mezopotámiai szerzetes látomása szerint Makárius a Paradicsom mellett élt, és elindultak keresésére. Hosszú vándorlásuk során jártak Betlehemben, Jeruzsálemben, és eljutottak Indiába. Szarvas vezette őket, és sárkányok ijesztgették. Volt úgy, hogy száz napig nem ettek, aztán csodálatos mézízű gyümölcsökre leltek. Napokon át teljes sötétségben mentek, mígnem eljutottak oda, ahol az ég a földet éri...

- Ott van a Paradicsom? – kérdezte Mór. Deodátus bólintott, majd folytatta.

- Ennek a határán találták meg Makárius remetét, aki nagyon öreg volt, mezítelen testét csak hosszú, fehér haja és szakála fedte...

- Ő vajon teljességben élt? – kérdezte István.

A távolban egy madár éleset kiáltott. Aztán az erdőből ágak ropogása hallatszott, s megjelent egy szarvas. Ahogy kilépett a tisztásra, szoborra merevedett. Bársonyos orrlukja beleszimatolt a levegőbe, nyakát kinyújtva elbődült, miként csak lombhulláskor volt szokása.

Aztán leszegte fejét, fordult és indult a bokrok közt, csak magasan viselt agancsai mutatták, mint távolodik. Senkinek nem jutott eszébe üldözőbe venni.

- Ki tudja, mi a teljesség? – folytatta Deodátus.

- Tán Jézus tanítványának lenni – felelte Mór.

- Krisztus előre megmondta, hogy tanítványait üldözni fogják. "Nézzétek, úgy küldelek titeket, mint bárányokat a farkasok közé. Legyetek tehát okosak, mint a kígyók és szelídek, mint a galambok. Az emberekkel szemben legyetek óvatosak, mert bíróság elé állítanak, zsinagógáikban megostoroznak benneteket. Miattam királyok és helytartók elé hurcolnak, hogy tegyetek előttük tanúságot." Így írta ezt meg Máté evangélista. És tanúságot tenni annyit jelent: mártírion. Talán az a teljesség, vértanúvá lenni...

Csend telepedett közékük. A barlangból hús levegő áramlott, és a fölénk boruló fakoronák óvták őket a nap hevétől. Távolból fakopács szapora koppantásai hallatszottak.

- S aki nem lesz azzá – szólalt meg Mór –, nem érheti el a teljességet? Mily hosszú út vezet odáig? – Deodátus összeráncolta homlokát, s elgondolkodva mondta:

- Életünk Isten kezében van, de mi szabad akarattal alakítjuk. Az Atya ránk bízta döntést, s az út kezdetén még nem tudhatjuk, milyen lesz a vége...

- Szent Benedekre sem mondhatni, hogy elérte a teljességet, holott nem szenvedett vértanúságot? Miként jutott ő az út végére? – kérdezte István. Deodátus keresztet rajzolt a levegőbe, s kezét összetéve kezdett bele.

- Bizonyára ő az, aki a teljességhez eljutott, de addig hosszú utat járt be... Az Appenninekből Nursiából indult nemesi család sarjaként, aki Rómában tanult. Megundorodva az erkölcstelen élettől elhagyta és Enfidébe, majd Subiacoba ment, és egy barlangban szigorú remete-életet élt.

Nagy kísértéseket győzött le, és úgy elszakadt a világtól, hogy azt sem tudta, mikor van húsvét. Vicovaro-i szerzetesek meghívták apátjuknak, de aztán megbánták, mert elpuhult életüket meg akarta változtatni. Összeesküdtek ellene, meg akarták mérgezni, hogy megszabaduljanak tőle. Ezután ment vissza Subiacióba, és kis kolostorokat, remetetelepeket alapított, majd Monte Casinoba ment, és

megalapította apátságát... Itt írta meg a Regulát, ami szerint követői most is élnek a világban...

István felállt. A közeli fáról letört egy ágat, lelevelezte. Harmadrészben újra eltörte. Nyakából elővonta bőrszíját, s a fákat kereszt alakban összekötötte, majd leszúrta a barlang elé. S ekkor az erdőből négy szerzetes jött elő. Oldalaikon tarisznyák, s kezükben vándorbot. Saruik, kappáik porosak voltak, látszott, messziről érkezhettek.

– Laudétur – hajoltak meg.

– In eternum – felelte Deodátus. – Kik vagytok, és honnan jöttetek?

– Messziről – felelte az idősebbik –, én Anasztáz, s a társaim Domonkos, Dávid és Benediktus... ha befogadnátok bennünket... – Deodátus bólintott.

– Isten áldása legyen rajtatok. A helyet átadjuk, mert a sorsunk más, bár szívesen maradnék köztetek... – s ekkor a távolból, mintha az ég aljából szűrődne, harangszó hallatszott. Összenéztek. A környéken nincs olyan hely, ahol harang lenne.

– Csoda – mondta álmélkodva Mór.

Letérdeltek, és imádkozni kezdtek, s a fények lassan elfogytak az estében, mire újra felkerekedtek. Indultak vissza a szerzeteseket hátrahagyva, de Mór eléje állt Istvánnak, s mondta.

– Uram, engedd, hogy itt maradjak az atyák között. – István bólintott.

– Megteheted s ti is megtehetitek, hogy itt maradjatok. Atyám majd figyelmez rátok, s ha lehet, én is eljövök.

A szerzetesek kezüket mellükre téve meghajoltak, s egyszerre mondták köszöntésüket.

– Pax!

István indult, de még sokszor visszanézett. S távolodva a fák között látta, mint lobban fel a tűz a barlang bejárata előtt.”

***

A *Hétország fejedelmei* című könyvemben 985-től 1000-ig írtam meg az államalapítás történetét, István király megkoronázásával bezáróan. Alapvetően Geysa fejedelem, Koppány karha és István harcáról szól, s arról, miként telepednek meg Szent Márton hegyén a bencés szerzetesek

Harangszó a vizek felett című könyvemben 1085-től kezdődően több szálon szövődik a XI. századi Somogyvárról írt történelmi regényem. Az elsőn Szent László személye, a bazilika építése és felszentelése, a másodikon a bencések letelepítése, valamint a zsupáni vár élete 1095-ig, a király haláláig (első kiadás 1992. Perl Kiadó, második és harmadik kiadás 1995. Seneca Kiadó).

Ezek a könyvek nem íródtak volna meg, ha nem ismerhetem meg Söveges Dávid atyát és rajta keresztül Pannonhalmát, a monostort, az itt élő szerzetes atyákat, ahová – bár én nem voltam bencés diák – 1990-től évente visszajárok, s már többségében a Boldogasszony kápolna kriptájában tehetem tiszteletemet azok előtt az örök hazában érkezett szerzetesek előtt, akikkel az évek során megismerkedhettem.

Hogy is történt? Miként talált egy gyakorló, súlyos, többségében élet elleni ügyeket tárgyaló büntetőbíró a pannonhalmi monostor refektóriumú vendégasztalhoz, vehetett részt az Opus Dei-ken, s táplálhat baráti érzelmeket azokkal, akik elhivatottként őrzik a nemes hagyományokat, istenszolgálatukban segítik hétköznapijait és ünnepnapjainkat.

Íróságom vezetett Pannonhalmára. Ugyanis elhatároztam, somogyi lévén, hogy a somogyvári bazilika és monostor alapításáról történelmi regényt írok. Ennek első lépése volt, hogy kimenne a helyszínre, megismerkedtem Bakay Kornél professzorral, aki akkor már nyaranta 10. éve ásta és tárta fel a romokat. Sokat beszélgettünk, s ő mondta: „Addig ne merj nekiállni a könyvírásnak, még el nem mész Pannonhalmára, és meg nem ismered a bencéseket, a monostort, az életüket!”

Életemben egyszer jártam Pannonhalmán, és annyit láthattam belőle, mint egy átlagos turista. Senkit nem ismertem, hogy kopogjak be azzal, hogy meg akarom ismerni a bencéseket. Bakay professzor segített jó kapcsolatai révén, egy augusztusi napra beajánlott Szabó Flóris atyának, az akkori monostori könyvtárosnak, aki találkozott volna velem, és segített volna kutató munkámban.

1990-ben, azon a délutánon sok érdeklődő igyekezett a monostor kapuján befelé, ahol, csoportokba gyűjtve, bencés diákok vállalták az idegenvezetést. Őket irányította egy fiatal szerzetes paptanár, Máté atya, akinek segítségét kértem, mondván, kihez és miért jöttem, különös tekintettel a Regula magyarázatára.

Ekkor tudtam meg a szomorú hírt, hogy Szabó Flóris atya két nappal azelőtt hirtelen meghalt. Látva elkeseredésemet, felajánlotta Máté atya, hogy megpróbál segíteni, mert ha valaki a Regulát ismeri, az Söveges Dávid atya, a Regula latinból magyarra fordítója, a lelkiség történetével foglalkozó tudós. Várjak, megnézi, hogy otthon van-e. Aztán rövid idő múlva visszatérve mondta, szerencsém van, és az atya szívesen fogad.

Monostor zárt részén, szerzetesi „cellában” sosem jártam. Mi tagadás, különleges érzés fogott el, belépve a hús klauzúrára. Fehér falú folyosó, egymást követték az ugyanolyan nagyságú, barna ajtók, felettük szám és rajtuk névtáblák. Csend volt, nem hallatszott idáig a látogatók zaja. Megálltunk a folyosó vége felé az előtt az ajtó előtt, ahol a névtáblára Söveges Dávid volt írva. Máté atya elköszönt, és én bekopogtam.

– Tessék! – hallatszott, és kissé elfogódva benyitottam. Egy magas, szikár emberrel történő találkozásra készültem, aki fekete skapuláréban és szigorú tekintettel fogad majd, aztán hűvös távolságtartással válaszolhat kérdéseimre.

Azon nem csodálkoztam, hogy nem fapriccs és vizeskorsó a tartozéka a mostani szerzetesi szobáknak, de arra nem számítottam, hogy egy öblös fotelban, világos sortban és rövid ujjú pólóban, szájában füstölő pipával ül majd egy szerzetes, aki mosolyogva felemelkedett, és kezét nyújtotta, szemüvege barátságosan csillant. Galambósz fejével bólintva mondta:

– Isten hozta.

Helyet foglaltam, és öt perc után már úgy éreztem, mintha nagyon régóta ismerném az édesapámmal egykorú Dávid atyát. Ahogy kérdezett és beszélt, kék szeméből, és még idősen is férfias arcából nyugalom és jóság sugárzott. Kávéval és borral kínált, mondván, habár a Regula szerint nekik nincs vagyonuk, kivéve a személyes felszerelést és könyveiket, azért mindig van valami a kis szekrényében. Gyakran látogatják volt tanítványai, és sosem jönnek üres kézzel. Maga is koccintott velem mondván, ne „atyázzam”, szólítsam csak nyugodtan Dávid bácsinak.

Bemutakoztam, s Dávid atya megértően bólogatott arra is, hogy büntetőbíróként történelmi regények írásával is foglalkozom. Sok mindenről esett szó, arról is, hogy a mostani bírónemzedék már más

körülmények között dolgozhat. Nincsenek pártirányításos koncepciók perек.

Aztán Dávid atya, újra tömve pipáját, rátért a sorsára. Mosolyogva, harag nélkül, anekdotázva mondta el, hogy az 1956-os forradalom idején ő volt a gimnázium igazgatója. Akkor háromszáz gyerek tanult itt. Azokban a napokban a rábízott ifjakat megnyugtatni akarta, visszatartani a meggondolatlanságtól. Békesség volt itt fönt, abban sem vettek részt a diákok, amikor a faluban ledöntötték a szovjet emlékművet. Az igaz, hogy többen Nyugatra szöktek, de ezt nem volt lehetősége megakadályozni. Egyébként is Pannonhalma, akárcsak a háború alatt, a menekülők állomása lett november 4-e után. A kopogatókat éjszakára befogadták, meleg teát adtak nekik, és megpihenésre alkalmat. Azután jöttek hol az oroszok, hol a magyarok. Átkutatták az apátságot és továbbálltak.

Elmondta, hogy 1957. februárjában a győri rendőrkapitány összehívta az iskolaigazgatókat. Az alacsony, kis emberke rohangálva ordította, hogy az iskolák a fészkei az ellenforradalomnak, különösen a két szerzetesi gimnázium, a győri és a pannonhalmi. A győriek képviselője ezt kikérte magának. Ő nem szólt semmit, de nem tudta arcáról letörölni, hogy mit gondol. Láthatón ez roppant bosszantotta a főrendőrt.

Március közepén megjelent az apátságon egy teherautónyi pufajkás és rendőr. A pincétől a padlásig átkutatták az épületeket, még a tanulók személyes holmiját is. Az ő irodáját és lakását különös figyelemmel tüntették ki, de egy prédikációvázlaton kívül mást nem találtak.

Ebéd után letartóztatták. Az irodájában mindjárt megpofozták, hogy ne legyen kétsége az eljárás törvényességéről. Aztán levitték a teherautóhoz, ott már várta a győri rendőrparancsnok, akinek arcára volt írva a jövőendő. Feltuszkolták a platóra, és a faluvégétől kézzel és gumibottal verték, ahol érték. Nem szóltak egy szót sem, csak ütötték. A koponyája megrepedt, egyik ujjá eltört.

Egész úton egy kérdésük volt, amikor a Pándzsa patak mellett hajtottak el: „No, pap, itt van a Rába. Fölakasszunk, vagy belefojtsunk?” amire ő csak azt válaszolta, hogy neki mindegy, ami jó nekik, azt tehetik.

Dávid atya mindezt olyan nyugodt kedélyességgel mondta el, mintha egy színházi élményről számolt volna be. Azt is, hogy a győri

rendőrségen kihallgatás közben rosszul lett, elájult, és sokáig nem emlékezett semmire. Eléggé megsérülhetett az „utazás” alatt, mert több hétig volt kórházban, miközben katonák őrizték. Még lázas volt, amikor átvitték a megyei rendőrség pincéjébe. Szűk zárkában egy priccsen feküdt egy parasztemberrel, és itt tanulta meg a füstcsőmorzét. Ezen keresztül értekeztek egymással, az ötödik celláig is elért a jel.

Így tudták meg, hogy egyik este bevitték a Dél-dunántúli Nemzeti Tanács elnökét, Szigethy Attilát, aki összetörte szemüvegét, és felvágta ereit. Ezután elvették mindenkitől a szemüvegét, csak a kihallgatásokkor adták vissza, hogy alá tudja írni a jegyzőkönyvet. Ő nem volt hajlandó, és amikor megkérdezték, hogy miért, elmondta, hogy azért, mert rengeteg helyesírási hiba van benne, ő pedig magyartanár. Hú, de káromkodtak! Mindig ezzel bosszantotta kihallgatóit, úgy, hogy gépírónőt hozattak, aki újra írta a vallomást...

Különböző dolgokat akartak nyakába varrni, amelyekhez semmi köze nem volt. Többek között, hogy ő írta le Mindszenty bíboros beszédét gyorsírással és terjesztette. Ő tudta, hogy ki írta le, de nem árulta el, és amikor a kihallgató felajánlotta, hogy felolvassa ezt a beszédet, azt válaszolta, hogy az jó lesz, mert annak idején nem figyelt kellőképpen rá.

Májusban átvitték a megyei börtönbe. Ott tanult meg üveget befogni. Volt ott egy öreg smasszer, és amikor átkísérte az ügyészségi kihallgatásra, figyelmeztette, vigyázzon, nem fogja könnyen megúszni...

Végül is izgatással vádolták meg, mert mondott egy beszédet, s állítólag ennek következtében sokan Nyugatra szöktek. Nem vitás, volt egy nagyobb csoport amely felkerekedett, csak hogy egy héttel előtte, hogy azt a bizonyos beszédet elmondta november elején Gyórszentmártonban az országzászló előtt, ahol megjelentek diákjai is. A budapesti eseményekről emlékeztek meg, de semmi lázító vagy izgató nem hangzott el, inkább a rend és a nyugalom fenntartására figyelmeztet. (Ezen időket az egykori pannonhalmi diák, Szalai Béla: Mozaik című könyvében szépen megírta.)

Söveges Dávid atya első fokon két év börtönt kapott Győrben, aztán a Legfelsőbb Bíróság azt helyben hagyta, titkos, kétnullás ügyben, amely tudtával nem nyilvános manapság sem.

Mesélt börtönélményeiről olyan derűsen, mint eddig, pedig amikről beszámolt, korántsem üdülőhelyi élményeknek számítottak.

Rengetegen voltak politikaiak. Kezdetben a Gyújtóban volt, majd Márianosztrára szállították, és hiába volt jó magaviseletű, egy fegyelmije sem volt, nem kapott egyharmad kedvezményt, mint általában a köztörvényesek. Megtanult alkalmazkodni a benti viszonyokhoz, és le kellett töltenie mind a két évet.

Az intézetben volt papi cella, legtöbbször oda tették, és ez jó volt. Felsorolta, ki mindenkivel raboskodott, és persze, nem csak papokkal. 1963-ban, amikor jött a nagy amnesztia, akik maradtak azok között többen voltak halálra ítélték, életfogytiglanra változtatott büntetéssel, de ő akkor már nem volt ott.

A változatosságot a séta jelentette, de az gyakran elmaradt. Közben nem volt szabad egymással beszélni, de ha mégis akart valakivel, kiállt a sorból, letérdelt, mint akinek kioldódott a bakancsfűzője, és azt kötögette. Amikor hozzáért, akivel beszélni akart, felállt, és beállt mögéje. Így tudtak szót váltani, amíg észre nem vették a smasszerok.

A legkellemetlenebb a WC, a kibli volt, mert bent volt a cellában, és hiába volt letakarva, bűzlött, amíg napjában egyszer a házimunkások ki nem cserélték. Ők voltak egyébként a „postások” is, tehát kétszeresen örültek megjelenésüknek. Nehezen tette túl magát azon, hogy egymás előtt kellett elvégezni dolgukat. De mindent meg lehet szokni.

Amikor a papi hivatás teljesítéséről esett szó, akkor felhősödött be először az atya homloka. Hangjából eltűnt a kedélyesség, de elmondta, hogy a szeretetet minden körülmények közt lehet gyakorolni. Olyan helyen, ahol az ember büntetésben van, és kiszolgáltatott, még inkább kell. Ez nem jelentett neki nehézséget. De az, hogy meg lettek fosztva a lehetőségtől, hogy fogadalmuk szerint hivatásukat gyakorolhassák, az volt a legnehezebb. Nem egyes smasszeroktól vagy elítéltektől elviselni a megaláztatásokat, gúnyolódásokat, ettől súlyosabb dolgokat kellett elszenvedni a századok alatt a hitüket megvallóknak. De azért igyekeztek, ilyen körülmények között is megtenni, amit lehetett. Például a zuhanyozóban azokat, akiknek erre igénye volt, fürdés közben meggyóntatták.

Aztán tudvalévó, a miséhez bor és ostya szükségeltetik. Előfordult olyan, hogy az egyik rabtársát azért rendelte be az orvos gyomorröntgenre, hogy egy kis üveg bort tudjon neki adni. Ezért nyelte le a gumicsövet. Édesanyja küldött mazsolát. Kiáztatták, megforrt és bor lett belőle. Apró üvegben tartották a szalmazsákban. De erre az

ellenőrzések során rájöttek, és kivették a csomagból a mazsolát. Ezután édesanyja kiflibe sütötte bele az aszalt szőlőket. A kifli pedig búzaliszt, tehát ostyájuk is volt, így tudtak misézni...

A latin misét mindig négyen celebrálták, és más nem lévén, WC-papírra írták, az volt a misekönyv. A szalmazsákjában volt egy kis zseb, abba volt bevarrva a kis üvegcsé borral, hogy a hippis, az ellenőrzés során meg ne találják. Ugyanis kölcsönözött mindent a rabkönyvtárból Babbitstól a szovjet regényekig, aztán elfelejtette visszaadni, már egy egész kis gyűjteménye volt. Jött a cellavizit, amikor mindent felforgatnak, megtalálták a könyveket és elkobozták. De a szalmazsák zsebébe varrtakat nem vették észre. Még akkor sem, amikor elvitték és kicserélték benne a szalmát, hát mi ez, ha nem gondviselés – mondta.

Arra a kérdésre, hogy miként lehet ezeket az emlékeket feldolgozni, és megmaradni a szeretet parancsánál egyszerű választ adott Dávid atya: Hinni kell. Hinni, hogy e világban semmi sem hiábavaló és értelmetlen. Az ember szabad akaratot kapott a Mindenhatótól, de Ő azért ott van, s a földi halandónak elérkezik majd az igazság pillanata.

Úgy emlékezett, hogy a börtönévek nagy iskola volt neki. A társadalom olyan rétegeit ismerhette meg, és juthatott közel hozzájuk, amelyre máshol nem lett volna alkalma. Betörőkkel, csövesekkel, politikai megszállottakkal közvetlenül találkozni, együtt élni velük. Az ő hivatásrendi küldetésébe beletartoznak ők is.

Szabadulása előtt egy héttel már kivették a többiek közül külön zárkába. Reggel fél hatkor nyílt ki az ajtaja, és szabad lett. A kegytemplom felé indult, amikor az őr utána szól, hogy oda nem mehet be. Kérdezte, miért? Mert be van zárva, jött a felelet. Tudta, hogy nem igaz, ez idő tájt mindig hallotta a harangot, azt pedig valakinek kongatni kellett...

Persze, hogy nyitva volt, még a sekrestyés is ott volt. Nem kellett magyarázkodnia, hogy ki ő. Tudta, hogy szabadult fogoly érkezett. Felgyújtotta a villanyt, és ő csak nézte a ragyogó oltárképet...

Arra a felvetésemre, hogy mindezeket érdemes lenne megírnia, békés mosollyal azt mondta Söveges Dávid atya, hogy nem az ő személyes sorsa volt már akkor sem a fontos. Az ítélet után sem volt benne bosszúvágy. Megértette, ez rendeltetett neki, hogy gyarapodjék, csak a breviáriuma, az lehetett volna vele, mert az nagyon hiányzott...

Felhangzott a folyosón az istenszolgálatra hívó csengő. Tudtam már, mit jelent, és egyben a beszélgetés végét. Nagyon sajnáltam, hogy elrepült az idő.

–Ha kedved van, és nem kell sietned, jöjj velem! Hallgasd meg a vesperást, békességet ad – mondta Dávid atya, miközben belebújt skapuláréjába, és derekára csatolta fekete bőrövét. Szívesen mentem vele. Ekkora már a monostor udvarát elhagyták a látogatók.

A Bazilika csendje valóban maga volt a békesség. A padokban hárman-négyen ülhettek, idős, fekete ruhás nővérek, egy-két diák. Egy alacsony, köpcös, szemüveges emberke, amint meglátott, kezembe nyomott egy zsoltároskönyvet.

A templom oltár alatti kiemelt részén, körben kis összecukható székek álltak. Megjelentek a szerzetesek. Hosszú, fekete skapuláréban csendesen, méltóságteljesen, kezükben a zsoltároskönyvvel. A székek előtt félkörben megálltak, és felhangzott az énekük. A férfikórus hangja betöltötte a Bazilikát: Nunc, Sancte, nobis, Spiritus, unum Patri cum Filio, dignare promptus ingeri nostro refusus pectori...

Néztem az atyákat, a fiatalokat és az ezüstös fejű szépkorúakat, amint arcukon áhítattal, ki lehunyt szemmel, ki a magasba emelt tekintettel, de mégis, látható összetartozással énekeltek. Megértettem, ez egy más világ. Ide, valóban a magaslatra, ha fel is csapnak néha az élet piszkos hullámai, mégsem szennyezhetik be a Mons Sacer-t és az itt élő lelkeket. Lassan ezer év von köréjük egy Felsőbb Akartból védelmi sáncot, mert kell, hogy legyen olyan hely, ahol az ember megnyugodhat, és arcát reménységgel felemelheti.

Minden évben elmentem, több alkalommal Pannonhalmára, míg Dávid atya élt, s pár napig ott vendégeskedtem, asztaluknál étkeztem. Éltem a monostorbeliek életét, a laudestól a vesperásig, kivéve a káptalanban történeteket. Míg ők dolgaikkal voltak elfoglalva, én a könyvtárban búvárokodtam vagy írtam.

Emlékezetesek a mindennapos nagy séták, amint az atyával bebarangoltuk Pannonhalma környékét. Az esti nagy beszélgetések, hisz az ő bölcsessége, felkészültsége páratlan volt. De nemcsak az övé, hanem mindazoké, akikkel rajta keresztül megismerkedhettem, így Sulyok Elemér atyával, aki aztán Dávid atya halála után átvette szerepét, az ő halála után Pintér Ambrussal.

Öccsére, Söveges Aladárra is szívesen emlékezem. Az első alkalommal egy kora tavaszi napon, a monostor liftjére várva találkoztunk. Dávid bácsi bemutatott, s Aladár kapája zsebébe nyúlt, és kivett három pingponglabda nagyságú primer paradicsomot. Az egyiket nekem, másikat bátyjának adta, egyet tartott meg magának. Ez annyira jellemző és szimbolikus volt, amivel jobban nem is tudnám jellemezni az ottaniakat.

A rendszerváltást követően Balsai István igazságügyminiszter leváltotta a pártállami megyei bírósági elnöki kart. Kinevezett bennünket, aminek feltétele volt a szakmai elismertség, és hogy senki nem volt előtte politikai elkötelezett, nem volt az MSZMP-tag. Nagyszerű közösség jött létre, elnöktársaimmal minden évben magánemberként elmentünk Pannonhalmára.

Találkoztunk Várszegi Asztrik főapáttal, aztán közös ebéden elbeszélgettünk a magunk és a világ dolgairól olyan környezetben, amely önmagában felemelő, lelki megújulás volt. S ott is búcsúztunk egymástól a mostani „szélnék eresztésünkör”, a felső oltár előtt körbeállva, egymás kezét fogva, egy imával.

Mindez Söveges Dávid atya nélkül nem valósulhatott volna meg. Zord télben, kötésig érő hóban költözött be a Boldogasszony-kápolna kriptájába. Sokan emlékezünk rá, és lelki sége könyvein keresztül nemzedékeket fog elkísérni.

Pax ad pulverem!

Báthory Gábor

Dávid atyáról – sokan, sokféleképpen

Sejtettem én ezt eddig is, hogy Dávid atya különleges egyéniség volt. Hiszen ha előkeveredett róla egy fénykép, vagy baráti beszélgetés során említésre került, akkor sosem egy, a múlt kódében elmosódó halványodó emlékként tűnt föl, sokkal inkább élénk, tiszta, éles, igazi, "élő" képként – még ha tudatunkban ott is volt, hogy sok éve nincs már köztünk.

Úgy nem. De amúgy meg nagyon is: a magiszterséget tőle megöröklő szerzetestárs, a rá (örökre) felnéző egykori szerzetesnövendék, a nagypapaként is diákká visszafiatalodó, magyartanárukért rajongó diákok, az irodalmi folyóirat költő-szerkesztője, és az "unoka", az egyik kedvenc diák fia más-más szemüvegen át, de egyformán élénken emlékeznek rá - mintha csak tegnap találkoztak volna utoljára. A vízbe dobott kavics koncentrikus körökben sugározza szét erejét messzire, és még nagyon sokáig. Bennük, az itt megszólalókban sem nem kopik, sem nem múlik Dávid atya alakja, színes egyénisége.

Hát ezért vagyok most már biztos abban, hogy különleges egyéniség volt!

Várszegi Asztrik pannonhalmi főapát

Érettségi után, 1964-ben kerültem Pannonhalmára, korábban pedig nem voltam bencés diák. Ebből következik, hogy Dávid atya engem nem tanított korábban.

Az első találkozás azért megmaradt: valami elképzelhetetlen sárga folyadékkal sikáltuk kispaptársaimmal a szobáját – mert akkoriban még a fiatalok takarítottak az idősebeknél is – s máig emlékszem arra az átható pipafüstszagra, amelyet sokszor még akkor is érzek, ha Ő eszembe jut. Mert annyira Hozzá tartozott ez is: a pipa, és az illata. És hozzátartozott a végtelen ember és természet szeretet is. Amikor csak tehette, eljött velünk, szerzetesnövendékekkel kirándulni a Bakonyba, ami nemcsak a beszélgetésekre, szellemi töltekezésre adott alkalmat de legalább ennyire fontos volt számára a természettel való kapcsolat is.

Szerette, élvezte ezeket a kirándulásokat! Hét közben ki nem hagyta volna a sétát az arborétumban, – de azt is lehetőleg úgy időzítette, hogy velünk vagy a gimnázium diákjaival is találkozhasson. Mindenben és mindenkiben a jót vagy a jóra vezető lehetőséget kereste.

Engem talán azért „vett észre”, mert én talán a társaimnál feltűnőbb örömmel ittam magamba mindazt, amit Pannonhalma adott abban az időben. Akik bencés diákból váltak novíciussá (szerzetesnövendék), azoknak nem volt új ez a légkör. De nekem, aki bár Sopronban egy viszonylag normális iskolába, a Berzsényi Gimnáziumba jártam, egy teljesen más világ tárult fel. Otthon, abban az időben, 56' után nem sokkal nem lehet tudni, hogy kinek mit lehet elmondani... és azt hogyan adják tovább vagy forgatják ki... Ezért nem beszélünk, nem beszélgettünk úgy, ahogy beszélgetni érdemes. Arról pedig, hogy ki miben hisz, vallásos-e, jár-e templomba, imádkozik-e – végképp szó sem eshetett. Egy gyanakvó, neurotikus, a forradalom utáni leszámolás és bosszú félelmeit és fájdalmát magában hordó világi társadalomból csöppentem egy barátságos, őszinte, embert szerető, de Istenre figyelő közösségbe. Számomra ez leírhatatlan élmény volt – talán ezt a csodálkozást, ezt az érdeklődést vehette észre rajtam Dávid atya is.

Szerette maga körül az érdeklődő, kíváncsi tanítványokat. Mindenkit figyelmesen meghallgatott, s közben szeretettel szórta ránk azt a sok ismeretet, amit ki tudja, hol olvasott össze. Ha figyelmet, érdeklődést tapasztalt, akkor még többet igyekezett átadni a „fontos” dolgokból. De mindezt nem erőszakkal, nem tudálékosan, nem leereszkedően és főleg nem kioktatóan tette, hanem a legnagyobb szeretettel, egyenrangú félként kezelve bennünket. Megbízható, hiteles értékrendje volt! Amit ő fontosnak, értékesnek tartott – az bizonyosan az is volt. Emlékszem, mennyire tiszteletre méltó odafordulással viszonyult például a középkori aszkézishez, ami aztán visszaköszönt a Regula fordításában. Tisztelte és személyes vezérfonalának tartotta a bencés hagyományokat – miközben teljes mértékben nyitott volt a modern világra is! Nem valamiféle rossz értelemben vett konzervatív múltba fordulás volt rá jellemző, hanem az, hogy a múltban kitaposott ösvényről tekintett szét a világba.

Az értéket, az értékest kereste a dolgokban is, az embereken is. Nem érdekelte Őt, hogy ki milyen politikai akolhoz tartozónak érzi magát. Nem akart senkit meggyőzni arról, hogy jól vagy rosszul látja-e a

világot. Mindenkiel szóba állt, és bárkivel eszmét cserélt. Tapintatosan, szeretettel. Voltak, akik szerint ő „túl liberális” vagy csak simán „liberális” volt – ez a szó, főleg mai értelmezésében semmiképpen nem hozható Vele összefüggésbe. Modern volt a szó legnemesebb értelmében, aki a saját vagy elfogadott normák felett is képes volt észrevenni, felfedezni a pozitívumokat.

Pipája majdnem mindig ott lógott a szája sarkában, onnan préselte ki sokszor az egy-egy téma kapcsán eszébe jutott gondolatait, vagy humorosabb megjegyzéseit, és nevetve kérdezte: "Ez jóóó, nem?"

Utánozhatatlan volt a humora! Általában jókedvűen és derűsen figyelte a világot, s ha valami vicces vagy ironikus jelenség került látókörébe, megfelelő malíciával adott hangot véleményének.

Sosem felejttem el, egy alkalommal, – már az én főapátságom idején –, egyik rendtársunkat temettük. A korábbi liturgia szerint, amit elődeimtől megörököltem, a koporsóra egy stólat és egy kelyhet helyeztünk, annak jelzésére, hogy itt most egy papot temetünk, nem egy civil, világi embert. Ez a temetéshez használt stóla, de főleg a kehely valami nagyon régi, barokkos stílusú, de valóban elég ízléstelen darab volt. Dávid atya oda is súgta nekem a szertartás alatt: „Főapát úr, ha egyszer majd engem temettek, ne tegyétek ezt a vacakot a koporsómra, mert bizony mondom, ki fogok nyúlni, és leverem onnan!”

Magáról nemigen beszélt, talán nem tartotta fontosnak. Az 50-es években a „klerikális reakció” mérhetetlen gonoszságtól elvakult, tehetetlen dühű üldözése a rendből nem csak őt, de több atyát is meghurcolt. Olofsson Placid atya és Kováts Arisztid atya ismert közülük talán legjobban, de említek még továbbiakat is. Solymos Szilvesztert két diákjának sikertelen határátlépési kísérlete után állították bíróság elé és életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték. Pálfy Aurélt 1953 decemberben Győrben tartóztatták le. Aurél igazi „bűne” a cserkészlet volt, az, hogy próbálta életben tartani annak értékeit. „Kémkedés és államellenes szervezkedés” miatt 10 évet kapott, 1959-ben szabadult, közben 56 őszén pár hónapig szabadlábton volt.

Dávid atya a pannonhalmi bencés gimnázium akkori igazgatójaként volt „a nép ellensége”. Nem szívesen és nagyon ritkán, csak ha rákérdezett valaki, mondott pár szót arról, hogyan dobták fel a teherautóra, hogyan ütötték őt egészen Győrig, s hogy a börtönig el se jutottak, mert egyenesen a kórház intenzív osztályára vitték – olyan

súlyos állapotba került. A Győrig tartó úton koponyája megrepedt, az egyik ujjja eltört, fogait kiverték, heteket töltött a győri honvédkórházban, ahol többször megoperálták. A bíróság „demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés” vádjával végül két év börtönre ítélte. Nem beszélt lassú felépüléséről és a börtönévekről sem. Ha mindezek mégis valahogyan szóba kerültek, hát röviden elmismásolta a választ, és semmiképpen nem kezdett bele hosszas sztorizásba. Hallgatott ezekről a szenvedéseiről, sohasem hibáztatott vagy kárhoztatott senkit. Még azokat a pufajkás pribékeket sem, akik eszméletlenre verték a teherautó tetején.

Példás szemérmességgel tűrte a testét lassan felemésztő, kóros betegség okozta szenvedéseit is. Az arcán megjelent seb lassan tovaterjedt, és milliméterről milliméterre emésztette fel Dávid atya testét. Ennek következtében egyik szemére megvakult, kórházba került, s a beteg szemet a gyógyulás reményében el kellett távolítani. Ekkor sem lázadt vagy keseredett el. Engem főapátként rövid kis levélkében tájékoztatott: „Kedves Főapát Úr, ma megműtöttek, s a műtét során az egyik szememet eltávolították. Remélem, hogy a feltámadáskor a lumen Christit, Krisztus világosságát egy szemmel is megláthatom.”

Három volt diák emlékezik, osztálytársak, Félix atya 1974-ben érettségizett osztályából, akiknek Dávid atya két évig irodalmat tanított.

Juhász Imre

Nagyon sok emlékem nem maradt Dávid atyáról, talán azért sem, mert az általa oktatott tantárgyakat – magyar, nyelvek – sose csíptem. Az irodalmat nem szerettem, – nem volt benne logika – ezért számomra nehezen áttekinthető, értelmezhető volt. Főleg az zavart mindig, hogy a verselemzéseket be kellett magolni. Nem mondhatta el az ember, hogy maga mit lát egy versben, hogy hogyan éli meg, hanem azt kellett visszaszajkózni, amit a tankönyv vagy a tanár kötelezően előírt, elmondott a műről. Dávid atyánál, aki a harmadik osztályban vette át a magyartanítást, viszont teljesen más volt a helyzet! Kiadta a feladatot – Ady: Élet és Halál – olvassuk el a verseket és írjuk le, fogalmazzuk meg azt, amit mi gondolunk. Semmit nem mondott hozzá – ránk bízta, hogy mi szabadon gondoljunk arra a mű kapcsán, amire akarunk! Ez

hihetetlen újdonság volt a korábbiakhoz képest, amikor sem a versek, főleg nem az elemzésük kicsit sem tudtak megérinteni. Dávid atyának ez a toleráns szemlélete és tanári hozzáállása viszont feltétlenül hozzájárult ahhoz, hogy a magam „műszaki látóköre” kitágult, és valamilyen szinten megismertem és megszerettem az irodalmat. Sok emlékem nem maradt, mondom, de azért szeretnék legalább megközelítőleg úgy tanítani, ahogy ő!

Keller Péter

Dávid atya az irodalmat mindig belehelyezte az adott világba. Amikor új korszakot kezdett magyarázni, mindig azzal kezdte, hogy szépen körülírta: mi minden történt a hétköznapokban, a tudományokban, művészetekben, a politikában. Azt akarta elérni, hogy megértsük, milyen környezetben keletkeztek azok a művek, amelyeket meg akart velünk ismertetni. Ma, jó pár évtized távlatából látszik igazán, hogy mekkora bölcsesség húzódott meg e mögött is: nem egy önmagában álló tudománynak, jelenségnek tartotta az irodalmat, hanem egy közlési módnak, amelynek egyaránt vannak általános és a maga korához szóló üzenetei. Ennek a szélesebb horizonton való látásnak a csíráit ültette észrevétlenül belénk.

A zene, a képzőművészetek, a történelem, a filozófia, a teológia ezen a széles horizonton asszociációs és értelmezési lehetőségekként jelentek meg. Szélesre tárta a látókörünket, és ki nem mondva, de megkaptuk Tőle azt a biztatást, hogy szabadon gondolkodhatunk egy mű kapcsán. Nemcsak megengedte, hanem nagyra is értékelte, sőt, velünk örült, ha valami eredeti gondolatunk támadt! De – és ezt alá kell húzni – ez az elfogadás, befogadás és nyitottság nagyon is a keresztény értékrendre épült!

Rejtve mindig utalt a szerzők Isten-kapcsolatára. Adyt nagyra tartotta, de nem azért, amiért akkor divatos költő volt, hanem az istenes verseiért. Nem arra helyezte a hangsúlyt, hogy gyarló ember volt, hogy Bibliáját tűzbe dobta, hanem arra, hogy utána keserves sírásba kezdett. Hogy volt hite és ereje újrakezdeni. Ezek a csírák aztán szépen, folyamatosan keletkeztek és keletkeznek ki. Most jövünk rá, mennyire a lényegről beszélt, micsoda zsenialitással és milyen finom kézzel formálta, gyúrta, alakította a tizenéves diákok szemléletét.

Minden tanárunkra érvényes, hogy személyre szabva tudtak tanítani és nevelni. Nem tudom, hogy csinálták, de mindenkinek a saját rendszeréhez, egyéniségéhez igazítva adagolták, küldték az abszolút értékeket hordozó üzeneteket. Mindent szabad – de felelős vagy érte! Isten előtt is tudnod kell vállalni minden tettetted. Ez az igazi szabadság. A felelősségteljes szabadság, amelyet Dávid atya plántált belénk.

Az érettségi után is megmaradt köztünk a kapcsolat. Ő esketett bennünket, és a gyerekeket is ő keresztelte. Dávid atya része lett a családunknak. Segített megfelelni az új kihívásoknak. A felnőtt élet küzdelmeiben folyamatosan éreztem a támogatását: ne aggodalmaskodjak, törekedjem mindig krisztusi alapokon állni, mert az a biztos fundamentum.

Sok közös ismerősünk volt. Mindenkit tisztelt. Véleménye mindenről és mindenkiről volt. El is mondta. De nem kritizált senkit. Ez – a tapintat mellett – hatalmas bölcsesség is volt részéről. A kritika ugyanis befolyásol. És Tőle távol állt, hogy „kényszert alkalmazzon”.

Barátai személyükben voltak fontosak számára. Pár embert nagyon számon tartott. Velük szívesen találkozott. Hozzájuk örömmel eljárt, és nagyon jól érezte magát a társaságukban.

Bölcs atya, lelkes „nagyatya” volt.

Tanúsíthatom!

Világosi Gábor dr.

Több mint negyven év távlatából nagyon nehéz konkrétumokat felidézni. Mégis máig ható Dávid atya kisugárzása. Olyan, amit nem lehet elfelejteni. Ma csak annyit érzünk, hogy valamiért nagyon emlékezetes, nagyon jó visszagondolni rá, de elsőre nehéz megmondani, honnan ez a pozitív töltés.

Aztán, ha az ember mélyen elgondolkozik, akkor azért több évtized távlatából is elősejlenek azok a történések, amelyek miatt mindig is szeretettel emlékezünk rá. Az egyik ilyen örök emlék: ott álldogáltunk a bejáratnál, a főkapu előtt, jön Dávid atya, a reverendája zsebe pedig rendesen füstölt. – Atya, valami probléma van! Füstöl a reverenda! – figyelmeztettük a magunk módján. Odanézett, kettőt-hármat rápaskolt, és csak annyit mondott: – Ja, semmi gond, csak megint égvé felejtettem a pipámat!

Mindig nagyon oldottan viselkedett, nagyon barátságos volt, szinte mindig mosolygott – így mindig jókedvet, pozitív életérzést sugárzott, amivel feldobott, jókedvre derített bennünket. Hogy honnan jött ez? Mi volt mögötte? Doszpoth Jóska barátom őrizte meg a történetet: érettségi előtt pár nappal minden tanárunk azt mondta: már nem kérdeznek ki semmit, nem foglalkoznak többet az anyaggal – volt erre elég idő négy éven át! Dávid atya volt az egyetlen, aki azt mondta: szó sincs semmi lazításról, az utolsó órát is kihasználjuk, mégpedig arra, hogy felolvasok nektek a kedvenc verseimből. És valóban felolvasott nekünk szebbnél szebb verseket, de ezek mind egytől-egyig szomorú, melankolikus költemények voltak. Akkor ismertük fel, hogy a jókedve és a vidámsága mögött szomorúság, melankólia rejtőzik. Megérteni csak később értettük meg: '56-os meghurcoltatása, szenvedései – amelyekről nekünk se mesélt soha – végig elkísérték, ott voltak benne. Csak később tudtuk meg azt is, hogy micsoda bölcsességet, mekkora emberi nagyságot mutatott fel azokban a nehéz időkben. Ha csak azt vesszük, hogy a forradalom alatt megtiltotta, hogy a pannonhalmi diákok Győrbe utazzanak... micsoda bölcsesség és előrelátás volt ebben! Hiszen ha az is baj lett, hogy Pannonhalma „távol maradt” a forradalomtól, mi történt volna, ha a bosszúra éhes hatóságok forradalmi tevékenységet tudtak volna bárkire rábizonyítani! Azt is később tudtuk meg, hogy őt magát úgy megverték az ávéhások, hogy még a pribékek felelősségre vonása is szóba került, ez még az ő köreiben is kiverte a biztosítékot.

Mindezek mellett mindig mindennek a pozitív, a derűs oldalát közvetítette, még ha maga a tragédiát élte is át. Szintén a főbejáratnál álldogáltunk Dávid atyával, és az 50-es évekről beszélgettünk. Egy régi történetet mesélt: egyik bencés rendtársa jött fel lélekszakadva a faluból : „Jaj, jaj! Képzeljétek! Az ávósok a faluból viszik el a marhákat!” Ő azt válaszolta erre: „Csak ide föl ne jöjjenek, mert akkor alig maradunk!” – Fantasztikus volt a derűje, az irónia és az önirónia, ami áradt belőle!

Lenyűgöző volt a tudása is – hiszen ő hosszú ideig a könyvtár vezetője is volt. A séták során sokszor hozzánk csapódott, és végigbeszélgettük a délutánt. Egyik alkalommal, kicsit kérkedve megemlítettem neki, hogy a nyári vakáció idején elolvastam a *Mintha pásztortűz ég őszi éjszakákon...* című, Arany János életéről szóló, – meg nem mondom már, ki írta! – könyvet. Erre ő megállt, rám nézett, és fejét

csóválva azt mondta: – „Na annál ezért én is különbet írnék!” Mindezt a rá annyira jellemző szelídséggel mondta, azzal a bizonyossággal, hogy ő tudta magáról, mit tud, és tudta azt is, hogy éppen ebbe a műbe mennyivel kevesebb került abból, amit Arany Jánosról feltétlen el kell mondani.

Nagyon távol állt tőle a hagyományos, poroszos oktatás. Az, hogy „tankönyv 16-18. oldalig bevágni, az apróbetűvel együtt!” – ilyesmi meg nem fordult volna soha a fejében! Arra sarkallt bennünket, hogy saját szemüvegünk legyen, azon keresztül nézzük a világot, és amit látunk, azt merjük is vállalni. Azt, hogy én liberális gondolkodású lettem, azt elsősorban neki és Pannonhalmának köszönhetem. Minden látszattal ellentétben olyan szellemi szabadságban növekedtünk ott, amelyet nemigen tapasztalni máshol.

Dávid atya nemigen figyelte, hogy mit ír elő a tanterv. Ha szerinte kimaradt valaki, aki szerinte fontos, - akkor azt bevette a tananyagba és kész! Így tanultunk mi például Dsida Jenőről is, meg Ladik Katalinról is /Ladik Katalin (Újvidék, 1942. október 25.) költő, performer, színésznő – a Szerk./ . Sosem felejttem el, ahogy Ladik Katalint tanította nekünk! Ő egyebek mellett arról volt nevezetes, hogy amikor a saját verseit szavalta, akkor mindig levetkőzött közben. Dávid atya, a maga kedves humorát, iróniáját nem visszafogva azt mondta róla: „Jó nő ez a Ladik Katalin, de a versei is jók már annyira, hogy le sem kellene vetkőznie!” – mi persze jobbra-balra dőlünk a nevetéstől.

S ha már a nők szóba kerültek, nem tetszett neki, ha a nők túlságosan kifestették magukat. Erről egyszer azt mondta: ha egy nő feltűnően erősen festi ki a száját, hát én annak biztosan nem adom át a helyem a buszon!

Majakovszkij került szóba irodalomórán: „Neki az a szerencséje, – mondta – hogy nagyon jó műfordítója van. Mert Majakovszkij közel sem olyan jó költő, mint amilyen jók a magyarul megjelent versei.” S mindezt úgy, hogy ő maga nem is tudott oroszul. Csak a hallatlan olvasottságával, műveltségével összerakta, hogy Majakovszkijt pontosan hová is kell az értékrendünkben elhelyeznünk.

Felszabadultan, nyíltan lehetett vele beszélgetni bármiről. Aki Pannonhalmán járta a gimnáziumot, az tudja: mindig megvolt a lehetőségünk arra, hogy bármelyik tanárunkat felkeressük a szobájában, elmondjuk, ami a szívünket nyomja, kérdezzük, faggassuk vagy csak

hallgassuk. Az persze más kérdés, hogy kit, kiket értünk el. Dávid atyát mindig megtaláltuk. Szerettünk órákon át ott ülni a dohányfüstös kis szobájában, és hallgatni őt, ahogy az iskoláról, az irodalomról, a világról beszélt nekünk. Tizenhét-tizennyolc évesen rajongtunk Baudelaire-ért, Verlaine-ért, Rimbaud-ért... Azt mondta nekünk: jó költők ezek, nagyszerű költők..., de ahogy idősebbek lesztek, majd úgyis visszatértek Arany Jánoshoz. És bizony ebben is igaza lett!

Mártonffy Marcell

Egy kép, egy hang az első benyomásom róla... Amikor Pannonhalmára kerültem szerzetesjelöltnek, akkor lett ő magiszter, a növendékek mestere. A pipája ott lógott a szája sarkában, s amikor megszólított bennünket, az inkább élesnek és mogorvának hatott: mintha ránk mordult volna. Elsőre kicsit félelmetesnek tűnt, mintha le akarna szidni. Pedig barátságos volt, amikor kivette a pipát a szájából, harsányan felnevetett. Ebből a kettős benyomásból kellett felépíteni azt a képet, hogy ő lesz a mester, akire naponta figyelni kell, aki a mérték. Ez az első, ami ma is bevillan róla, és hogy közben egyenesen a szemembe néz, derűsen, de fürkészve is. „Hát nem?” – ezt gyakran kérdezte, időnként kicsit felháborodva ezen-azon, de elismerőleg is: amikor valami jó dologra hívta fel a figyelmet. Például amikor hangosan gondolkodott, és rájött valamire. Jobban bízott a felismertetésben és a belátásban, mint a normák vagy szabályok sulykolásában. A növendékei intelligenciájában jobban, mint bármiféle vak engedelmisségben. Értelmes emberek beszélgetnek – ez volt az alapállása, a megelőlegezett bizalom. A másik: volt két hatalmas fotelja, amelyekben elmerült, eltűnt az ember. Ha oda beültünk, akkor szárnyaltak a gondolatok, csapongtunk ide-oda. Nem kellett soha feszengeni nála, nem „vallatott” és nem kikérdezett, hanem dialógust tudtunk folytatni egymással. Számára nagyon fontos volt, hogy akivel eszmét cserél, egy pillanatig se szorongjon – noha az illető például épp akkor lett gimnazistából szerzetesnövendék, akkor változott meg az élete gyökeresen, ő pedig egy kivételesen művelt, elevenen gondolkodó szerzetes volt, hatalmas élettapasztalattal. Hiába volt ez formálisan mester–tanítvány viszony, mindig „szemmagasságban” beszélgetett, folyamatosan partnernek érezhette magát az ember. Ez pedig azzal a kockázattal jár, hogy neki is

beszélne kell magáról. És ő beszélt is: a nehézségeiről, a dilemmáiról... Nem volt kérdés, hogy egyébként alá-fölérendeltségi volt viszonyban voltunk, mégis felnőttként kezelt bennünket, ami egy lényege szerint és több értelemben hierarchikus közösségben korántsem kellett, hogy természetesnek tűnjön. Ezen alapult a tekintélye, nem annyira a pozícióján, és a legkevésbé azon, hogy valamiféle szent hatalma volna.

Rengeteget mesélt – narratív módon tanított. Tele volt történetekkel, és ha valamit át akart adni nekünk, akkor ezeken a történeteken keresztül tette szemléletessé a mondanivalóját. Ez nagyon jellegzetes tulajdonsága volt! A szerzetesi élet aszketikus alapjait is történetekbe ágyazta. Különböző emberekkel történt találkozásait mintegy példaként, szemléltetve tárta elénk. Nem elveket, nem téziseket tanított soha, vagy ezeket legfeljebb leszűrte az anekdotákból.

Egyszer valamilyen szerzetesnővérrel – vagy ahogy ő finomkodás nélkül, keresetlenül kifejezte magát – apácáról mesélt egy történetet... Hogy segíteni kellett volna valakinek, egy betegnek, és a szóban forgó nővér azt találta állítólag mondani: előbb el kell végeznie az imádságát, és majd utána látja el. Végtelenül egyszerű kis példázat volt a felebaráti szeretet elsőbbségéről, lehet, hogy csak pillanatnyi kitérő valamelyik főiskolai óráján. Aztán elég érdekes megfogalmazásban hozzátette: ha akkor vonulunk el imádkozni, amikor a segítségünkre van szükség, akkor annak semmi köze a keresztény lelkiséghez. Később is sokszor beszélt a képmutatásról, következetes volt abban, hogy a jámborság hazugság, ha fontosabbá válik, mint a másik ember.

Villányi László

A *Műhely* című folyóirat 1978-ban indult. Létrejöttét az is segítette, hogy a megyei pártbizottság presztízskérdésként kezelte, ha más megyében már léteznek folyóiratok, nálunk, Győr-Moson-Sopron megyében is legyen. Ráadásul számos, itt élő fiatal is publikálni kezdett, ez is a folyóirat mellett szólt. A „központban” egy társadalomtudományi és közművelődési folyóirat indítását engedélyezték. Az ígéretes évek után a politika beleszólt a folyóirat szerkesztésébe – mint a *Mozgó Világ* meg a *Tiszatáj* esetében –, s ennek az lett a következménye, hogy a szerkesztőséget leváltották. Az átmeneti évek után, 1989-ben, amikor sok minden megváltozni látszott, felmerült értelmiségi körökben, hogy

egy sokkal jobb, színvonalasabb *Műhelyt* lehetne és kellene készíteni. A főszerkesztői posztra kiírt pályázatot végül én nyertem el, és 1989 őszén neki is láthattunk a munkának.

Szabad légkörben indulhattunk, sem a tartalomba nem szólt bele senki, sem abba, hogy kikkel készítem a lapot. Ma már ez elég hihetetlennek tűnik. Kidolgoztam egy koncepciót, hogy milyen legyen a mi „*Műhelyünk*”, ami nem hasonlít más folyóiratokra, országos szintű, de jól szolgálja a helyi szellemi közösséget. Amiben ott van az irodalom mellett a filozófia, a történelem, a természettudomány is, valamint a képzőművészet és a fotográfia. Amolyan "mindenevő" olvasót képzeltem el, aki élvezi, ha egy jó vers, próza mellett talál egy izgalmas filozófiai vagy természettudományos esszét, ráadásul remek grafikák vagy fotók társaságában.

Számomra természetes volt, hogy a lapban megjelenjenek a bencés hagyományok. Rónai Jácint, Jedlik Ányos és mások szellemi nyitottsága, öröksége volt a példa. Győr szülöttjeként tudtam, hogy a város egész történelmét, szellemiségét áthatotta a bencések jelenléte, illetve Pannonhalma közelsége. Ezért egyértelmű volt, hogy a munkatársaim közé bencést is hívjak, mégpedig Balogh Vilmos Szilárdot, aki a Czuczor Gergely Bencés Gimnáziumban tanított, s a fizika-filozófia határterületével foglalkozott. Ő vitt el Pannonhalmára Dávid atyához, ekkor, 1989 őszén találkoztam vele először. A folyóiratról, elképzeléseimről beszéltem neki, kérve segítségét, munkáját. Ő rendkívül készséges volt, rokonszenvezett a felvázolt koncepcióval, azonnal baráti kapcsolat alakult ki közöttünk. Ettől kezdve rendszeressé váltak találkozásaink. Beszélgetéseink alkalmával mindig voltak ötletei, ki mindenkit lehetne-kellene megmutatni a lapban. Így merült fel Cusanus és Eckhart mester neve. Cusanustól *Az Isten nézéséről* című szöveget fordította le Dávid atya, s írt hozzá tanulmányt, *A bíboros és a néző Isten* címmel. Eckhart mestertől az *Útmutató beszédek* jelent meg Bányai Ferenc fordításában. Dávid atya válogatásában Mártonffy Marcell fordított Ferdinand Ebner *Naplójából*, a *Tizennegyedik töredékből* és az *Aforizmákból*, s mindehhez Dávid atya írt utószót. Még 1991-ben „*Aszkézis, ma és régen*” címmel írt nekünk tanulmányt Dávid atya. Mind Eckhardt mester, mind Cusanus rendkívül eredeti gondolkodók, Dávid Atya nem véletlenül tartotta műveiket megkerülhetetlenek.

Amikor 1990-ben megjelent a gyökeresen megújult *Műhely* első száma, megfogalmaztam egy mottót, amely azóta is meghatározza működésünket: "A Műhely azok folyóirata, akik építik és őrzik belső szabadságukat." A Dávid atya által fontosnak tartott gondolkodók számára a belső szabadság rendkívüli jelentőségű volt, ezért jelentett sokat, hogy az ő révén olvasóink megismerhették őket.

Költőként és szerkesztőként is minden alkalommal lenyűgözött Dávid atya tájékozottsága a kortárs magyar irodalomban. Az embernek az volt a benyomása, hogy egész egyszerűen mindent ismer, mindent elolvas, választékos és pontos ízléssel, értő véleménye volt az alkotókról és a művekről. Sétálni vele az arborétumban, közben beszélgetni irodalmi kérdésekről vagy a világ dolgairól – életem nagyon nagy ajándéka volt.

Kifinomult érzéke volt az értékek felfedezésére, lehetett hallgatni rá. Azonnal ráérezett arra, hogy én mit is szeretnék a folyóiratban, számos ötletet kaptam tőle ahhoz, hogy hajdan élt gondolkodók melyik, ma is érvényes írásait kellene nekünk megjelentetnünk ahhoz, hogy az olvasóink számára egyértelmű legyen, a *Műhely* időtlen szellemiséget sugároz.

Hogy ez így alakult, hogy a *Műhely* ilyen folyóirattá vált, abban Dávid atya nagyon nagy segítségemre volt tanácsaival és barátságával.

Barátságunk családi kapcsolattá is alakult: amikor Dani fiam bérmálkozott, természetes volt, hogy Dávid atyát kérjük fel bérmakeresztapának, amelyet örömmel el is vállalt. Néhányszor járt nálunk is, családi körben csodálhattuk tudását, kedves, játékos személyiségét, humorát.

A megpróbáltatásairól, szenvedéseiről nekem még csak említést sem tett. Másoktól tudtam '56-os megaláztatásáról, olvastam az ellene lefolytatott per anyagát, de ő minderről nem beszélt.

A betegségéről sem, szemérmesen hallgatott róla, soha nem panaszkodott. A halála előtt röviddel még jártunk nála Dani fiammal, már kommunikálni is alig tudott, szomorúan érzékeltük, hamarosan visszatér Teremtőjéhez.

Bennem él Dávid atya emléke, néhány éve ezért is írhattam meg a róla szóló verset, amely 2011-ben, az *Ámulat* című kötetemben jelent meg. (Az itt említett Dávid atya című verset lásd *Söveges Dávid életrajzi fejezetének végén – a Szerk.*)

Légrády Dávid dr.

Már a nevem miatt sem indult egyszerűen a felnőtté válás. A nevemet nem úgy kaptam, ahogy az újszülöttek kapni szokták, hanem „valakire tekintettel” egy kész helyzetbe keveredtem bele – a nevem által is. Dávid atya és Édesapám között olyan szoros, meghitt, igazi atya-fiúi kapcsolat volt, hogy nem volt kétséges: három nővérem után fiúként csak a Dávid nevet kaphattam. Ebből rengeteg komplikáció adódott: sosem volt világos például, mikor is van az én névnapom. A Dávidnak van ünnepe márciusban, júniusban és decemberben is – de persze ez mit sem számít, hiszen Dávid atya rendi nevének ünnepe valamikor július 15 körül volt, úgy rémlik, mintha valahogy így tartottuk volna az én névnapomat is – emiatt.

De ez csak a felszín, ez még semmi. Az igazi konfliktus abban gyökerezett, hogy evangélikus vallású Édesanyám feleségül ment a mélyen katolikus Édesapámhoz. Evangélikus lelkész nagyapámékat magyarságuk miatt kitelepítették a Felvidékről, üldözték a hitük miatt – ő pedig karakánul harcolt mindennel és mindenkivel, aki valós vagy vélt veszélyt jelentett az identitása számára. Ebben a helyzetben történt az, hogy a három lány testvérem után végre fiú született, aki mindkét nagyapja után a László nevet kaphatta volna, s ezzel talán el is simult volna a családi békétlenség, de nem László lettem, hanem Dávid, aki ráadásul egy katolikus pap, egy bencés szerzetes iránti tiszteletből kapta a nevét! Na, ez aztán megbocsáthatatlan és hosszú időn át elfogadhatatlan volt és maradt evangélikus lelkész nagyapám számára!

A helyzet sokszor bonyolódott Dávid bácsi miatt – otthon mi mindig „bácsiztuk” őt, ő kért minket erre, aztán mikor pannonhalmi diák lettem én is, akkor egy kicsit „atvásodott” de mindig Dávid bácsiként gondolok rá most is – szóval, ha látogatóba jött hozzánk, akkor az anyai nagyszülők szándékosan elkerülték az otthonunkat. Különös volt szembesülni ezzel, számtalan bizonytalanságot szült, és egy gyerek számára nem is volt felfogható. Kibékíthetetlennek bizonyult a vallási ellentét, ami nagyon sokszor – egy-egy nyaralás vagy látogatás alkalmával – éppen az én hátamon csattant. Átláthatatlannak tűnt, hogy kit milyen vallásúra kereszteltek, ki játszik pozitív vagy éppen kevésbé pozitív szerepet emiatt a családban, és kihez mennyire lehet és kell ragaszkodni vagy épp ellenkezőleg... Nem értettem az egészet – és ma sem értem!

Dávid bácsi az én emlékeimben mindig egyfajta jóságos nagypapaként jelenik meg. Sokszor bevillan egy-egy kép róla: ahogy ül az Ilka utcai lakásunk konyhájában és mesél valamiről, ahogy egy kínai teáskészletről iszik, amelyet tőle kaptunk ajándékba, és amelyet ma is naponta látok a vitrinben és ma is használjuk... Aztán a nagyszombati kirándulások... Minden húsvétot Pannonhalmán töltött a család, és Nagyszombaton mindig kirándulni mentünk vele a Bakonyba. Ezt ő is nagyon szerette és mi is. Volt, hogy több család is velünk tartott – Dávid bácsi ment elől, és azokkal, akik a közelébe fértek, folyamatosan beszélgetett séta közben. Főleg Édesapámmal folytattak élénk eszmecserét, velem inkább csak később, amikor nagyobbacska lettem. Minden kiránduláson szedett egy csokrot mezei virágokból, és mindig Édesanyámnak ajándékozta.

Többször is nyaraltam nála Leányfalun, amikor többnyire csak ketten voltunk, és igazi, szeretetteljes nagypapaként bánt velem. Nem szervezett persze nagy programokat, mégis emlékezetes, szép emlék nekem Leányfalu a csend, a békesség és a sok emlékezetes beszélgetés miatt. Látszólag nem történt semmi abban a pár napban, mégis sokkal érdekesebb és gyerekként is élvezetesebb volt nála nyaralni, mint az anyai nagyszülőknél, ahol mindig halálra untam magam. A leányfalui körtefa alatt rengeteget olvastam, ő pedig a teraszon a karosszékben. Jobbnál jobb könyveket kaptam tőle – és ez később, a gimnáziumi évek alatt is folytatódott. És néha bevillan egy-egy jelenet, hogy atyáskodva megpróbált gondoskodni rólam: ahogy odaadta a kedvencemet, a mézet, amelyet én olvasás közben elnyalogattam... vagy amikor palacsintasütéssel próbálkozott, amelyhez persze egyáltalán nem értett, aztán mikor az elkészült kutyvasz nem is hasonlított a palacsintára, könnyű szívvel dobta ki az egészet. És vidáman beszélgetve sétáltunk le a strandhoz, ahol aztán igazi, ehető, finom palacsintához jutottunk.

A Pannonhalmi Bencés Gimnáziumba kerülésem a lehető legrosszabbkor történt: a családnak szétesőben volt, a kamaszkor is erősebbnek bizonyult nálam, tanulni sem voltam képes és hajlandó úgy, ahogy kellett volna. A bizonyítványomban ott éktelenkedett egy 2-es fizikából (dr. Légrády Dávid ma fizikus, fizikai kutatócsoport vezetője a Budapesti Műszaki Egyetemen, a Szerk.) – mindezek ellenére, Édesapámra tekintettel és Dávid bácsi segédelmével bencés diák lettem Pannonhalmán. Nehéz volt megemésztenem ezt az igazságtalanságot

(„ha egyszer alulteljesítettem, mit keresek én ott?”) – és az első évem majdnem rá is ment erre. Nem találtam sem magam, sem a helyem a világban, amelyben egyetlen biztos pont maradt akkor: Dávid bácsi. Neki elmondhattam, vele megbeszélhettem, hogy mennyire tehetségtelen vagyok, akinek semmi sem sikerül... Ő türelmesen végighallgatott, és mindahányszor el tudta hitetni velem, hogy tévedek, a képességiemmel nincs baj, ott van az a tehetség, csak egyelőre még nem mutatkozik meg. Utólag is azt mondom: ebben nem igazán tudott nekem segíteni, mert nem lett több az önbizalmam... de abban igen, hogy nagyon színvonalas, nagyon sokféle olvasnivalót adott a kezembe, amitől egész egyszerűen másik szemüvegen keresztül kezdtem látni egy idő után a világot. A délutáni séták zömét a szobájában töltöttem, ahol az égvilágon mindenről beszélgettünk: a grafológiától kezdve a Shakespeare-fordításon át az ezotériáig mindenről! Elmesélte, milyen kellemetlenül érezte magát akkor, amikor a geológia iránti rajongása közben – éppen akkor, amikor egy újabb tudományos könyvet kapott ajándékba az édesapjától – azt kellett mondania: édesapám, a geológia már nem érdekel, én pap szeretnék lenni! Sokat mesélt a visszatérő misztikus álmáról, hogy valahol, valami légüres térben lebeg... és szerepelt ebben az álomban a szentelt ostya is... és hogy valahogy ez vezette őt el a papi hivatáshoz... A misztika amúgy is nagyon érdekelte és foglalkoztatta, és ezzel kapcsolatban sok utalást is írt bele *A lelkiesség története* című könyvébe... Rengeteg sztorit hallott, olvasott – közülük jó néhány nagyon vicces volt. Mesélt például egy kis olasz faluról, ahol „ereklyeként őrzik Isten bárányának a patáit!” Szóval tényleg minden szóba került a délutáni séták idején ott, a szobájában!

Az én diákéveim alatt az volt a divat, olyan volt a kollégiumi „közszellem”, hogy aki ad magára, az nem butaságokkal, hanem a magasabb rendű kultúra megismerésével tölti az idejét. Úgy éltünk a falak között, hogy ennél alább nem adhatjuk – mert az már nem lenne méltó hozzánk. Dávid bácsi könyvespolca pedig – szerintem nem is tudatosan – úgy tárult fel előttem, hogy még élvezetet is jelentett a sok újdonság megismerése, megtanulása. Az nagyon hamar kiderült számomra, hogy nemcsak a fizika fontos, hanem a magyar is... és a földrajz, a kémia, a német nyelv és minden, de minden, ami szóba kerül. Dávid bácsi pedig úgy adagolta nekem a könyveket, hogy nemcsak az önbecsülésem tért vissza nagyon hamar, hanem élvezettel tudtam magamba szívni

mindent, még azt is, ami pedig nem is tartozott a könnyű műfajba (Nyíri Tamás könyvei!). Így kellett volna eldöntennem, hogy mi is legyek: fizikus, némettanár, regényíró, Édesapám után orvos vagy micsoda? Dávid bácsi nem döntötte el helyettem, nem „tanácsolt” és nem érvelt: a beszélgetések és az általa ajánlott olvasmányok tették helyre bennem azokat a kérdőjeleket, amelyek akadályozták a magam útjára találást, a pályaválasztásomat.

Utólag az is kristálytiszta látszik, hogy érzelmekről – pláne a saját érzelmeiről soha nem beszélt. A felmerült családi gondokat, a családunk szétesését, a szüleim válását, Édesapám új házasságát nagyon finom távolságtartással kezelte, nem ítélte meg, és főleg nem ítélte el – holott az ő értékrendjével szöges ellentétben állt mindaz, ami körülöttünk, velünk történt. Sokat beszélt Apa értékszempléletteről vagy a nagyszüleiméről, de soha nem mondott olyat, hogy ő ezt vagy azt elfogadja, szereti vagy elutasítja. Az 56-os meghurcoltatásáról is alig mesélt, ha igen, akkor is csak viccelődve említette, hogyan és miért verték agyba-főbe. Nem a megaláztatására, a fájdalmaira tette a hangsúlyt – pedig azok nyilvánvalóak voltak, – hanem a tragikus helyzetből komédiát csinált, hogy nevetessünk rajta.

Csak a betegsége végső stádiumában, amikor már inkább csak azért jártam hozzá, hogy a sebért ellássam, átkötözsem, beolajozzam, csak akkor „hullt le a lepel”, hogy mennyire, de mennyire nagyon esendő ember.

Érettségi után is sokat látogattuk, és ő is egyre többször töltött el nálunk napokat. Érdekes, hogy hozzánk jött, Édesanyám otthonába, akitől már külön vált az Édesapám, pedig eredetileg vele tartott szoros kapcsolatot. Addigra már Édesanyámat is „a maga jogán” szerette, ragaszkodott hozzá, és elfogadta tőle a gondoskodást, az ápolást. Őt tekintette a Családnak, és Édesapám új feleségét nem igazán. És a gondoskodásra egyre jobban rá is volt szorulva. Az arcán lévő seb egyre jobban terjedt kívül is és sajnos a szájüregen belül is, egyre jobban akadályozta a táplálkozásban, és egyre nagyobb szenvedést okozott.

Talán nem túlzás, ha azt mondom: azon kevesek közé tartozom, akiknek megadatott az a kegyelem, hogy egyszerre ismerhettem tanárként, nagypapaként és megtört, esendő, szenvedő emberként is Dávid bácsit.

***

Engem nem tanított. Sokáig nem is tudtam, ki az a Dávid atya. Csak pletyka szinten terjedt köztünk, elsősök között, hogy van egy tanár, „aki nagyon jó fej”, aki szabadszájú, szókimondó, humoros és nagyon laza.

Később már láttam Őt a folyosón is: a felsősök tanterméből jött ki a kicsöngetés után, de nem igyekezett sehová. Ráérősen, öregurasan lépegetett az óráközi szüneti forgatagban – de szívesebben állt meg beszélgetni egy-egy diákkal.

Még a torkomban volt az első színpadi szereplés által keletkezett gombóc, amikor odalépett hozzám: „Gratulálok, nagyon ügyes voltál! Keress meg egyszer, ha lesz időd, ha lesz kedved.” Akkor csodálkoztam, később megértettem: ő nem oktató (vagy ahogy később az egyetemen fogalmaztak: „tanerő”) volt, aki leadta az anyagot, és ezzel teljesítette a kötelességét. Ő ránk volt kíváncsi – és nem feltétlenül a „leadott anyag” célba érkezésére. Figyelt bennünket, figyelte a diákokat, – kereste a „jó fejeket”. És akit annak talált, azzal egy kicsit kivételezett is. De ez akkor nem volt világos, nem éreztem magam kiválasztottnak. Egy atya szólt, hogy látogassam meg – hát mentem. Aztán megint és megint, és rendszeresek lettek ezek a beszélgetések. Úgy vett körbe, burkolt be a gondoskodásával, hogy fel sem tűnt, természetesnek hatott. Magamtól – azt hiszem – el sem indultam volna az Országos Középiskolai Tanulmányi Versenyen – ő „tolt be” szinte észrevétlenül. Ő adta a kezembe Adyt és vele a témát a versenyhez: az első és az utolsó kötet összevetésével mutassam ki a költő nyelvi, művészi fejlődését. Hát melyik diáknak jutna eszébe ilyen izgalmas, gyönyörű téma? Ahogy beleástam magam, egyre jobban élveztem. De voltak hullámvölgyek, depresszió, feladásközei állapot is bőven. Ilyenkor Hozzá rohantam – tudtam, Hozzá lehet! Pár perc alatt leszerelte a kishitúségemet. Már nem tudom, miket mondott, de azt igen, hogy hamar felnyitotta a szemem: amit én megoldhatatlannak vélek, az a probléma nincs is – gyerünk tovább! Amikor elkészült a „nagy mű”, a pályázati anyag, nem dicsért agyon. Méltatott, de csak módjával. És a megyei döntőig jutottam!

Hetente egy-két alkalommal biztosan meglátogattam. Csak ritkán tudtunk fesztelenül beszélgetni, mert mindig jött hozzá valaki. Diákok is, kispapok is – ők viszonylag hamar elmentek. De gyakran megjelent Elemér atya, aki hosszabb időt is eltöltött a magas karfájú fotelban. Én ilyenkor berendezési tárgygyá minősítettem vissza magam, és élvezettel hallgattam „a két koponya” eszmecekerjét, legyen szó irodalomról vagy a

világ dolgairól. Asztrik atya is sűrűn vendégeskedett Dávid atyánál, akitől akkoriban „örökölte meg” a kispapok nevelését irányító magiszteri „méltóságot”. Részletekre már nem emlékszem, csak arra, hogy mindig mosolygós, baráti volt a hangulat, mindig úgy találkoztak és váltak el, mintha nagyon-nagyon régen nem látták volna egymást, és mindig félbemaradt valami – mert amúgy annyira sok mondanivalójuk volt egymás számára. – Főapát lesz egyszer, meglátod! – mondta Dávid atya egy alkalommal az ajtó felé bökve, ahogy Asztrik atya behúzta azt maga mögött.

A Színművészeti Főiskola irányába tett tétova lépéseimben – ki más? – ő támogatott. Segített kiválasztani azokat a színdarab-részleteket, verseket, amelyekkel nekivághattam a felvételinek. Csak a második rostaig jutottam, de neki is köszönhető, hogy még csak meg sem rendültem a félsiker miatt. Azon a nyáron, a háromévenként egyszeri Nyugat-látogatás vált aktuálissá, – rögtön lediktált néhány könyvcímet, amelyeket „majd mindenképpen vásároljak meg kint” ... amolyan színháztudományi műveket „amik majd jól jönnek a színészkedéshez”. – De ezek mind német nyelvű könyvek! – rémülöztem. – Na és? Majd megtanulsz németül! – és megkopogtatta a pipáját, hogy jól szelel-e...

Minél jobban távolodott az érettségi, annál többször húzott vissza valami megfoghatatlan erő Pannonhalmára és Dávid atya szobájának embert elnyelő foteljébe. – Ki akarok lépni az Egyházból! – vágtam ki egyszer kőkeményen a szemébe nézve – mert az alma mater óvó öleléséből kikerülve egyre több ellentmondást mutatott meg a nagybetűs ÉLET, amelyekkel még elvileg sem akartam közösséget vállalni. Nem tett helyre, nem idegeskedett, és még véletlenül sem vette magára kirohanásomat. Csak megcsóválta a fejét: – Hogy tudnál kilépni az Egyházból? Az Egyház mi vagyunk! Te, én, a többiek...– mondta olyan világosan, olyan egyszerűen, hogy három perc alatt elpárolgott a nagy méreg és a „kilépési lendület” belőlem...

A rendszerváltozáskor sem politizáltunk nagyon, de volt, amit a rá jellemző éleslátással és bölcsességgel megjegyzett: „Soha ne szavazz olyan pártra, aminek a nevében benne van az a szó, hogy 'keresztény'! Az ilyen párt valamit leplez, kompenzál, én nem bíznék meg bennük...”

A bölcsészkarai évek alatt is figyelt rám. A színészetből kisseretve új szerelem, a Rádió kezdett elbódítani. Dávid atya javasolta azt a két Örkeny- és két Tamási Áron-novellát, amelyeket rádióra alkalmazva

elindult rádiós pályafutásom. Aztán hamar letértem az irodalmi útról, riporter, majd műsorvezető lettem. „Egyszer majd meghallgatlak” – mondta, és tényleg meg is hallgatott. Egyszer! Csak később tudtam meg, a bécsi rádiót figyelte minden reggel, onnan tájékozódott, onnan szerezte be az információit.

Nyaranta mindig meghívott „magához” Leányfalura. A családjának volt ott „nyaralója”: így hívta azt a kis kalyibát, amit szinte körbe nőtt a gaz a meredek hegyoldalban. – Pannonhalmáról csak a főapát úr tudja, hogy itt vagyok – és csak a barátaim! Ha idejövök, egy időre megszűnik minden más: itt van nekem az igazi kikapcsolódás, a szabadság! – Konzervet ettünk vagy sült halat, amelyért egészen a strandig kellett legyalogolnunk. A teraszon ülve nagyokat hallgattunk vagy beszélgettünk órákon át, reggelente pedig ugyanott misézett klottgatyában. Egy kis kupica volt a kehely, amelyben a bor Krisztus vérévé változott. – Azért egy inget mégiscsak felveszek – magyarázta, – mégis csak úgy illő, úgy tisztességes! – Ahogy az áldozáshoz értünk, zavarba jöttem: mikor is gyóntam én utoljára? Mintha kitalálta volna a gondolatomat: „Bármilyen vétkeid is vannak, feloldozlak az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében!” – mondta, keresztet vetett rám, és kiszolgáltatta Krisztus Urunk szent testét.

Kisfiamat ő keresztelte, de betegsége miatt a kislányt már nem vállalta. Örült, hogy azért őt is megmutattuk neki. „A nőkről nagyon hamar leszoktam – de a kisgyerekek mindig megérintenek, őket feltétel nélkül lehet szeretni, ahogy ők is szeretnek minket” – mondta kedvesen, igazi nagypapásan.

Sokkolt, amikor kibontottam a gyászjelentést. A temetés napján – még ha képzavar is – pokoli hó borította be az országot. A rádió egész nap azt harsogta: senki ne induljon útnak! Elemér atyát hívtam fel elkeseredve. – Nem az a fontos, hogy itt állj a koporsónál. Bőven elég, ha gondolsz rá, ha elmondasz egy imádságot érte. És ha tudsz, emlékezz meg, írd róla valahol, valamikor! –

A többi, számolatlanul kapott kegyelmek közé immár ezt is feljegyezhetem: kivételezett vagyok, hogy Dávid atya – vagy ahogy ő kérte: Dávid bácsi – barátságába fogadott, illetve hogy mindezt, és mások, hozzá közelállók emlékeit – Elemér atya útmutatását követve – itt és most közreadhattam.

Villanások

Az emlékezés különös értékkel bír életünkben. Amikor a múltba tekintünk, nemcsak eseményeket idézünk fel magunkban, hanem elsősorban személyeket, akikkel hosszabb-rövidebb ideig összekapcsolt életünk, sorsunk. S amikor valakire visszagondolunk, akkor megelevenedik bennünk mindaz, ami a vele való találkozás gyümölcse. Azokra a lelki késztetésekre gondolunk, amelyek bennünk egy-egy fontos találkozás kapcsán lezajlottak, illetve hatásuk maradandóvá vált lelki életünkben. Minden igazi találkozásért hálát kell adnunk Istennek, mert minden lelket mozdító, életet elevenítő találkozás Isten kegyelme.

Így emlékezem szeretettel és jó szívvel Söveges Dávid atyára, akit a Bencés Rendbe való belépésem évében, 1984-ben ismertem meg. Amikor valaki belép egy szerzetesrendbe, tele van eszményekkel, azzal a vágygal, hogy megismerje a rendalapító szellemiségét, az istenkeresésnek azt a sajátos útját, amelyet e szerzet alapítója a saját és tanítványai életén keresztül kijelölt. A szerzetesélet megismerése, elsajátítása és tanulása valójában akkor kezdődik, amikor hús-vér emberekkel találkozunk, akik a hétköznapokban és az ünnepek során élnek, gyakorolják az adott lelkiséget. A bencés lelkiségben így vált egyik lelki mesteremmé, lelki vezetőmmé Dávid atya.

Dávid atya rendkívül érdekes egyéniség volt. Erős intellektusú, nagy tudású ember volt, ugyanakkor képes volt tudását a hétköznapok lelkiségévé tenni. Nyitott ember volt, ugyanakkor az Istennel való kapcsolata a szíve mélyén rejtekben maradt. Szókimondó volt, de amikor véleményt nyilvánított, nem lehetett azt érezni, hogy az igazságot „egyedül birtoklóként” nyilatkozna. Kritikus volt, de nem volt bántó, személyeskedő éle szavainak. Éles szemmel vette észre és ki is mondta bencés rendtársai gyengéit, de soha nem volt gúnyos velük szemben. Szívesen vett részt a közösségi alkalmakon, de gyakran kereste a magányt, a csendet is. Különös érzéssel ragadta meg a dolgok fonákját, humora, iróniája volt szavainak, de nem vált könnyű beszédűvé. S ami az egyik legfontosabb tulajdonsága volt, a lényeglátás: mind az irodalmi, filozófiai, teológiai gondolkodásban, mind a köznapi életben. Isten ritka, kegyelmi ajándékát kapta meg ez utóbbival.

Komolyabb szellemi-lelki kapcsolatba akkor kerültünk, amikor nála növendékként Pannonhalmán, a Szent Gellért Hittudományi Főiskolán a Lelkiségtörténet című tárgyat hallgathattam. Kitűnő bencés tanárok tanítottak bennünket, Dávid atya mellett Szabó Flóris atya, aki a Patrológiát, Sulyok Elemér atya, aki a biblikus tárgyat, Csóka Gáspár atya, aki az Egyháztörténelmet tanította.

Dávid atya saját jegyzeteiből tanított. Vékony, békebeli írógéppapírra dolgozott, régi, hagyományos írógép segítségével gyűjtötte anyagát. Az óráin mindig érződött, hogy az elmondottak mögött olvasottság van. Ami igazán érdekessé, élvezetessé tette óráit, hogy az elmondottakban mindig ott volt a személyes értékelés, átgondolás, reflexió. Talán nem túlzás azt mondani, hogy ezek a lelkiégtörténeti órák nemcsak egy nagy műveltségű bencés tanár, hanem egy mély lelkiességű, bencés szerzetes pap arculatát is tükrözték.

Befejezésül két személyes emléket szeretnék felidézni. Az első egy karácsonyhoz kapcsolódik. Az ünnepek alatt, amikor egy alkalommal beléptem a pannonhalmi bazilikába, a templomban teljes csönd volt, s akkor észrevettem Dávid atyát, aki az oldalhajóban felállított kis Betlehem előtt térdelt, és elmélyülten imádkozott. Mély benyomást tett rám ez a jelenet. A másik emlék Dávid atya időskori betegségéhez kapcsolódik. Nagy alázattal és türelemmel viselte keresztyét, panaszos szót soha nem hallottam tőle.

Flüei Szent Miklós imájával, melyet Dávid atya is nagyon szeretett, köszönöm Istennek, hogy megismerhettem őt, s hogy Szent Benedek atyánk Rendjében testvérként egy közösségben élhettünk.

„Uram, vedd el tőlem, ami elfordít Tőled.

Uram, add meg nekem, ami Hozzád vezet.

Uram, végy el engem magamtól, és adj Neked engem.”

(Bartók Ferenc OSB)

1959 őszén az a megtiszteltetés ért, hogy a gimnázium elküldött Győrbe a Magyar–Szovjet Baráti Társaság által középiskolák számára rendezett magyar és orosz nyelvű szavalóversenyre. Osztályfőnök prefektusom, Edvin atya átírányított Dávid atyához, hogy majd ő segít a felkészülésben. Akkor találkoztam vele először, semmit nem tudtam róla, csak hogy szerepel a régebbi tablón. Tanácsára betanultam Illyés Gyula *Bartók* c. versét és Majakovszkij *Harasó* c. hosszabb művéből egy részletet, az utóbbihoz Ábel atya javította a kiejtésemet. A szavalóverseny a győri kamaraszínházban volt, az első sorokban az ideiglenesen hazánkban állomásozó egyenruhások mosolyogtak. Nem sülttem bele, de nem kerültem a jutalmazottak közé.

A szereplés után is átjártam hozzá, hol osztálytársaimmal, hol egyedül. Olyan természetes módon volt pedagógus, hogy nem vettük észre, hogy tanít. A negyedik osztály úgy telt el, hogy átlagosan kéthetente találkoztunk valamilyen irodalmi téma kapcsán. Akkor Edgár atya volt a magyartanárnk, az ő órái is élvezetesek voltak. Dávidnál zene és képzőművészetek is szóba kerültek.

Érettségi után leveleztünk, utazásai alkalmával néha találkoztunk. Hét évvel az érettségi után ő adott össze bennünket a feleségemmel Pannonhalmán. Ezután is tartottuk a kapcsolatot, majd miután újra taníthatott, én meg mindenféle kalandba keveredtem, ez lassan lecsengett. A 60-as évek végén arra kért, magyarázzam el neki, mi a jó a Beatlesben, mert nem érti. Alaposan felkészültem, meg volt elégedve a magyarázatommal. Utoljára a 25 éves érettségi találkozónkon mellette ültem, még jót beszélgettünk.

Most, hogy elolvashattam emlékiratai részletét, megjelenik előttem különös (kié nem az?) egyénisége. Amit érezni lehetett, az a feltétel nélküli szeretet, ugyanakkor személyes ügyekben szemérem, tartózkodás. Erős öntudata és önbizalma öniróniával együtt működött. Az emlékiratokból kiderül, hogy mint szerzetes, ha nem is forradalmár, de reformer beállítottságú volt. Született pedagógus, aki kedvtelésből, feltűnés nélkül tanított, és közösséget szervezett. Az irodalmi ízlése is érezhető volt, szerette a poéta doctusokat, Babitsot, Illyést. A letartóztatása történetét egyszer elmesélte, de úgy tett, mintha jelentéktelen baleset lett volna.

Mindenkinek megvan a maga Pannonhalma-élménye. Mivel én szigorú családi légkörből kerültem oda, nekem maga volt a szabadság. Ennek a fele Dávid atyától jött, aki az utolsó évben a gondolkodásomat szabadította fel.

Baráti beszélgetések, politizálás közben szoktam mondani, hogy ami liberalizmus van bennem, az Pannonhalmán ragadt rám.

Chikán Tamás Ph 62/b

<<<>><<>>

Edgár atya betegsége miatt 1969 novemberében Dávid atya vette át a magyar irodalom tanítását osztályunkban. Egyszer fogalmazást íratott velünk Csokonai és Fazekas Mihály kapcsolatáról. Én írtam egy 5-öst érdemlő dolgozatot, melyben Csokonai halálát tudatom Fazekassal. De nem ez a lényeg. Egyik diáktársam, Ambrózy Gyuri alkotott egy – Dávid atya szerint is – remekművet. Már csak a lényegre emlékszem, melyben egy pipát "követelnek" egymástól, amelyet végül az arra érdemes Csokonai meg is kapott. Nos, ez az írás annyira tetszett Dávid atyának, hogy bejelentette: Gyuri dolgozata annyira jól sikerült, hogy jelképesen irodalmi Nobel-díjra is ajánlja.

(Sajnos, a szóban forgó dolgozat már nincs meg, sőt, a szerzője nem is emlékszik remekművére! A Szerk.)

Herman Zoltán Ph72/a

<<<>><<>>

Dávid atya az I. osztályban a Zrínyiásról íratott dolgozatot, amelyben több versszakot idézni kellett a hőskölteményből, amelyeket korábban memoriter házfeladatként feladott.

Én bejáró diák voltam, Tápszentmiklósról biciklivel jártam naponta Judit nővéremmel együtt. Nem voltam valami jó tanuló, amiben szerepe volt annak is, hogy a tanulás mellett, mint általában a bejáró diákoknak, időnként ki kellett vennem a részem a ház körüli mezőgazdasági munkákban is. Tél végén jártunk, akkoriban több időm volt a tanulásra, ezért a dolgozat is nagyon jól sikerült, 5-ös osztályzatot kaptam.

Amikor Dávid atya kihirdette a dolgozat eredményeit, néven szólítva minket, ki kellett menni a katedrához a füzetünkért. Amikor rám került a sor, mielőtt átadta a füzetet, leültetett a katedrán, és adott egy papírt azzal: „Na most szépen írd le az eposz utolsó versszakát, a *Vitézek Istene! ime az te szolgád* kezdetűt”.

Nem akarta elhinni, hogy nem puskáztam. Leírtam hibátlanul.

Hoffer Lajos Ph58/b

<<<>><<>>

Magyar óránk volt Dávid atyával, aki a helyzetkomikumról magyarázott. Utolsó képem, amelyet példaként maga is nevetve mondott: „képzeljétek el a Piskótát (az egyik konyhas kedvesnővér volt, kicsi, kövér és szemüveges), amint vágató lovon ül és karddal hadonászva kiáltja: Utánam!”.

Ez aznap reggel volt, amikor délben elvitték a pufajkások.

Künnle Tamás Ph 58/b

<<<>><<>>

Az a nap ünnep volt, talán vasárnap, az ötvenes évek közepén, még egy-egy almát is kaptunk az ebédhez, és Dávid ügyelt a rendre, az asztalok és a tálaló között sétálva föl és alá.

Már a kanalazáson túl, a villa böködésnél tartottunk, amikor odalépett az asztalunkhoz, rám nézett, és megkérdezte azzal a zsömlés hangjával:

– Az almádat neköm adod? – nevető szemivel meg az mondta:

– Látjátok én is csak egy embör vagyok.

Néztem az almámat, Durbele, Lyukas-kezű, meg Balláb néztek engem, na, Gyuri, nagyúri, no, csak, no.

Mondhattam volna: – Tessék – lássék?

De mondhattam úgy is, felemelve az almát: – Tessék.

– Köszönöm. – mondta Dávid, elvette a kezemből, be-le-ha-ra-pott, és már lépett is tovább.

Néztünk egymásra tátott szájjal, mégis úgy láttam kaján képükön: – nagyúri voltál. És akkor Kiskapus elővette a bicskáját, és vágott egy szeletet nekem a sajtájából.

Skapuláréja alatt összekulcsolt kézzel, a mosolygós Dávid, már jött is visszafelé az ebédlő végéből, újra megállt az asztalunknál. Letett elém egy almát és azt mondta:

– Tessék.

– Köszönöm. – Köszönöm!

Több szó nem is eshetett közöttünk, mert jött az ima: Aki ételt, italt adott... Aztán már tódultunk kifelé, mint rendszeren, egymás sarkába lépve.

Ennyi év után, miért is rakogatok nektek egy emléktöredéket szavakba, mondatokba? Miért is?

Hiszen Dávid nem is tanított bennünket, nevünket sem tudhatta, legföljebb a pálya széléről –Nagyúri, rúgd mán be! Lyukas-kezű, Lyukas-kezű! A nemjóját! Mégis, ránk is kíváncsi volt. Igen, kíváncsi volt, hogy ezek a fiúk, akik már harmadik vagy negyedikesek, hiszen itt ülnek a kijárat közelében, szívtak-e magukba valamennyit, Márton-hegy levegőjéből. És valójában csak annyit kérdezett tőlünk:

– Tudtok-e adni? – Majd, ha már nem itt a hegyen lesztek, fiaim, akkor ti is tudjatok kérni, kérdezni, jól válaszolni, bőkézzel adni, szívből megbocsátani.

– Mert aki tud, annak mindig lesz jut-alma.

– Pax et Gaudium! A békesség öröme.

A folyosón, sietős léptekkel, később is gyakran szembetalálkoztunk csillogó szemüvegével. Köszöntünk, a banda meg a többiek, ahogy illik:

– Laudetur...

Válaszolt egy szemvillanással:

– Meg ne feledkezzetek, feleim, hogy barátok vagyunk!

Meg jó szavával:

– Mindörökké...

És Ti mind: Dávidok..... Mikék... Orosok... Szulpicok... OSB-k.....

Ajándék Életek, Jámbor Mesterek, Tükör Átal, Szelíd Szigorúsággal, Benedeki Rendben.

– Mindörökké...

Medgyesy Mihály Ph 56/a

<<<>>><<<>>>

Dávid atya második koromban prefektusom is volt, és sok igyekezettel (némi eredménnyel), sokféle eszközzel próbált nevelni bennünket. Arra emlékszem, hogy félév táján adott mindenkinek egy lapot, rajta rengeteg "önvizsgálati kérdéssel", "Tisztában vagyok-e önmagammal" címmel. A tanév vége előtt nem sokkal mindannyian

kaptunk Dávid atyától egy személyre szóló levelet, amelyben "kiértékelt" minket, és felvázolta a „javulás útját” is. Év végén pedig minden szülőnek írt egy pársoros levelet fiacskájáról, ami aztán meghatározta a nyári vakáció alaphangulatát is.

Egyébként mi Fricinek is neveztük, beceneve, a Barbarossa avagy Rótszakállú Frigyes után, amit vöröses hajszíne és borostája miatt kapott.

Még valamikor a húsvéti szünet előtt, mintegy ajándékkul, mindenki kapott tőle egy papírszeletet, rajta egy Goethe-idézzel, amely Dávid atya szerint jellemezte a megajándékozottat, vagy hasznos tanácsot adott az életre. Én a következőt kaptam:

Goethe Mercz Lacinak:

*"Hogy másoknak megismerd jellemét,
Hízelegj nekik vagy ingerkedj velük."*

Mercz László Ph 58/b

<<<>><<>>

Pannonhalmán én pár más sráccal együtt elsőben és másodikban külön németórára jártam Vitál atyához. Mivel már mindnyájan tanultunk németet általános iskolás korunkban, ebben a két évben a gimnázium 3. és 4. évfolyamos németkönyvét tanultuk. Harmadikban az év elején szomorúan vettük tudomásul, hogy további gimnáziumi tankönyv nem lévén, Vitál atya nem tart tovább német különórákat, így a némettanulásunknak ezennel vége. Osztálytársam, aki szintén németet tanult, Czeyda Pommersheim Feri (utóbb kiváló tüdősebészként működött az Kékgolyó utcai Onkológián nyugdíjazásáig) jött a hírrel, hogy valahogy szóba hozta a dolgot Dávid atyával beszélgetve, és Dávid atya felajánlotta, ha leszünk páran, akkor csinál egy német műfordító szakkört. Jelentkeztünk is elegen. Dávid atyához egyébként bármikor oda lehetett menni beszélgetni, például a Várkörön, ahol pipázva sétált, bár én arra nem emlékszem, hogy ilyet tettem volna harmadikos koromig. Arra sem emlékszem, hogy egyszer is láttam volna pipa nélkül (természetesen a liturgiát leszámítva). Még a német szakkörön is úgy ült a katedrán, hogy a pipa a szájában volt, abban nem vagyok biztos, hogy égett is? Akkor még nem volt tilos a tanároknak dohányozni az épületben, Edvin atya is mindig szívta a bűdös Kossuthot, amikor a Biologikumba meg a Kémikumba jött órát tartani.

Dávid atya első műfordítói feladatként Rilke egyik novellás kötetéből, a Geschichten von liebem Gott (magyarul Történetek a Jóistenről) a Wie der Fingerhut dazu kam, der liebe Gott zu sein (Hogyan lett a gyűszűből Jóisten?) című elbeszélést adta. Arra sajnálatos módon már nem emlékszem, hogy csak én kaptam ezt és mások mást, vagy mindenki ezt kapta.

Emlékeim szerint jó néhány óra/hét elment, amíg átrágtam magam a feladaton. Annyira emlékszem, hogy én a címet úgy fordítottam: "Hogyan jött a gyűszű ahhoz, hogy ő legyen a Jóisten" és a fordítás utolsó mondatában a „Die Abendwolken”-t nem esti, hanem alkonyfelhőknek fordítottam. Akkor már megvolt a nagy becsben tartott német–magyar középszótáram, és egy vonalas, A/5-ös füzetbe körmöltem a művemet a szótárazást követően, amelyet természetesen külön szótárfüzetbe kellett elkövetnünk, és azt is be kellett mutatni.

Azt sajnos abszolút nem tudom felidézni, hogy ez a szakkör egy vagy két félévet tartott-e, és semmi más feldolgozott anyag sem jut az eszembe, pedig nyilvánvalóan volt. Mintha heti egyszer találkoztunk volna. Abban biztos vagyok, hogy nagy szeretettel, türelemmel és hozzáértéssel gyomlálgatta/fésülgette a fordításainkat. Nem tudom, kell-e külön említeni, de ezt az egész minket segítő szakkört természetesen teljesen ingyen, belső nagyvonalúságból ajánlotta fel, ahogy akkoriban még ingyenes volt minden ilyenféle Qpacon. (A hivatalos különórának volt valami névleges díja, például nekem a német meg a hegedű, de nem emlékszem az összegre).

Még arra is emlékszem, hogy diák-idegenvezetőként a német anyagomhoz nagyon sok forrást adott, meg át is nézte a vezetéshez megírt szövegemet.

Dávid atyával jóval később is többször találkoztam. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem levelező tagozatán tanultam teológiát, ahol a homiletikát ő tanította nagy tudással és segítőkészen. Vizsgáztam is nála (akkor már elég súlyos beteg volt szegény).

Nagy György Ph 70/a

<<<>><<>>

Hogy ez az ostoba es értelmetlen elzárttság nem tört meg minket, elsősorban kitűnő zárkatársaimnak volt köszönhető. Mind Söveges Dávid atya, mind Szabó Józsi nagyszerű emberek voltak, és nagyon tudtak ráhagyatkozni a jó Istenre. Jól tudták, hogy a jó Istent nemcsak tettekkel, hanem szenvedéssel is lehet szolgálni. [...]

Megállapodtunk abban, hogy ki-ki mondja „a magáét”, vagyis azt, amiben jártas, amihez kedve van, hogy elmondja a másiknak.

Ez ügyben aztán megcsodálhattuk Söveges atya roppant felkészültségét, hatalmas tudását. Minden könyv vagy jegyzet nélkül, csak úgy emlékezetből előadta nekünk a magyar irodalomtörténetet kezdve Izauri Leó császár magyarokra való utalásától, egészen József Attiláig. Nem hiányoztak az utalások az európai, sőt a világirodalomra sem. Közben sok idézetet hallhattunk, különösen versekből. Úgy elröppent egy-két óra, hogy észre sem vettük, és máris hozták az ebédet

vagy a vacsorát. Dávid atya büntetésének ideje lassan lejárt. Az egyik szemünk sírt, a másik nevetett. Nevetett, mert ki ne örülne egy jó barátja szabadulásának, de sírt is, mert szürkébbek, színtelenebbek lettek a börtönidő napjai.

Pálos Antal SJ, 1995

<<<>><<>>

Dávid atya 1955 tavaszán jutalom 5-öst ígért azoknak, akik az osztályunk, az I.b focicsapatáról a Zrínyiász stílusában hőskölteményt írnak. Az osztály akkori „koszorús költői” közül vagy hatan-nyolcan vállalkoztunk. Még ma is megvan a 3 énekből és 18 versszakból álló remekművem, Kaptam-e érte 5-öst vagy nem, arra nem emlékszem.

Répassy Csaba Ph58/b

<<<>><<>>

Dávid atyával bencés növendékként ismerkedtem meg 1987-ben, közel 30 éve. Ő volt a lelkesítő-történet-tanárom. Az akkoriban bevált gyakorlat szerint maga írta a jegyzeteit, amelyeket később könyvben is kiadtak. Magával ragadó, hiteles volt a látásmódja, friss és nyitott módon közelítette meg a kérdéseket. A teológiai egyoldalúságot és sztereotípiákat nem szerette; a lehető legteljesebb mélységben járt utána az őt érdeklő dolgoknak.

Emlékszem, ahogy Dávid atya megközelítette a „tökéletes bánat” kérdését. Döbbenetes egységbenlátással fogta egybe a különféle keresztény egyházak felfogásmódját. Így fogalmazott: „*Aki már odaáll a gyóntatószék elé, abban már megszületett a bűnbánat*”. Nyilván egy ilyen mondatért sok teológus ferde szemmel nézett volna, de őt ez nem zavarta. Megvolt e mondatnak a maga igazságtartalma még akkor is, ha a kivételeket lehetett volna sorolni.

Egyszer beadandó dolgozatot is kellett írni egy kiválasztott témából, amelyet aztán Dávid atya alaposan elemzett. Az enyém az *Imagesztusok* címet viselte. Talán amiatt is, mert akkortájt azt gondoltam, hogy megtaláltam azt a módszert, amely révén imádságban hatékonyan tudom hordozni azokat a szeretteimet, akikkel korábban találkoztam. Gondolatban végigjártam a neveiket. Ez valahogy szóba is került Dávid atyával; mire ő megkérdezte: „Biztos, hogy ez a legjobb út?”. Sokat töprengett azon, vajon milyen imádság az igazán kedves Isten előtt. De ettől függetlenül is szívesen hintett el kérdőjeleket olyan emberekben, akik túl biztosak voltak a dolgukban.

Dávid atya szívesen kirándult a pannonhalmi főapátságot környező vidéken. Egyszer csodálatos mezei virágcsokorral tért haza. Néhányan ellene vetették, hogy „de hát a bíboros kosbor az szigorúan védett!”, mire ő annyival elintézte, hogy „*Á, ahol egy nő, ott nő több is*”.

Leányfalun volt egy kis ház, amely Dávid atya családjáé volt. Egyetlen szoba volt, meg egy mellékhelyiség. Nyaranta megfordult ott egy-egy hétre. Előfordult, hogy segítséget is vitt magával. 1989 nyarán történt, hogy engem hívott el, valamint tízéves keresztfiát, L. Dávidot. Dávid atya jóban volt az ő édesapjával; emiatt is lett Dávid a keresztnéve. Amikor élete alkonyán küzdött a betegségével, Dávid édesapja próbálta gyógyítani. Nomád életmódot éltünk ott Leányfalun. Palacsintát is sütöttem egyszer, ami (kettejük szerint) kevéssé sikerült. Emlékszem egy kerti asztalnál ünnepelt szentmiséjére. Hárman álltuk körül a tábori oltárt. Öröm volt vele ilyen helyzetben együtt ünnepelni.

Az is előfordult, hogy egy kérésére vonakodva és lustán reagáltam. Ekkor megfogalmazta, hogy ez bizony nem az a fajta megoldás volt, amit a Regula „*sine mora*”-nak (késedelem nélküli) engedelmességnek hív.

Szabó Zoltán Illés Ph 87/b

<<<>><<>>

A márianosztrai börtönben jó társaságba kerültem, hiszen különböző időszakokban zárkatársam volt többek között a jezsuita Kerkai páter, a KALOT vezetője, Söveges Dávid, Bóna László, Faddy Ottmár és a ferences Varga Vitál. A rabélet felért egy teológiai továbbképzéssel. Míg Kerkai páter dogmatika- és moráliskurzusokat tartott, Söveges Dávid német tudásunkat tökéletesítette. Félév elteltével a jólékű börtönorvostól egy kicsiny orvosságos üvegben bort kaptam, egy szabadult pap hagyatékát. Most már misézni is lehetett. Söveges atya kívülről tudta a Mária-miséjét. Letérdeltünk, a kőre egy tiszta zsebkendőt terítettünk. A kanál szolgált kehelyként. Mivel nagyon kevés volt a bor, egy szentmisénél csak a csepp felét használtuk fel, ezért egy nap csak egyikünk áldozott. Végre egyik csomagban, a süteménybe sütve megérkezett a várva várt ostyatormelék, már mindnyájan áldozhattunk.

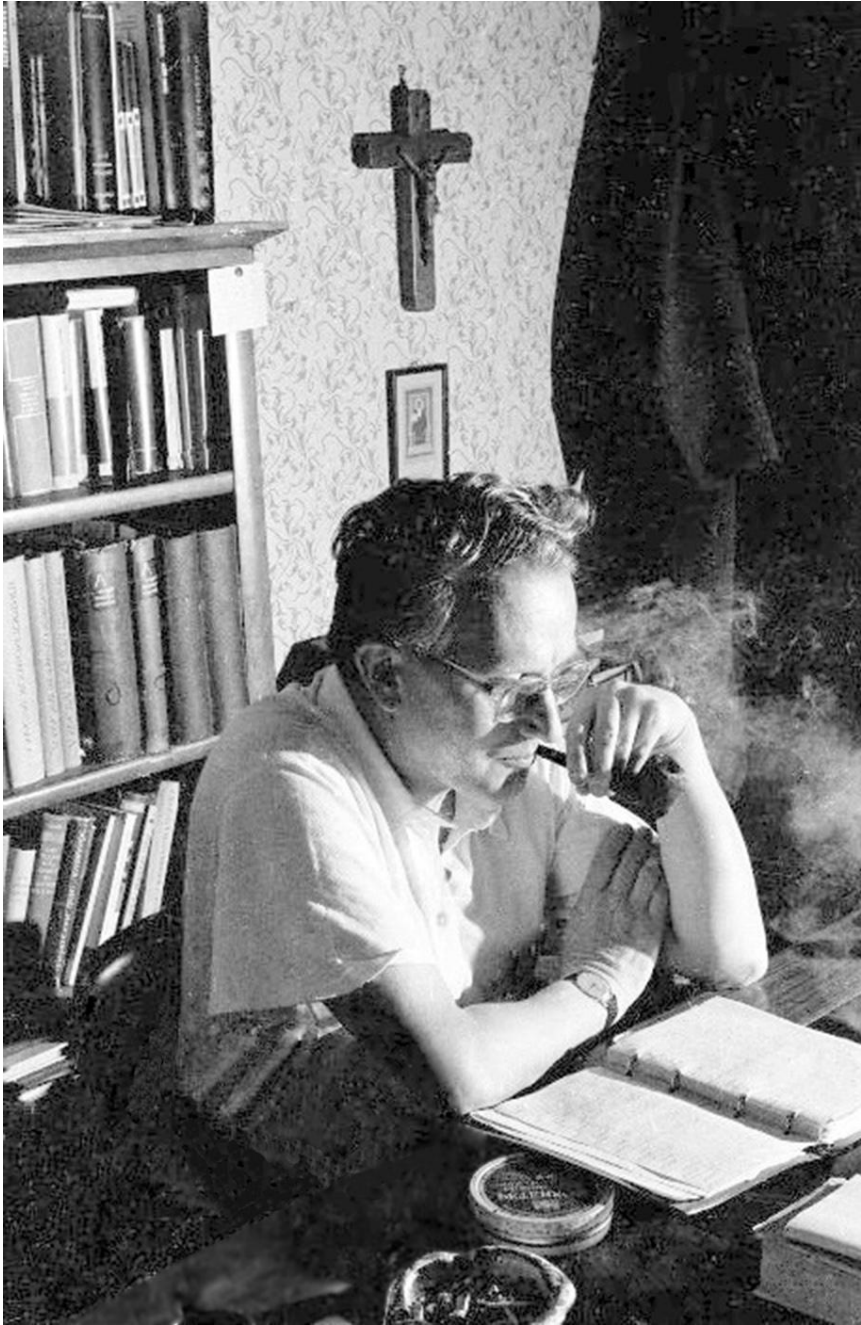
Szalay Ferenc sac. 2003

<<<>><<>>

Dávid atya arca előttem van, ahogy szerelmes verset elemez és kommentálja. Ilyenkor elpirult, és a két ujjá között mindig az orrát simogatta. Emlékszem, ahogy elmesélte Kazinczy pannonhalmi látogatását. Guzmics Izidor barátjával sétál a kertben, beszélgettek, egyszer csak megszólalt a fülemile. Kazinczynak a szerelme, Sophi jutott eszébe. Elővette a bicskáját, és a kezdőbetűit bevészte a közelben lévő fába (ez a Kazinczy-fa története). Ekkor is elpirult, és az orrát simogatta.

Olyan beleéléssel mesélte, mintha valamikor neki is valami hasonló érzése lett volna.

Tóth Imre Ph 58/b

Dávid atya olvas

SÖVEGES DÁVID ABC

*Idézetek Söveges Dávid írásaiból, emlékezéseiből,
leveleiből, vele készült riportokból*

A Angol nyelv; **B** Bakony; **C** Cella; **D** Diktatúra; **E** Ebner Ferdinánd;
F Filmművészet; **G** Gondolatok; **H** Helyesírás; **I** Imádság;
J Játék; **K** Kudarcc; **L** Lelki élet; **M** Magyarirodalom-tanár;
N Nevelés; **O** Olvasás; **P** Pipázás;
R Regula, rendi élet; **S** Stílusok;
T Templom; **U** Utazás;
V Visszapillantás;
Z Zárszó.

A Söveges Dávid irodalmi emlékpályázat I. díját elnyert, **Horgony**
jeligéjú pályamű, szerzője ismeretlen

A Angol nyelvtanítás

Azt tudod, hogy szeptember óta angolt tanítok az iskolában: egy osztályt rendes második nyelvként, tehát délelőtti három órában, és négy délutáni csoportot, összesen 11 óra. Aztán: én nem tudok angolul. Középiskolában tanultam négy évig, azóta olvasgattam, de csak szemmel, füllel nem. Most aztán belefeküdtem: docendo discimus, bizony két-két órát készültem egy órára, de még többet is. Rádió, magnószalag, lemez, könyvek, nyelvtanok, szótárak. Ha beszédkészségben nemegy diákom meg is előz még, a szókincsben már nem, fordítási készségben sem. [...] Ők talán épp ezért viselik el „nemtudásomat” a nyelv terén – amit nem is titkoltam előlük, úgysis hiába titkoltam volna – pedig nem is vagyok velük szemben „jóságos nagypapa”, mert nem szórtam a jelesek, sőt a negyven egynehány közül bukás is volt, kettes is bőven, de egy csomó meg olyan buzgón csinálja az angolt, hogy szinte más tantárgyak rovására megy. De hát csináljanak kedvet a tantárgyukhoz a többi tanárok is. Nem igaz?” (1964. február 14.)

B Bakony

Amikor a kihallgató rendőr, dr. Kerepesi Miklós azt kívánta, mondjak el mindent, hol voltam, mit csináltam, és elkezdtem: „Október 23-án a Bakonyban Edvin rendtársammal” ..., közbevágott: „Mi célból? Maléterrel akart találkozni?” Mert volt olyan mende-monda, hogy Maléterék a Bakonyba húzódtak vissza. Őket kerestem volna. De akkor [ti. október 23-án –a Szerk.] még Maléternek nevét sem ismerte senki, a rendőrtiszt sem. Adalék a kihallgatás módjára. (Emlékezések)

Alighogy befejeződött a tanítás, még az évről értekezletet sem várva meg, elszaladtam Bakonybélbe három napra. Csavarogtam az erdőkben, leültem a sziklacsúcsokon, és nemcsak jó alvóképességemet nyertem vissza, de kissé lelki egyensúlyomat is. Mert ha az ember az Odvaskő felett ül egy órát, és nézi a lábainál a dombokat és a völgyeket, és mindenütt az erdőt – olyan jó gondolatai támadnak, mint neked, amikor az országutakon gyalogoltál! (1964. június 18.)

Kétszer voltam a Bakonyban havas kirándulásra, szép volt. Ne neves ki, ha havas erdőben, fák között járok – akár ha autóbusszal vagy vonattal utazom is! – mindig imádkoznom kell. Már jó ideje így van. (1967. január 31.)

Próbálok normálisan élni. Richárd elvitt a Bakonyba, a Hagymás patak völgyébe. Jól megáztunk, de a kedvem valóban kivirult tőle. Sőt! Kétszeri hiábavaló kísérlet után sikerült újra pipálni! (1994. július 14.)

C Cella

Legtöbbször papi cellába tettek. Együtt raboskodtam Reibel Mihály eleki plébánossal, dr. Kulcsár István zalaegerszegi hittanárral, Szalai József ácsi plébánossal, Bóna László győri kanonokkal, aztán egy aranyos jezsuitával, Pálos Antallal, aki most Piliscsabán van. [...] Bóna László előbb szabadult. Átvitték egyszer a zárkából a kórházrészlegbe. Amikor visszajött, kérdeztem tőle, mi volt. Azt mondta, az orvos lenyeletett vele egy csövet, közben adott neki egy kis üveg bort, hogy legyen nekünk mivel misézünk. Édesanyám is küldött mazsolát. Azt kiáztattuk, hamar megforrt, és erős, tiszta bor lett belőle. Apró kis üvegcsében tartottuk a szalmazsákban. Csodálatos módon, amikor kirázták, akkor sem találták meg.

Nosztrán csak kibli volt, amit a házi munkások vittek ki naponként. Le lehetett takarni. Persze egymás szeme láttára kellett elvégezni természetes szükségleteinket. Hát ez nem volt a legkellemesebb. (*Hetényi Varga Károly: Szerzetesek ...*)

A cellában – egy-két személy kivételével – papok voltunk. Fölváltva csináltunk kulturális programot. Én irodalmat adtam elő, Hódy Oszkár meg operákat énekelt nekünk. Most a Kisgazda Pártban van. Egy jópofa, jóindulatú, de borzasztó alak. Mindig csak azt hajtogatta, hogy őt alapelv van, amit be kell tartani és meg van mentve az ország. Hát én nem hiszem, hogy így van.

Nemrégén kért egy Nagy Zoltán nevű jezsuita, – aki még nálam is egy évvel öregebb, – hogy meg vannak-e az előadásaim írásban. Az ott elhangzottakat összegyűjti. Hát gyűjtse. Mondtam neki, hogy nekem nincsenek meg, hasból jöttek azok. Tematikus előadásokat tartottam. Babits összes verse nálam volt majd egy fél évig. Többszöri olvasás után abból is. (1995. november 16.)

D Diktatúra

Azon csodálkozom, hogy én a diktatúrát védtem volna legutóbbi beszélgetésünkkor. Erre nem emlékszem egyáltalán, s nem is tartom lehetségesnek, annyira nem szeretek semmiféle parancsuralmat (megsúgom, még a rendit sem!). Inkább a demokrácia nehézségeiről

lehetett szó, mert azok valóban fennállnak, azt értetted félre. De különben inkább lennének anarchista, mint a diktatúra híve. Különben a jó öreg Platonnak olyasféle véleménye volt, hogy minden államforma rossz, de a legrosszabb a zsarnokság/diktatúra/ és a demokrácia. Legtűrhetőbb még az arisztokrácia – persze, az ő régi értelmében véve: a legjobbak, az igazi elit uralma. (1964. június 18.)

E Ebner Ferdinánd

Esetleg elmondom neked legújabb filozófiámat – persze nem az enyém, úgy loptam egy osztrák kis tanítótól: Ferdinand Ebnernek hívják, meghalt 1935 körül, a filozófiatörténet nemigen tarja számon, pedig tudott a saját fejével gondolkodni. Nos, a lényeg az „Én-Te” viszony. Az ember csak akkor lesz ember, amikor azt tudja mondani valakinek „Te”. Ebnernek például nincs teodiceája, Isten-bizonyítékai. Az, hogy „Isten van”, szerinte nem is bizonyítható, s az, hogy „Istenem, Te vagy” nem szorul bizonyításra. A „Te vagy” már tautológia, mert a „Te”-ben már benne van a „vagy” és fordítva. A bűn – szerinte – az „Én” elzárása a „Te”-vel szemben. (1966. február 25.)

F Filmművészet

Most a filmben lettem „szakember”: az első osztályban, aztán majd a többiben is, kell évi hat-nyolc órában a filmről beszélnem. Hát elolvastam egy rakás irodalmat róla, gondolkodtam is közben, és most már sejtem, „Miért rosszak a magyar filmek”. Tudod Te például, hogy a bábfilm milyen problémát jelent a premier planban? Vagy hogy mi a különbség a balett total planjában a színpadon és a kamera előtt? Én már tudom ezeket is! De filmet nézni most se szeretek még – így hát igazi szakértő aligha lesz belőlem. (1966. április 28.)

Ha nem esne nehezedre, néznél utána filmkönyveknek? Film és ifjúság Szerk. Győri Gábor, eddig úgy tudom, öt kötet jelent meg, évkönyvszerű, nem a folyóiratról van szó. Nekem megvan már az 1963-as, tehát az nem kell, csak a többi. Bölcs István: Filmesztétika I. de talán megvan már II. kötet is. Először a Pedagógiai könyvesboltban lehetne megnézni, aztán a Központi Antikváriumban. Ha nagyon merész vagy, kinézed a telefonkönyvből a filmtudományi intézetet, és odafordulsz, ott jelent meg mindkettő. (1966. november 14.)

A filmtörténettel is szeretnék foglalkozni még egy kicsit. Megvan ez az új filmtörténetem is: Ulrich Gregor-Enno Patalas, ez standard

műnek számít Nyugaton, mégsem ezt fordították le először, hanem a jóval gyengébb George Sadoult, mert az párttag vagy útitárs vagy mi. Azt hiszem, az lesz a kis vezérfonalam, hogy a film történetében az üzlet birkózik a művészettel, és a technikai fejlődés közben mindkettőt kiszolgálja hűségesen. Persze, csak válogatva említek meg egy pár nagy rendezőt és filmszínészt, és a főbb stílusirányokat röviden. Csak pokolian kevés filmet láttam, így az egész vállalkozás részemről egy humbug. De mit tegyék? Ki lesz itt, aki hajlandó ezt jobban megcsinálni? [...] atya minden este a televízió előtt ül, s ha lehet, bécsi filmeket néz, de közben olyan buta megjegyzéseket tesz, hogy az ember a sötétben is elpirul. Miller Szálemi boszorkányaiban az egyik szereplőnek bajusza volt. „Juj, olyan, mint Hitler”. Nem olyan volt, és a darab magyarázatához ez nem is tartozik szorosan véve. (1966. december 5.)

G Gondolatok

Én inkább nem értek valamit egészen, és alázatosan elfogadom az Egyház szájából, semmint gőgömben nagyot tévedjek. *(Búcsúzó levél diákjaimhoz, 1948. szeptember 18.)*

Négy év. 48 hónap. 208 hét. 1461 nap. És így tovább kiszámíthatnánk az órákat, perceket és másodperceket is. Sok ez az idő, vagy kevés? Minden valószínűség szerint életünk legfontosabb négy éve! Itt, ebben a négy évben dől el további életsorsunk.

Hogyan tanultál meg tanulni, dolgozni? Milyen kultur kincseket, tudást gyűjtöttél magadba? Hogyan műveltetted ki észbeli tehetségeidet? Milyen jellemet kovácsoltál magadnak? És milyen kapcsolatot építettél ki Istenedhez?

Súlyos kérdések ezek, és súlyos percek, amelyek ezeket görgetik. Régebben a bejárat mellett volt egy villanyóra, amelyet a csengetések és az osztályokban látható villanyórák szabályozására használtak; s annak ez volt a felirata: „Pereunt, sed imputantur” – Múlnak a percek, de beszámíttatnak. Számot kell adnunk minden egyesről – szörnyű súlyos teher és feladat ez. Fel kell tehát használnunk jól az időnket. *(Emberek leszünk, 1953. szeptember)*

Emberré, a szó legszorosabb értelmében emberré kell lennünk. Olyan emberré, aki Isten képmása, aki szelleme, lelke fáklyavilágával nyit utat maga előtt a jövőbe. *(Emberek leszünk, 1955. szeptember)*

A hercegprímás úr [...] megkülönböztetése, hogy ez nem forradalom volt, hanem szabadságharc, alighanem azt akarja jelenteni,

hogy nem társadalmi réteg ellen irányult – ez lett volna a forradalom –, hanem külső elnyomó hatalom ellen, s ezért szabadságharc. De ha forradalmon azt értjük, hogy gyors átalakulás lassú fejlődés helyett, akkor nevezhetjük forradalomnak is.

(Szélsőjegyzetek, 1956 november)

H Helyesírás

A helyesírás alapelveiről szóló vitákat tanulmányozom. Hát azért az elvek mellett sok a kompromisszum is. A történeti eseményeket ma kisbetűvel írjuk, általában küzdünk a sok nagybetűs írás ellen: szabadságharc, francia forradalom, stb. De: A Nagy Októberi Szocialista Forradalom, és a Nagy honvédő háború. A külön- és egybeírás meg pláne zavaros. És épp itt volt és van a legtöbb vita. Néhol, bár látták az elvet, nem merték a radikális, egyszerű megoldást választani, hanem felemás megoldást csináltak. *(1967. január 31.)*

Megkezdték kihallgatásomat. Emlékezetem szerint kihallgatómat Kerepesi Miklósnak hívták. Amikor arra kért, írjam alá a jegyzőkönyvet, azt mondtam, nem írom alá. Hogy miért? Mert rengeteg helyesírási hiba van benne, és én magyar szakos tanár vagyok, s ezeket a hibákat én nem írom alá. Hű, de káromkodott! Igazából mindig ezzel bosszantottam őket. Aztán hozott egy gépírónőt, s azzal még egyszer legépeltette vallomásomat. *(Hetényi Varga Károly: Szerzetesek ...)*

I Imádság

A másik az imaélet. Most igazán kell. Őszintén szólva egyszer öntötte el a szememet a könny ezekben a napokban: amikor a kápolnában megláttam a sok imádkozó fiút.

És azt hiszem: duplán vétkeznek, akik ezen a téren most is mulasztanak. – Most világlott fel előttem a pannonhalmi konventmise értéke, értelme is: Szent István alapítása óta minden nap miséznek a szent országalapító szándékára: az ország fennmaradásáért. Nem nagy hazafias tett-e ez?

Menjünk szívesen asszisztálni rá, sőt menjünk el vasárnaponként a konventmisére 10 órakor!

(Szélsőjegyzetek, 1956. november)

És ha megvakulok? Marad az ima, az egyetlen ami fontos!

(1994. november 8)

J Játék

Hogy bátorítsalak az irodalmi műveid bemutatásra, mellékelten küldök „Összes költeményeim”-ből, a háromból kettőt. Az egész megírására nem kellett félóra, amikor rütetbe jöttem. Ilyen modernet nem írtak még Magyarországon. A külföldieket ne kérdezd, mert kiderülne a csalás. Kritikát nem kérek – vak, aki nem látja, hogy játékról van szó. Bár talán mégsem.

Tájkép változatokkal

ma telt hold ül kék fák
közt, me tolt hüld él kák
fök kazt, mo tült héld ál
kök fak kez, mü télt háld
öl kak fek kozt, mé tált
höld al kek fok küzt, má
tölt hald el kok fük kézt,
mö talt held ol kük fék kázt,
ma telt hold ül kék fák közt

–640118–

Hullakamra 3

az asztalra harmadiknak
most egy férfi feküdt
borba fült
szájába valaha
valaki
lila virágot tűzött
míg a lancet torkát, gégéjét
fölvágta a virág észrevétlen
agyvelejébe csúszott mely
mellette feküdt

–640118–

Ha művész lennék, tudnám magamat fejezni absztrakt formákban is. Neked leírom, csináltassad meg egy kollégával.

Táblakép lenne, /Tafelbild/, de nem vászon fakeretben, hanem egy alumíniumlemez, amely alap is, passzport is, keret is egyben. Nem egészen fényes, kissé durvább, tehát tompább fényű. A négy széle felfelé kunkorodna, s ezzel mintegy keretet alkotna, s a visszája fényesre csiszolt. Az egész egy téglalap, szabályos aranymetszettel, kb. 50x30 cm, fekvő helyzetben. Belül 4-5 centis sima alumíniumszegély, mely egyenes vonallal zárul – ez az utolsó egyenes az egészben, de ez a vonal nincs kihúzva, csak a festés széle adja. A festés igazában nem festés: színes alumínium-oxidációval (eloxálás) vannak rárakva a színek, az egyes színfoltok alatt pedig az alumíniumlap különbözőképpen csiszolt, tehát más és más fény- és színhatású. No a kép ilyesféle lenne: szürke, kissé foltos, balra és fölfelé világosodó alap, azon futnak a sötétszürke-lilás csíkok, de ezek olyan pacás, szétfolyó, hol elvékonyodó, hol vastagodó, néhol meg-megszakadó, nagyjából vízszintes, kissé felfelé tartó csíkok.

Mögöttük a szürke alapon kissé elszórtan élénkzöld, fényes pöttyök, elég szabályos kör- és ovális kontúrokkal – ezek a reményt, a derűt jelentik – és sárga foltok szabálytalan, szinte teljesen szétfolyó körvonallakkal és sötét, barnás-kék foltok.

A kép: az öregedő ember lelkivilága.

(1960. június 17.)

K Kudarcc

Leérettségiztettem két osztályt magyarból, és akik erre jelentkeztek, németből is. Szép eredménnyel, de magam csöppet sem vagyok megelégedve: nem szép érettségit szerettem volna, hanem hogy értsék és szeressék az irodalmat, és ezt bizony rosszul értem el. (1969. június 16.)

L Lelki élet

S végül nagyon szeretném a lelketekre kötni: a lelki életet el ne hanyagoljátok! Ne éljetez halálos bűnből, az beleeszi a lélekbe magát, mint a rozsda. Aki elesik, keljen fel minél előbb. Imát el ne hanyagoljátok! Az Úr Jézust nagyon szeressétek. Én szeretnék mindnyájatokkal, ha itt lenn nem lehet, ott fenn a végcélban mindörökké találkozni és együtt lenni. De akkor Ti is oda igyekezzetek! Azt hiszem, erről nem kell többet szólnom. Tudtok minden eszközt, ami fontos a lelki élet fenntartásához. *(Búcsúzó levél diákjaimhoz, 1948. szeptember 18.)*

Ne legyetek olyan csak „reakciós” katolikusok, akik ezzel mutatják ki ellenzéki voltukat bizonyos irányzatokkal szemben. Ez nem vallásosság, csak negatívum! (1956. május 8.)

Én mindig szeretnék változni: érettebb, igazabb lenni. Emberibb. Lehet, hogy ez megint nem általános érvényű, de számomra ez nem valami akarati erőfeszítést kíván, hanem inkább azt, hogy nézzem, szemléljem a nagy értékeket, igazságokat – nem értelmi igazságokat, hanem az élőket, a megtestesülteket, s azok sugárzásában kezdjek magam is hozzájuk hasonlítani, betelni velük. Akaratom ellenére is minduntalan és egyre újra becsúsznak ferdeségek – ha tetszik: bűnök –, s azok ellen is így küzdök: igyekszem észrevenni, leleplezni őket – ez elég fájdalmas, kellemetlen élmény – és az ellenkező igazságot beszívni, eltelni vele. Azért is nem hiszek – legalábbis ami engem illet – a hirtelen és végleges megtéréseknek. A „megtérés” után is ember az ember. Ezért az olyan szentágostoni tologatásokat „majd holnap elkezdem”,

gyanúsna tartom: én folyton elkezdem, mindig kezdem, és ha nem látom is, talán egy kicsit mégis megyek előre. De, mondom, ezt nem látom. (1968. január 7.)

M Magyar nyelv és irodalom tanítása, irodalmi szakkör

1946-ban nem volt semmi, tankönyv sem, és akkor tanítottam egy osztályt, másodikosokat, tehát kis gyerekeket és nagyon jól: mese, veres, ballada, novella, aztán kis vígjáték. A műfajokat megtanítottam nekik. A 12 éves gyerekeknek más nem is kell. De ezt senki nem mondta. Én találtam ki. (1995. augusztus 8.)

Nagyon kevés, sovány volt a nyelvtani anyag [az 1950-es évek elején – a Szerk.] és belevettünk nyelvtörténeti meg nyelvfilozófiai kérdéseket. A gyerekeknek lediktáltam pár mondatban. Az egyik jött, hogy Pestre utazva a társával, egyetemistákkal kerültek egy vagonba és elkezdték azokat mondani. Az egyetemista lányok megkérdezték, hogy ezt ti honnan tudjátok? Magyarórán tanultuk Pannonhalmán a gimnáziumban – válaszolták. Akkor még magamtól találtam ki, most már benne van az anyagban. (1995. augusztus 8.)

A modern drámával is sokat foglalkozom, izgat ez a kérdés. Az amerikaiak, Miller, Williams, nem is olyan modernek, mint amilyenek látszanak lenni.

Dylan Thomas, Ionesco, Dürrenmatt sokkal modernebb, és Dürrenmatt közelebb is áll hozzám. Elolvastam Hochhut híres Stellvertreterjét is, a XII. Pius ellen írt drámáját. Nem is rossz, bár vannak hibái, és végül is nincs igaza. Valami igaz azért van benne, és el kell fogadni, mert az neki valóban fontos kérdés volt. Ezért nem csak pamflet az egész. (1964. április 23.)

Ami a modern dráma hozzászólásodat illeti: helyes. Csakhogy Max Frisch nem „emberke”, őt Nyugaton Dürrenmatt mellett emlegetik, és nem is sokkal marad le tőle. Van egy Homo faber című regénye, „Ein bericht”, ahogy ő nevezi, borzasztó, de jó. Dylan Thomas bájosan kedves. (1964. június 18.)

Elő volt írva: óravázlat. Én minden órára készültem. Hogy készülés nélkül mentem volna órára: ilyen egész életemben nem volt, az biztos. Néha be kellett ugrani, de ezek a korábbi vázlatok megvoltak nekem. (1995. augusztus 8.)

Irodalmi ízlésed jónak mondható. Ahogy a hármat, Dsidát, Traklt és Szerb Antalt kiválasztottad: ezek illenek egymáshoz. (Ennek a szerencsés választásnak feltételezhetően egyik oka az lehet, hogy jó

magyartanárod lehetett valaha!) Ha negyedikben tanítottalak volna titeket, Dsida sorra került volna mindenesetre, akár tananyag, akár nem. (1964. február 14.)

Az Irodalmi szakkör az 1967/68-as tanévben tizenegy szakköri ülést tartott. A témák és előadások a következők voltak:

Majakovszkij, Juhász Ferenc, Graham Green, Chaplin, Dürrenmatt, Franz Kafka, Amerikai beatirodalom, A francia új regény, A szovjet líra új hulláma: Jevtusenko, Voznyeszenszkij és Vinokurov, Kassák Lajos, Hernádi Gyula. A szakkört vezető tanárnak, Söveges Dávidnak nagy segítséget nyújtott két tanártársa, Bognár Lambert (4 előadás) és Szabó Flóris (2 előadás) (*Szalai Béla: Oszlopok*)

N Nevelés

Ti már eddig is – hála Istennek – megcáfoltatok egy-két csúnya állítást, amelyek elkeseredett tanári szájakban egészen közkeletű; azt, hogy szép szóval nem lehet nevelni, csak veréssel; azt is, hogy minden rossz tanuló alattomos, azt is, hogy a diák hálátlan, mindjárt elfelejti nevelőjét. Hála Isten, én ezeket mind meg tudom már cáfolni [...] és tanári ferdítésnek bizonyulna, hogy falra hányt borsó minden nevelés, és hamarosan lemorzsolódik minden jó szokás a fiúkról, ha kikerülnek a régi környezetből és fegyelem alól. (*Búcsúzó levél diákjaimhoz, 1948. szeptember 18.*)

Az is kellemes, hogy most a gyerekeket nem kell nevelnem, csak tanítani, így nincs velük semmi problémám, veszem őket úgy, ahogy vannak, és így nem nehéz emberi kapcsolatféléket találni hozzájuk. (1964. február 14.)

Próbáltam jól nevelni, de nem vagyok benne biztos – sem akkor sem most –, hogy jól csináltam. Illetve biztos, hogy csináltam sok hibát, amit a jó Isten kegyelme javított ki, nem én. Ha valami sikerült, az biztos, hogy nem én csináltam, hanem Ő. Megszidtam az osztályt, ha valamiért rosszak voltak, aztán kimentem és bevágtam az ajtót, hogy dörrenjen. Nem is voltam túlzottan felindulva. Ez színjáték volt. Hogy lehet ilyet csinálni! De aztán nem lett belőle baj. Lehetett volna, hogy örökre megszakad az emberi kapcsolat közöttünk.

A makarenkói pofon? Néha!... Össze tudnám számolni a kezemen, amikor egy gyereket megütöttem. De mind olyan volt, hogy kellett. Sok kedves emlékem is van, de helyesek is voltak a gyerekek. Öröm is, meg bosszúság is volt velük. (1995. augusztus 8.)

A nyíltság, egy megfelelő szabadságfok egy gyermeknél elengedhetetlen, azonban ha mindenben szabadjára engedjük őket és nem mutatjuk meg nekik azokat a kereteket, amiben mozoghat, akkor a gyerek nem tudja kialakítani magában azt az értékrendet, ami ahhoz kell, hogy megérezze, meddig mehet, mindig tudja, hogy hol a helye. De talán mi idősek sem tudjuk egész pontosan azt az értékrendet.

Nekünk azért egy kicsit óvatosnak kell lennünk. Nem biztos, hogy az a jó, ha azt hisszük, ami nekem jó volt gyerekkoromban, az jó most is. Egészen másképen élnek, mint mi. Jobban? Szabadabban? Nem, csak máskép. De tényleg máskép! Ennek lesz jó következménye, de lesz rossz is. De ezzel szemben nem lehet tenni semmit. Ha bemegyek a teológusokhoz, öt kispap közül egy biztos az ágyon fekszik. Én az ötéves teológiai tanulmányaim alatt tízszer nem feküdtem az ágyon napközben. Ezek meg minden nap fekszenek. Ez azt jelenti, hogy sok minden fellazul! (1995. november 16.)

O Olvasás

Teilhard de Chardint olvasom, nyakig vagyok benne. Erről is jó lenne veled beszélgetni. Persze, veled ellentétben, nekem a francia szöveg el van zárva, csak német közvetítéssel jutok hozzá, de így is roppant izgató. Kezdek kissé megtérni az ő „hitére” bár még nem egy fenntartással élek. De sok mindenben, a fejlődést és az optimizmust illetően, igaza volt. (1964. április 23.)

Viszont most olvasom ezt a szörnyű Samuel Beckettet, a novelláit, hátborzongatóan beteg! Mintha a világ csak hülyékből állna, akik bepisilnek, bekakálnak saját ágyukba. (1964. június 18.)

Az utolsó, decemberi Nagyvilág hoz egy Urzidil-novellát. Ezt a cseh-német író magamnak vagy hat éve felfedeztem, s egy ennél sokkal mélyebb, elgondolkodtató kis írását le is fordítottam egy jó németes diákunkkal. Nem az első eset, hogy a Nagyvilág felfedezi azt, akit én már régebben felfedeztem. Persze, szegényeknek van egy handicapjük: katolikus írók felé pillantani számukra súlyos veszélyt jelent. Viszont a sztrájk és a forradalom már tárgyként is dicséretes írói tény. Milyen jó, hogy nekem nem kell Zaymus Gyula pápai kamarás plébános bácsi gyenge kis vallásos regényeit olvasni és irodalomnak tartani. Nyugodtan szerethetem Gorkijt, Solohovot, Majakovszkijt is, József Attilát vagy Baranyi Ferencet. Világnézetem ezt nem tiltja.

Viszont azt sem parancsolja, hogy Hidas Antalt vagy Illés Bélát írónak tartsam. – Julien Green naplója is roppant kedves, okos. Tetszik, hogy Gide halála után Mauriac táviratot kapott tőle: „Nincs pokol. Kirúghatsz a hámból. Figyelmeztess Claudelt!” – Szellemes, mint egy francia. (1966. december 5.)

Olvasni szeretnék, de újabban semmi széphez nem jutottam hozzá, csak folyóiratokhoz. Ezért Rilket olvastam újabban, németül-magyarul, valóban ma is modern költő, és szép is. Csak szomorú. (1967. január 31.)

Márianosztrán volt börtönkönyvtár is. Egy ott raboskodó tanító volt a könyvtáros. Jópofa ember volt, az volt a vétké, hogy megfojtotta az anyósát. Mindig annyi könyvet adhatott, ahányan voltunk a cellában. Én viszont nem adtam őket vissza, Az ágyam alatt egész kis könyvtár gyűlt össze, végén tizenhat könyv lett. Olvastunk Babits Mihályt, Ady Endrét. De olvastam szovjet regényt is, jókat is, rosszakat is. Szóval nem bántam meg. De aztán jött egy hippis, és a smasszer minden könyvemet elvitte. (Hetényi Varga Károly: Szerzetesek ...)

Nagyon szorgalmas olvasó voltam, jegyezgettem is. [...] Minden nap olvastam: szépirodalmat, verseket, tán még mai napig is, a folyóiratokat. A TV-t nem néztem egész életemben, az most már kimarad. Az újságokba is éppen belelapozom. Az nem érdekel. A folyóiratoktól a könyvekig – az volt az én világom. (1995. augusztus 8.)

P Pipa

Pipára gyújtottam, még tegnap, leveled vétele után a kertben és a következő jött ki belőle: [...] Eladom az ötletet! Még csak azt se kérem, hogyha nyersz, én legyek a második személy az úton – lesz erre neked jobb is.

Csak annyit kérek, hozzá egy jó pipát Kanadából! Ami két pipát az NDK-ból hűsvétra kaptam, már tönkretettem. (1966. április 28.)

„... miközben bosszúsan szaladt össze a homloka, de láthatóan nem az emlékek okán, hanem mert hiába szörtyögtette a pipáját, az bizony kialudt.

–Nahát, pedig Amphora, igazi holland dohány, úgy kaptam egyik volt diákomtól, és tessék... vagy ez a pipa ...”

(Újkéry Csaba: Fekete kövek)

Én olyan nyíltan éltem, soha nem volt semmi titkom, be lehetett jönni a szobámba. Azt is mindig tudtátok, merre járok, hiszem a pipafüst illata mögöttem úszott a folyosón... (1995. nyár)

R Regula, rendi élet

Csurgón nagyon jó hittanárunk volt, Longauer Imre – Isten nyugosztalja. Templomokat épített, amerre csak megfordult. [...]. Én papnak készültem mindig, de semmiféle szerzetre nem gondoltam. Egyszer szól az utcán, hogy megjelent a fölhívás, pályázat a Szent Benedek rendbe, jöjj be a szobámba, vigyed el a kérvényt. A megadott formában megírtam a kérvényt, utána megmondtam a szüleimnek, hogy pályáztam a Bencés rendbe. Ők is meglepődtek, de hát mindegy, belenyugodtak, és akkor felvettek. (1995. augusztus 8.)

... az ebédlőben kifakadtam, hogy mindennel tele vagyok, amit ti akartok, nem értek én ehhez. Erre azt mondja a Főapát úr, hogy te olyan szorgalmas vagy. Hát ez igaz, de a butaságot valamivel pótolni kell. Hát szorgalommal is egy kicsit lehet pótolni. Mondták: fordítsd le a Regulát. Én nem vagyok latin szakos feleltem. De meg tudod csinálni. Hát megcsináltam. Ez még 48-ban volt. Nem is került rá felső borítás. (1995. augusztus 8.)

Mind valami szépet, nagyot akartunk: Rendünk monasztikus megújulását. Volt terv, volt eszmény, volt szaktudás és lelkesedés, volt sok ima – és mégsem lett belőle semmi. Miért nem? Ezt még ma is nehéz megállapítani. Szívünk mélyén ma is mind úgy érezzük, ezekért az ideálokért lelkesedtünk [...] szinte úgy érzem, össze kellene állítani ezekből és más dokumentumokból ennek a csírájában megfagyott reformtavasznak a történetét, összeszedni az eseményeket, a könyveket, amelyekért lelkesedtünk, a kis eredményeket, amelyeket elértünk, már csak azért is, hogy a rendi fiatalság, ki utánunk jön, ha kéziratban is, de olvashassa és ítélhessen, s talán őket is megfogná a mi tüzünk. (Emlékezések)

S Stílusok

Tanítok hévvel. Most a romantika titkaiba vezetem be az ifjúságot. Előzőleg megpróbáltam kipróbálni, mennyire értik a felvilágosodást, barokkot, rokokót, szentimentalizmust, népiességet. De ez megy még a közepeseknek is. Azt hiszem, ez lényeges, hogy a stílusok között jól tudjanak tájékozódni. – Ha a klasszika és romantika, a zárt és nyitott

általános kategóriák, melyek folyton ismétlődnek a történelem folyamán: román, reneszánsz, felvilágosodás, realizmus klasszikus; gótika, barokk, romantika romantikus; akkor mi a mai kor?

Az „izmusok” zömmel mind romantikusok voltak. (1966. nov. 14.)

T Templom

1959. március 21-én szabadultam. Előtte egy héttel már levittek a többiektől. Amikor kijöttem a zárkából, kora reggel, fél hat volt. Indultam a kegytemplom felé. Az őr utánam szól, hogy nem szabad bemennem. Megállok, kérdezem, miért. Mert be van zárva, felelte. Tudtam, hogy nincs bezárva, mert mindig hallottuk a harangszót. Benyitottam, hát tényleg nyitva volt. Egy sekrestyés méni is ott volt. Amikor észrevett, mindjárt tudta, most szabadult fogoly érkezett. Meggyújtotta az összes villanyt, és megláttam a ragyogó oltárképet. (Hetényi Varga Károly: Szerzetesek ...)

U Utazás

Külföldre csak a naiv ember ne menjen, mert az ott azon bámul, ami nem bámulni való. Az igazán érdekes ott is: az ember! Azt meg nehéz megtalálni rövid idő alatt, pláne ha nyelvi nehézség is van. Nem mindenhol olyan nyíltak, mint általában nálunk. (1964. február 14.)

Örülök lengyel utadnak. Ha sikerül útlevelet kapnom, én Lipcsébe és Berlinbe megyek a nyáron. (1965. május 21.)

Bent van a kérelmem a rendőrségen az NDK-ba való utazásra, s azt ígérték, megkapom. Kb. dec. 28. vagy 29-én mennék ki Drezdába, onnan másodikán Szász-Svájcba egy kis üdülőbe, de oda is csak pár napra, és hatodikán vagy hetedikén vissza. Edvin is jönne velem, de ő csak most adta be az útlevélkérelmét, nem tudom, megkapja-e? Ő nem akart nélkülem indulni, én olyan önző leszek, hogy a legrosszabb esetben magam is kimegyek. (1966. december 5.)

Boldog, szép Karácsonyt! 27-én megyek fel Rákospalotára (Rubin utca 5, emlékszel még rá, a 67-es végállomása előtt egyvel). Gyere ki csütörtök délelőtt, akkor otthon leszek. De más napokon is, 30-ig, reggel kilenc körül otthon találsz. Utána, mint megírtam, Mátraszentimre! Jó kis üdülő, nem nagyon drága, bár most nem tudom mennyi. Úgy 70 Ft körüli lehet. Én öt napig maradok. Nem kaptam útlevelet az NDK-ba. (1966. december 11.)

Szép lehetett az erdélyi út, szinte kedvet kapok rá, hogy egyszer én is szétnézzek ott. No, ehhez meg már én vagyok kissé öreg. Csak úgy szeretek utazni, ha minden előre el van rendezve. *(1970. április 20.)*

Útlevelet eleinte még Keletre se kaptam, mindig visszautasítottak. Majd aztán Nyugatra is mehettem. *(Hetényi Varga Károly Szerzetesek ...)*

V Visszapillantás

1935. augusztus 6-án öltöztem be – 60 éve volt tegnapelőtt – szóval ez azért hosszú idő, mert a rendnek egy nagyon mozgalmas és nehéz időszaka volt, amit belülről éltem át. Majdnem mindig Pannonhalmán voltam. Pesten voltam egy évig gyakorló tanár, Gyórszentivánban káplán, majdnem egy évig Pápán tanár, majd később az apácáknál – Tiszaújfaluban – lelkész, két évet, majd két év börtön, különben mindig itt voltam. *(1995. augusztus 8.)*

A két év börtön sok tanulságot szolgáltat életemben. A társadalom olyan rétegeihez jutottam közel, amelyekhez máskor nem lett volna alkalmam. Egykori rabtársaimmal néha találkozom. Mindenféle akad közöttük, csövesek, betörők, politikaiak. Ma már csak mosolygunk a rég múlt időkön. *(Hetényi Varga Károly: Szerzetesek ...)*

Igazából sajnálnám, ha ez a két év börtön kimaradt volna az életemből. Gyűlölet, bosszúézés soha nem volt bennem. Ez nem az én természeti adottságom, ez az Isten kegyelme. *(Emlékezések)*

Z Zárszó

És mi jön ezután? Az öregség: add Uram, hogy helyesen tudjam élni, elviselni, elfogadni. És bezárulni még most sem. A szenvedés is jönni fog, a testi betegség. Azt is tudjam elfogadni. És a halált is. Most nem félek tőle. De ha aktuális lesz, akkor se féljek. – Pie Jesu Domine, dona mihi requiem!

(Emlékezések)

Isten az örök hazába hazahívta hű és haszontalan szolgáját.

(Söveges Dávid maga fogalmazta gyászjelentése)

„Emlékezés Söveges Dávidra”

Pályázat születésének centenáriumán

Söveges Dávid születésének 2017-ben esedékes 100. évfordulójára, igazgatónk, osztályfőnökünk és prefektusunk emlékének megőrzésére a Pannonhalmán 1958-ban érettségizett IV.B osztály egykori diákjai **jeligés irodalmi pályázatot** hirdetnek. A pályázaton két csoportban minden egykori (az „egykori pannonhalmi diák” fogalma jelen esetben azokra terjed ki, akik legalább két tanévet a pannonhalmi bencés gimnáziumban végeztek) és mai pannonhalmi diák indulhat korábban nem publikált tanulmánnyal, emlékezéssel, interjúval, rövid prózai vagy verses művel.

Az 1996-ban vagy előtte érettségizett diákok Söveges Dávidról megőrzött emlékeiket dolgozzák fel, vagy Söveges Dávid munkásságáról írjanak tanulmányt. **(I. korcsoport)**

Az 1997-ben vagy azután érettségizettek és a most Pannonhalmán tanuló diákok „mit tudok Söveges Dávidról, és miért tiszteltem őt” témakörben írt, (fent megnevezett műfajú, Söveges Dávidról szóló) pályaművel vehetnek részt a pályázaton. **(II. korcsoport)**

A prózai pályaművek **terjedelme 2 000 és 30 000 leütés között** legyen, szóközökkel együtt.

A pályázatok beadási határideje: **2017. március 31.**

A pályaművek beadása hagyományos formában vagy elektronikus formában lehetséges az alábbiak szerint:

a.) Kinyomtatva három példányban, A/4-es méretű borítékban **Horváth Sára könyvtáros, Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár 9090 Pannonhalma, Vár 1.** címre kell beküldeni, a borítékra rá kell írni: „**Emlékezés Söveges Dávidra**”, valamint a jeligét. A pályamű 3 példányának címlapjára a szerző neve helyett a **jeligét** és a pályázó **korcsoportját** (I. vagy II.), amire a beérkezett pályaművek csoportba sorolása miatt van szükség) kell feltüntetni! A pályaműhöz csatolt (kisméretű) lezárt borítékban – amelynek külső felén csak „**Emlékezés Söveges Dávidra**” a **jelige** és a pályázó **korcsoportja** szerepeljen – el kell helyezni a pályázó nevét, érettségi évét, és postai, valamint email-címét.

b.) Elektronikus formában (PDF formátum!) küldés esetén az alábbi email-címet kérjük használni: **fokonyvtar@osb.hu** (gondolva arra, hogy a feladó e-mail cím ne árulja el a pályázó kilétét). A pályamű címlapján fel kell tüntetni a **jeligét** és a pályázó **korcsoportját**. A jelige feloldását ebben az esetben is postai úton kell eljuttatni kisméretű borítékban **Horváth Sára könyvtáros, Pannonhalmi**

Főapátsági Könyvtár 9090 Pannonhalma, Vár 1. címre. A borítékra rá kell írni: **Emlékezés Söveges Dávidra**”, a **jeligét** és a pályázó **korcsoportját**, a borítékban pedig el kell helyezni a pályázó nevét, érettségi évét, és postai, valamint email-címét.

A pályázat **bírálóbizottságának** elnöke **Gereben Ferenc** (Ph60), a PKKE ny. docense; tagjai: **Ásványi Ilona**, a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár igazgatóhelyettese, **Juhász-Laczik Albin OSB**, a pannonhalmi gimnázium igazgatóhelyettese és **Szikora József** (Ph67), a Magyar Katolikus Rádió főszerkesztője.

A bírálóbizottság fenntartja magának a jogot, hogy a díjazott pályaműveket közzétegye, továbbá, hogy egyes kategóriákban ne adjon ki pályadíjat, illetve hogy különdíjat is adományozzon.

A **pályázati díjak** mindkét csoportban külön-külön:

I. helyezett 100 ezer Ft

II. helyezett 50 ezer Ft

III. helyezett 30 ezer Ft

Eredményhirdetés: legkésőbb 2017 őszén, később megállapítandó időpontban és helyszínen.

Budapest, 2016. november 11-én, Szent Márton napján

Az 1958/B. osztály nevében: *Szalai Béla*

[...]

Az „**Emlékezés Söveges Dávidra**” pályázat **Bíráló Bizottsága** a beérkezett pályaművek elbírálása után 2017. május 10-én a következő döntést hozta:

I. korcsoport

A Bíráló Bizottság az **I. díjat** (100.000 Ft) a **Horgony** jeligés, *Söveges Dávid ABC* című pályaműnek ítélte. A pályamű szerzője nem nevezte meg magát. Az elnyert összeget az 58-as osztálynak adja, akik ezt fordítsák Dávid úr emlékének ápolására!

A Bíráló Bizottság a II. és III. díjat nem adta ki.

A Bíráló Bizottság 25.000 Ft-os **Küldöndíjben** részesítette a **Jeligetlen** jeligéjű, *Emlékezés Söveges Dávidra* című pályázatot, szerzője **Ilniczky József**, Ph1952

A Bíráló Bizottság 20-20.000 Ft-os **Küldöndíjben** részesítette az **Arnold, a bálnavadász** jeligéjű, *Emlékeim Söveges Dávidról* című pályázatot, szerzője **Seres József** Ph1972/a, és a **Rozy** jeligéjű, *Emlékeim Söveges Dávidról* című pályázatot, **Pap Károly** Ph 1971/b

II. korcsoport A Bíráló Bizottság az I. és II. díjat nem adta ki. A **III. díjat** az **Onyx** jeligéjű, *A csendes hűség, avagy mit tudok Söveges Dávid atyáról*

és miért tisztelem őt? című pályaműnek ítélte, szerzője **Knáb András Benedek** 2016/17 tanév 11.B osztály

A Bíráló Bizottság **Különdíjban** (20.000 Ft) részesítette a **S(z)öveges** jellegű, *Emlékezés Söveges Dávidra* című pályaművet, szerzője **Tóth Kelemen Antal** 2016/17 tanév 9.A osztály

Elismerésben részesítette (10.000 Ft-os könyvutalvány) a **Kiscica** jellegű, *Emlékezés Söveges Dávidra* című pályaművet, szerzője **Csizmazia Mátyás** 2016/17 tanév 12.A osztály

A díjak átadása 2017. május 27-én Pannonhalmán történt.

A Bíráló Bizottság végül a saját és a pályázatot kiíró 1958.B osztály nevében köszönetet mond a bírálat eredményétől függetlenül minden pályázónak, aki Söveges Dávid emléke tiszteletére tollat ragadott, és megírta róla megőrzött emlékeit vagy megszerzett ismereteit.

SÖVEGES DÁVID-díj I.

HATÁROZAT

a Söveges Dávid-díj megalapításáról

1. Preambulum:

Az 1978-ban végzett A és B osztály (a továbbiakban: Osztályok) közösen tiszteleg volt magyar nyelv és irodalom tanára, az 1996-ban elhunyt *dr. Söveges Dávid OSB* előtt. Dávid atya nagyon igényesen és szeretettel tanított, az értékeket mélyen tisztelő, az irodalom nyelvét értő, széles látókörű, hívő emberekké kívánta nevelni tanítványait. Olyanná, amilyen maga is volt. Egészséges versenyre is serkentette a két osztály diákjait. Véleménye szerint a négyévfolyamos gimnázium legmeghatározóbb évfolyama a mindenkori harmadikosoké (tizenegyedikeseké). Az Osztályok ezért kívánják *minden évben a magyarból legjobb tizenegyedikes diákot jutalmazni* a róla elnevezett díjjal.

A kezdeményezést felkarolva az Alapítvány kuratóriumának elnöke, egyben a gimnázium igazgatója úgy döntött, hogy az Alapítvány befogadja a **Söveges Dávid-díjat**, ezzel is segítve az Osztályokat az adományok gyűjtésében és Dávid atya emlékének megőrzésében.

2. A díj odaítélése: a díj odaítéléséről minden tanév végén a Pannonhalmi Bencés Gimnázium mindenkori igazgatója és az aktuális tizenegyedikes osztályokat tanító magyar nyelv és irodalom tanárok közösen döntenek.

3. A díj két részből áll:
  - a. **Pénzjutalom:** ennek összegét minden évben az Osztályok határozzák meg és közlik az Alapítvány kuratóriumának elnökével.
  - b. **Könyvjutalom:** *Szent Benedek Regulája* Söveges Dávid atya fordításában.
4. A Söveges Dávid-díjra szánt adományokat az Alapítvány számláján elkülönítve kezeli. A Söveges Dávid-díj adományozói közé bárki csatlakozhat, az adományoknak azonban mindig egyértelműen beazonosíthatónak kell lenniük: az adományozás szövegben meg kell jelennie a „Söveges Dávid-díj” megjelölésnek.
5. A Söveges Dávid-díjra adott évben ki nem fizetett összegek felhasználásáról, befektetéséről az Alapítvány kuratóriumának elnöke és az Osztályok képviselői (az „A” osztályt jelenleg *Takács Imre*, a „B” osztályt *Kaposi András* képviseli) közösen döntenek.
6. Az Osztályok kijelölt képviselői kérésére az Alapítvány kuratóriumának elnöke köteles tájékoztatást adni a Söveges Dávid-díjra összegyűlt adományok aktuális összegéről.

Pannonhalma, 2007. augusztus

Hardi Gábor Titusz
a Pannonhalmi Bencés Gimnázium Alapítvány
kuratóriumának elnöke

Eddigi díjazottak:

2007: Horváth Miklós XI.B
2008: Balatoni Gergely XI.A
2009: Dobszay Balázs XI.B
2010: Wágner Ádám XI.B
2011: Schmal Fülöp XI.B
2012: Bönöczk Péter XI.B
2013: Kovács Márton XI.B
2014: Marek Vince XI.B
2015: Drozdík Álmos XI.A
2016 Horváth Ábrahám XI.B

SÖVEGES DÁVID-DÍJ II.

Egy másik Söveges Dávid-díjról is van tudomásunk, amelyet a 2001-ben létrehozott Medium Pro Educatione Közhasznú Alapítvány alapított valamikor, és a díjátadás az évenkénti Bencés Bálhoz (?) kötődik. Sajnos, a kézirat lezárásáig az Alapítványtól több hónapon keresztül kéréseinkre és sürgetésünkre sem érkezett semmilyen tájékoztatás a Söveges Dávid-díjokról, és nyerteseiről.

Sövegés Dávid a prefektusi szobájában 1956-ban

EPILÓGUS

Akik ebben a könyvben Söveges Dávidról írnak, mesélnek, rá emlékeznek, azok többsége őt tanárként, elsősorban irodalomtanárként ismerte. Dosztojevszkij után szabadon akár azt is mondhatnánk: mindegyik emlékező Söveges Dávid köpönyegéből bújt elő. Természetes, hogy a gyakran többéves tanár-diák kapcsolat során a diákokban kialakult egy kép a tanári mivolt mögött meghúzódó emberről is. Az viszont már egyéniség kérdése, hogy egy tanár tanítás közben mennyit mutat meg emberi mivoltából. Söveges Dávid a maga nyíltságával, közvetlenségével, néha hirtelen természetével elég sokat. Az is egyénfüggő azonban, hogy ebből ki mennyit vett észre. Mondhatjuk tehát, hogy alkalmuk és lehetőségük volt alaposan megismerni őt, ezért az emlékeikben visszakösző Söveges Dávid-kép akár hiteles is lehet.

Ez az állítás azonban csak első pillanatra tűnik helytállónak, a valóság messze nem ilyen egyszerű.

Söveges Dávid a *Prológusban* olvasható *Ki vagyok én?* című írásában számba vette ismérveit, tulajdonságait, és ezeket mintegy fontosságai sorrendbe állítva formálta meg „önarcképét”. Írásában legfontosabbnak az emberi mivoltát tartotta. Ezzel egyúttal azt is vallotta, hogy keresztényként, szerzetesként, papként, tanárként és többi minőségében is elsősorban ember volt. Ez persze nem jelenti azt, hogy különböző minőségeiben emberi mivoltának ugyanazok a tulajdonságai érvényesültek, nyilvánultak meg. Más és más emberi megnyilvánulások, adottságok és tulajdonságok tehetnek-tesznek valakit kereszténnyé, szerzetessé vagy tanárrá – és itt még nem is arról van szó, hogy jó vagy rossz pappá, szerzetessé vagy tanárrá.

Mindezek helyességét elfogadva és visszatérve az emlékekből kirajzolódó Söveges Dávid-képhez, annak kimondott hiteles mivoltán finomítanunk kell. Állítható, hogy az emlékekben visszakösző „tanárkép” hiteles: Söveges Dávid ragyogó irodalomtanár volt, rendkívül széleskörű tájékozottsággal, remek előadókészséggel. Valóban le tudta kötni diákjai (de legalább is a többségük) figyelmét, sőt, magával tudta ragadni őket az irodalom számára egyáltalán nem járhatatlan „sűrű erdejébe”. Önmagában már a tanári hitvallása is csodálatos volt: „*az irodalmat nem tudni kell, hanem szeretni és érteni.*”

Azonban a Söveges Dávidról a tanársága alapján kialakított „emberkép” biztosan nem teljes. Túllépve azon a közhelynek tűnő igazságon, hogy egy ember soha nem ismerhető meg teljesen, több ténnyel is szembe kell néznünk. Söveges Dávid életének számos olyan nagyon fontos és meghatározó önmegvalósítási területe is volt, amelyről nagyon keveset tudunk. Itt van rögtön a hitélete avagy ahogy azt olvashatjuk a *Prológusban*: „keresztény vagyok”, és ezzel egyszerre említhetjük papi mivoltát is. Utóbbiról tudjuk, saját meggyőződését fontosabbnak tartotta a konvencióknál (pl. szentgyónás). Ezekről ő szinte soha nem beszélt, viszont egyes megnyilvánulásából, cselekedeteiből tudunk arra következtetni, hogy mélységes istenhite volt, amely a legsúlyosabb megpróbáltatásaiban sem ingott meg, sőt! Nem arról volt híres, hogy a diákjainak lelkiatyja lett volna, habár pár diákról ismert, hogy őt választották lelkipapnak. Nem akart erőszakkal az lenni, de diákjainak mindig tanácsolta, hogy válasszanak lelkiatyát. Idősebb korában szobájában nemcsak „irodalmi délutánok” voltak, hanem pár diákkal nagyon egyszerű közös imádságokat is tartott, amelyeken a minden formáságtól mentes imádkozásra tanította őket.

Nem ismerjük kellő alaposággal szerzetesként sem, pedig 60 évnél többet töltött el a bencés rendben. Ismerethiányunknak több oka is van. Azok meghatározó többsége, akikkel rendtársként évtizedekig együtt volt a bencés közösségben, már nem él. Közöttük vannak azok is, akikhez bensőséges lelki barátság is fűzte, mint Faggyas Edvin vagy Vida Szabolcs. Az a pár élő bencés, aki még személyesen ismerte őt, már generációs távolságból látta – többüknek tanára vagy novíciusként magisztere is volt –, igazán közel aligha kerülhettek hozzá. A fiatalabbak pedig csak hallomásból vagy könyveiből ismerhették meg – amennyire ez lehetséges. Ez is oka lehet annak a visszafogottságnak, amely a kevés rendtársi visszaemlékezést jellemzi. A kívülálló pedig egy zárt közösség tagjáról, annak közösségen belüli életéről tényleges ismeretek hiányában aligha tud mást, mint csak felületes véleményt mondani. Maga Söveges Dávid pedig nagyon keveset mondott, írt saját „szerzetességéről” – általánosságban annál többet! Tőle tudjuk, hogy a rendi közösséghez tartozását ugyan még a családi kötelékénél is fontosabbnak tartotta (lásd *Prológus*), de a szerzetesrenden belüli tekintélyelvűség és az esetenkénti parancsuralmi megnyilvánulások nem voltak a szájíze szerint valók. Tudjuk, hogy a szerzetesi élet

szabályait hűen betartotta. Az is eléggé közismert, hogy az 1930-as években elindult, ám teljességében soha meg nem valósult rendi reform nagyon aktív híve volt, akárcsak az, hogy ez a reformterv eléggé megosztotta magát a bencés rendet is. Ám kritikus meglátásait és szókimondó természetét (erről később részletesen is) sem a rend működéséről, sem a rendtársairól alkotott véleményeiben nem fogta vissza. Ez egyeseket kifejezetten bánthatott, és biztosan nem tette Söveges Dávidot a renden belül általánosan kedvelté.

Ha rákérdeztek, Söveges Dávid magyarnak vallotta magát, de ezt nem tartotta fontosnak. A nacionalizmust határozottan hibának tartotta, A Horthy-korszak „magyarkodásáról” nem volt jó véleménye. Nem tudjuk, hogyan gondolkodott a gimnázium korábban nyíltan hirdetett, később, a kommunizmus idejében is meglévő, ám elhallgatott vagy „hazafiasnak” titulált egyik nevelési céljáról: a diákokból „jó magyar embereket” kell nevelni. Ha valaki végigolvassa a diákjaihoz intézett írásait, azokban soha nem fordul elő, még burkoltan sem a „legyetek jó magyarok”, de még a hazafiság gondolatisága sem. Mindezekről még az 1956-os forradalmi hangulatú időkben sem beszélt soha. Viszont fontosnak, szinte kötelességnek tartotta a hazaszeretetet, bár biztosan hiányzott belőle az a fajta lángoló hazaszeretet, ami a diákok körében a tanárok közül Hajdú Lukácsot vagy Csóka Lajost oly népszerűvé tették.

Érzelmi világról szinte soha nem beszélt. Érdekes módon erről még a *Ki vagyok én?* című írásában sem szól: abban emberi tulajdonságai közül csak a szellemi tulajdonságait veszi számba, de az érzelmeket nem. De nem volt érzelem nélküli ember. Érzései a „barátaihoz” írt leveleiből gyakran kiolvashatók, néha aggodás, néha együttérzés formájában is. Nagyon mély érzésekről árulkodik az a megnyilvánulás is, amely diákjaihoz 1948-ban írt levelében található: „[levelemben] ... benne van a szívemből egy darab”. Azok a volt diákjai, akik közelebb kerültek hozzá (pontosabban akiket közelebb engedett magához, és ezzel kiérdemelték társaik nem túl hízelgő „kedvenc” elnevezését) mindig érezték, hogy kapcsolatukban érzelmi motívumok is vannak. Feljüket érzelmileg is nyitottabb volt, talán nem is túlzás azt mondani, hogy szerette őket. Ez biztosan így volt azok esetében, akik Söveges Dáviddal lévő barátságukat egy apa-fiú jellegű kapcsolatként élték meg. Megjegyezzük, nem ő volt az egyetlen bencés tanár, aki később diákjai családját saját családjának, azok gyerekeit saját unokáinak tekintette.

Biztosra vesszük, Söveges Dávid is vágyott a szeretetre. Mindezek az érzelmek, a szeretetet adni és szeretet kapni egy család nélkül élő, idősödő férfi életében gyakran jelentkezhetnek. Párosulva azonban azzal a szégyenlőséggel, amely a férfiaknál az érzelmek kimutatásánál gyakorta tapasztalható, ezek az érzelmek nagyon nehezen tetten érhetők.

Söveges Dávidnak az előzőekben felvillantott tulajdonságai hozzátartoznak a róla kialakítható emberi kép teljességéhez, ám mindezek az emlékezők – diákok, barátok egyaránt – által felidézettekől, leírtakból legfeljebb nagyon áttételesen következnek. Viszont elegendők annak igazolására, hogy Söveges Dávidról, az emberről önmagában csak a visszaemlékezések alapján kialakult kép biztosan nem teljes.

Nem teljes, de elégséges ahhoz, hogy tükrözze emberi mivoltának legfontosabb és legjellegzetesebb vonásait. Azét az emberét, akit egykori diákja (kedvence, későbbi rendtársa) Bencze Lóránt így jellemzett: „Az ember, aki kicsi volt és dühös, mint Pál apostol, és a szabadság esztelen szerelmese volt, mint Pál apostol.”

Ez a kép egy értékes és szerethető embert mutat. Ha csak szigorúan a leírtakat vesszük, és nem próbálunk olvasni a mögötte lévő gondolatokban, ez a kép még túl szép is. Önkéntelenül is arra kell gondolni, hogy az ünnepi hangulatban, a születésének századik évfordulójának alkalmából született írásoknál mennyire volt meghatározó maga az alkalom és annak ünnepi mivolta? Amúgy a megcsontosodott társadalmi szokások szerint (amelyeket egyébként Söveges Dávid különösen nem kedvelt) az ilyen alkalmakkor csak jót és szépet illik mondani, a rosszról pedig – ha volt –, inkább hallgatni kell, vagy elmismásolni.

Az eltelt idő és az ünnepelt elvesztésének talán még mindig meglévő hiányérzete önmagában is befolyásolja (és kedvezően!) a véleményeket. Rosszat írni az ünnepeltről? Évtizedek távolságából nagyon mély, be nem gyógyult sebeknek kell lenni ahhoz, hogy bárki azért tollat ragadjon, hogy csak rosszakat írjon valakiről.

Mégis a képet, a Söveges Dávidot értékes és szerethető emberként mutató képet az előző kétségek mérlegelése után is igaznak valljuk. A képet, amelyet hitelesítenek a kötetben megjelent, diákjaihoz intézet levelei, intelmei, az írásaiból származó idézetek, akárcsak a

börtönéveiről és a betegségéről írt visszaemlékezései – amelyekben soha nem ő maga, hanem mindig mások vagy mindig az események a központi figurák.

És ez a kép nem „egydimenziós”, nem egy csak csupa jóból (vagy más egyetlen tulajdonságból) álló embert mutat, amilyen a valóságban amúgy sohasem létezik. Egy teljes embert mutat, akinek értékeiről bőven olvashatunk a könyvben, ezért azokat nem tartjuk szükségesnek sem megismételni, sem összefoglalni. Szerethetőségének bizonyítéka pedig maga ez az emlékkönyv is, hiszen önmagában Söveges Dávid tisztelete kevés lett volna ennek a megszületéséhez. Ehhez több kellett, legalább annyi, amennyit Antonius mondott gyászbeszédében Julius Caesarról: *„Mind kedvelétek őt és volt miért.”* Söveges Dávid és a „köpönyege alól kibújtak” esetében pedig jóval többről van szó, mint egyszerű „kedvelés”-ről, és nagyon sok a „miért” is.

Söveges Dávid, a „szabadság esztelen szerelmese” pontosan ismerte, tisztelte és betartotta szabadságának határait, amelyeket elsősorban világnézete és szerzetesi mivolta jelölt ki. Ezek a határok pedig bizony nagyon szűkre szabták azokat a lehetőségeket, ahol szinte korlátok nélkül, valóban szabad lehetett. Söveges Dávid azonban megtalálta ezeket a lehetőségeket: elsősorban a gondolkodás szabadságában és ezzel összeforrrva az olvasás és a véleményalkotás szabadságában. És a jelek szerint ennyi szabadság elég is volt neki. Mint nemegyszer elmondta, leírta: *„Világnézetem nem tiltja, hogy bármelyik íróat szeressem vagy ne szeressem, sőt, megengedi, hogy bármit gondoljak bárkiről. Az, hogy egy íróat szeretek, becsülök, még nem jelenti azt, hogy mondanivalójával vagy világnézetével mindig egyet is értek. Miért ne szerethetném Gorkijt vagy Solohovot, Dürrenmattot? Miért kellene írónak tartanom Illés Bélát és Hidas Antalt, és miért kellene szeretnem a gyenge vallásos írókat, mint Zaymus Gyula pápai kamarást?”*

Ez az elsősorban a kortárs irodalom terén megmutatkozó végtelen nyitottsága és befogadókészsége jellemző volt az „újszerűségekhez” való viszonyára is. *„Dávid atya modern ízlésű és modern szemléletű volt”* – írja egyik diákja. Valóban fogékony volt, sőt esetenként vonzódott is a formabontó „modern dolgokhoz”, az irodalom és a képzőművészetek terén egyaránt. Apró, de jellemző példa erre az 1955-ben végzett osztályának érettségi tablóképe – nem ő találta ki, de elfogadta diákja minden konvenciót megcsúfoló javaslatát.

Viszont vonzódása, fogékonysága sohasem volt l'art pour l'art: az újszerűvel, a modernnel, a formabontóval szemben is érvényesült kritikus szemlélete. Volt, amit jónak talált, volt, amit nem.

Olvasmányairól, szellemi élményeiről írt feljegyzéseit, kritikáit olvasva felmerül az érzés, hogy néha van bennük egy kicsi huncut gonoszkodás is, amely intellektuális fölényének tudatából fakadt. Ez a gyanú gyakran felmerül más, élesen fogalmazó kritikusoknál is, mint ahogy Gyulai Pálról, a hazai irodalmi kritika atyjáról is feltételezte egyik bírálója, Beke Albert professzor. Gyulai Pálnál és az irodalmi kritikánál maradván, Söveges Dávid ugyan nem volt hivatásos kritikus, de felkészültsége, gyors és józan ítélőképessége, kritikus látásmódja birtokában akár lehetett is volna. Ráadásul úgy tűnik, állandó késztetése is volt véleményének megfogalmazására és közzétételére. Szemben Gyulai Pállal, aki majdnem fél évszázadon keresztül szigorú következetességgel ugyanazokat (időközben már túlhaladott) elvárásokat kérte számon kritikáiban, Söveges Dávid bírálaiban mindig ott voltak a legfrissebb irodalmi élmények tapasztalatai, visszhangjai is. Gyulai roppant pontos fogalmazással, de nagyon száraz stílusban írt kritikái pedig messze nem olyan élvezetesek, mint Söveges Dávid fordulatos és sziporkázó megállapításai.

Gyors és kritikus véleményei, megjegyzései gyakran csípős szellemességgel párosultak, és ezek nemcsak irodalmi művekre, filmekre, netán eseményekre vonatkoztak, hanem személyekre, mégpedig kortársakra, sőt néha szerzetes közösségének tagjaira is. Ezeknél a mindig spontán (jogásznyelven hirtelen felindulásban) született, gyorsan kimondott véleményeinél, megjegyzéseinél biztosan nem a bántó szándék volt a meghatározó, és az igazságtartalmukhoz csak ritkán férhetett kétség. Noha ezekben sem volt tévedhetetlen, megállapításai mégis legtöbbször „ültek”. Viszont a hangsúlyokból néha ezeknél is kiérződött az a bizonyos huncut gonoszkodás avagy csöppnyi gonoszkodó gyönyör. De bármilyen szándék is volt a kimondott vagy leírt véleménye mögött, az bizony bánthatta az érintettet, akár rosszul is eshetett neki. Igazság ide, hiedelem oda, az emberek többsége érzékeny és bizonyos fokig hiú is. Ezért is voltak-vannak olyan vélemények, hogy ezekből a személyes megjegyzéseiből a kevesebb több lett volna, és ezek esetében bizony hiányolható a bölcs önmérséklés.

Söveges Dávid nyitottsága mások világnézete, a tőle idegen irányzatok és gondolkodás iránt, a szinte határtalan szellemi befogadó készsége, fogékonysága korának modernizmusával szemben az oka, hogy egyesek véleménye szerint „liberális” volt. Nagyon biztosak vagyunk abban, hogy ez téves és felületes minősítés. Nem is szólva arról, hogy a „liberális” szó mögötti szellemi és társadalmi törekvések milyen mértékben torzultak és korcisosultak el 150 év alatt, Söveges Dávid még a klasszikus, haladónak és nem retrográdnak tekinthető, 19. századi liberalizmussal sem érthetett egyet annak – finoman fogalmazva – vallási közömbössége miatt. Söveges Dávidnál a nyitottság, a tőle idegen gondolkodás „elfogadása” a másik ember iránti tiszteletből és határtalan toleranciából fakadt. A „befogadás” azonban nem jelentette a feltétlen azonosulást a befogadottakkal, hanem egyszerűen tudásként, ismeretként raktározta el őket.

Söveges Dávid nem liberális volt, hanem szabadon avagy nyíltan gondolkodó – tudjuk, ez is kissé gyanúsán cseng –, aki a gondolkodás terén élte ki legjobban szabadságszeretétét. Gondolkodásában szabadságának határait csak a hittételek és az Egyház hitéleti tanításai jelentették. Erről vallotta: *„A mi hitrendszerünk olyan, mint egy kupola. Aki egyetlen egy követ bárhol kivesz belőle, arra ráomlik az egész.”* Hol van ebben a kijelentésben a liberális gondolkodás alapkövét jelentő racionalizmus?

***

Hogyan sáfárkodott Söveges Dávid a talentumaival? Nem lehet a mi feladatunk, hogy ítéletet mondjunk, hogy akár csak megpróbáljunk is saját választ keresni erre a kérdésre. Söveges Dávid azonban önmagának feltehetette, és fel is tette ezt a kérdést, sőt, meg is válaszolta: *„Talán elfogadhatóan használtam fel talentumaimat.”*

Ő ismerhette saját magát legjobban, emiatt emberi mérce szerinti választ igaznak tartjuk. És ha ez egyáltalán számít vagy mérvadó, az emlékezők tanúságtétele ezt az igazat erősíti. Ezért hisszük, valljuk, és rá emlékezve mindig azért könyörgünk, hogy valóra váljék az, amiben nem sokkal halála előtt ő is bízott:

„Remélem, hogy a feltámadáskor a lumen Christit, Krisztus világosságát egy szemmel is megláthatom.”

A kötet szerzői, emlékezői

1. **Bartók Ferenc** OSB plébános
2. **Bálint Árpád †** Ph1952 *betegfoglalkoztató tanár, faszobrász*
3. **Báthory Gábor** Ph1977/a *rádiós-televíziós újságíró*
4. **Bencze Lóránt dr** Ph1958/b *teológus, nyelvész*
5. **Borbély Tamás** Gy2006 *levéltáros*
6. **Chikán Tamás** Ph1962/b *vegyipari gépészmérnök*
7. **Herman Zoltán** Ph1972/a *gépészmérnök*
8. **Hoffer Lajos dr.** Ph1958/b *sebészorvos*
9. **Horváth Sára Andrea** *könyvtáros*
10. **Iliczky József** Ph1952 *erősáramú üzemmérnök*
11. **Juhász Imre** Ph1974/b *villamosmérnök, mérnök-oktató*
12. **Keller Péter** Ph1974/b *épületgépész-mérnök*
13. **Knáb András Benedek** 2016/17 tanév 11.B osztály
14. **Kovács Attila dr.** Ph1955/a *közgazdász*
15. **Künnle Tamás †** Ph1958/b *agrár-gépészmérnök*
16. **Légrády Dávid dr.** Ph1995/a *fizikus*
17. **Mártonffy Marcell dr.** *teológus, irodalomtörténész*
18. **Medgyesy Mihály** Ph1956/a *gépészmérnök*
19. **Mercz László** Ph1958/b *villamosmérnök*
20. **Nagy György** Ph1970/a *vegyészmérnök*
21. **Pap Károly** Ph1971/b *építészmérnök*
22. **Pálos Antal SJ** (1914-2005) *jezsuita szerzetes, tartományfőnök*
23. **Répássy Csaba †** Ph1958/b *közgazdász*
24. **Sándor György** Ph1974/a *magyartanár*
25. **Schmal Dániel dr.** Ph1987/a *filozófus*
26. **Seres József** Ph1972/a *programozó-matematikus*
27. **Szabó Zoltán Illés** Ph87/b *matematikatanár, informatikus*
28. **Szalai Béla** Ph1958/b *építőmérnök*
29. **Szalay Ferenc** (1930-2003) *plébános*
30. **Tóth Imre** Ph1958/b *fényképész*
31. **Újkéry Csaba dr.** *bíró, ny. törvényszéki elnök*
32. **Várszegi Asztrik dr.** OSB *pannonhalmi főapát, tanár*
33. **Világosi Gábor dr.** Ph1974/b *ügyvéd*
34. **Villányi László József Attila-díjas költő, a győri Műhely c. folyóirat főszerkesztője**

Postscriptum

Könyvszerkesztői feladatot elvállalni soha sem hálás feladat, úgy hiszem, nem szükséges különösebben részletezni, miért. Hozzátehetem: különösen, ha az adott című könyv egészét a szerkesztőnek kell „kitalálnia”. Aki végzett már ilyen munkát, az tudja, mit jelent több mint harminc szerző írását összegyűjteni, és egy egységes és elfogadható művet komponálni belőlük. Aki meg nem csinált ilyet, azt pedig inkább lebeszélem, mint rábeszélem hasonló feladat elvállalására.

Mindezek ellenére vallom: ha a munka végén egy olyan könyv született meg, amely méltó emléket állít dr. Söveges Dávidnak, akkor az sokkal inkább a szerzők érdeme, mint ez enyém. Köszönet érte nekik, még akkor is, ha csak pár mondatos emlékekkel járultak hozzá a közös emlékezéshez.

És köszönet azoknak is, akik felajánlásaikkal hozzájárultak az Emlékkönyv megjelentetéséhez.

Tudom, a könyvben rengeteg az ismétlés. De ezen ne csodálkozzunk: az emlékezők legtöbbször Söveges Dávid meghatározó, markáns gondolatait, emlékezetes mondatait, egyéni szokásait, a vele-velük – legtöbbször közösen történt – eseményeket őrizték meg magukban. Mondhatnánk, ez a közös, tőle kapott örökség. Söveges Dávidra gondolva, emlékezve pedig természetes, hogy elsőként ezek tűnnek fel a múltból, ezeket idézik.

Az Emlékezések között megszólaló élő és már meghalt szerzők – egy kivétellel – személyesen ismerték Söveges Dávidot. Most azzal a reménnyel bocsátom útra Emlékkönyvét, hogy hozzájárul ahhoz, hogy a jövőben – mert lassan elfogynak az EMLÉKEZŐK – mindig lehessenek, legyenek Söveges Dávidról MEGEMLÉKEZŐK is.

Jegyzetek